

25—26 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 25 maj fm.

	Sid.
Svar på interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster	5
Svar på interpellation av herr Löfgren ang. anordnande av fäll- bommar vid korsningen mellan järnväg och väg på Industrigatan i Malmö	19
Psykologiskt försvar m. m.	20
Ändringar i rättegångsbalken m. m.	25
Allmän folkomröstning	50

Tisdagen den 25 maj em.

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten	89
Ändrade valperioder för nämndemän	104
Ändringar i förordningen ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m. . .	105
Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m. . . .	107
Auktorisation för fastighetsmäklare	119
Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete . .	120
Återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor . .	139

Onsdagen den 26 maj.

Svar på frågor av:

herr Holmberg ang. en av riksdagen begärd utredning om textil- och beklädnadsindustrierna	143
herr Jansson i Kalix ang. frågan om en kustbana Luleå—Karls- borgsverken—Haparanda	146
herr Hamrin ang. rationalisering av fortsättningsskolan	147
Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottet hän- visade motioner.	148

	Sid.
Anslag till lantbruksnämnderna m. m.	151
Anslag till hushållningssällskapen m. m.	158
Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.	161
Ersättning till H. Lindstedt för kursförlust	180
Den ekonomiska politiken m. m.	183
Valutaregleringen.....	224
Ändringar i reglementet för riksgäldskontoret	225

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen 25 maj.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 144, ang. anslag till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt ang. psykologiskt försvar m. m.	20
— nr 145, ang. ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	25
— nr 146, ang. ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familje- pensionsreglementen m. m.	25
— nr 147, ang. ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 om automobils katt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobils kattmedlen och överskridande av viss anslagspost.....	25
— nr 148, rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet	25
— memorial nr 150, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budget- året 1953/54	25
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 25, om ändring i rättegångsbalken m. m.	25
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. allmän folkomröstning..	50
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposi- tion ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.....	89
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 26, om personundersökning i brott- mål m. m.	104
— nr 27, ang. ändrade valperioder för nämndemän	104
— nr 28, om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets be- slut m. m.	105
— nr 29, lag ang. ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	105
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 36, beträffande vissa ändringar i för- ordningen ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m.	105
— nr 37, ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.	107
— nr 38, om lagstiftning beträffande tillstånd för utövande av fastig- hetsmäklaryrket.....	119
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete	120
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 30, om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.....	139
— nr 32, ang. fullmäktiges i riksbanken framställning om försäljning av vissa fastigheter	140

Sid.

Onsdagen 26 maj.

<i>Särskilda utskottets</i> memorial nr 9, ang. statsbidraget till kommunernas kostnader för frivilliga medhjälpare (gemensam votering)	142
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 17, ang. uppskov med vissa motioner	148
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 151, om vissa anslag för en rådgivande folkomröstning ang. beslutande folkomröstning	151
— nr 152, om anställande vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna av socialassistenter m. m.	151
— nr 153, om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar ..	151
— memorial nr 154, ang. uppskov med vissa ärenden	151
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 33, rörande anslag till lantbruksnämnderna m. m.	151
— nr 34, rörande anslag till hushållningssällskapen m. m.	158
— nr 35, om anslag till Nötboskapsavelsns befrämjande: Understöd åt kontrollföreningsverksamhet	161
— nr 36, ang. anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.	161
— nr 37, om ersättning till H. Lindstedt för kursförlust	180
— memorial nr 38, ang. uppskov med vissa ärenden	183
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. liberalisering av den ekonomiska politiken m. m.	183
— nr 28, ang. valutaregleringen m. m.	224
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 59, ang. uppskjutande av vissa motioner	225
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 33, ang. ändringar i bankoreglementet ..	225
— nr 34, ang. ändringar i reglementet för riksgäldskontoret	225
— memorial nr 35, ang. uppskov med vissa ärenden	225
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 30, ang. uppskov med en motion	225
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 39, ang. uppskov med vissa ärenden	226
— utlåtande nr 40, ang. debitering och uppbörd av sjukförsäkringsavgifter m. m.	226
— nr 41, ang. ändring i lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring	226

Tisdagen den 25 maj.

Kl. 10.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande maj.

§ 2.

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Gustafsson i Borås frågat mig 1) om jag givit akt på huru som pornografiska alster av skilda slag alltmer översvämmar marknaden och huru som seriemagasinen synes äventyra uppfostran i hem och skola, 2) om jag delar hans uppfattning att denna tendens kan medföra allvarliga skador för särskilt barn och ungdom, 3) om jag anser att tryckfrihetsförordningens s. k. sedlighetsparagraf och strafflagens utformning i hithörande ämne är till fyllest när det gäller att komma till rätta med hithörande problem och 4) om jag, för den händelse jag anser lagens utformning vara till fyllest, är villig medverka till en mera ändamålsenlig tillämpning av lagen.

Till svar å dessa frågor får jag anföra följande.

Herr Gustafsson har i sin interpellation tagit upp frågor, som är allvarliga och viktiga framför allt ur uppfostnings- och folkbildningssynpunkt. Det är enligt min mening värdefullt att dessa frågor blir diskuterade. För att neddragande och förråande inflytelse skall kunna bekämpas måste man göra klart för sig, vilka företeelser det här gäller och på vilka vägar praktiska resultat kan nås.

Såsom herr Gustafsson framhåller i sin interpellation är det tydligt och från många håll omvittnat, att bland barn och ungdom läsningen av serier och seriemagasin ökat i mycket hög grad. Detta förhållande kan ur flera synpunkter vara olyckligt. I och för sig behöver ju inte läsningen av serier vara till någon skada. Man skall inte föreställa sig att alla sådana är undermåliga. Det är inte fallet, och något sådant menar ju heller inte interpellanten. Man kan ge flera exempel på serier som åtminstone kan betecknas som oskadliga. Det finns också och har länge funnits skämtteckningar och andra serier som är konstnärligt högtstående. Man kan erinra om t. ex. signaturen O. A. eller tecknaren Thorvald Gahlin. Men å andra sidan publiceras också massor av serier som är av mycket låg klass. Man möter där ett slags flykt från verkligheten; övermänskliga gestalter löser alla tillvarons svårigheter genom våld och brutalitet. Det är uppenbart, att sådant i vissa fall kan utöva ett olyckligt inflytande på barn. Härtill kommer att enligt lärares erfarenhet en omåttlig läsning av seriemagasin kan göra barn obenägna att läsa riktiga böcker och alltså motverka att de i tidig ålder skaffar sig ordentliga läsvanor. Detta kan försena och förflacka barns språkliga utveckling. Om sådana iakttagelser är riktiga, har man här att göra med en företeelse som på längre sikt kan få mycket betänkliga verkningar. Jag delar alltså interpellantens uppfattning att denna tendens till ökad läsning av seriemagasin kan vara skadlig.

I fråga om pornografiska skrifter synes också en ökning av kvantiteten föreligga, även om den inte på långt när kan jämföras med den oerhörda utbredningen av serierna. Emellertid

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

har det väl alltid funnits en marknad för tarvliga och sensationsbetonade tryckalster med pornografiskt innehåll. Dylika skrifter torde i viss utsträckning appellera till en mera särpräglad publik och ha en mera begränsad spridning. Från kolportörshåll har det påpekats, att kundkretsen till större delen utgöres av personer i medelåldern eller t. o. m. äldre kategorier.

Vad härefter angår interpellantens fråga om möjligheterna att ingripa med stöd av tryckfrihetsförordningen och strafflagen, förhåller det sig ju så att tryckt skrift, som sårar tukt och sedlighet, kan medföra åtal vid domstol för tryckfrihetsbrott. Tryckerierna är skyldiga att lämna granskningsexemplar av allt som trycks, och dessa exemplar granskas av tryckfrihetsombuden och inom justitiedepartementet. Om chefen för justitiedepartementet finner anledning till åtal, överlämnas skriften till justitiekanslern. Denne kan även själv ta initiativ till åtal, vilket stundom sker efter anmälan från enskild person. Det ankommer sedan på domstolen att besluta över åtal, och därvid medverkar i regel en lekmanjury, som bedömer om skriften kan anses brottslig.

Det är uppenbart och i överensstämmelse med nutida praxis, att åtal för tryckfrihetsbrott inte tillgripes annat än i grova fall. Såsom interpellanten själv framhåller kräver hänsyn till tryckfriheten att stor försiktighet iakttages, då man bedömer om en tryckt skrift bör medföra åtal på grund av ett sedlighetssårande innehåll. Och det är ju också självklart att åtalsmyndigheter och domstolar inte är kompetenta att utföra någon litterär bedömning. Så snart en skrift har litterär karaktär, bör därför såvitt möjligt åtalsvägen undvikas. Tidigare har man kanske inte haft full förståelse för detta. Det kan erinras om att både Gustaf Fröding och August Strindberg stått åtalade för

tryckfrihetsbrott. Som väl var, blev de i båda fallen frikända av domstol.

Vid den granskning som sker i justitiedepartementet brukar alltså som allmän regel iakttagas, att tryckfrihetsåtal icke bör komma till stånd i andra fall än då skriften uppenbarligen enligt en allmän upplyst opinion måste anses sedlighetssårande. Härvid beaktas särskilt, om bilder eller den skriftliga framställningen har en sadistisk eller pervers anstrykning. Vidare måste naturligtvis också vid denna prövning hänsyn tas till skriftens allmänna karaktär, det syfte med vilket den framträder och den publik till vilken den vänder sig.

Herr Gustafsson har frågat om jag anser gällande lag vara till fyllest för att komma till rätta med hithörande problem. Förutom vad jag redan sagt rörande lagens allmänna innebörd och tillämpning vill jag framhålla, att jag redan medverkat till en utvidgning av tryckfrihetsförordningens regelsystem på denna punkt. Syftet med denna lagändring är att man icke blott såsom hittills skall kunna ingripa med tryckfrihetsåtal mot sedlighetssårande skrifter, utan att man också skall kunna vid vanlig domstol åtala den som bland barn och ungdom sprider tryckt skrift, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran. Den nya bestämmelsen, vilken införts i 1949 års tryckfrihetsförordning, avser att förhindra en spridning av tryckalster, som särskilt vänder sig till barn och ungdom, i sådana fall då man inte anser skriften vara så grovt sedlighetssårande att ett tryckfrihetsåtal är befogat. Stadgandet innebär en utvidgning även på det sättet att man skall kunna ingripa också mot skrifter som verkar förråande t. ex. genom rashetspropaganda eller genom skildringar av våldsgärningar. Den nya bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen förutsätter

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

emellertid att det också i strafflagen upptages ett särskilt straffstadgande. Bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen kan nämligen icke direkt tillämpas utan innebär allenast ett undantag från tryckfrihetsskyddet. Ett förslag till den sålunda erforderliga kompletteringen har upptagits i det stora förslag till brottsbalk, som efter remissbehandling just nu beredes i justitiedepartementet.

Man bör emellertid göra klart för sig att effekten av ingripanden mot dålig litteratur genom straffitalan vid domstol är mycket begränsad. Man måste gå fram på andra vägar, om man vill nå praktiska resultat. Det krävs framför allt positiva åtgärder för att stimulera tillkomsten av god förströelselitteratur för barn och ungdom. Av vikt är att biblioteken, inte minst skolbiblioteken, får stöd i sin verksamhet för att tillhandahålla barnen lämpliga böcker och ge dem ledning och uppmuntran i deras läsning. Inte minst är det av betydelse att tidningspressen bidrar på olika sätt. Detta gäller både tidningarnas eget innehåll och deras inverkan på den allmänna opinionen. Beträffande tidningarnas innehåll måste ihågkommas att dessa läses av alla åldrar och att de inte i ett hem kan eller bör hållas undan för barnen. Det är ju vidare av stor betydelse, om tidningspressen också positivt bidrar till en lämplig förströelseläsning för barn och ungdom och även lämnar anvisningar på sådan. Den fråga som här behandlats är alltså enligt min uppfattning ytterst en uppfostrings- och folkbildningsfråga, och det är främst hemmen och skolorna, som kan göra något väsentligt för att motverka den dåliga litteraturen.

Härefter anförde:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret å

min interpellation. Jag ser med stor tillfredsställelse, att de frågor jag framställt har uppfattats på det sätt, som jag hade hoppats skulle ske. Jag kan försäkra, att de är ärligt menade och utan alla biavsikter. Statsrådet håller med mig om att frågorna är allvarliga och viktiga och att det även är värdefullt att de blir diskuterade. Jag är angelägen att i denna kammare inte tala i onödan alltför mycket, men även om min mening och justitieministerns sammanfaller till en hel del, vill jag likväl i anledning av svaret göra några reflexioner.

Jag vill först i likhet med statsrådet ta upp frågan om seriemagasinen på några minuter. Jag har klart sagt, att den tecknade serien ingår i vår kulturbild, vidare att det finns bra serier, harmlösa och komiska serier, serier med ett frodigt fantasteri utan giftdroppar på spetsen och att det även finns små konstnärliga mästerverk. De som sysslar med denna teckningsgren borde röna all uppmuntran.

De stora serierna och magasinen, som liksom en stormflod väller fram över vårt land, är däremot sannerligen inga små harmlösa blomster i kulturens örtagård. Bara ett flyktigt studium övertygar om det, och lärare och psykologer ger här klart besked. Från språklig och litterär synpunkt betraktas de serier, som det här är fråga om, som en negativ faktor.

En ledamot av denna kammare, som är lärare, har berättat följande. Han kom på en resa att sitta bredvid en flicka från folkskolans sjätte klass. Hon tog genast fram en påse, innehållande seriemagasin av, som han uttryckte det, vedervärdigaste slag. Han frågade henne då om hennes läsvanor, om hon lärt sig någon dikt av dem, som ingår i skolkursen, eller åtminstone någon strof ur något poem. Svaret blev fullständigt negativt.

Här föres ungdomen in i en larvig, overklig och förljugen värld. På raster-

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

na studeras serierna, och sedan är man färdig att rätta sina lekar efter dem. Att dessa lekar ibland kan vara nog så våldsamma och farliga är omvittnat. Man kan också fråga sig om egentligen något annat än sadism och inhumanitet kan växa fram ur seriernas råheter och brutalitet.

Serieläsandets omfattning har belysts förut här i kammaren; jag kan därför i stort sett hoppa över den saken. Att pojkar spenderar 4, 5 kronor per vecka på serier hör inte till det ovanliga. Toppnoteringarna ligger enligt en undersökning vid 327 per vecka för pojkar och 268 för flickor. »Jag läser serier för att slippa tänka på plagget», säger en grabb, och en annan: »Det är skojsigare att läsa serier än att plugga läxor.» En pojke förklarade att han drev byteshandel i stor stil och hade 556 tidningar i omlopp.

Lärare från landets olika delar har gett sin mening till känna, och det är inte svårt att få en syntes av de olika svaren. Man säger: Glorifieringen av den råa styrkan, skenvärlden och för-ljugenheten ger en vrångbild av verkligheten. I serierna har det sega, hederliga arbetet ingen plats. Serierna betecknar ett litterärt och konstnärligt bottenrekord. Det är det sämsta tänkbara som på detta sätt bjuds våra barn. Innehållet är inte bara tvivelaktigt utan fjärran från all moral. Här möter över-människor med muskler av stål, som ingenting biter på men som går segrande fram med knivar, revolverar, gift och knock-outs. Tarzan rände förra veckan jägarkniven i djungelbanditen Crazzys mage och upphävde sedan djungelapor-nas stolta segerskri. Lag och rätt, som vi lär att alla skall lyda, är här alltid satt ur spel. Det vore en förnedring av våra konstnärer att använda ordet konst i samband med dessa asociala serier.

Föräldrar, lärare och kritiker är ense om att man här ställs inför ett nytt och synnerligen allvarligt problem, som ho-

tar att brutalisera barnens människosyn och rasera mycket av det som hem och skola med stort tålamod bygger upp. I januari månad i år blev en pojke i Oslo halvt ihjälslagen av en liga skolkamrater, som släpade ner honom i en källare där de tänkte gömma honom. Efter en halv timme vaknade han till och släpade sig hem. Läkaren konstaterade att hjärnstammen skadats och att han fått svåra inre skador. Fara för livet förelåg. Gossens öde väckte ett våldsamt uppseende och blev en av orsakerna till att norska stortinget nu på allvar tagit itu med serie- och våldslitteraturen. Ett par kända barnläkare och psykiatriker i Oslo uttalar, att de tecknade serierna långsamt förgiftar barnasinnets och gör barnens lekar allt brutalare. Man gör nog klokt i att utgå från att barnens mentalitet inte är annorlunda på denna sidan Kölen.

På polishåll tvekar man inte att ge belägg för och framhålla hur skadligt serieläsningen inverkar på många unga. Nyligen infångades ett par pojkligor i en mellansvensk stad, som gjort sig skyldiga till en mängd stölder och skadegörelser. De har opererat med en häpnadsväckande fräckhet, berättar tidningarna, och haft sitt högkvarter i en källare. Impulserna till eskapaderna säger de sig ha fått från film och seriemagasin.

Jag vet väl att man alltid får ta dylika uppgifter med en nypa salt, men när brotten passar som hand i handske till vad de läst i serier, vilket polisen fått kontrollera, så kanske man ändå kan spåra ett icke oviktigt sammanhang.

Nu säger justitieministern på s. 2, att han delar min uppfattning att tendensen till ökad läsning av seriemagasin kan vara skadlig, och jag räknar då med att man från myndigheternas sida kommer att göra allt vad som är möjligt för att minska dessa skadeverkningar. Det torde inte möta oöverstigliga hinder. Jag förmodar att även ecklesiastikministern

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

kan tänkas ha ett visst intresse av att serieinvasionens sabotage mot språk och skola och folkmoral inte får fortgå oförhindrat, och det vore väl underligt om inte våra främsta ämbetsinnehavare, när det gäller att värna om lag och skola, skulle hitta vägar att stävja denna andliga brunnsförgiftning. Jag räknar även skolöverstyrelsens yttrande för en tid sedan till det mest hoppfulla. Den går in på seriernas sakinnehåll, moral, idealbildande egenskaper, inverkan i språkligt hänseende, deras påverkan på ungdomens känslö- och föreställningsvärld och slutar med att konstatera att en granskning är högst motiverad. Att positiva åtgärder alltid är det bästa, är vi alla överens om, men jag är övertygad om att friheten inte skulle fara illa av att man i likhet med en del andra länder helt enkelt sopade bort en hel del smörja från svensk marknad.

Jag lämnar nu frågan om seriemagasinen och övergår till att säga några ord om de pornografiska skrifterna, som kanske är ett ännu allvarigare problem. Att försäljningen av dylikt har ökat är tydligt. Jag har ägnat de sämsta tidningarna ett visst studium — namnen på dem skall man visst av klokhetsskäl inte nämna. Jag har sökt att få reda på de olika tidningarnas upplagor men inte kunnat få de exakta siffrorna på årsupplagorna. Däremot vet jag att enbart genom Svenska pressbyrån såldes 1953 3 355 000 exemplar. Hur mycket som dessutom säljs vet jag ej. Inom parentes kan jag säga, att Svenska pressbyrån inte alls är så trakterad av att stå som distributör av de pornografiska boulevardbladen. Man har t. o. m. sökt att bli eländet kvitt, men utan resultat. Där skulle man alltså inte sörja om Pressens rådgivande nämnd och Tidningsutgivareföreningens kommissionsnämnd, alldeles som man gjorde med det återuppståndna Fäderneslandet, helt enkelt förbjöde distributionen. Det kanske vore det mest effektiva.

Enligt mitt sätt att se faller många av dessa tryckalster, tidningar och böcker, som utannonseras från vissa obskyra förlag, under tryckfrihetsförordningens sedlighetsparagraf, d. v. s. § 13 TF och kap. 18 § 13 strafflagen. De pornografiska alstren — jag vägrar att här tala om litteratur — tar ju sikte på människokroppens exponering just på ett sådant sätt att tukt och sedlighet sättes åsido.

Det torde vara klokt att söka fastställa begreppsinnhållet i ordet pornografi. Man bör åtminstone försöka att komma överens om vad som är vad. Håller man sig då till lexikon och Svenska akademiens ordbok, får man veta att ordet pornografi kommer av det grekiska ordet pornos, som betyder svin, eller porne, som betyder sköka. Andra ledet är grafein, som betyder skriva, och betydelsen blir alltså filologiskt pornografi = otuktsskildringar, smutslitteratur, svinlitteratur. Alla orden används för övrigt i lexikon.

Jag har i min interpellation exemplifierat vad jag anser vara pornografi. Jag tog det exemplet därför att en literaturanmälare från icke kristet håll sade mig, att det var ett flagrant exempel på pornografi med lika flagrant sadistiskt inslag. Jag har den uppfattningen, att dylika noveller måste bryta ned alla heders- och rättsbegrepp hos läsare som står öppna för inflytelser från höger och vänster. Detta gäller särskilt ungdomen. Det råa våldtäktsöverfallet i den novell jag nämnde har fått sina kommentarer i praktisk handling, men jag skall här bara anföra ett exempel från pressen.

TT utsände för ett år sedan ett meddelande som gick just i den stilen. Så här lydde det: »Ett sällsynt rått våldtäktsöverfall ägde enligt vad som nu blivit bekant i förra veckan rum i Solna, där ett gäng på inte mindre än elva ynglingar i åldern 18—20 år lockade en 15-årig flicka in i skogen och våldförde

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

sig på henne. Solnakriminalen har begärt sex av ynglingarna häktade, och ytterligare två har åtal att vänta. En av pojkarna, som var bekant med flickan, lockade henne med sig på en motorcykelutfärd och körde in i skogen där de tio väntade. Två av pojkarna våldförde sig sedan på flickan under det att sex höll henne. Det hela var väl planlagt. Sedan körde man henne till hemmet, där hon avlämnades svårt blödande och chockskadad.»

Jag kan inte bevisa att denna och liknande händelser har några rottrådar som går tillbaka till novellen »Skinsknuten», men det märkliga är att den smyger sig som skinnet efter kroppen till den novell jag nämnt. Nära nog varje detalj passar in, bara med den skillnaden att pojkarna här var flera.

Lagen stadgar att skrift, som väcker allmän förargelse eller är en fara för andras förförelse, skall konfiskeras och författare och förlag ställas till ansvar. Många är det som i detta land frågar, om detta alltid sker eller om det har gått därhän, att orden tukt och sedlighet och andras förförelse bara är ord på papperet. Så har många menat i den offentliga debatten. Jag tror mig dock veta att justitieministern inte ser saken på det sättet.

Jag vet väl att det inte är lätt att komma åt tryckalster av detta slag. Författare och förläggare är virtuosityg skickliga när det gäller att balansera mellan vad som är juridiskt oantastbart och vad som kan komma under tryckfrihetslagens bestämmelser.

En tidning, som skryter med att vara Nordens största revytidning, frossar i otuktiga skildringar i tröttande enformighet. Sexuallivet inom äktenskapet duger givetvis inte som objekt för skildringarna, nej, det gäller att visa läsaren vägen till andras sängkammare — det är mera intressant. Homosexualiteten måste också komma med — eljest vore inte provkollektionen fullstän-

dig. Bildserier av nakna kvinnor som brottas, klär av varandra och omfamnar varandra i orgiastisk yra utgör säljande attraktioner. Jag skall bara ta ett exempel ur högen för att ge relief åt mitt resonemang.

»Två kvinnor är tillsammans i ett rum. Den ena klär av sig spritt naken och börjar dansa efter radion. I hennes ögon brinner en demonisk eld, och samma eld tändes i Suzannes. Snart stryker även hon av sig kläderna, och båda dansar med vridande kroppar och ger uttryck åt hopp och åtrå. De jagar varandra över golvet för att sekunden därpå närma sig varandra med skygga smekningar. Det är en onaturlig lek mellan två kärlekshungrande honor och därför oändligt skön i sin upphöjda primitiva äkthet.» Så skriver Top-Hat i ett av sina nummer. Som extra krydda serveras homosexuellt-sadistiska nakenbilder med unga kvinnors mer eller mindre förvridna ansiktsdrag.

Jag har, herr talman, svårt att komma ifrån att dylika skildringar ligger mycket väl till för åtal och ingripande.

Man kan också konstet att göra reklam för sina varor. Jag hade tänkt lämna en ingående exposé över dessa reklamsentenser, men jag hoppar över eländet. Man får nog säga att skildringarna i de böcker och tryckalster det här gäller täcker annonslöftena.

När en skrift innehåller ohöljda sexuella skildringar finns icke tryckfrihetsrättsligt sett ett bättre rättesnöre än tryckfrihetsförordningen kap. 1 § 4. Där stadgas att envar, som fått sig anförtrott att döma över missbruk av tryckfriheten eller eljest har att vaka över förordningens efterlevnad, städse bör ha i åtanke, att tryckfriheten utgör grundvalen för ett fritt samhällsskick. Han skall alltid ha sin uppmärksamhet fäst på syftet mer än på uttryckets lagstridighet etc. Frågan blir alltså i allra högsta grad: Vad är syftet med den pornografiska tidskriftsfloran

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

och de sedeslösa skildringarna varhelst de möta? Är det att bygga starka karaktärer och personligheter, att inspirera till trohet, rätt och sanning, att visa att samvete och rättrådighet är en tillgång för den enskilde och för folket? Tror någon att dylika frågeställningar över huvud existerar hos detta slag av litteratörer och förläggare? Men om syftet är så påtagligt negativt och nedbrytande, är inte just då de förhållanden för handen som åsyftas i lagen för ett ingripande? Jag har svårt att komma ifrån att man går överdrivet milt fram mot dessa skrifter.

I Norge har man tagit itu på skarpen med pornografieländet. En förläggare och en disponent dömdes av Oslo byrätt i februari i år till rätt hårda straff, den ene till 60 dagars fängelse med två års prøvotid. Domen var enhällig. Rätten resolverade att den inte kunde finna någon förnuftig grund till försäljning av slika tryckalster. De hade intet berättigande och kunde verka skadligt, särskilt på ungdom. Rätten slog särskilt ned på bildserier som skildrade onaturlig könslik tillfredsställelse, onormala könsliga förhållanden. Fyra franska tidningar beslagtogs och får icke införas eller säljas i Norge, precis samma tidningar som man nu har ett helt skyltfönster fullt av på Vasagatan hos oss.

Om det nu är, som jag tror, en klar kongruens mellan svensk lag och norsk, så torde det inte vara ofint, om man inför den översvämmande pornografifloden spörjer, huruvida det inte vore riktigt att ta i litet hårdare.

Jag vill gärna räkna mig till dem som ger justitieministern och övriga myndigheter ett erkännande för de ingrepp som gjorts och göres. Jag skall inte säga mer om det. Jag vet även att justitieministern synat revytidningen Top-Hat i sömmarna och att dess ansvarige utgivare i februari i år dömdes till 120 dagsböter à 8 kronor för två artiklar i

tidningens julnummer, som ansågs vara sårande för tukt och sedlighet. Detta noteras med tacksamhet. Likväl inställer sig här en hel del frågor. Top-Hat utkom med nr 24 den 2 december. Tidningen utkommer var fjortonde dag och har alltså en försäljningstid av ca två veckor. Den beslagtogs, enligt uppgifter jag fått från polisen, den 14 december, alltså ungefär två veckor efter utgivningsdagen. Måste inte detta i praktiken innebära, att den beslagtogs sedan den var slutsåld eller i det närmaste slutsåld? Ger inte nuvarande lagstiftning möjlighet att slå till snabbare? Det är min enkla fråga.

Boktryckare skall ju enligt lag samtidigt med skrifts utgivande avlämna ett exemplar för granskning till justitiedepartementet eller förordnat ombud. Här ville jag fråga: Sker alltid detta? Om så inte är fallet, vad blir följden? Dröjer utgivaren viss tid, kan ju spridningen vara ett faktum innan skriften hunnit bli föremål för åtgärder.

Jag har i punkt 3 i min interpellation frågat justitieministern: »Anser statsrådet att tryckfrihetslagens s. k. sedlighetsparagraf och strafflagens utformning i hithörande ämne är tillfyllest när det gäller att komma till rätta med hithörande problem?» Jag har svårt att ur svaret få fram ett tydligt svar på frågan. Kanske det inte går att ge ett entydigt svar.

Jag har ställt frågan därför att det på det allra högsta intresserar mig att få veta: Hur fungerar i praktiken gällande tryckfrihetsförordning, då enligt kap. 7 mom. 12 otvivelaktigt brottslig skrift utsprides?

Det första fail då den nya lagen av år 1949 tillämpades var, såvitt jag kunnat utröna, mot boken »Jag var en kärlekskonstens mästare». Författaren gav ut boken under diktarnamnet Maurice Norrman. Tidsschemat var följande.

1950 i början av mars utkom boken. Den 5 maj överlämnades den till justi-

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

tiekanslern från justitiedepartementet med anmälan enligt kap. 9 § 2. Någon gång i maj begärde JK polisutredning. Den 8 september beslöt JK åtal mot förläggaren, som falskligen uppgav sig vara författare. Samtidigt förordnade rätten om beslag.

Skriften hade således fått fritt säljas från början av mars till den 8 september. Det tog alltså 4 månader innan beslag skedde, och under denna tid såldes boken, enligt uppgifter jag fått från Uppsala, i cirka 15 000 exemplar. Den 13 september beslutades om beslag av en i Finland tryckt upplaga av samma bok.

Den åtalade dömdes enligt tryckfrihetsförordningen 7 kap. 4 § mom. 12 jämfört med strafflagen kap. 18 § 13 samt kap. 4 §§ 2 och 3 till 3 månaders fängelse. Domen fastställdes den 13 mars 1951 av Svea hovrätt. Den 30 maj avslog Kungl. Maj:t ansökan om prövning, och i september samma år avslogs den åtalades resningsansökan.

Till detta kan man säga, att allt vad som kräves för att åstadkomma ett tryckfrihetsbrott hade sorgfälligt iakttagits av författaren och förläggaren i det här fallet. Både framställningssättet och uttryckens lagstridighet tillika med syftet lämnade nog ingen i tvivelsmål. Mig synes det vara av allra största vikt, att ingripande med beslag kan ske så snabbt som möjligt. Får jag alltså rikta den frågan till herr justitieministern: Kan detta ske utan tidsutdräkt med nu gällande lagstiftning?

Jag skall strax sluta men har ännu ett par påpekanden att göra. Så långt har man gått i förnedring i detta land, att även barnen skall utnyttjas som sexuella redmedel. En svensk modelltidning utlovar, att den har fullt upp för alla kategorier, även dem som lever i erotikens mest dolda utkanter. Där finns nakna småflickor för de »fula gubbarna», småpojkar och nakna män för homosexuella och nakna kvinnor

för nyfikna tonåringar och snuskhumrar. Denna tidskriftsflora säges vara synnerligen riklig. Det får väl sägas höra till skammens toppunkter eller bottenlösa djup, att även barnen skall utnyttjas affärsmässigt. Tydligen passar man på att fotografera på badstränderna, där föräldrarna inte kan hindra det och där man kan få barnen att ta av sig baddräktarna. Jag vet inte, om det är möjligt för justitieministern att gripa in hårdare än vad som nu sker eller ge direktiv till polisens sedlighetsrotel, men säkert är, att det vore i hög grad önskvärt och skulle hälsas med allra största tillfredsställelse från alla läger i vårt land, att så kunde ske.

Man skjuter inte över målet, om man karakteriserar det som en vanära för vår upplysta demokrati, att det över huvud finns människor som ur närings-synpunkt driver handel med pornografi, men det är även vanärande, att vår så högt skattade tryckfrihetslag skall missbrukas av samvetslösa skribenter, både svenska och utländska.

Jag har förut sökt påvisa, att med pornografi icke menas skildringar av nakenhet i och för sig. Då skulle världens främsta mästare i skulptur och målarkonst varit pornografer. Ingen har påstått något sådant. Pornografi är en sexualskildring i ord eller bild, som är undermånsklig, smaklös och stillös, tjänande bara ett syfte, det att degradera det sexuella livet till snusk och undermånsklighet.

Jag är alldeles överens med herr justitieministern om att de positiva åtgärder, som han talar om i sitt svar, är de förnämsta. Det hindrar dock inte, att man så hårt som möjligt enligt gällande lag håller förskämning på avstånd. Jag vill även hålla justitieministern räkning för hans medverkan till § 2 i kap. 6 tryckfrihetslagen. Den ger möjlighet till att vid vanlig domstol åtala den som bland barn och ungdom sprider skrift, som genom sitt innehåll

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

kan verka förråande eller medföra fara för de ungas sedliga fostran.

Jag tar det även som ett steg i rätt riktning, att särskilt straffstadgande skall upptagas i strafflagen på de områden, som här beröres, och ser även med tillfredsställelse, att den nya brottsbalken förberedes i justitiedepartementet.

Men innan detta blir färdigt och vi ser verkningarna därav, finns det enligt min mening starka skäl att skärpa tillsynen av vad som föres till torgs i boulevardbladen och den s. k. litteratur, som en del obskyra förlag här i landet lockar med.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag vill, med anledning av vad den ärade interpellanten anført, utöver vad jag har sagt i mitt interpellationssvar stryka under ett par synpunkter.

Det är klart att det innebär en mycket svår och vansklig avvägning att bestämma när man bör göra ett inskridande med strafflagen i tryckfrihetsärenden. Därvid måste man beakta de skilda intressen, som jag har sökt belysa i mitt interpellationssvar, så att man å ena sidan ger litteraturen och framför allt vad som med skäl bär detta namn en mycket stor frihet, och å andra sidan inskrider mot verkligt snusk. Det är inte alltid så lätt i praktiken att göra en sådan avvägning, och jag har försökt att förklara efter vilka synpunkter jag har handlat.

Utöver vad jag sålunda sagt i svaret vill jag särskilt understryka två ting. Det ena är, att jag, när jag föranstaltat om åtal, särskilt har fäst mig vid sådana fall, då skildringarna haft en sadistisk eller på annat sätt pervers anstrykning. Jag har ansett, att inte minst en kombination, som jag med oro sett framträda, mellan sexualitet och våld är en

ytterst allvarlig företeelse, som kräver energiskt inskridande. Den andra huvudsynpunkt jag har lagt på detta är, huruvida det är fråga om något som rör barn och ungdom. Det är ju framför allt för att skydda unga människor, som man i detta sammanhang bör se upp. Såsom jag nämnde i mitt interpellationssvar, har i den nya tryckfrihetsförordningen, som riksdagen antagit på mitt förslag, gjorts så att säga en lucka i tryckfrihetsskyddet, för att möjliggöra ett inskridande med straffansvar i sådana fall, då en propaganda direkt riktas mot barn och ungdom. Det blir då alltså inte fråga om ett tryckfrihetsåtal för skriften som sådan; man kan inskrida även om man av goda skäl anser tryckfrihetsåtal mindre lämpligt. I stället kan man sålunda inskrida mot dem, som försöker att förmedla sådan litteratur till ungdomen. Jag har hört talas om upprörande fall, då kolportörer uppehållit sig i närheten av skolor och andra platser, där ungdom är samlad. I dylika fall öppnas genom tryckfrihetsförordningen möjlighet att inskrida, om den linje fullföljes, som vi nu arbetar med i det nya förslaget till brottsbalk.

En särskild detalj, som interpellanten uppehöll sig vid, skall jag också säga några ord om, nämligen frågan om ett snabbt ingripande på detta område. Det kan nog ha hänt någon gång, att ett beslag har kommit för sent, och det är naturligtvis beklagligt. Ty det blir ju ett effektivt ingripande om man, då straffrättsligt inskridande skall ske, inte behöver avvakta den slutliga konfiskationen utan omedelbart kan beslagta upplagan. Beslaget kan ibland bli fördröjt och smutslitteraturen under tiden säljas, vilket är mycket beklagligt. Det kan tänkas olika anledningar till ett sådant dröjsmål. Det händer inte så sällan att den, som vet med sig att han är ute i farliga ärenden, söljar med att anmäla sina alster till granskning, och

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

det kan finnas andra orsaker också. Jag vill emellertid framhålla, att snabbar ingripanden också sker i praktiken. Vi brukar i de fall, då beslag skall göras, omedelbart skicka telegram till polismyndigheterna i riket, så att ett inskridande kan ske omgående.

Till sist vill jag ännu en gång understryka den synpunkt, varmed jag slutade interpellationssvaret och vari också interpellanten instämt, nämligen att vad man kan göra med strafflagens medel, även om det kan vara önskvärt och angeläget, aldrig kan bli det väsentliga. Uppfostran i skola och hem och andra positiva ting på detta område är ju det som ger praktiska resultat, och i detta avseende vill jag ännu en gång understryka det mycket stora ansvar, som på detta område åvilar pressen.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om att vi så här i riksdagens sista timme inte får ta för mycken tid i anspråk för varje detalj i de ärenden som kastas fram. Emellertid är jag lika medveten om att stora grupper av vårt folk, inte minst då föräldrar, lärare och andra, har sina blickar riktade på oss, i vad gäller vakthållningen på detta område, och att man där med tacksamhet noterar det allvar, som vi ådagalägger för att sanera hithörande förhållanden.

Det är bara ett par detaljer i frågan, som jag i korthet skulle vilja beröra, främst sådant som inte berörts här tidigare. Jag tänker då på de internationella förbindelserna och den utländska marknadens inflytande på den svenska i detta avseende. Jag har uppmärksamgjorts på denna fråga av utländska gäster, som förvånat sig över skyltningen i våra cigarrbutiksfönster. Man har undrat, om det verkligen kunde vara tillåtet att salubjuda vad som helst i Sverige. Vidare har jag under utländska resor konsta-

terat, att man utomlands mycket sällan ser någon motsvarighet till vad vi har här hemma just nu. Det är inte riktigt hedrande att vi kommit in i en sådan utveckling. Slutligen har jag fått reda på en del internationella förgreningar av tidskriftsdistributionen, vilka övertygat mig om att vi på den svenska marknaden är föremål för en bearbetning, som jag skulle vilja ifrågasätta om vi inte kunde göra något åt.

Det är i det avseendet inte i första hand tryckfrihetsförordningen jag tänker på. Den har jag utomordentlig respekt för, och inte minst efter justitie-ministerns svar i dag litar jag på att den kommer att tillämpas med större stränghet. Det är närmast med tanke på tullbestämmelserna jag funderat på, hur all denna ohyra kan komma in i landet och betalas dyrt med vår svenska valuta. Vi behöver bara se på en av dessa stora exposéer i en tidningskiosks eller en cigarrbutiks fönster för att konstatera, att där finns 20 à 30 olika slags utländska tidningar, av vilka många betingar ett mycket högt pris. Om man sedan tar reda på försäljningsfrekvensen, förstår man, att det är en ganska betydande omsättning på dessa affärer. Det rör sig om en omsättning på hundratusentals kronor, och där är Sverige ett tacksamt fält för närvarande.

Tidigare var det huvudsakligen franskspråkig »litteratur» på detta område. Numera har man delvis övergått till engelskan, detta tydligen med tanke på att vårt folk i allt större utsträckning behärskar detta språk. Jag har roat mig med att — om nu detta kan betecknas som ett nöje — läsa igenom i vart fall en av de engelskspråkiga pornografitidskrifterna, som saluförs i sådana här butiker, och jag måste, herr talman, bekänna, att jag aldrig läst maken till vidrigheter. Där fanns inte bara dessa tarvligheter som i de svenska boulevardtidningarna, utan de var kombine-

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

rade med en sadism, som jag inte skall besvåra kammaren med att ge exempel på. Jag undrar om det inte borde ägnas litet mera uppmärksamhet åt denna utländska tidningsflora. På den tidskrift jag här närmast åsyftar står angivet, att den är tryckt på engelska språket i Paris och utgiven av ett förlag i Köpenhamn, som har ensamrätten för de nordiska länderna. Med sitt enkla språk bjuder den en mycket lättförståelig engelska, tillgänglig för skolungdomen och alldeles tydligt inriktad på den publiken.

Jag har talat med de ansvariga hos tullmyndigheterna om hur det är möjligt att kunna föra in sådan litteratur, och där har man förklarat, att man har uppmärksamheten riktad på frågan. Man tar stickprov på den värsta ävjan och anmodar polisen att studera den, men efter hand som polisen underlåter att göra några ingripanden, tröttnar man till slut på att skicka in några prov. Det är ju inte heller så lätt att hinna med allting. Dessutom är vi svenskar ett frihetsälskande folk.

Jag understryker än en gång, herr talman, att jag har den största respekt för tryckfriheten och likaså för goda mellanfolkliga förbindelser, men vi skall väl ändå inte tillåta att folkets andliga hälsa tar skada på grund av för stora eftergifter på detta område. Skall det verkligen få vara så, att man i utlandet just med inriktning på den svenska marknaden upprättar gödselspridningscentraler på tidskrifternas område? Jag tvekar för övrigt att använda uttrycket gödselspridare, eftersom gödsel är någonting alldeles för fint i detta sammanhang. Även om man använder det gamla hederliga ordet dynga, haltar jämförelsen, eftersom dynga är något i sitt sammanhang mycket värdefullt och användbart.

Jag hoppas verkligen, herr talman, att vi inte skall behöva fortsätta med

att förstöra vårt folks kultur och andeliv med dessa tarvliga ting!

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är övertygad om att myndigheternas möjligheter att komma till rätta med hela det problemkomplex, som vi här rör oss med, är mycket begränsade. Justitieministern har här framhållit, att man vid fråga om åtal först och främst tar sikte på om skriften i fråga har sadistiska eller perversa inslag. I så fall ägnar man dem särskild uppmärksamhet. Just med tanke på detta anser jag emellertid, att en hel del av de skrifter som nu finnes på den svenska marknaden utan vidare skulle kunna beslagtagas och förbjudas. Jag tänker här på skrifter av samma slag som dem det norska stortinget beslöt att skyffla ut ur Norge. Jag skall inte här nämna namnen på dessa tidningar, men jag är övertygad om att justitieministern vet vilka jag syftar på, och nog vore det skönt att slippa se dem i våra skyltfönster!

Vad sedan den tidning beträffar, som beslagtogs förra året på grund av två noveller, som var införda i tidningens julnummer, vill jag säga att jag har läst dessa noveller och jämfört dem med andra, som införts och ideligen införes både i den tidningen och i en annan, som jag här tänker på, och jag får säga, att gränsen mellan vad som är åtalbart och vad som går fritt tycks vara så hårfin, att det är praktiskt taget omöjligt för en lekman att se någon skillnad. Jag har för övrigt överlämnat tre, fyra sådana noveller till en person, som jag ansåg omdömesgill, och efter att ha läst dem sade han, att han tyckte de låg på ungefär samma plan som de åtalade. Det är dock inte lätt för en lekman att döma i dessa saker, men nog verkar det som om det borde vara möjligt att

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

ta bra mycket hårdare tag än vad som nu är fallet på detta område.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag kan inte besvara den sista frågan exakt, eftersom jag inte vet vilka noveller interpellanten har gjort jämförelser emellan. Jag kan emellertid tänka mig, att en av orsakerna som den det norska stortinget beslöt att till att det blivit åtal i det ena fallet men inte i det andra, kan ha varit, att den ena novellen haft t. ex. ett sadistiskt inslag men inte de andra. Ett sådant förhållande fästes avseende vid. En annan omständighet kan ha varit, att de noveller som har gått fria haft en mera litterär anstrykning, även om de har innehållit sedlighetssårande detaljer. Som jag framhöll i mitt interpellationssvar anser jag nämligen att man bör vara mycket mera frisinnad, så snart ett alster kan anses ha litterär karaktär. Jag kan som sagt inte säkert ange hur det förhållit sig i här ifrågasvarande fall, men bl. a. kan de nu nämnda synpunkterna ha spelat in.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Den som i denna kammarare vid många tillfällen har kämpat för den svenska tryckfrihetens värnande kan inte underlåta att med oro iakttaga det geschäft, som på detta område bedrives. Det är heller ingen tvekan om att tryckfrihetsförordningen gör det möjligt att vidtaga vissa ingripanden, när det gäller den rena pornografien. Jag vill emellertid inte underlåta att framhålla, att resultaten av undersökningar, som gjorts på olika håll i världen, tycks peka på, att den övervägande delen av ungdomen inte fångslas så starkt av den pornografiska litteraturen. Jag vill därmed inte alls förneka, att det finns publikationer som lägger an på denna ungdom och kan skada den, men jag har i alla fall det intrycket, att de

som sysslar med dessa frågor och gjort dessa undersökningar menar, att vi skall inte — lyckligtvis — överskatta de pornografiska alstrens inverkan på ungdomen.

Jag vill emellertid när denna fråga diskuteras också beröra det förhållandet, att det inte saknas vissa censur-tendenser i vårt land, då man angriper vissa uttryck i skönlitteraturen. Man kan naturligtvis även ur en mycket värdefull bok få fram meningar, som ter sig sårande för många människor. Det stod ju t. ex. en gång en mycket skarp strid om Zolas »La Terre», och även Strindberg, som själv blivit beskydd för osedlighet i några av sina skrifter, gjorde på sin tid kraftiga angrepp mot pornografiska tendenser. Men när det gäller skönlitteraturen får man vara ganska försiktig med ingripanden. Även om jag kan dela interpellantens indignation över en viss novell i »All Världens Berättare», är det dock ett faktum att detta magasin på det hela taget står högt och att de noveller, som där införes, inte har någon förråande verkan. Det är klart att en tidskrift, som kommit ut under mer än ett decennium, någon gång kan ha publicerat en novell, som lätt bedömes ganska olika.

Det man mest kan förundra sig över är att människor är så funtade, att de skall rota i den pornografiska litteraturen. Ibland undrar man om inte de som köper dessa tidskrifter har litet sjukliga anlag. För en normal och sund människa, som inte har några sadistiska eller närbesläktade anlag, är väl inte den pornografiska litteraturen någon större frestelse. Jag har svårt att tänka mig att normala människor attraheras av denna litteratur. Jag vill därmed ingalunda förneka dessa problems aktualitet, och jag vill ännu mindre förneka svårigheterna för en justitieminister att med stöd av tryckfrihetsförordningen göra sådana ingripanden, att han inte går emot tryckfri-

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

hetsförordningens anda. Det kan nog, om vi ser på länder, där man har en stark censur, sägas att tryckfriheten är ett mycket starkt värn för de medborgerliga rättigheterna. Där man inte har denna tryckfrihet är förhållandena på det kulturella området mycket sämre. Vi får inte därav att det finns vissa affärsmän, som ockrar på sensationslystnaden, låta oss förledas att överdriva problemets betydelse. Jag tror att med den förbättrade uppfostran, som vi hoppas att den svenska skolan skall ge, och med de kulturideal vi kämpar för, skall dessa av interpellanten påtalade problem kunna lösas i en känsla av att man skall komma till rätta med frågorna utan våldförande av centrala tryckfrihetsprinciper och i förhoppning om nederlag för den krassa sensationslystnaden och ockrandet på människors drifter.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag är starkt medveten om att vi måste vara ytterligt restriktiva när det gäller att ta upp kammarens tid dessa sista, bråda dagar. Att jag emellertid begärt ordet beror på att jag som ordförande i vårt lands äldsta kvinnoorganisation, Fredrika Bremerförbundet, gång på gång under det senaste året har blivit tillskriven av och fått mig tryckalster tillsända från föräldrar och mödrar, som varit djupt bekymrade över de skrifter, som faller i deras telningars händer.

Nu är vi väl allesammans i Sveriges högsta beslutande församling lika radda om tryckfriheten, och personligen är jag helt övertygad om att det inte går att lagstiftningsvägen komma med ett förbud. Men, herr talman, det finns ju någonting som heter pressens rådgivande nämnd och kommissionärsnämnden. Vad gör dessa nämnder? De skall ju ha i uppdrag att granska olika tryckalster och ge utlåtanden, och hur kan det då komma sig att dessa s. k.

snuskalster verkligen kommer ut? Jag tror att allmänheten ställer sig väldigt frågande till hur det är möjligt att dessa nämnder kan intaga en så passiv hållning som de gör.

Herr talman! Jag skall sluta med att vädja till herr statsrådet att han, när straffrättskommitténs betänkande och förslag kommer, gör vad som är möjligt för att inom tryckfrihetens gränser se till att det sker en sanering på detta område. Det är ett djupt och varmt önskemål hos föräldrarna; och kvinnor har här kanske på ett alldeles särskilt sätt engagerat sig både känslomässigt och intellektuellt.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Det fälldes ett uttryck här om att de ungdomar, som söker sig till pornografisk litteratur, måste vara sjuka på något sätt. Det är inte alltid ungdomen som går till pornografien — den går till ungdomen. Bara för ett par dagar sedan fick jag ett konvolut från föräldrar i Norrbotten, som tagit vara på kataloger som sänts till deras barn. Dessa kataloger består av uppgifter om böcker som säljs på ett visst förlag. För att vara riktigt säker om att innehållet verkligen skall gå hem hos ungdomen har man gjort vissa utdrag ur dessa böcker så pass rafflande och vidriga, att jag aldrig har sett maken. Jag är inte säker på att ens herr Gustafsson i Borås har sett något liknande trots allt vad han har relaterat. Han skall få ett exemplar av mig senare.

Vad jag i detta fall tycker är det mest upprörande är att det är fråga om ett rent affärsgeschäft. Här uppmanas ungdomarna att för 15 kronor köpa dessa böcker, som man gjort rafflande utdrag ur. Då får de gratis den, ur vilken man gjort de flesta återgivandena. Den får de gratis sedan de lagt ner 15 kronor på den andra dyngan!

Skulle man inte kunna komma åt ett sådant geschäft med tryckfrihetsför-

Svar på interpellation ang. förekomsten av för barn och ungdom olämpliga tryckalster.

ordningen? Denna »litteratur» härrör dock inte från förlag, om vilka man kan säga att därifrån kommer både ont och gott. Härifrån kommer bara ont. Kan man inte granska ett sådant förlag? Det har ju ändå lämnat sin adress. Här i landet försöker man se upp med profitjakt på olika områden. Här är den verkligen osunda profitjakten på våra barn och ungdomar. Där tycker jag man skulle kunna börja ett försök att komma till rätta med detta problem.

I övrigt vill jag instämma med dem, som här uttalat sin indignation. Man är ängslig därför att barnen inte går fredade. Även om de inte har tillfälle att gå till kiosken och köpa denna smörja, så kommer den per post hem till dem.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Fru Ewerlöf erinrade om att Tidningsutgivareföreningen har tillsatt någonting som kallas en rådgivande nämnd och som har att behandla frågan om spridning av alster av detta slag. Nämnden består av tre personer och förbehandlar frågan, huruvida ingripande skall göras emot spridningen. Däremot är det kommissionärsnämnden som fattar beslut, sedan den rådgivande nämnden givit sitt råd.

Man är naturligtvis inom nämnden fullt på det klara med det vanskliga i en sådan verksamhet, ty man kan inte komma ifrån att det är ett slags privat rättsskipning som äger rum. En skrift, mot vilken myndigheterna inte anser sig böra göra något ingripande, blir i stället föremål för uppmärksamhet ifrån den rådgivande nämnden och kommissionärsnämnden, och genom dessa institutioners åtgöranden blir skriften i fråga tämligen effektivt förhindrad att spridas. På grund av det vanskliga i en sådan rättsskipning är naturligtvis nämnden mycket försiktig. Den har inte gjort mer än en enda rekommendation om ingripande, och det var gentemot

Fäderneslandet. Man kan ju diskutera om Fäderneslandet tillhör den klassiska pornografien eller ett annat slag av organ. Det som givit anledning till ingripande i det nämnda fallet har mindre varit pornografi än de upprörande, personligt skandaliserande artiklar som brukade publiceras i Fäderneslandet.

Jag skall emellertid gärna berätta att nämnden också har övervägt aktioner i fråga om pornografiska alster såsom Pin Up, Top Hat och Kavalkad och vad de nu heter men har inte funnit deras innehåll vara sådant, att ett så våldsamt medel skulle tillgripas som att Pressbyrån skulle vägra att försälja dem. Det är alltså detta som skett med Fäderneslandet.

Under överläggningarna i nämnden var man tämligen övertygad om att de pornografiska alstrens läsekrets inte var att finna så mycket bland ungdom som bland människor, som kommit upp i medelåldern eller i högre åldrar, och dem lär det inte vara mycket att göra åt. De kan inte göras till föremål för uppfostran, de är som de är, och i de fallen lär inte, vare sig med lagliga medel eller medel utanför lagen, några ingripanden kunna göras.

Från dessa synpunkter, resonerade nämnden, kan intet ingripande mot dessa alster rekommenderas, och några sådana har inte heller gjorts. Såvitt jag vet är dessa tidskrifters upplagor inte heller så avskräckande stora; i varje fall utgör de bara en ringa del av de vanliga veckotidningarnas jätteupplagor. Därför är kanske inte heller faran av dessa tidningar så stor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 302, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jord-

Svar på interpellation ang. anordnande av fällbommar vid korsningen mellan järnväg och väg på Industrigatan i Malmö.

brukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 4.

Svar på interpellation ang. anordnande av fällbommar vid korsningen mellan järnväg och väg på Industrigatan i Malmö.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med hänvisning till de allvarliga olyckor, som inträffat vid den med ljus- och ljudsignaler försedda korsningen mellan kontinentalbanan och Industrigatan i Malmö — den senaste olyckan, som kostade en person livet, inträffade den 4 maj i år, då en lastbil kolliderade med tåget — har herr Löfgren frågat mig, dels om jag delar hans uppfattning, att ekonomiska skäl ej får hindra anordnandet av fällbommar vid denna farliga korsning och dels om det kan förväntas, att fällbommar utan vidare dröjsmål anordnas vid nämnda korsning.

Som svar vill jag meddela, att järnvägsstyrelsen den 8 maj 1954 beordrat distriktsledningen i Malmö att omedelbart uppsätta fällbommar vid ifrågasvarande korsning. Avsikten är att utföra dessa som s. k. helautomatiska halvbommar, d. v. s. bommarna fälles och lyftes genom påverkan från tågen samt avstänger gatans vänstra hälft för gatutrafik i gatans båda riktningar. Med anledning av olyckan den 4 maj har SJ därjämte kompletterat ljus- och ljudsignalanläggningen vid korsningen med en särskild vakt i avvaktan på att bomanläggningen blir färdig. SJ har vidare hemställt hos drätselkammaren i Malmö om att åtgärder måtte vidtagas för att bland annat få siktförhållandena över järnvägen norrut förbättrade.

Någon åtgärd från min sida är följaktligen inte erforderlig för att påskyn-

da arbetet med att förbättra de hittillsvarande trafiksäkerhetsanordningarna vid korsningen i fråga.

Härpå anförde

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Som framgår av svaret har järnvägsstyrelsen redan dagen efter det att min interpellation framställdes beordrat distriktsledningen i Malmö att omedelbart uppsätta fällbommar. Jag har också under gårdagen kunnat iaktta att man har börjat med arbetet för att verkställa detta uppdrag, så det är säkerligen fullt riktigt att man nu gör så gott man kan för att fort få saken ordnad.

Man känner en allmän lättnad över att åtgärder äntligen har vidtagits för att förbättra säkerheten vid denna farliga korsning. Fyra olika kollisioner med fem dödsoffer tycker man kan vara nog för att man verkligen skall få denna säkerhetsfråga ordnad.

Mitt intresse för denna fråga är inte nytt. Redan för flera år sedan har jag haft anledning att syssla med den när jag tillhörde Malmö stadsfullmäktige, och om jag dessutom upplyser att jag har min dagliga gärning — förutom riksdagsuppdraget — i ett företag som har sin tomt belägen intill denna järnväg och denna gata och att våra anställda dagligen i mycket stor utsträckning måste passera denna korsning kanske man bättre förstår att jag har tagit upp denna fråga.

Nu skall man sätta upp s. k. halvbommar. Några mera omfattande erfarenheter torde man väl inte ha beträffande denna typ. Det lär emellertid vara så, att man måste ha dispens för att få sätta upp sådana bommar, och såvitt jag förstår kommer väl herr statsrådet att i regeringen få lov att syssla

Psykologiskt försvar m. m.

med denna fråga. Jag antar att man ännu inte kommit så långt att man fått denna dispensfråga behandlad.

Jag är för min del tveksam om huruvida man verkligen skall sätta upp sådana halvbommar inom städers starkt trafikerade områden; jag vill därför uttala min förhoppning om att berörda myndigheter kommer att följa denna sak med stor uppmärksamhet och, om det så befinnes nödvändigt och angeläget med hänsyn till säkerheten, att man kompletterar dessa halvbomanläggningar till att bli vanliga helbomanläggningar.

Min interpellation har visserligen framställts speciellt med anledning av förhållandena vid ett visst angivet ställe. Jag är dock säker om att det finns motsvarande problem på många andra ställen i vårt land, och med den enormt starka utveckling biltrafiken fått och ytterligare kommer att få under de närmaste åren tror jag att det finns anledning att ompröva frågan om säkerhetsanordningarna vid en hel del järnvägs korsningar för att vi inte i onödan skall spilla många människoliv.

Jag är fullt införstådd med att det kommer att kosta ganska mycket pengar, men man måste ju mot detta ställa de många människoliv som man kan spara, förutom de materielskador som kan undvikas.

Jag vill alltså uttala mitt tack för svaret och hoppas, att man följer denna fråga med uppmärksamhet, inte bara beträffande denna korsning i Malmö, utan också beträffande liknande ställen i olika delar av vårt land.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 17, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 151—154, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 57—59, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 33—35, första lagutskottets me-

morial nr 30, andra lagutskottets memorial och utlåtanden nr 39—42, tredje lagutskottets utlåtanden och memorial nr 28—31 samt jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 33—38.

§ 6.

Föredrogs särskilda utskottets memorial nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55.

Kammaren biföll till en början utskottets hemställan, att utlåtandet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Härefter godkändes den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen meddelade, att den gemensamma omröstningen komme att äga rum vid morgondagens plenum.

§ 7.**Psykologiskt försvar m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt angående psykologiskt försvar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den fråga som nu här ligger för avgörande har under års-långa debatter sysselsatt en rad intresserade och kunniga människor i det här landet. Det är därför kanske inte så helt lyckligt att avgörandet kommer att ske vid en tidpunkt i riksdagsbehandling då stor tidspress råder.

Detta beslut i dag kommer ju att för tillfället sätta punkt för en lång debatt, där starkt delade meningar har rått om organisationen av det psykologiska försvaret. Här har riktats kritik emot utredningen på dess olika stadier. Man har framför allt värt sig emot varje

Psykologiskt försvar m. m.

sådan anordning som skulle innebära ett återuppreparande av de misstag som begicks under det andra världskriget. Varje förslag från de sakkunniga som har haft någon likhet med de förhållanden, som rådde under informationsstyrelsens tid, har framkallat en mycket skarp opposition från publicistiskt håll.

Sedan landshövding Mossberg övertog ledningen av detta utredningsarbete har emellertid en intim kontakt upprättats mellan å ena sidan de sakkunniga och å andra sidan dem som inom pressen och folkrörelserna närmast berörs av opinionsbildningen. Jag vill understryka det stora värde som den kontakten har haft, och jag vill som min personliga mening anföra att här ligger en av förutsättningarna för att man i dag kan ena sig om ett beslut utan att i de grundläggande frågorna några väsentliga meningsskiljaktigheter råder. Det är numera fastslaget att en psykologisk försvarsverksamhet inte får medföra en mörklägningspolitik av det slag som bedrevs under vissa skeden av det andra världskriget. Det är också fastslaget att denna verksamhet skall inrikta sig på en så utåtriktad och på fakta grundad information att allmänheten i alla situationer kan hysa fullt förtroende för dem som har hand om upplysningsverksamheten.

I fråga om den fredsorganisation som föreslagits har det från olika håll anmärkts, och jag har i en motion tagit upp en del av dessa synpunkter, att det vore olyckligt om organisationen bleve alltför nära bunden vid verksamheten i Kungl. Maj:ts kansli. Jag vill beklaga att inrikesministern inte är närvarande när denna fråga företas till avgörande, eftersom just inordningen av denna organisation i hans departement har varit föremål för så ingående överväganden bland de sakkunniga och inom utskottet. Jag har i motionen föreslagit att riksdagen när den går att fatta beslut om upprättande av en sär-

skild organisation för det psykologiska försvaret med hänsyn till verksamhetens försökskaraktär inte skulle binda sig för en verksamhet som är obegränsad i tiden. Det föreslås därför i motionen att riksdagen nu skulle fatta beslut om en treårig försöksverksamhet, varefter man, om de utrikespolitiska omständigheterna så medger, skulle kunna förpappa verksamheten. Detta dels av sparsamhetsskäl men dels också av det skälet att man inte bör uppehålla en sådan verksamhet i ett läge där allmänheten har en känsla av att den inte är alldeles nödvändig. Det skulle enligt mitt förmenande framkalla en slitning och en nötning av de opinionsbildande organens intresse för denna verksamhet, vilket på längre sikt skulle motverka syftet att skapa en god resonansbotten för den psykologiska försvarsorganisationens arbete.

Utskottet har på ett ganska märkligt sätt och på tre olika ställen understrukt sina sympatier för förslaget i min motion, men utskottet har ändå inte ansett det nödvändigt att gå på bifall till motionen, ty man finner det självklart att Kungl. Maj:ten varje år måste återkomma till riksdagen med förslag i fråga om den fortsatta verksamheten. Detta innebär emellertid att de personer, som skall anställas och som enligt propositionens och utskottets förslag skall inordnas som tjänstemän i inrikesdepartementet, kommer att arbeta under ännu mera ovissa omständigheter än vad som skulle blivit fallet om riksdagen hade gått in för ett beslut om en treårig första försöksverksamhet. Med hänsyn till att utskottet ej heller funnit anledning att tillmötesgå önskemålen om en inplacering av dessa tjänster i de högre lönegrader, som föreslagits i min motion och en del andra motioner, och att utskottet inte heller velat helt följa de i motionerna givna rekommendationerna om höga kvalifikationskrav beträffande dessa tjänstemän, får man nog vara beredd

Psykologiskt försvar m. m.

på att denna verksamhet får en mycket svår period innan den har vunnit stadga och effektivitet. Jag tror med andra ord faktiskt att det beslut riksdagen i dag, följande utskottet, kommer att fatta, kommer att innebära att man ger den psykologiska försvarsorganisationen en svårare initialperiod än vad som blivit fallet om man hade följt motionens förslag.

Nu har utskottet emellertid också markerat att Kungl. Maj:t bör ta under omprövning det förslag till en första aktivitetsperiod på tre år som ligger i motionen, och jag hade önskat att till herr inrikesministern få uttala en förhoppning att han verkligen skulle intrassera sig för denna fråga så att vi om möjligt till nästa år skulle kunna ha ett förslag om en sådan avgränsad aktivitetsperiod. Den skulle ha gjort det möjligt för de människor som skall syssla med detta arbete att planera sin verksamhet så, att de kartlägger och förbereder den verksamhet som skall kunna träda i kraft för den händelse den utrikespolitiska situationen skulle mörkna. De hade då vetat vilken tid de hade till förfogande och vilka resurser de kunde arbeta med. Jag menar alltså att de praktiska synpunkterna här tydligen fått träda tillbaka. Jag vill därför åtminstone via kammarens protokoll vädja till chefen för inrikesdepartementet att han ägnar utskottets rekommendationer en grundlig uppmärksamhet och att denna inte bara inskränker sig till frågan om den första aktivitetsperioden utan också får omfatta frågorna om lönesättningen och antalet tjänstemän.

Jag har, herr talman, i detta läge inte något yrkande.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag skall som ingångspråk för detta mycket korta anförande citera vad propositionen säger om detta organs uppgifter. Det har bl. a. »att följa utvecklingen på den psykologiska

krigföringens område och på angränsande fält samt svensk opinionsutveckling och främmande propaganda, att följa svensk upplysningsverksamhet av betydelse för den psykologiska försvarsberedskapen och samverka med organen för denna upplysningsverksamhet, att uppgöra och fortlöpande överarbeta organisations- och mobiliseringsplanen samt utvälja, utbilda och krigsplacera personal, att sörja för att det psykologiska försvarets lokal-, utrustnings- och förbindelsebehov blir tillgodosedda, samt att i samarbete med publicitetsorganen och deras samman slutningar verka för deras personella och tekniska beredskap». Det är alltså icke ringa uppgifter som läggs på detta organ.

Nu har departementschefen utvecklat, att man bör gå försiktigt fram när det gäller inrättandet av nya ämbetsverk. Utskottet har också mycket livligt rekommenderat verksamhet därvidlag. Departementschefen framhåller att det är önskligt att nu begränsa organets verksamhet till vissa primära uppgifter. Jag har ingen erinran i princip mot en sådan försiktighet. Jag har haft samma utgångspunkt, när jag tillsammans med representanter för övriga demokratiska partier i denna kammare väckt en motion i denna fråga. I motionen har vi bl. a. pekat på att det är olämpligt att helt inordna detta organ i inrikesdepartementet. Jag vill instämma i de synpunkter, som herr Helén har anfört i den saken.

Det problem vi främst ville bidra till att lösa genom vår motion var problemet om chefsbefattningarna. Det synes mig mycket litet sannolikt att det anslag, som är upptaget i propositionen för detta ändamål och som utskottet tillstyrker, skall visa sig tillräckligt. För att själva vara mycket återhållsamma har vi inte följt det i och för sig mycket blygsamma förslag som de sakkunniga på sin tid framlade. Vi har inskränkt oss till att föreslå att ytterli-

Psykologiskt försvar m. m.

gare en befattningshavare tillsätts och att chefen placeras i 37 lönegraden. Det förefaller mig nämligen som om vi endast genom ett kvalitativt urval kunde få säkerhet för att detta organ kan göra en verkligt fruktbärande insats. Det synes mig mindre sannolikt att departementet får det lätt att för de summor som står till förfogande förvärva de mest önskliga krafterna.

Det gäller för detta nya organ att från början få en grundmurad auktoritet. Vi vet hur oerhört stora svårigheter som mötte det organ som under andra världskriget hade att handha förbindelserna framför allt med pressen — jag tänker på statens informationsstyrelse. Alla de tråtor och obehag, som i hög grad färgade pressdiskussionen under det första världskriget, bör tjäna oss som en varning, så att vi denna gång får högsta kvalitet på chefsposten. När jag tänker på de löner som för närvarande utbetalas inom jämförliga områden — speciellt inom pressen — har jag svårt att föreställa mig att man för det belopp som här erbjuds skulle kunna få en person som representerar den andliga utrustning, den skicklighet, grannlagenhet och smidighet som här måste ställas som en fordran. Man bör inte heller glömma att denne man bör ha något för den sveda och värk han kan få lida på denna utsatta tjänst.

Härutöver innehåller vår motion ett yrkande om vissa mindre anslag för engångsutgifter. Men jag skall inte längre uppehålla mig vid motionen utan jag vill blott — utan särskilt yrkande — förena mig med herr Helén i den vädjan han riktade till inrikesministern om att detta ärende även i fortsättningen skall bli föremål för regeringens uppmärksamhet, lika väl som det framdeles förtjänar riksdagens.

Häruti instämde herrar *Braconier* (h) och *Ståhl* (fp).

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Det är från helt andra

utgångspunkter än de föregående talarna jag vill kommentera statsutskottets utlåtande nr 144, som ju innebär bifall till propositionen om psykologiskt försvar. Även i utskottets utlåtande har man i någon mån visat sig restriktiv när det gäller anslag till det psykologiska försvaret, och redan departementschefen har betydligt bantat ner de yviga psykologiska försvarsformer, som ursprungligen hade skisserats i kommittébetänkandet, ett kommittébetänkande som inom parentes sagt var allt annat än psykologiskt, fastän det skulle handla om psykologiskt försvar. Uppgifterna för ett psykologiskt försvar är enligt kommittén att stärka den frontlinje som i ett modernt krig går i varje medborgares medvetande. Denna förstärkning vill man uppnå med hjälp av press, film och radio, genom upplysning, rådgivning och tröstens ord. Ett organ, som man i fredstid tänker kalla beredskapsnämnd och i krigstid informationsråd, skall stå för denna verksamhet. Såvitt jag förstår är det inte minst hemmafronten som skall påverkas och upplysas. Det är väl där man till stor del skall bemöta ryktes-spridningen och bygga en barriär av förtröstan mot sorgen efter anhöriga, mot bekymren för försörjningen och mot rädslan. Och hemmafronten består ju av kvinnor och barn, överåriga och sjuka. Har man detta i minnet är det underligt att i det betänkande, som avgivits om det psykologiska försvaret, inte kunna finna ordet kvinna eller barn nämnt. I propositionen har, med anledning av vad som sagts i remiss-svaren, den gamla flytvästen »minst en kvinna» kommit till användning när det gäller beredskapsnämnden. Men det blir ju en kvinna på dussinet män. Informationsrådet bör enligt departementschefens mening förstärkas med representanter från folkrörelsehåll, och då får man väl även där »minst en kvinna».

Det är märkvärdigt att det i en oros-

Psykologiskt försvar m. m.

tid skall gå så utmärkt att ge tröst och råd åt familjerna utan någon medverkan av kvinnorna. Som uppgifter för upplysningsverksamheten har bl. a. nämnts frågor om livsmedels-, bränsle- och kraftförsörjningen. Men ingenstans har omnämnts vad som är ännu angelägnare, när det råder oro i landet och familjerna är ängsliga, nämligen frågan om hur barnen skall skyddas. Hur skall kvinnorna på bästa sätt sköta sitt hushåll och sina minsta, när de ryckes ut ur de vanliga skyddade förhållandena? Hur skall man lugna de skräckslagna? Hur skall man kunna rädda barnen från att få märken för livet i sitt psyke? Hur skall familjerna över huvud taget kunna stå emot rädslan? Erfarenheterna från förra kriget visar att de barn som vistades hos sina mödrar stod rycken mycket bättre än de andra. Behövs det då inte litet moderlighet även inom det informationsråd som skall lugna och trösta hemmafronten under krig? Men detta har inte beaktats vare sig av utredningen eller i propositionen.

Upplysning till hemmen och kvinnorna för att hindra defaitism och panik redan i fredstid anser jag också vara av mycket stort värde. Jag tror inte behovet därav kan tillgodoses genom Folk och Försvar, som ju annars åberopas när det gäller upplysning i fredstid. Tvärt emot kommittén menar jag att fredsorganet, beredskapsnämnden, bör vara ett betydligt mer vittutgrenat upplysningsorgan än det informationsråd som skall fungera under kriget och som därför måste vara ett mer lätthanterligt organ, och i detta fredsorgan bör det finnas ett starkt inslag av kvinnor.

Eftersom förslagen ännu inte tycks vara detaljutformade, hoppas jag att man på detta relativt oprövade område skall kunna börja tänka om. Det är alltför gammalmodigt för en modern regering att i vår tid utelämna kvinnorna, och därför hoppas jag att även

detta förslag angående det psykologiska försvaret skall bli delaktigt av en modernisering, som visar att man förstår att kvinnorna utgör en stor del av den hemmafront som behöver stärkas och aktiviseras i motståndskampen.

I detta anförande instämde herr Norrby (fp).

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det har ju inte ställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag vill ändå säga några ord med anledning av vad som anförts under debatten.

Den föregående talarinnan, som ifrågasatte huruvida behovet av kvinno-representation kommer att tillgodoses i den utsträckning som kan anses motiverad, vill jag erinra om följande uttalande av Kungl. Maj:t, vilket också godtagits av utskottet: »I första hand bör enligt departementschefens mening utöver de av kommittén föreslagna ledamöterna två representanter för folkrörelserna, varav minst en kvinna, ingå i nämnden.» Såsom framgår av detta kan samtliga ledamöter av nämnden vara kvinnor; männens representation har inte på något sätt säkrats.

Det har i motioner och under debatten här betonats vikten av en fastare ställning och bättre avlöningsförhållanden för de befattningshavare det nu gäller. Utskottet har för sin del velat betona även en annan sida av saken genom att säga: »Utskottet vill dock med understrykande av vad härutinnan anförts i motionerna framhålla betydelsen av att vid valet av befattningshavare hos nämnden gott omdöme samt förmåga av kontakt och anpassning kommer att tillmätas särskild vikt.» Inom utskottet har vi inte varit alldeles övertygade om att de högst avlönade ledningsmännen alltid besitter just dessa egenskaper. Vi tror att man kan få folk som representerar även dessa egenskaper men som inte

därför gör anspråk på högsta tänkbara lönesättning.

I övrigt vill jag hänvisa till vad utskottet skrivit, vilket väl får anses utgöra ett svar på det mesta av vad som sagts i motionerna och i de föregående anförandena här i kammaren. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den beskrivning av hemmafronten, som fru Eriksson här givit och som väl huvudsakligen tar sikte på den situation som kan uppkomma under en lång beredskaps- eller krigsperiod, är mycket intressant och täcker säkert i allt väsentligt den verklighet, som vi kan råka in i. Men jag tycker att det är litet egendomligt att man med utgångspunkt från denna allmänna bild av läget drar sådana slutsatser i fråga om de organisatoriska fredsförhållandena som fru Eriksson här gjort. Jag kan inte hjälpa att jag finner det vara uttryck för en något förlegad uppfattning att kvinnorna skall malas in i organisationer och nämnder efter något slags inmalningsprocent. Jag hade verkligen trott, fru Eriksson, att vi kommit så långt att det var självklart att det antal platser, som stod till förfogande, skulle kunna besättas av män eller av kvinnor. Utredningen har inte heller, enligt vad jag vid ett relativt noggrant studium av betänkandet kunnat finna, på något ställe talat särskilt om männens situation och därför väl inte haft anledning att ge sig in på någon särskild beskrivning av kvinnornas situation. Man talar däremot om den situation som kan råda i hemmen.

Det är endast en person, som med all säkerhet kommer att vara av manligt kön i den föreslagna organisationen, och det är överbefälhavarens representant. Jag förmodar att med den uppfattning om värnpliktens besvärigheter som råder här i landet är det knap-

past någon av kvinnokön, som är särskilt angelägen om att komma i fråga på den posten.

Som utredningen här har skrivit kan jag inte finna någon anledning till en erinran av det slag, som fru Eriksson i Stockholm gjorde. Däremot tar jag för givet, att med de goda kontakter fru Eriksson i Stockholm har i kanslihuset kommer hennes synpunkter att bli beaktade vid det praktiska urvalet.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen och överskridande av viss anslagspost;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet; och

nr 150, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 9.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1954 dagtecknad, till lagutskottet hänvisad proposition, nr 200, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i rättegångsbalken;

2) lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.;

4) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag);

5) lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden;

6) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Det i propositionen framlagda förslaget innebar bl. a. ändringar i gällande domförhållningsregler för häradsrätt och rådhusrätt vid behandlingen av mindre brottsmål. Enligt förslaget skulle häradsrätt vara domför med tre i nämnden och rådhusrätt med en lagfaren domare i mål rörande ansvar för brott, där svårare straff än böter ej funnes ifrågakomma.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förhaft fyra i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i rättegångsbalken

och lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472) ävensom med avslag å motionerna I: 534 och II: 684 samt I: 535 och II: 685 — måtte för sin del antaga

1. av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i rättegångsbalken;

2. av utskottet framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 73 § militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

3. i utlåtandet intagna förslag till dels lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl., dels lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag), dels lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden, dels ock lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Utskottets förslag skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag därigenom, att enligt utskottets förslag den nuvarande regeln, att den mindre sammansättningen av häradsrätt och rådhusrätt finge användas endast i mål rörande ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, skulle bibehållas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ahlkvist*, *Lindgren* och *Andersson* i Björkäng, fru *Löfqvist*, fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Lundqvist*, vilka funnit att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 534 och II: 684 samt I: 535 och II: 685, bifalla förevarande proposition, nr 200.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Vid första lagutskottets utlåtande nr 25 i anledning av Kungl.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Maj:ts proposition nr 200 har fogats en reservation av herr Ahlqvist m. fl. beträffande rättsens sammansättning vid behandlingen av mindre brottmål.

Jag vill först konstatera att utskottsmajoriteten och reservanterna dels har den uppfattningen, att många mål, som enligt gällande domförhållsregler måste dömas av tre domare i rådhusrätt, borde kunna avgöras av ensamdomare, och dels är överens om att ensamdomare aldrig bör döma till frihetsstraff.

Redan nu dömes mål, i vilka straffskalan för brottet endast upptar böter, av ensamdomare. Propositionens lagändring avser att vidga ensamdomares behörighet till att omfatta även bötesdomar för brott, som i den uttänjda straffskalan även kan följas av frihetsstraff. Man räknar med att på det sättet vinna en lättnad för domstolarna och en förkortning av väntetiden för många anklagade, som nu får gå i månader och vänta på sin dom, därför att rådhusrätten är överbelastad med mål som den inte hinner med.

Motionärerna har haft betänkligheter mot att dra gränsen för ensamdomares behörighet efter straffskalan och inte efter målens beskaffenhet i övrigt. De har i stället föreslagit, att gränsen skulle dragas mellan mål, i vilka man har att pröva bevisning, och mål utan bevisprövning. Skulle motionärernas gränsdragning konsekvent följas, skulle följden emellertid bli, att många mål, som nu avgöres av ensamdomare trots att det i dem anföres bevisning, skulle överflyttas till en kvalificerad rätt. Bevisningen kan vara mycket enkel, och om man följer motionärerna skulle man därigenom ytterligare belasta domstolarna.

Utskottsmajoriteten har emellertid för sin del inte kunnat acceptera en sådan regel, som motionärerna föreslagit, och anser att det är svårt att dra en gräns. Man har resignerat, hellre velat låta målen vänta och gått på avslag på lagändringarna. Majoriteten

har framhållit, att många bötesmål är alltför invecklade och svårbedömbara för ensamdomare. Detta har emellertid även observerats i propositionen, ty där säges, att vid »omfattande bevisvärdering» bör målen förbehållas avgöranden av tre domare. Utskottsmajoriteten har tytt uttrycket omfattande bevisvärdering som om därmed endast avsågs mål, i vilka man hör ett större antal vittnen. Det står emellertid inte i propositionen, att uttrycket skall tolkas så. Dessutom säger propositionen, att om rättsfrågan i ett mål är invecklad och svårbedömd och bör målet gå till fullsutten rätt. Ligger det i domarens avgörande att hänskjuta målet till tre domare, när omfattande bevisvärdering föreligger eller rättsfrågan är svårbedömbbar, så innefattas väl däri en garanti för att alla de fall då, för att citera utskottsmajoriteten, »sanningsprövningen i målet kan sägas innefatta ett vägande mot varandra av sinsemellan stridiga utsagor» inte kommer att dömas av en domare i rådhusrätten.

Vid upprepade tillfällen återkommer utskottsmajoriteten till vad justitierådet Gärde som justitieminister år 1931 sade om att bevisning bör förbehållas fullsutten rätt. Detta framhålles som en princip, som svävar i fara genom den nu föreslagna lagändringen. Från den principen har man emellertid redan avvikit i de bötesmål, i vilka bevisning förekommer men som nu ändå avgöres av ensamdomare.

Det viktiga är att mål, som propositionen vill överföra på ensamdomare, är av alldeles samma slag som de mål som ensamdomare redan nu har. Därför skjuter utskottsmajoriteten över målet med sitt principresonemang. Det är ingen principfråga utan en tillämpning av gällande princip. Det är en rent praktisk fråga hur man skall få över en stor mängd enkla fall till ensamdomare. I praktiken bör det inte heller vålla så stora svårigheter att göra denna gränsdragning. Både domare och

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

åklagare kan ju samsas om det, och det bör vara ganska enkelt att få förhandsprövningen gjord. Det kommer att ligga i domarens hand att i de fall, då han anser att bötesmålen blir för invecklade för ensamdomare, fortfarande låta dem gå till fullsuttan rätt. Principen är alltså garanterad i de svårbedömbara målen med omfattande bevisvärdering även med en ändrad behörighetsregel, och detta samtidigt som man får ökade möjligheter att förkorta väntetiden. Detta är också av stort värde för rättssäkerheten och av oerhört värde för den enskilde, som kan få både arbete och familjeförhållanden spolerade under en nervpåfrestande väntan på domen.

Det förefaller mig som om utskottsmajoritetens avslag på propositionen i denna del mera är ett utslag av formell tveksamhet än kritik i sak. Man har helt enkelt överdrivit svårigheterna. Det är alltså egentligen inte någon saklig anmärkning man har emot det nya förslaget. Detta mer formella ställningstagande kan bero på att vi har ett så starkt inslag av jurister — tre stycken eller skall vi säga tre och en halv om vi räknar med herr Jacobsson i Sala. De har kanske verkat hetsande på varandra eftersom de så småningom gått ifrån sina egna motioner och hamnat på avslag. Om man emellertid inte vill låta sig paralyseras av juristspråket bör man som lekman inte tveka att liksom reservanterna yrka bifall till propositionen i dess helhet, vilket betyder bifall till den i propositionen föreslagna lydelsen av rättegångsbalken 1 kap. 5 och 11 §§, 6 kap. 1 §, 17 kap. 5 och 9 §§, samt 30 kap. 6 § och 51 § i militära rättegångslagen.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Under detta anförde övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis med en viss tvekan jag här tar till orda efter fru Eriksson i Stockholm. Jag förmodar, att hon anser att jag i hög grad är paralyserad av juristspråket och har svårt att se enkelt och naturligt på denna fråga. Det är naturligtvis en svår belastning att man har sysslat med en sak en längre tid. Jag har suttit i rådhusrätt i femton år och vid olika instanser i domstolar i nära trettio år. Då är det naturligtvis ganska svårt att bortse från de erfarenheter man har gjort. Jag vill emellertid gå igenom denna sak på mitt sätt. Det är väl risk för att någon säger att jag talar i egen sak, men jag vill ändå säga vad jag har på hjärtat. Jag anser att det är mycket viktigt.

Det är ett utmärkande drag för vår domstolsorganisation — i motsats till flera andra länders — att man fäst den största vikt vid underdomstolarnas organisation och sett till, att underdomstolarna har blivit tillräckligt starka. Som jämförelse kan man här nämna t. ex. England, vars rättsväsende ju eljest står så högt. Där riktas med rätta stark kritik mot den svaga ställning som underdomstolarna har fått i brottmål. I första instans handlägges där ett stort antal brottmål av en domstol, vars ordförande inte ens är jurist. På sista tiden har man dock gett denne ordförande en jurist vid sin sida som en sorts sekreterare. Jag har läst en bok, utgiven år 1952, som handlade om erfarenheter från främmande rättssalar. Där talades det i kritiska vändningar om det engelska domstolsväsendets organisation i brottmål. Man sade, att hur konservativ man än var i England fick man nog tänka sig att göra en ändring på denna punkt.

Hos oss har som sagt tyngdpunkten i den dömande verksamheten lagts vid underrätterna. På landet har vi häradsrätterna, där häradshövding med nämnd dömer. Häradsrätterna rekryteras av ordinarie överrättsdomare, och dessa

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

går alltså från överrätt till underrätt. När de blir utnämnda till häradshövdingar har de en lång domarerfarenhet bakom sig. I städerna är det på ett annat sätt. På den gamla rättegångsbalkens tid dömde tre jurister i alla mål, och denna ordning har sedan bibehållits i den nya rättegångsbalken. Men i grövre brottmål, där straffarbete i två år eller därutöver kan följa, är det nu en domare och nämnd. I mindre brottmål, s. k. bagatellmål, ordningsförelser o. d. där endast böter kan följa, tjänstgör nu endast en domare.

Denna starka organisation av underrätterna har ju fått betydelse i skilda hänseenden. I första hand är det ju säkerheten man bör ta hänsyn till. Det avgörande som träffas vid domstolen bör bli säkert och en god grundval för en framtida prövning, ifall målet skulle gå vidare. Man får vidare ta hänsyn till att denna organisation har tillvunnit sig mycket stort förtroende hos allmänheten.

Den nya rättegångsbalken understryker vikten av att underrätterna får en tillräckligt stark organisation.

Beträffande bevisningen har vid antagandet av grundprinciperna för den nya rättegångsordningen mycket klart och tydligt uttryckts de krav, man ställde på rättens organisation. Efter att ha nämnt att förslag framställts om rådhusrättens organisation som enmansdomstol, yttrade dåvarande chefen för justitiedepartementet: »Redan tidigare har jag antytt, att en sådan domstol måste betecknas som alltför svag särskilt med hänsyn till de anspråk, som den fria bevisprövningen ställer på domstolen. Den vid ett fritt bevissystem ofta vanskliga och grannliga sanningsprövningen bör icke bero av en mans omdöme, utan dess resultat bör framgå ur en överläggning mellan flera, som självständigt och samtidigt göra sina iakttagelser. Risken av ett förbiseende eller ett misstag är eljest alltför stor. Med den grundläggande be-

tydelse jämväl för överrätterna, som underrättens bevisningsresultat äger, framstår i än högre grad vikten av att underrättens sammansättning härutinnan erbjuder största möjliga trygghet.»

Enligt denna princip ansåg man då, att rådhusrätterna skulle bestå av tre lagfarna ledamöter. Hade nu domstolsorganisationen varit så att säga bekostad av det allmänna både i städerna och på landet, hade det förvisso blivit en enhetlig domstolsorganisation. Men som det nu var blev det naturligt, att man lät den historiska sammansättningen på tre ledamöter bestå och inte i stället tog en domare och nämnd även i städerna. Man gjorde dock detta inte alldeles utan undantag. Det har gjorts ett ganska oväsentligt undantag när det gäller ordningsförelser, alltså vissa bagatellmål där endast böter kan följa och där det inte är fråga om något som helst skadestånd. Då kan målet handläggas av en domare, även om det skulle förekomma bevisning. I civila mål kan i vissa fall målet omedelbart efter förberedelsen gå till huvudförhandling utan att tre domare tillkallas. Men det är sällsynt att det i sådana fall är fråga om någon bevisning. Om rättegångsbalken tillämpas såsom meningen har varit — låt vara att det inte är direkt utskrivet i lagen — skall det inte förekomma någon egentlig bevisprövning vid sådan direkt huvudförhandling. Möjligheten att förebringa bevisning där är också mycket begränsad; det fordras ju att parterna har med sig vittnena. Det kan inte bli tal om att stämma dem till inställelse vid sådan förberedelse, då man ju inte vet, om det blir huvudförhandling eller ej. I varje fall har justitieombudsmannen tolkat detta så, att någon egentlig bevisning inte skall förekomma. I första lagutskottet granskar vi JO:s ämbetsutövning, och det är inte många år som vi inte har funnit att JO har gjort anmärkning på att någon domare har låtit ett mål gå till direkt huvudförhandling,

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

fästän JO för sin del inte ansett detta lämpligt. Han har då brukat uttrycka sin anmärkning så, att om någon bevisfråga föreligger till avgörande bör noga övervägas, huruvida denna är sådan att den bör prövas av fullsuttan rätt.

Hur skall det nu gå om propositionen bifalles? I allt väsentligt gäller de anmärkningar som jag har att rikta mot propositionen även mot reservationen. När det gäller mål, som ingalunda är bagatellmål utan mål på vilka kan följa högre straff än böter, dock icke så högt straff som två års straffarbete, men där man i det enskilda fallet anser att det skall stanna vid böter, så lämnar ordalagen domaren full frihet att ensam företa ett sådant mål, såvida han inte tänker döma till högre straff än böter. Enligt utskottsmajoriteten är det olämpligt att anförtro en, om ej omfattande, så kanske vanskelig, bevisprövning som det här kan bli fråga om åt ensamdomare. Det skulle innebära överförande av cirka 90 procent av brottmålen i rådhusrätten till en ensamjurist. Det skulle enligt majoritetens mening leda till minskad säkerhet och innebära ett klart avsteg i ett mycket stort antal fall från den princip, som uttalades av departementschefen 1931. En sådan domstol kommer helt visst att mötas med mindre förtroende än den rådhusrätt som nu handlägger dessa mål, och man kan vara säker på att det blir ett ökat antal överklaganden med därav föranledda ökade kostnader för det allmänna och för parterna.

Det är uppenbart, att de här påtalade konsekvenserna inte låter förena sig med den grundsats som jag nyss talade om.

Jag behöver bara ta som exempel ett vanligt banalt trafikmål som förekommer dagligdags. Man har där kanske inkallat två vittnen, och så har man svarandens egen berättelse. Vill det sig illa har alla dessa människor olika skildringar, vilket är helt naturligt, ef-

tersom de kan se saken från olika synpunkter: en ser ett och en annan ett annat. Då uppstår en viss svårighet att väga uttalandena och avgöra var sanningen ligger. Särskilt om domaren inte själv kör bil, är det minsann inte lätt för honom att bedöma saken. Han behöver någon att dryfta saken med.

I min domstol avgör vi en mängd sådana mål, och vi nedlägger ett stort arbete på dem. Jag vill säga, att det skulle vara helt annorlunda om det inte satt mer än en domare i rätten. Man måste som sagt ha någon att rådgöra med i dessa situationer. Om det bara finns ett par vittnen, kan ett sådant mål omöjligen anses medföra en omfattande bevisvärdering och kan inte heller anses vara ett vidlyftigt mål. — Det förekommer nästan aldrig att ett sådant mål är vidlyftigt enligt gängse terminologi.

Nu har inte heller justitieministern ansett att detta skulle passera utan vidare, utan han anser, att det skall ske en sortering så att inte alla dessa mål skall företas av ensamdomare, ehuru detta skulle vara formellt möjligt. När omständigheterna kan anses kräva det skall ytterligare två domare tillkallas i rådhusrätten. Bland sådana omständigheter som han nämner är, att det i målet förekommer omfattande bevisvärdering, att rättsfrågan är invecklad och svårbedömbär eller att målet är vidlyftigt. Departementschefen har ställt i utsikt att han i administrativ ordning skall utfärda vissa föreskrifter om hur det skall gå till att indela målen för den ena eller andra sammansättningen.

Majoriteten anser nu, att det är olämpligt att tillämpningen i en så viktig fråga skall bestämmas genom administrativa föreskrifter, på vilka riksdagen inte har något inflytande. Enligt den gränsdragning som justitieministern har gjort är gränsen alldeles för vid. Även enligt justitieministerns motiv skulle sannolikt upp emot 90 procent

av tremansmålen bli enmansmål, och många mål, där bevisprövningen är vanskelig även om målet inte är omfattande, skulle företas av en domare.

Fru Eriksson i Stockholm sade att uttrycket »omfattande bevisprövning» inte behöver tolkas så, att det krävs flera vittnen. I så fall måste jag säga att det är en konstig svenska, och det skulle vara roligt att få den översatt till vanlig svenska som folk begriper. Jag tror att justitieministern aldrig har menat, att bevisprövningen skall anses vara omfattande om det förekommer ett långt vittnesmål som avser en mängd olika saker. Det behöver det inte vara — det kan vara en långsträckt historia utan att vara fråga om någon omfattande bevisprövning. Det som gör indelningen av målen så svår är, att det kommer an på huruvida bevisprövningen är vanskelig och inte alls på huruvida den är särskilt omfattande. Det kan förekomma stora vittnesmål och skriftliga bevis där själva prövningen är ganska enkel, under det att det kan vara oerhört svårt att mot varandra väga ett par korta men motstridande vittnesmål.

Enligt majoritetens mening bör av den nämnda grundprincipen följä, att mål skall handläggas av fullsutten rätt i alla de fall, där sanningsprövningen kan sägas innefatta vägande mot varandra av sinsemellan stridiga utsagor, även om det är bara två utsagor som avser ett enda litet faktum, men där det förekommer ett vägande om vem man skall tro av två eller flera personer som lämnar olika uppgifter.

För häradsrätternas del ställer sig saken helt annorlunda. Där har domaren även med den föreslagna lagändringen tre nämndemän vid sin sida. För min del måste jag säga, att om justitieministern föreslagit en motsvarande anordning vid rådhusrätterna, skulle jag inte sagt något däremot. Huvudsaken är att domstolsjuristen har

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

någon förnuftig kvinna eller man att rådgöra sig med.

Det är en ganska bjärt kontrast mellan å ena sidan denna, som jag tycker, lösliga anordning för bedömande av om ett mål skall handläggas av tre jurister i rådhusrätt eller av en enda jurist och å andra sidan den noggrannhet och finkänslighet, som justitieministern visat, när det gäller försorgen om förenklingar inom andra områden av rättsväsendet. Det har t. ex. varit ifrågasatt, att en domare skulle kunna döda förkommen handling eller medgiva adoption, när det inte varit någon som helst tvist om saken, när parterna varit överens och alla som avgivit yttrande har tillstyrkt, men detta har inte justitieministern velat göra, därför att han anser sådana ärenden ömtåliga, och det kan jag visst hålla med honom om. Jag tycker emellertid att konsekvensen borde fordra, att man även i nu förevarande hänseende hade gått något mindre radikalt fram.

Det är nu en mycket svag tröst att säga: men domaren bestämmer ju själv i detta hänseende! Om han tycker att saken inte kan avgöras av en man, så tillkallar han två andra! Så går det emellertid inte till. Det måste ju finnas någon organisation vid rådhusrätterna. Det sitter inte två man på pass där. Som det nu föreslagits kommer ytterst få brottmål att bli tremansmål. Det blir rattfylleri och enstaka vidlyftiga mål eller mål med omfattande bevisprövning som kan komma i fråga som tremansmål, och dem får man väl då sätta på någon viss dag i veckan. För de vanliga rådhusrätterna, som inte är alltför stora, kommer det inte att bli någon dag som fylls helt och hållet av sådana mål. Dessutom har en domare ambition. Han vill inte vältra över på några andra vad de kanske tycker att han skulle kunna avgöra själv. Detta kommer att medföra, att en domare behåller så mycket som han anser sig

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

kunna och inte tvärtom. I detta avseende har jag samrått med många domare, och dessa har samma åsikt om inställningen till denna sak.

Nu vill jag inte förneka, att det finns tremansmål, som kan avgöras av en domare. Det finns ganska många sådana även om man inte går så långt som justitieministern har gjort. Det finns dessa erkända mål — många av trafikmålen är ju erkända — det finns mål där det förekommer bevisning men där denna avser någon liten bifråga, som inte är föremål för olika uppgifter, eller där bevisningen avser t. ex. en kostnadspost som skall styrkas. Där är det inte tal om att väga bevisningen på samma sätt. Det är emellertid svårt att dra en sådan gräns.

I motionerna har man försökt göra en gränsdragning, och det ligger naturligtvis något i de förslag, motionärerna framfört, men utskottets majoritet har inte velat gå med på detta. I varje fall har vi inte ansett det vara rimligt att utskottet självt skulle göra en sådan ändring i lagtexten, utan vi har ansett att man bör inom departementet överväga vilken väg som man bör gå. Det skulle dessutom bli en ännu mera svår och besvärlig lagtext än den i propositionen föreslagna.

Nu är det ju inte vinsterna av en sådan reform som denna så stora som det kan synas. Man skulle tro att två jurister skulle friställas, men detta är inte fallet. Om det skall vara endast en jurist, måste han i alla fall ha en som biträder vid protokollet, om det skall bli någon fart på det hela. Det blir alltså två jurister, låt vara att en av dem måhända kan vara litet yngre i de största rådhusrätterna. I de vanliga medelstora rådhusrätterna blir det emellertid två av de tre jurister som nu finns där, som kommer att sitta i dessa mål, en som domare och en som sekreterare.

Jag har tidigare nämnt att enligt min uppfattning kommer den vinst, som

man här skulle kunna göra, att i viss mån motvägas av ett ökat överklagande, och det kostar pengar att gå till hovrätten. Det kostar så mycket pengar att man har sagt — vilket dock är en påtaglig överdrift — att bara den som antingen är så fattig, att han får fri rättegång, eller rik har råd att gå till överdomstol. Detta är, som sagt, en överdrift, men det är uppenbart att det blir mycket dyrare att gå med ett mål till hovrätten är att få det avgjort så att det stannar i underrätten, eftersom vittnen och parter måste inställa sig i hovrätten, om målet överklagas.

Nu är rådhusrätternas organisationsfråga inte slutgiltigt löst. För närvarande bekostas rådhusrätterna av städerna, men riksdagen har sedan länge uttalat sig för ett förstatligande av dessa domstolar. Det är bara en så stor affär, att den inte har kommit till stånd ännu. Efter vad jag hört uppgivas skall det emellertid sättas i gång en utredning på detta område inom den närmaste tiden, och då är det ju troligt att även rådhusrätternas organisation kommer upp. Det är väl då naturligt att man eftersträvar en viss enhetlighet mellan de olika domstolarna, häradsrätterna och rådhusrätterna. Det ligger därvid nära till hands att, om man vill inskränka användningen av tre domare i rådhusrätterna, gå in för en motsvarande anordning som i häradsrätterna med en domare och en till tre personer begränsad nämnd. Att man enbart av historiska skäl skulle behålla en organisation, som innebär att man i häradsrätterna har en domare och tre nämndemän, som måhända måste resa miltals för att komma till tinget och betalas av allmänna medel, medan man i städerna endast har en domare, fast det där vore en mycket enkel procedur att få nämndemän att ta de få stegen till rådhusrätten, vilket bekostas av städerna, förefaller inte tillräckligt motiverat.

Jag vill, innan jag slutar, herr talman, säga att det är mycket, som talar

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

för att justitieministern har framlagt detta förslag, därför att han befinner sig i en viss nöd. Jag förstår det, och jag vill heller inte rikta någon anmärkning mot honom. Han har ju att ta hänsyn till förhållandena i Stockholm, som ideligen vållar honom besvär. Domstolsorganisationen där har ju inte fyllt måttet under de senaste åren. Det vet vi ju alla. Först var det en besvärlig konflikt som vållade svårigheter, och vidare har ju den nya rättegångsbalken medfört påkänningar på organisationen, men framför allt är det ju detta, att Stockholms folkmängd varje år växer med folkmängden i en inte liten stad. Det är självfallet, att Stockholm får tänka sig att liksom andra städer betala den upprustning av rådhusrätten, som är nödvändig på grund av att staden växer. Det finns inte många städer i vårt land, som inte på sista tiden fått anställa ytterligare en eller annan befattningshavare i sin rådhusrätt på grund av den ökade arbetsbördan.

I Stockholm är antalet mål per jurist 6 255. Ser man på Göteborg och Malmö finner man, att där är motsvarande antal 5 403 respektive 5 777. Det vill av dessa siffror synas, som om Stockholm nog inte rustat upp tillräckligt i detta avseende. Det är att märka, att även i Göteborg och Malmö är det planer på upprustning. Nu skulle man kunna säga att stockholmsjuristerna dock är relativt många, det är inte mindre än 123 stycken. De gör kanske mindre än de andra domarna? Så är emellertid inte fallet. Antalet domar per domstolsjurist är i Stockholm 169, under det att motsvarande antal i Göteborg och Malmö är 128, och då är att märka att i Stockholm förekommer proportionsvis flera svåra och omfattande mål än i riket i övrigt. Inte heller visar siffrorna för Stockholms stads kostnader i detta hänseende, om man slår ut dem per skattekrona, någon markant skillnad till Stockholms nackdel. Man kan säga att de allra flesta städer ligger

över i fråga om kostnader. Jag tycker nog därför att man kunde se tiden an i avvaktan på att Stockholm gör något på detta område. Jag måste säga att andra städer har visat mycket stor förståelse för sina rådhusrätter och verkligen gjort vad de har kunnat för att förbättra deras arbetsförhållanden.

I Stockholm har man nu råkat in i svårigheter, och det tycks vara svårt att komma ur dem. Jag tycker emellertid inte att man bör försämra rättsväsendet i hela landet bara därför att nu Stockholm befinner sig i detta läge. I varje fall tycker jag inte, man bör göra det, när man befinner sig i den situationen, att man inom få år kanske skall gå över till en annan organisation med större likhet mellan stad och land. Jag har för min del svårt att acceptera, att det på landet skall sitta en domare och tre nämndemän i dessa mål men i stad bara en domare. Det är inte rimligt att ens för någon tid ha det så endast av historiska skäl. Jag vill vädja till justitieministern att inte ta alltför illa upp att första lagutskottets majoritet har tänkt annorlunda än han i detta hänseende och att tänka en gång till på detta och då i en riktning, som ligger mera i linje med en tänkt framtida utveckling.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att här i huvudsak instämma med vad utskottets ärade ordförande nyss anfört. Emellertid har jag här i kammaren väckt en motion, som inte gick ut på det avslagsyrkande på propositionen i denna del, vartill jag senare anslutit mig i utskottet, utan på en viss utvidgning av ensamdomare- respektive tremansnämndskompetensen, dock med den inskränkningen, att bevisning genom vittnen eller sakkunniga inte skulle få förekomma. Jag anser mig därför, och även

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

med hänsyn till vad fru Eriksson i Stockholm nyss sade om motionärerna, böra motivera varför jag frångått min motion.

Förklaringen är helt enkelt den, att när jag frambar den ifrågavarande motionen, ansåg jag det uteslutet, att utskottet skulle kunna bringas att, på sätt som skett, gå med på ett avslag på Kungl. Maj:ts proposition i denna del, något som jag allra helst skulle ha sett. Motionen var alltså ett försök att ernå det näst sämsta i stället för det sämsta.

Jag erinrar i detta sammanhang om att både häradshövdingeföreningen och Föreningen Sveriges stadsdomare avstyrkt propositionen i denna del.

Personligen anser jag, att såväl en utvidgad ensandomarekompetens som en utvidgad tremansnämndskompetens inte är önskvärd, och detta av bl. a. följande skäl:

För det första. Genom en utvidgning av ensandomarekompetensen för rådhusrätternas del skulle den redan nu befintliga skillnaden mellan stadsdomarnas och landsdomarnas så att säga formella kompetens i brottmål än ytterligare accentueras. En skillnad i den formella kompetensen dessa domarkategorier emellan torde — det vill jag, herr justitieminister, åtminstone hoppas — inte vara grundad på att man skulle anse att en motsvarande skillnad skulle föreligga i den reella kompetensen, d. v. s. i själva förmågan att döma. Inför det stundande förstatligandet av rådhusrätterna tror jag också, att det vore olyckligt att, på sätt som i propositionen föreslås, ytterligare vidga klyftan i den formella kompetensen mellan dessa två domarkategorier.

För det andra. En utvidgning av tremannanämndens kompetens för häradsrätternas del kan kanske förefalla mera invändningsfri. Med hänsyn bl. a. till nämndens mycket betydelsefulla medverkan inte bara vid bevisvärderingen utan kanske i än högre grad vid själva straffmätningen, anser jag

emellertid, att den stora nämnden är att föredra framför den lilla, så snart det inte bara är fråga om rena bagatellmål.

Över huvud taget är det enligt min mening av vikt att slå vakt om lekmannainflytandet vid våra domstolar. Jag vågar därför här uttala den förhoppningen, att det nuvarande lekmannainflytandet inte bara skall få bibehållas för häradsrätternas del, utan att detta inflytande även skall kunna utvidgas vid rådhusrätterna, i vart fall i samband med deras stundande förstatligande.

Slutligen vill jag säga till fru Eriksson i Stockholm, att de fall där bevisning nu upptas av ensandomare respektive tremannanämndsdomstol, är — det vet jag bland annat av egen erfarenhet — mycket få och framför allt mycket enkla.

Herr talman! Jag slutar med att instämma i det redan framförda yrkandet om bifall till utskottets utlåtande.

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! När Kungl. Maj:ts förslag om ändring i rättegångsbalken kom, väckte jag och flera med mig i denna kammaren en motion, i vilken vi hemställde, att riksdagen vid sin behandling av propositionen måtte besluta, att den föreslagna utvidgningen av behörigheten för tremannanämnd i häradsrätt och ensandomare i rådhusrätt ej skulle gälla, om muntlig bevisning skulle upptas. Motionen har avstyrkts av utskottet. Jag tar detta inte hårt, och jag kommer inte att yrka bifall till motionen.

Jag är nöjd med att utskottsmajoriteten uttalat sig för att det är bättre med den nu bestående ordningen än med den som föreslagits i propositionen. Den ändring som där föreslås skulle ju innebära, att rådhusrätterna i deras nuvarande sammansättning med tre domare i brottmål praktiskt taget skulle försvinna och ersättas av en-

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

samdomare. Jag skall inte närmare gå in på den saken, då ju utskottets ordförande mycket noggrant redovisat de skäl, som talar för att propositionen inte bör bifallas med hänsyn just till att det för att få fram vad som är sant i målet är viktigt att det är fler än en som bedömer detsamma.

Det finns givetvis också domare, som ensamma helt enkelt inte kan bedöma vad som är riktigt i ett mål eller viktigt i detsamma, därför att de saknar praktisk erfarenhet i ämnet. Hit hör t. ex. trafikmål. För exempelvis Stockholms rådhusrätts vidkommande torde man väl kunna peka på åtminstone en rådman, som inte är lämplig att sitta som ensamdomare.

Anledningen till att denna fråga tagits upp har såsom redan sagts varit den omständigheten, att det skulle föreligga en besvärande arbetsbalans i de större rådhusrätterna. Hur stora dessa balanser är har inte redovisats, och jag tvivlar på att det finns någon sådan med undantag för Stockholms rådhusrätt. För Stockholms rådhusrätts vidkommande får man väl förutsätta att organisationen ordnas efter behovet och att man inte för dess skull vidtar en förändring i en för landet i övrigt gällande ordning, som leder till en försämring på detta område.

Vad jag i detta sammanhang skulle vilja säga några ord om är bara hur den föreslagna reformen skulle komma att verka för landsbygdens vidkommande. Där skulle förhållandet bli, om reformen genomfördes, att nio-mannanämnden skulle krympas till tre-å fyramannanämnd, men att undantag skulle göras för svårare brottmål och tvistemål, där niomannanämnden alltså skulle bibehållas. Vid de flesta häradsrätterna är dock den stora delen mål just av den typ, som skulle avgöras av tremannanämnd. Om man är övertygad om att nämndemannainstitutionen har en stor uppgift att fylla,

och jag hör till dem som har den uppfattningen, kan det väl i all rimlighets namn inte sägas, att nämnderna bör krympas till tremannanämnder. Tre man i nämnden kan ju inte ha samma möjlighet att överblicka förhållandena inom de stora områden det härvidlag gäller, ty vederbörande måste väl ha litet reda på människorna och förhållandena i de områden domstolen är satt att svara för. Den domsaga, där jag själv sitter nämndeman, har ett yttnehåll, som är något mindre än Luxemburgs, och jag tycker det är för litet med en nämnd på tre man för ett så stort område. Jag tror nämligen att nämndemannainstitutionen har stor betydelse ur den synpunkten, att man med en sådan organisation får möjligheter att riktigt bedöma de mål som kommer före.

Vidare tror jag att här föreliggande förslag i det långa loppet kommer att innebära ett allvarligare hot mot häradsnämnderna än vad som hittills framgått i debatten. Det är inte bara det att nämnderna krympes ned, utan reformen skall väl ytterligare fullföljas. Genomför man systemet med ensamdomare i städerna, där denne sålunda ensam har rätt att döma i vissa mål, är det väl rimligt att tänka sig att systemet så småningom också genomföres på landsbygden.

Det är naturligtvis inte nämndemannainstitutionen i och för sig, som är så viktig, även om vår gamla tradition därvidlag talar till systemets fördel. Det är inte traditionssynpunkten som gör, att jag för min del vill behålla institutionen. Rättegångskommittén har frambållit, att häradsnämnderna har så gamla traditioner, att man *inte nu* bör ifrågasätta att avskaffa dem helt och hållet i sådana mål, som vi här talar om. »Inte nu», men man kan mycket väl tänka sig, att man skall göra det senare. Jag vill därför säga ifrån, att jag för min del inte vill vara med om en sådan ändring av domstolsorga-

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

nisationen, som i det långa loppet kan få sådana konsekvenser att hela nämndemannainstitutionen avvecklas. Man kan naturligtvis minska antalet jurister i städerna och i stället öka ut lekmannainflytandet. Det har jag givetvis ingenting emot. Jag tror det är mycket viktigt med lekmannainflytande vid domstolarna, och det är i känslan härav som jag har avgivit min motion.

Herr talman! Med dessa ord skall jag avstå från att yrka bifall till motionen och i stället hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar är av mycket stor betydelse ur såväl principiella som ekonomiska synpunkter. Det kanske därför inte skadar att något litet erinra om varför denna fråga har kommit upp just nu.

Vid 1950 års riksdag framlades förslag om erforderliga ändringar beträffande detaljerna i rättegångsbalken, och detta skedde med hänvisning till de erfarenheter man vunnit av den nya processordningen under några år. På grund härav tillsattes 1951 års rättegångskommitté. Vid behandling under 1950 års riksdag framhölls det från första lagutskottet i dess utlåtande nr 23 — jag citerar detta därför att jag vill trycka på den principiella sidan av saken och de rent principiella betänkligheterna emot denna del av propositionen — att det enligt utskottets mening borde slås fast, att den nya rättegångsordningen inneburit en så betydande vinning för vårt rättsliv, att endast synnerligen tungt vägande skäl borde föranleda någon rubbning av dess huvudprinciper. Utskottet framhöll vidare, att den största försiktighet och återhållsamhet måste iakttagas vid en revision av detaljbestämmelser om förfarandet, eftersom de skilda stadgandena står i ett så nära samband med varandra, att även en till synes obetydlig ändring kan få

vittgående konsekvenser av icke önskvärd natur.

Alla instanser, däribland även den nuvarande departementschefen, samt utskottet och riksdagen, var då eniga om dessa principer. Enighet rådde emellertid om att vissa smärre, praktiska ändringar med fördel borde kunna vidtagas, och den kommitté som senare tillsattes, 1951 års rättegångskommitté, framlade också ett förslag, som har lagts till grund för den proposition, som vi nu behandlar.

När man nu från så många håll har hört invändningar resas emot förslaget att rubba på dessa principer, kan man ställa sig frågande till att propositionen har tagit upp en så väsentlig förändring som beträffande 1 kap. 5 och 11 §§. I direktiven till 1951 års rättegångskommitté yttrade departementschefen bl. a., att en överflyttning av mål från kollegial rätt till enmansdomstol skulle bryta mot en i rättegångsbalken iakttagen princip att ej överlämna mera krävande bevisprövning åt ensamdomare. Som regel har lagen vid dylik prövning ställt antingen ytterligare två jurister eller nämnd vid domarens sida. Denna grundsats är naturligtvis mycket betydelsefull, framhåller departementschefen.

Man frågar sig då vad anledningen är till att departementschefen i propositionen har upptagit detta ändringsförslag. Ja, det finns nog ingen anledning säga annat än att departementschefen där har letts av tanken att förbättra rättegångsväsendet, och han har därvid framför allt tagit sikte på förhållandena i de stora städerna. Det har här framhållits tidigare, att arbetsbelastningen vid de större rådhusrätterna — såvitt jag kan förstå avses därmed Stockholm — har medfört stora svårigheter för dem att klara av sitt arbete inom rimlig tid.

Det är självklart att den rättssökande i Stockholm har kommit i ett synnerligen dåligt läge, då det har kunnat

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

dröja ett eller två år innan han ens kunnat få sin sak prövad. Man måste därför förstå justitieministern då han sökt möjligheter att eliminera dessa svåra förhållanden, som han antagligen också upptäckt på något annat håll. För min del har jag emellertid fått den uppfattningen, att det knappast torde vara på andra platser än i Stockholm, där man har några svårigheter i den vägen.

Den proposition som vi nu behandlar innehåller också förslag om en hel del sådana praktiska åtgärder som är ägnade att förbättra arbetet vid domstolarna. Däribland vill jag erinra om ett önskemål, som Stockholms stadskollegium 1951 i en skrivelse framförde, nämligen om ett visst utvidgat användande av strafföreläggande, varigenom man skulle vinna en icke obetydlig kostnadsbesparing och en rationellare och snabbare behandling av de enklare målen. Att detta skulle vara av stor betydelse framgår bl. a. av den statistik, som förts vid Stockholms rådhusrätt och som visar, att antalet strafförelägganden i Stockholm uppgår till 20 000 om året.

I propositionen har detta också beaktats, och i den av utskottet tillstyrkta nya lagbestämmelsen har åklagaren fått den vidgade möjligheten att, i stället för att väcka åtal för brott, där endast böter skulle komma i fråga, förelägga den misstänkte det straff som åklagaren anser skäligt intill ett högsta dagsbetsbelopp av 40 kronor, mot nu gällande 20 kronor.

Det har i den förut gällande lagen funnits ett förbehåll, att strafföreläggande inte får förekomma då det gäller en förseelse av någon som inte fyllt 18 år. Denna bestämmelse är nu föreslagen att borttagas, och därigenom vinner man ytterligare en betydande lättnad i de hårt ansträngda domstolarnas arbete. Dessutom — och det är inte minst värdefullt — slipper därigenom de unga människor, som det här är fråga om, att lagföras inför domstol för obetyd-

liga förseelser, som i regel endast gäller ordningsföreskrifter och liknande. Jag anser att enbart detta, att man gått med på vidgade möjligheter i fråga om strafföreläggande, kan i någon mån eliminera svårigheterna i Stockholm, där man har ett så stort antal mål.

Kvar står fortfarande frågan, var man skall göra avvägningen, om man skall göra den där justitieministern föreslagit, d. v. s. att man skall försöka att i allmänhet lätta på domstolarnas arbete och överflytta ett stort antal mål till en ensamdomare, eller om man skall anse att de tidigare fastslagna principerna fortfarande bör gälla. Jag har en viss erfarenhet härvidlag. Fru Eriksson i Stockholm räknade mig som en halv jurist, men det var kanske litet för mycket. Jag är troligen den ende i denna kammare som har papper på att jag inte alls är jurist. Jag kan således bedöma saken uteslutande från den verksamhet, som jag under en följd av år haft i rådhusrätten som lekman.

Jag måste uttala mycket starka betänkligheter mot att ett så stort antal brott, som nu behandlas av fullsutten rätt i rådhusrätt, enligt den nya lagen skulle komma att behandlas av en ensamdomare. Det har av ett par föregående talare anförts en rad betänkligheter mot detta, och jag kan inte annat än instämma med dem och ytterligare understryka de svårigheter, som ovillkorligen kommer att möta en ensamdomare i detta värv, vare sig det för honom gäller — och detta anser jag mycket betänkligt — att i förväg avgöra, huruvida målen i fråga skall gå till fullsutten rätt eller avgöras av en ensamdomare, eller om han redan då skall ta ställning till den strafflatitud som skall tillämpas, d. v. s. i praktiken fälla en dom i viss mening. Jag tror att detta kommer att bli synnerligen besvärligt, och jag har också den erfarenheten, att det i ett stort antal av de mål som nu skall komma att försvinna är av allra största betydelse, att doma-

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

ren har någon som han kan rådgöra med.

Reservanternas talesman här ansåg att utskottsmajoriteten har behandlat denna fråga alltför formellt. Jag skulle vilja returnera detta och säga, att reservanterna i själva verket har tagit något för lätt på denna fråga. Jag tror att de principer, som jag nyss har redogjort för, är avsevärt mycket värdefullare än den lättnad man skulle vinna vid några enstaka domstolar, för den händelse man följde propositionen. Jag tänker på en sådan rad av mål, som i och för sig kan förskylla ett mycket lågt bötesbelopp men som i stället många gånger innebär en mycket omständlig bevisning och där man kräver ett skadeståndsbelopp, ofantligt mycket större än brottet som sådant kunde förskylla. Det finns många sådana exempel som man skulle kunna dra fram, och jag är verkligen allvarligt bekymrad för hur det skall gå om — såsom det har uppgivits från stadsdomarföreningen — 90 procent av de nuvarande brotten, som behandlas av fullsutten rätt, skulle komma att behandlas av ensamdomare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ser en viss motsägelser i det som utskottets ordförande och den senaste talaren framhöll. Först säger man, att det kommer inte att bli några tredomarmål mera, och sedan säger man att alla domare beklagar att de inte skall få bistånd i rätten vid invecklade mål; man menar att det är ett önskemål och krav från domarhåll att i dessa fall vid sidan om sig ha andra. Hur går detta ihop, när man ändå enligt propositionens förslag har möjlighet att ha tredomarmål, då det är fråga om en invecklad historia med besvärlig bevisning? Skall då inte domarna använda sig av denna möjlig-

het? Det verkar mycket egendomligt. Vill de ha hjälp och vara flera om ansvaret, så finns det ju möjligheter därtill, och jag förstår inte hur ordföranden kan räkna ut att de inte kommer att använda sig av den möjlighet som finns.

Beträffande vad herr Fröding sade om lekmannainflytande vid rätten, så tycker jag det är roligt att höra att detta är så uppskattat. Men det är ju inte denna fråga vi har att avgöra nu. Vi har ju inte att ta ställning till något förslag om att minska eller öka lekmannainflytandet. Den frågan, om man vid en omorganisation kanske behöver förstärka lekmannainflytandet, får väl komma upp vid ett annat tillfälle. Den tycker jag inte vi behöver ta ställning till nu.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag sagt att domarna kommer att ha ambitionen att avgöra så många mål de kan själva, så menar jag att de, ifall reservationen blir bifallen, kommer att följa i stort sett de principer som statsrådet angivit, d. v. s. att det skall vara en omfattande bevisprövning eller vidlyftiga mål för att det skall bli tremansrätt. Som en följd av detta måste de ju behålla det stora flertalet mål; det blir bara ett fåtal mål som kommer över till tredomarprövning. Man kan inte säga att de av mig nämnda trafikmålen med ett par vittnen innebär en omfattande bevisprövning. Det är en svår och vanskelig bevisprövning, men omfattande är den i regel inte. Kan det emellertid åstadkommas en ändring i det hänseendet, så att det blir mera som det borde vara, nämligen tre jurister i en vanskelig bevisfråga, så är det en annan sak.

Jag kan inte finna att det här föreligger någon motsägelser. Följer man propositionens linje, blir det bara ett fåtal mål som kommer att prövas av tre. En annan sak är om man inte följer den utan om man, som utskottsma-

juriteten vill, skulle anse, att så fort det blir fråga om en vansklig bevisprövning, skall det vara tre. I så fall blir det ett relativt fåtal mål — ja kanske inte så få eftersom det är rätt många erkända mål — som kommer över till enmansdomstol. Men någon motsägelse har jag svårt att förstå att det föreligger.

Herr FRÖDING (h) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Eriksson i Stockholm vill jag bara säga, att, om det blir en ändring för häradsrätternas del, så att det bara skall sitta tre nämndemän i ett stort antal mål i stället för som nu nio, innebär väl detta ett minskat lekmannainflytande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Den 1 januari 1948 trädde den stora processreformen i kraft. Den innebar, som vi alla vet, en sedan nästan hundra år tillbaka förberedd och också utomordentligt välbehövlig omdaning av hela vårt rättsgångsförfarande. Alla har vitsordat hur lyckosam reformen varit. Jag vill gärna ytterligare betona detta och understryka, att reformen inneburit en stor vinning och att vi skall slå vakt om principerna i den.

Men det var ju en mycket omfattande reform, och det är naturligt att, när den har varit i kraft ett antal år, det finns anledning att ompröva dess detaljer, undersöka hur den har utfallit i praktiken och se efter om man inte här och där kan rätta till olika regler, som har prövats i ljuset av den praktiska erfarenheten. Det var fördenskull som jag tillkallade 1951 års rättsegångskommitté, som vi i juristkretsar brukar kalla »stärningsutredningen», därfor att den skall städa lite här och där i rättsegångsbalken. Kommittén, som har en mycket sakkunnig och auktoritativ sammansättning under hovrättspresidenten Laurins ordförandeskap, har

Ändringar i rättsegångsbalken m. m.

också lagt fram en hel rad olika förslag till praktiska förbättringar och justeringar i processreformen.

På grundval av dessa förslag har propositioner utarbetats både 1952 och 1953, vilka antagits av riksdagen, och nu är jag för tredje gången här med en »stärningsproposition». Den innehåller, som kammarens ledamöter väl vet, en ganska lång rad olika spörsmål. Jag skall nu inte uppehålla mig vid mer än en punkt eftersom, vilket jag med tacksamhet vill inregistrera, det tycks råda allmän enighet om alla de andra förslagen. Hela debatten här har ju rört sig om en av de praktiska föröklingar, som propositionen innehåller. Den avser, som vi har hört, frågan huruvida i vissa mål i rådhusrätterna skall sitta tre domare eller en och det därmed jämförliga spörsmålet, om det i motsvarande fall i häradsrätterna skall sitta fullsutten nämnd med nio ledamöter eller den lilla nämnden med tre som biträde åt domaren.

Först vill jag rätta ett missförstånd som uppkommit och som bl. a. herr Rylander tycks ha fastnat för, nämligen att det endast skulle vara för att avhjälpa ett akut nödläge i Stockholm som förslaget tillkommit och att man här väjde för att tillföra rådhusrätten i Stockholm det antal domare, som där behövs. Jag delar fullkomligt den meningen, att man framför allt måste se till att varje domstol — och naturligtvis då också landets största domstol, Stockholms rådhusrätt — har den besättning som behövs för att målen skall bli ordentligt och snabbt handlagda. Är det så, som herr Rylander antydde, att det brister i den delen, så har han väl inte så lång väg att gå för att vända sig till den som bär det främsta ansvaret för att myndigheterna i Stockholm får den tilldelning av anslag som de behöver.

Vad det här gäller är i stället den allmänna frågan, hur många personer man lämpligen bör begagna för att av-

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

göra vissa grupper av mål. Det är ju redan nu så, att somliga mål kan avgöras av endast en domare i rådhusrätt och av en domare med den lilla nämnden i häradsrätt. Vad som här föreslagits är alltså en utvidgning av dessa fall, så att det skulle bli fler mål som kunde få behandlas i denna mindre sammansättning av rätten.

Härvidlag vill jag först framhålla något som kanske inte har blivit klart under den tidigare debatten, nämligen att det inte finns någon som helst oenighet i principfrågan. Herr Rylander uppehöll sig i början av sitt anförande utförligt vid vad rättssäkerheten kräver och hur man har tänkt sig att domstolarna skall fungera. Allt detta kan jag fullkomligt skriva under. Det är bara så, att detta inte har med den föreliggande frågan att göra. Alla instanser, som är hörda i ärendet, är nämligen ense i principfrågan och ense om att det finns en hel mängd mål, som nu handläggs av rätten i den större sammansättningen men som inte borde hänföras dit, mål som är av den enkla beskaffenheten att de kan behandlas i domstolarnas enklare sammansättning. Därom har under ärendets hela behandling inte rätt någon som helst meningsskiljaktighet, utan vad frågan gäller har bara varit, hur man skall avgränsa de olika slagen av fall från varandra. Detta är ett rätt besvärligt tekniskt problem, men det är bara den saken det här är fråga om, inte om någon princip.

Svårigheterna vid denna gränsdragning sammanhänger med straffskalornas uppbyggnad. För närvarande kan i domstolarnas enklare sammansättning endast de brottmål handläggas, där straffskalan blott innehåller böter. Alla är nu ense om att i den enklare sammansättningen endast böter bör ådömas. Men en mängd straffskalor är mycket vidsträckta. De innehåller breda latituder från ett litet bötesbelopp upp till kanske rätt långt frihetsstraff,

därför att under dessa straffskalor ingripes olikartade brottsfall, dels alla de vanliga fallen av enkla förseelser, där det över huvud taget aldrig är tanke på att döma annat än till böter, men dels undantagsvis fall med försvårande omständigheter, där det kan bli fråga om frihetsstraff.

Problemet är alltså hur man skall skilja isär de olika slagen av mål. Det mest rationella skulle på sätt och vis vara att gå igenom alla straffskalorna och ändra dem, men det kan man inte göra av flera skäl, nämligen dels därför att det skulle bli ett orimligt arbete att gå igenom dessa mängder av straffskalor både i allmänna strafflagen och i specialförfattningar, och dels därför att straffskalan fyller flera funktioner och att dess främsta syftemål är att ge utrymme åt straffutmätning, inte att bilda grundval för domstolens sammansättning. Häri ligger svårigheten, men situationen är den — det vill jag betona — att alla instanser, som är hörda, är ense om att bland de fall, där det finns fängelse i straffskalan och som nu måste gå till domstol i den större sammansättningen, finns en massa mål, som inte borde gå dit, om man kunde göra en rationell gränsdragning. Då tycker jag att man borde göra ett allvarligt försök att rätta till det orationella system, efter vilket vi nu drar gränsen, och det är detta som är propositionens avsikt.

Under förarbetena har det framkommit flera olika förslag att lösa detta ganska invecklade lagtekniska problem. Kommittén hade ett förslag. Den tänkte sig att man skulle göra en enkel förhandsprövning; när domaren fick de förberedande handlingarna i målet, skulle han bilda sig en uppfattning huruvida det var ett enkelt mål, som skulle kunna gå i den enklare sammansättningen. Jag har inte vågat biträda den tankegången, därför att jag har den uppfattningen att domaren inte bör göra en sådan förhandsprövning. Den binder honom i viss

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

mån för tidigt. Han skall gå till målets handläggning obunden av vad man kan finna genom att läsa papperen.

Ett annat förslag var att låta åklagaren ge vissa anvisningar, men jag tyckte inte, att det borde ligga i åklagarens hand att i viss mån avgöra domstolens sammansättning.

Motionärerna tänkte sig, att man skulle dra gränsen efter om det förekommer bevisning i målet eller inte. Men redan nu kan det ju förekomma bevisning i de fall, då domstolen för närvarande kan döma i den enklare sammansättningen, och detta är inte i och för sig avgörande. Dessutom finns det andra omständigheter, som gör ett mål invecklat, än bara bevisningen, och som alltså bör föranleda att domstolen får den större sammansättningen. Förslaget om bevisningen som grundval var alltså inte acceptabelt och det är ju inte heller någon som gått på motionen i detta avseende. Bland dem, som nu bildar majoriteten i utskottet för avslag på motionen i denna punkt, befinner sig också motionärer, som sökte sig fram vägen över bevisningen, och de har alltså fränfallit sitt förslag.

Vad har nu propositionen för lösning av detta problem? Den innebär helt enkelt att man har gett lagregeln en ganska vidsträckt omfattning. Man har alltså givit domstolarna en formell möjlighet att i ganska vid utsträckning behandla mål i den mindre sammansättningen. Men när målet på ett eller annat sätt är av invecklad beskaffenhet, skall domstolen, fastän det formellt vore möjligt, inte agera i denna enkla sammansättning, utan ensamdomaren skall då ersättas av tre domare i rådhusrätt och den större nämnden skall tillämpas i häradsrätt. Man lägger alltså i domstolens egen hand att avgöra denna fråga, och jag tror att det är den enda möjligheten att praktiskt komma till rätta med problemet i nuvarande läge.

I propositionen har angivits ett par exempel som varit uppe i diskussionen

här i kammaren, nämligen att det är fråga om en omfattande bevisvärdering eller vissa andra förhållanden. Jag vill understryka att detta bara är exempel. Regeln kan på ett enkelt, om också inte särskilt juridiskt språk, uttryckas så, att när målet av ett eller annat skäl är av besvärlig art, skall domstolen ha den större sammansättningen. Det är inte så märkvärdigt, att man ger domstolen ett sådant förtroende att själv dra gränsen. Det förekommer redan i domsagostadgan, där det först är angivet, att yngre domare, alltså andra än den ordinarie domaren, kan handlägga en rad olika mål, men därefter förklaras, att det ankommer på häradshövdingen att se till, att inte sådana mål, som formellt går in under denna regel men är av invecklad beskaffenhet, överlämnas till exempelvis en ung notarie utan att häradshövdingen själv övertar dem. Jag är övertygad om att man kan ge domstolarna förtroendet att själva avgöra, om ett mål är av invecklad beskaffenhet. Först därigenom kan man få en smidig regel, som passar för alla fall. Först då kan man verkligen använda den mera kvalificerade domstolen, när den behövs, och slipper att använda den i onödan. Jag tycker också att det i de större domstolarna bör ankomma på ordföranden i rätten, alltså på »värdig borgmästaren», att se till att det skapas lämpliga regler för hur denna gränsdragning skall hanteras, och jag har även, såsom framgår av propositionen, ansett att man från Kungl. Maj:ts sida skall ge administrativa anvisningar. Jag kan inte tänka mig annat än att detta skall bli ett smidigt sätt att tillgodose det syfte vi alla är ense om, nämligen att skapa en praktisk linje för avskiljande av de mål, som behöver gå till domstolen i dess större sammansättning, från de mål som kan bedömas av domstolen i dess mindre sammansättning.

Det förhåller sig på ett liknande sätt i fråga om häradsnämnden, fastän saken där inte alls har samma betydelse.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Jag tror att herr Ericsson i Näs har missuppfattat propositionens reella innebörd på denna punkt. Jag, som tidigare tjänstgjort såsom domare i under rätt, vill gärna instämma med honom rörande den betydelse nämnden har. Alla jurister, som haft tillfälle att samarbeta med nämnden, är ju tacksamma för den hjälp och det stöd man där har fått, och det är givet att man tacksamt bör utnyttja detta. Det är emellertid så, att målen i häradsrätterna i det alldeles övervägande antalet fall inte handlägges på tremansting utan på de ordinarie tingen, och så kommer det naturligtvis att bli även i fortsättningen. På de vanliga tingen handläggs redan nu en mängd mål, som skulle kunna gå till tremanstingen, och det kommer säkerligen att bli så också i fortsättningen. Det finns därför inte någon grund för påståendet, att reformen skulle göra det omöjligt att i nämnden få den orts- och personkännedom som med rätta alltid betecknats såsom ett så värdefullt bidrag från häradsnämndens sida.

Man kanske vill invända, att även om det förefaller praktiskt med denna smidiga lösning av ett svårt lagtekniskt problem, så kan den kanske innebära en fara för rättssäkerheten. Jag har redan sökt förklara att med det förtroende, vi verkligen kan hysa för våra domstolar, det inte finns några sådana risker. När det gäller att bedöma, huruvida förslaget motsvarar kravet på rättssäkerhet i rättskipningen, vill jag ytterligare framhålla, att den på detta område mest sakkunniga remissinstansen, nämligen lagrådet, står bakom propositionen. Den lösning av det föreliggande lagtekniska problemet, som innehålles i propositionen och som motsvaras av reservationen, är ett förslag bakom vilket det står ett enhälligt lagråd.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar det lilla missförstånd, till vilket jag skulle ha gjort mig skyldig, måste jag säga att

det är mycket lätt att råka ut för ett sådant missförstånd, då ju statsrådet beträffande propositionens huvudsakliga innehåll skriver: »Syftet med vissa av de föreslagna ändringarna är närmast att göra det möjligt för domstolarna att med oförändrad personalorganisation avgöra ett större antal mål än för närvarande och därigenom söka nedbringa den besvärande arbetsbalans som uppkommit vid vissa rådhusrätter.» Detta framhålls på ett sådant sätt, att det verkar att vara huvudsyftet med det hela.

Jag har inte någon anledning att betvivla vad statsrådet här sagt om att det skulle råda enighet om själva principen, fastän jag måste säga att denna princip har råkat väl mycket i skymundan. Det talas inte om principen någonstans i hela lagstiftningsärendet, vare sig i de sakkunnigas betänkande, i propositionen eller i lagrådets yttrande. Första lagutskottet har varit den första som dragit fram principen, och det tycks inte vara så bra att vi gjort det. Men även om man alltså är ense om principen, måste jag säga att det är en skön och underbar princip, när det i 90 procent av alla mål finns i varje fall formella möjligheter att handlägga dem så, att principen icke följes. Jag tycker att detta är en felaktig lagstiftningsväg. När man öppnar så stora formella möjligheter att förfara på annat sätt, kan det inte längre vara tal om att följa en princip.

I viss mån är det naturligtvis praktiskt med den ordning som föreslås. Men det kan få den konsekvensen, att en domare i en landsända gör på ett sätt och att en annan domare i en annan landsända förfar på ett annat sätt. Det är väl också, herr statsråd, orimligt att tänka sig att borgmästarna, åtminstone i de större städerna, skulle läsa alla mål och bedöma, hur de skulle fördelas, utan denna fördelning måste ju ske på samma sätt som när det gäller alla andra arbetsuppgifter.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Det lät så bra vad statsrådet här sade om att det bara var mål med omfattande bevisprövning och andra vidlyftiga mål, som av ett eller annat skäl skulle gå till tremansdomstol. Jag pekade just i mitt första anförande på ett mål, som jag ansåg vara typiskt och där principen enligt min mening borde gälla, nämligen ett trafikmål, där det gällde att avgöra vilket av två vittnen, som talade sanning, eftersom deras vittnesmål stred mot varandra. Det skulle vara intressant att erfara, om statsrådet anser att detta är ett mål som av ett eller annat skäl bör gå till tremansdomstol. I så fall blir det inte så många mål som kommer att handläggas efter den nya linjen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag vet inte varifrån denna siffra kommer som herr Ryländer anförde, när han talade om 90 procent av målen. Det finns inte någon statistik beträffande den saken, och det spelar inte heller, höll jag på att säga, så stor roll, hur många mål det gäller. Det är ju här fråga om en princip. Om man t. ex. i en domstol en gång skulle handlägga 99 bagatellmål och ett invecklat mål, skulle naturligtvis principen om de svåra målens handläggning i fullsutten rätt gälla, även om 99 procent av målen behandlades i enklare ordning. Jag tror emellertid inte att det i praktiken kan bli fråga om 90 procent av målen.

Vad så gäller den fråga som ställdes om ett trafikmål, där vittnesmålen stred mot varandra, synes det mig tydligt, att detta mål enligt propositionens förslag skulle gå till tremannadomstol.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad justitieministern här sist sade om det av mig omförmälda trafikmålet var en mycket intressant upplysning, och jag vill hem-

ställa att justitieministern, ifall reservationen skulle segra, ville ta in detta fall som exempel i de administrativa föreskrifterna.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande började sitt anförande med att understryka att han hade en belastning när det gällde att ta ståndpunkt till denna fråga, nämligen att han är domare med lång erfarenhet. Jag har inte någon sådan belastning, men jag har mycket stor respekt för domarna och det har kanske på visst sätt påverkat mitt ställningstagande till frågan. Det bör emellertid inte förtänkas oss lekmän, om vi efter alla diskussioner mellan juristerna också vill anlägga litet praktiska synpunkter på problemet.

Såsom justitieministern här tidigare understrukit har lagrådet enhälligt godkänt förslaget, och jag förutsätter att justitieministern, innan han lagt fram propositionen, också har prövat ärendet. Man förstår också, när man tar del av 1951 års rättegångskommittés förslag och övriga handlingar, som i samband därmed åberopas, att det är mycket betydelsefullt att få till stånd en sådan förenkling som det här gäller. I själva verket är det bara fråga om en utvidgning av ett redan bestående förhållande. Såsom redovisas på s. 34 i propositionen nr 200 har vid rådhusrätterna 1952 6 475 mål handlagts som nämndmål, 20 667 mål som tredomarbrottmål och 20 814 mål som endomarbrottmål. Vid de särskilda tremanstingen i 106 domsagor handlades sammanlagt 945 brottmål år 1951 och 1 229 brottmål år 1952.

Vi lekmän kan naturligtvis icke gå in i debatt på denna punkt, men å andra sidan har vi en känsla av att det finns bättre användning för arbetskraften på annat håll om arbetet här kan förenklas. Stockholms stadskollegium har ju gjort en framställning i saken. Jag citerar: »Om endast en domare blir behörig att handlägga vissa slag av de

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

mål, som nu handläggas av tre domare, skulle stadskollegium mycket väsentligt kunna nedbringa kostnaderna. Avlöningskostnaden för en rådman (Co 14) utgör f. n. 25 118 kronor och för en rådman i ordförandeställning 26 436 kronor. Även om det ur rättssäkerhetssynpunkt skulle visa sig påkallat att ett begränsat antal nämndemän böra medverka i avgörandet av ifrågavarande mål, skulle likväl betydande besparingar kunna göras. Härtill komma de fördelar i form av snabbare och smidigare handläggning, som en dylik reform skulle innebära.» Detta är väl också en ansvarig institution som inte utan skäl skickar sådana utlåtanden till Kungl. Maj:t.

Alla dessa uttalanden gör att vi lekman anser, att det bör göras en omprövning. Man åberopar rättegångsreformen av år 1931, men det har väl inträffat så mycket sedan dess tillkomst, att vi har anledning att göra en omprövning på vissa punkter.

Justitieministern har i propositionen understrukit att han icke avser att försvaga rättssäkerheten. Känner en domare sig i tvivelsmål, skall han ha rättighet att hänvisa ärendet till fullsuttet rätt.

Jag har som jag sade ett visst förtroende för domarna. Dessutom kan man väl, som herr Rylander framhöll, utgå från att det vid sidan av domaren finns en sekreterare, som domaren har möjlighet att rådgöra med. Brister där emot kompetensen inom domarkåren — vilket man nästan kunde befara att döma av de pessimistiska uttalanden i frågan som här i dag anföres om huruvida man bör ge domarna detta nya ansvar — får väl den frågan tas under omprövning. Men jag utgår från, att en domare känner sitt ansvar och noga sätter sig in i ärendena innan han dömer.

Som en parallell kan jag framhålla vissa ändringar som vi i år har gjort i kommunallagstiftningen och lands-

tingslagen. Det hade visat sig att man i drätselkamrar och en del andra kommunala institutioner fick sitta länge och arbeta med att handlägga vissa ärenden, som var tämligen betydelselösa ur den beslutande församlingens synpunkt. Vi har nu infört en delegationsrätt, så att avgörandena kan överföras till vissa personer, som sedermera får svara för sina åtgärder i dessa stycken.

Frågan har belysts så utförligt både av fru Eriksson i Stockholm och justitieministern, att jag kort och gott vill säga att jag som lekman anser att man bör beträda en väg som ur kostnads- och effektivitetssynpunkt kan innebära en förbättring. Jag har förtroende för de myndigheter som har uttalat sig och som har större kompetens än jag att bedöma frågan, och jag har förtroende till vår domarkår.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Jag har, herr talman, inte deltagit i utskottets behandling av den proposition som nu föreligger, men jag har varit en flitig lyssnare till den debatt som fördes inom utskottet liksom till diskussionen här i kammaren i dag. Detta ger mig anledning att säga några ord.

Utskottsmajoriteten överdriver nog i viss mån de risker, som skulle kunna uppstå därest man följde Kungl. Maj:ts förslag. På den punkt, där det nu råder oenighet — på de flesta är man ju enig om att följa propositionen — har jag uppfattat propositionen så, att den syftar till att förenkla proceduren och därmed också skapa en tidsvinst, som kan behövas på många håll, där arbetsbelastningen för domarna är alltför stor och man har anledning att räkna med att den kommer att förbli det under åtskilliga år framåt. Vidare menar man väl också att en förenkling av föreslagen art skulle medföra en besparing.

Herr Lundqvist har med några siffror sökt ange vad besparingen skulle kunna röra sig om i ett för honom aktuellt fall. Jag föreställer mig, att den uppfattning som han sökte belägga med sitt exempel är riktig.

Själva lagregeln har, som justitieministern sagt, utformats så, att man ger domaren formell rätt att från fall till fall avgöra om det ena eller andra tillvägagångssättet skall tillämpas. Det är här som den s. k. oenigheten sätter in. Utskottsmajoriteten menar — det underströk ju också utskottets ordförande — att man icke kan anförtro denna prövning åt domaren. Han är ensam. Han behöver ha några som ger råd och utgör ett stöd. Vidare menar man att en tillämpning av denna princip kanske också skulle leda till olika praxis vid skilda domstolar.

Från reservanternas sida har man menat att man både kan och bör ge domaren denna rätt att pröva om ett mål lämpligen skall handläggas av en domare. Man har vidare hänvisat till att man i fråga om tvistemål nu redan lämnat honom ett sådant medgivande. Här har vi återigen att göra med en bedömningsfråga, där olika synpunkter kan komma att väga mot varandra. Statsrådet Zetterberg angav i sitt anförande alldeles nyss några riktlinjer — kanske ganska löst skisserade, men dock riktlinjer som skulle ligga till grund för prövningen när det ena eller andra förfarandet skulle komma till användning. Av den reaktion som utlöstes hos bl. a. utskottets ordförande tycker jag mig märka, att man tyckte att dessa anvisningar ändå var utomordentligt värdefulla och vägledande. De kanske bidrog till att dämpa ner de farhågor som herr Rylander tidigare gav uttryck för.

Jag har uppfattat hela detta resonemang på det sättet, att man utan större oro bör kunna följa Kungl. Maj:ts förslag med de uppenbara vinningar som följer på en rad punkter. Bakom förslaget står ju också, som statsrådet nyss

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

verifierade, ett enhälligt lagråd. Såvitt jag fattat hade man där inga principiella erinringar att göra vid remissen. Man ville bara ha en i viss mån ändrad formulering av lagtexten, och en sådan har också, såvitt jag förstår, justitieministern tillämpat. Det är alltså lagrådets utformning som presenteras riksdagen till antagande. Jag tycker nog ändå att man i lagrådets uppfattning bör se en garanti för den säkerhet vi alla strävar efter.

Här har man sagt från utskottsmajoritetens sida att ett beslut i enlighet med propositionen — d. v. s. enligt reservationen — skulle kunna innebära att 90 procent av målen skulle handläggas av enmansdomare. Jag tror inte att det föreligger så stora risker för att det kommer att gå så. Det är riktigt att det finns teoretiska möjligheter att tillämpa förfarandet i ända upp till 90 procent av fallen, men i realiteten tror jag att det kommer att bli en mycket mindre användning. Det avgörande skall väl — ärade kammarledamöter — vara den arbetsbelastning som domstolen är utsatt för. Det är ju denna arbetsbelastning som skall avgöra hur man skall förfara. Samtidigt skall man naturligtvis pröva arbetsbelastningen utifrån de rättssäkerhetssynpunkter och andra synpunkter som man här kan anlägga.

Beträffande förslaget tillämpning på häradsrätterna har justitieministern redan sagt det som bör sägas. Där arbetar man efter en viss lagbunden eller åtminstone hävdvunnen ordning med sammanträden med fullsatt nämnd. Jag skulle tänka mig att det i ytterst sällsynta fall kan bli fråga om en tillämpning av regeln om en tremansnämnd. Jag tror alltså att man skall se förslaget från den synpunkten, att det här gäller ett nödvändigt förenklande av själva tillämpningsförfarandet i rådhusrätterna i vissa städer, där arbetsbördan är stor.

Jag ber, herr talman, att med dessa

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

reflexioner få hemställa om bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr FRÖDING (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det är litet egendomligt att varken den så kallade ständningskommittén eller propositionen ens har omnämnt departementschefsuttalandet från 1931, som enligt min mening är mycket viktigt. Departementschefen sade ju där om enmansdomstolarna, att en sådan domstol måste betecknas som alltför svag, särskilt med hänsyn till de anspråk som den fria bevisprövningen ställer på domstolarna.

Vidare tycker jag att det är ganska egendomligt om man skulle anta en lag men samtidigt avse att genom administrativ förordning inskränka dess tillämpning enligt ordalagen så att kanske inte ens hälften blir kvar. Skall, som justitieministern nyss syntes vilja medgiva, trafikmål med bevisning, undantas från enmansdomarskapet, då faller ju mycket stor del av lagtextens innehåll bort.

Slutligen en liten detaljfråga. Vad händer, herr justitieminister, om exempelvis enmansdomaren finner att det, trots att frihetsstraff ingår i latituden, kan räcka med böter och utdömer sådana, men hovrätten sedan finner att det bör dömas till fängelse? Skall hovrätten i så fall återförvisa målet till underrätten? Då innebär denna reform sannerligen intet påskyndande. Personligen anser jag nog att hovrätten inte bör återförvisa. Processrättsexperter är emellertid av en motsatt uppfattning, och när utskottet under hand försökt att pumpa lagrådet på denna punkt kunde vi inte få något klart besked hur det borde gå till i ett sådant fall.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vad herr Skoglund i Umeå

sade om min reaktion inför statsrådets yttrande om mitt exempel. Det är klart att jag reagerade, ty skall det mål jag nämnde som exempel handläggas av tre domare, då blir det sannerligen inte mycket över som skall handläggas av en domare. Jag vill säga att om detta skrivs i de administrativa författningarna — vilket jag hoppas sker om reservationen skall segra — då har man faktiskt lyckats nå den absoluta fulländningen i löslighet beträffande reglerna för domförheten. Ingen kommer att veta hur man skall göra. Alla kommer att göra som de tycker, och ingen kan råka illa ut för det. Det blir svårt för JO att komma och anmärka, som nu sker beträffande de civila målen.

Herr JACOBSSON i Sala (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundqvist sade, att det här endast är fråga om en utbyggnad av redan bestående förhållanden, ägnad att förenkla förfarandet, så att man kan använda arbetskraften på annat håll. Det är väl ändå att ta alltför lätt på frågan och att se alltför optimistiskt på vilka möjligheter som finns att spara. Herr Lundqvist tog ett exempel från Stockholms rådhusrätt, där man skulle kunna spara 720 000 kronor. Därvidlag är emellertid meningarna delade. Det var Stockholms stadskollegium som sade detta, medan rådmännen vid Stockholms rådhusrätt menade, att om ifrågakarande arbetsuppgifter skulle övertas av en domare kunde man inte räkna med att ensamdomarna skulle hinna med tre sessioner i veckan eller hinna med att vid varje session avgöra lika stort antal mål som tremansavdelningarna. Den besparing som skulle kunna göras på domarpersonalens löner torde därför bli ganska blygsam, särskilt som man dessutom måste räkna med att en ensamdomare måste ha en sekreterare. Detta gäller även andra rådhusrätter än Stockholms.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Herr Skoglund i Umeå underströk, att lagrådet godkänt principerna i propositionen. Det må så vara; ur lagrådets synpunkt kan detta ju inte innebära några svårigheter i praktiken. Riksdagen måste emellertid vara noga med att, även den, slå vakt om den rättsordning vi har här i landet. Man kan inte komma ifrån att vi genom detta avsteg skulle komma in på äventyrliga vägar, och har man börjat på det sättet vet man inte var man slutar.

Jag vill än en gång understryka, att jag anser att vi genom 1948 års processreform genomfört principer, som är mycket förnuftiga och synnerligen betydelsefulla för den rättssökande allmänheten.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Herr Fröding efterlyste ett ståndpunktstagande till 1931 års principuttalande om när enmansdomstolar skulle få fungera. Han var förvånad över att detta principuttalande inte diskuterats. Det är emellertid inte alls märkvärdigt, eftersom det här inte är fråga om någon ny princip. Här är inte fråga om att göra en principiellt ny gränsdragning utan bara om att få fram en bättre praktisk tillämpning av de gamla principerna.

Om man frågar bland dem som arbetar vid domstolarna, tror jag man får samma enhälliga svar, som också återkommer i alla remissyttrandena, nämligen att det finns en mängd mål, som är av enkel beskaffenhet men som till följd av lagens stela regler nu måste behandlas i en alltför omständlig ordning. Det är den praktiska lösningen av detta problem vi har försökt nå genom propositionen och inte ett införande av en ny princip.

Vidare frågade herr Fröding om min åsikt beträffande återförvisning av mål från hovrätten i sådana fall, där hovrätten kommit till annan slutsats än

underrätten rörande dennas rätta sammansättning. Enligt min uppfattning skulle någon återförvisning i detta fall inte behöva ske. Paragrafen handlar inte om överinstanserna utan endast om underrätternas behörighet. Eftersom det föreslagna lagrummets formulering tycks ha varit bestridd av någon auktoritet, vill jag än en gång erinra om att den härstammar från en så sakkunnig juridisk instans som lagrådet.

Jag har svårt att förstå det som herr Rylander yttrade om löslighet och om att JO inte skulle kunna anmärka när det behövdes. Som framgår av propositionen är det meningen att i administrativ ordning ge närmare tillämpningsföreskrifter. Några sådana finns inte för civilmål, beträffande vilka en likartad gränsdragning kan uppstå. Om de tillämnade administrativa bestämmelserna kommer till stånd, skulle jag tro att man här kan få en mera enhetlig och strikt tillämpning än i civilmål.

Beträffande häradsrätterna vill jag slutligen i anledning av vad den senaste ärade talaren sagt återigen framhålla, att det i praktiken inte torde bli fråga om någon större förändring där. Hans farhågor tycks avse några slags risker, som skulle bli konsekvenserna av en framtida lagstiftning. Jag tycker att det är märkvärdigt att åberopa sådana risker som man inte vet något om och som inte alls kan utläsas ur den här föreliggande propositionen. Finns det inga andra invändningar att göra mot förslaget än att man tror, att en framtida lagstiftning av annat slag kan få ödesdigra verkningar, tror jag att man för häradsrätternas del inte behöver ha några bekymmer. Och beträffande rådhusrätterna, som propositionen egentligen avser, har jag tidigare framhållit, att det inte är fråga om något annat än att åstadkomma den praktiska gränsdragning, om vars nytta och principiella lämplighet egentligen alla är ense.

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag har ingen sakkunskap att åberopa i detta fall, och jag har heller inte tjänstgjort som nämndeman vid någon häradsrätt eller rådhusrätt. Det kan följaktligen sägas att jag inte kan så värst mycket av de problem som nu diskuteras, och det skulle kunna användas som ett vapen mot mig av dem som har en annan uppfattning än den jag kommer att deklarera.

När den stora processreformen genomfördes var jag emellertid suppleant i det utskott, som hade att handlägga alla de frågor som där var uppe till behandling, och jag minns alldeles tydligt att man i det utskottet, som för övrigt hade en ganska stark sammanfattning — både jurister och lekmän var representerade — i särskilt hög grad var emot en vidgning av enmansdomstolarnas kompetens. Jag kommer särskilt ihåg att det framförts önskemål om att man skulle vidga det förslag som förelåg och ge enmansdomstolarna större möjlighet att avkunna domar i enkla mål. Det anfördes då från flera håll — även från lekmanahåll — att det var nödvändigt att se till att domstolarna bleve utrustade med större kompetens, så att man skulle få större garantier för att rättssäkerheten komme att bevaras. Lekmannainstitutionen genomfördes ju också då, och man gav lekmännen en massa blommor med på vägen genom rättstillämpningen. I dag har man också givit lekmännen en del blommor, samtidigt som man nog banat vägen för att så småningom ta bort lekmannainflytandet i såväl rådhusrätter som häradsrätter. Jag inbillar mig, att efter detta kommer också något annat. Därest nu det förslag som Kungl. Maj:t lagt fram — om det antas av riksdagen — inte leder till det önskade resultatet, kommer man igen med förslag om ytterligare uppmjukningar av processförfarandet, uppmjukningar som det inte kan vara så särdeles angeläget

för lekmännen i varje fall att vara med om att godkänna.

Det sades också under de stora diskussionerna i det utskott jag nyss nämnde, att nu skulle en rättsordning genomföras i detta land som skulle dels förbilliga rättegångskostnaderna för den enskilde rättsökanden, dels ge större möjligheter för honom att få sina frågor prövade inför domstol. Det har ju sedermera sagts — kanske i väl elak form — att den som numera skall söka rätt inför domstol skall antingen vara mycket förmögen eller också utfattig. Är han alldeles utfattig får han nämligen fri rättegång, men har han litet pengar till sitt förfogande skall han betala kostnaderna.

Sker nu detta, frågar jag mig, enbart i förbilligande syfte för den rättsökande allmänheten, eller är det enbart ett led i strävandet att få målen handlagda ganska snabbt? Vi ser av och till i tidningarna hur processerna drar ut på tiden fruktansvärt länge, och det var ju detta som skulle försvinna med den nya, storartade reformen. Det skulle inte bli sådana långa handläggningar, långa uppskov skulle inte komma i fråga o. s. v., när det skriftliga förfarandet togs bort. Hur är det i dag? Det är långa uppskov i vissa fall, det tar mycket lång tid, och hela processen drar mycket stora kostnader för vederbörande.

Jag undrar om det inte kunde vara skäl i att låta bli att genomföra denna förändring nu. Vi har ju exempel från tidigare tillfällen angående just enmansdomstolarnas verksamhet, exempel som nog är ganska avskräckande och som i varje fall tidigare diskussionsvis har klandrats ganska mycket. Vi hade ju polisdomstolen här i Stockholm. Många människor, som blev dömda inför denna domstol, ansåg sig ha blivit orättvist behandlade men hade icke möjlighet att få sin sak prövad i annan instans. Man var glad och tillfredsställd när denna domstol avskaffades. Nu vill man

införa åtminstone i stort sett samma system via de vanliga domstolarna, rådhusrätterna. Jag undrar om det kan vara klokt att göra så.

Ett område som jag har en smula erfarenhet från är det område som omfattas av den förutvarande svenska sjömanslagen. Enligt denna lag fanns en möjlighet att få vissa ärenden snabbprövade inför domstol. Jag skulle emellertid tro att det endast förekom ett litet fåtal fall — de kunde säkerligen räknas på ena handens fingrar — där någon var så dum att han sökte en sådan snabbbehandling inför domstol för att skaffa sig rättvisa. Man avstod helt enkelt från den möjligheten, emedan man efter det fåtal domar som fälldes kom underfund med att det i själva verket inte var fråga om någon ordentlig prövning av ärendena, utan det blev ett snabbavgörande som kunde komma att innebära ungefär vad som helst. Man tog i stället ut stämning vid de allmänna domstolarna och fick på det sättet ärendena ordentligt prövade.

Med den ordning som man nu vill genomföra kommer det väl att bli ungefär på samma sätt. Man kommer att få sina ärenden snabbprövade, och man kommer att gå ifrån domstolen med en känsla av att det inte har fallit en rättvis dom. Dessutom har man kanske inte möjlighet att överklaga och få ärendet prövat i annan instans, varför man blir missnöjd med hela rättsförfarandet och förargad över den rättsordning som vi här i riksdagen har varit med om att genomföra.

Det skulle kunna vara rätt mycket mera att säga i denna fråga, men de olika problemen har ju redan ventilerats från olika synpunkter, och det har hållits anföranden både för och emot. Eftersom justitieministern nu tycks vara av den uppfattningen, att den här reformen egentligen kommer att betyda rasande litet, undrar jag emellertid vad det är för skäl att genomföra den. Är det inte större anledning att låta den

Ändringar i rättegångsbalken m. m.

ordning vara kvar som existerar? Sedan får det bli en översyn över hela fältet vid något tillfälle, då man kanske kan finna andra möjligheter att för enkla och förbilliga processförfarandet, så att man inte behöver komma med sådana här småsaker, den ena före och den andra efter. Det är naturligtvis i och för sig vällovligt, men så småningom leder det fram till en uppluckring av hela den stora och, som de flesta hade för sig, verkligt vackra reform som genomfördes för några år sedan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag tror att herr Lindberg alldeles har missförstått propositionens mening. Han säger, för att nu ta en mindre detalj först, att jag skulle ha påstått att det inte spelar någon roll om denna ordning genomförs, när den har så liten betydelse. Jag har sagt att frågan principiellt sett är av liten betydelse och att den inte åsyftar någon principiell nyhet. Så till vida är det en liten sak. Men om det nu på vissa håll finns många bagatellmål, vilka handläggs i en ordning som inte är nödvändig, och man lyckas få bort en alltför omständlig behandling av dem, så tycker jag att det ur praktiska synpunkter är fråga om en stor och nyttig sak.

Jag förstår inte heller herr Lindbergs jämförelse med dessa nattsvarta domstolar han talar om. Jag kan inte yttra mig om jämförelsen, eftersom den för mig är alldeles obegriplig. Han kröner den genom att tala om att man inte skulle få överklaga domarna, men det är självklart, att man skall få överklaga dessa liksom alla andra domstolsutslag. Jag står ganska frågande inför hela resonemang.

Jag begärde emellertid egentligen or-

det i anledning av att herr Lindberg, liksom en tidigare talare, från denna proposition, som ju rör praktiska detaljfrågor, kom in på större problem om framtida principiella reformer inom rättsordningens område rörande domstolarnas gestaltning. I detta hänseende skulle jag gärna vilja framhålla, att det enligt min mening är mycket viktigt att vid en sådan större reform sträva efter att på olika sätt stärka lekmännens inflytande i den dömande verksamheten.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 80 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Allmän folkomröstning.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2, § 38 mom. 2, § 45, § 55 mom. 1 samt §§ 58 och 63 riksdagsordningen ävensom vissa motioner angående allmän folkomröstning.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 6 april 1954 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlämnad proposition, nr 193, däri Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementets ärenden för den 12 mars 1954 till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2, § 38 mom. 2, § 45, § 55 mom. 1 samt §§ 58 och 63 riksdagsordningen.

Förslaget innebar i huvudsak, att rådgivande folkomröstning — med vissa närmare angivna undantag beträffande ämnesområdet — skulle kunna komma till stånd på begäran av en minoritet inom riksdagen, bestående av minst 50 ledamöter av första och minst 77 ledamöter av andra kammaren.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft ett antal inom riksdagen väckta, till konstitutionsutskottet hänvisade motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget, i vad det samma avsåge ändrad lydelse av § 63 riksdagsordningen — måtte i anledning av propositionen samt med avslag å motionerna I: 523 och II: 674, I: 532 och II: 682 samt I: 533 och II: 683 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslaget med den ändrade lydelse av § 63 riks-

Allmän folkomröstning.

dagsordningen som framginge av utlåtandet;

B) att motionerna I: 382 och II: 488 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

I. mot utskottets motivering av herr *Wahlund*, utan angivet yrkande;

II. mot utskottets hemställan

A) under avdelning A) i utskottets utlåtande

1) av herrar *Herlitz*, *Hansson*, *Bergvall*, *von Friesen*, *Håstad*, *Nordkvist* i Kalmar och *Hamrin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen och motionerna I: 532 och II: 682 samt med avslag å motionerna I: 523 och II: 674 samt I: 533 och II: 683 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslaget med av reservanternas angivna ändringar i § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2 och § 63 riksdagsordningen;

2) av herrar *Pettersson* i Norregård, *Fritiof Karlsson* och *Larsson* i Julita, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen och motionerna I: 523 och II: 674 samt I: 533 och II: 683 ävensom med avslag å motionerna I: 532 och II: 682 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslaget med av dessa reservanter angivna ändringar beträffande § 49 mom. 2 regeringsformen och § 1 mom. 2 riksdagsordningen;

3) av herr *Sandberg*;

B) under avdelning B) i utskottets utlåtande av herrar *Herlitz*, *Hansson*, *Bergvall*, *von Friesen*, *Håstad*, *Nordkvist* i Kalmar och *Hammar*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riks-

dagen i anledning av motionerna I: 382 och II: 488 måtte för sin del antaga ett av reservanternas framlagt förslag till lag om rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning.

Enligt den av herr *Herlitz* m. fl. avgivna, med II A 1) betecknade reservationen skulle folkomröstning kunna påkallas av minst 40 ledamöter av första och 60 ledamöter av andra kammaren. Den av herr *Pettersson* i Norregård m. fl. avgivna, med II A 2) betecknade reservationen innebar, att folkomröstning skulle kunna påkallas av minst 60 ledamöter av första och 92 ledamöter av andra kammaren.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Till de säkraste värtecken hör numera en referendumbeslut i andra kammaren. Det är nu tredje året som vi under de allra sista dagarna av vårsessionen går att diskutera detta ämne. Säkerligen är det inte bara dagens kombattanter utan även kammarens ledamöter i övrigt som är ganska tröttkörda av de senaste dagarnas forcering; kammaren torde därför vara föga intresserad av en mera djupgående lodning av detta problem just i dag. Emellertid är det självfallet oundvikligt att några ord sägs från vår sida.

I dag skall riksdagen gå att utvidga det konsultativa referendum, och i detta hänseende är alla parter eniga. Där emot råder det delade meningar om en viktig praktisk fråga rörande det konsultativa referendum liksom rörande den stora principfrågan om decisivt referendum i vår författning eller ej.

Vad vi i det förra hänseendet strider om är, huruvida den minoritet som skall få rätt att framkalla ett rådgivande referendum skall vara 25, 33 eller 40 procent. Av praktiska skäl ha fixa siffror föredragits i grundlagstexten.

Allmän folkomröstning.

Vi reserverar oss har ansett, att även siffran 25 procent är högre än man i allmänhet vill föreställa sig. Man kan inte undgå det intrycket, när man läser detta utlåtande eller tänker på tidigare debatter i denna fråga, att majoriteterna, när vi nu tar steget över till att göra detta konsultativa referendum till en folkrättighet, vilket det inte förut var, vill handla så prohibitivt som möjligt. Jag finner att utskottets majoritet härvidlag har visat alldeles för litet politisk realism.

Även minoriteten har sitt ansvar, en parlamentarisk minoritet framför allt. Man kan inte tänka sig att minoriteten skall begära folkomröstning utan att vara förvissad om att den påräknar stöd av flera väljare än som normalt tillhör de partier eller grupper som ställt kravet på referendum. Skulle denna minoritet lida nederlag en, två, tre gånger i folkomröstningar, kunde ju ingenting vara mera diskrediterande för densamma än dessa upprepade nederlag.

Dessutom har regeringen på kommitténs enhälliga förslag infogat en spärr i systemet som gör att minoriteten inte på något sätt kan uppträda saboterande. Om en fråga »inte utan avsevärt men» kan uppskjutas, medger författningstexten att majoriteten av kammaren fattar ett s. k. tvångslägesbeslut, som innebär att referendum inte skall få äga rum i frågan.

Jag sade nyss att 25 procent är en hög siffra. Jag vill hänvisa till att det i Schweiz, som ju har att erbjuda oss de intressantaste erfarenheterna och experimenten på detta område, är tillräckligt att 30 000 av hela den stora väljarkåren begär beslutande referendum rörande en lag eller ett s. k. förbindande förbundsbeslut. I dag motsvarar denna siffra 30 000 någonting mellan 2,5 och 3 procent av väljarkåren. Där kan vilka människor som helst ganska ansvarslost framkalla referendum, eftersom det ju inte är någon svårighet att hopbrinka 30 000 väljare i en

tid då organisationerna har så stor makt över sina medlemmar. Ändå kan man inte anse, att något egentligt missbruk av möjligheten att begära decisivt referendum har förekommit i Schweiz. När Italien 1946 införde ett lagvetoreferendum, fastställde man motsvarande siffra till 500 000, vilket såvitt jag kan förstå motsvarar omkring eller något under två procent av väljarkåren. När man i Danmark införde beslutande referendum i sammanhang med den författningsreform, som föregående år godkändes av folket, fastställde man siffran till 30 procent, och då var det fråga om en minoritet i Danmarks riksdag precis som det nu är fråga om en minoritet i den svenska riksdagen. Detta procenttal, 30, ligger ju betydligt under det, som föreslås i den reservation, som utskottets vice ordförande snart kommer att tala för, nämligen 40, och inte så litet under vad utskottet och regeringen här har föreslagit.

Dessutom är det en synpunkt, som jag tycker för litet kommit fram i referendumdebatten. Vi har stirrat oss blinda på att det endast skulle kunna vara partierna, som komme att begära referendum, att folkomröstningssystemet endast skulle bli ett medel i oppositionens hand. Jag skulle tro att det lika ofta kan bli tal om grupperingar inom riksdagen, som skär rätt igenom partierna, låt oss säga i nykterhetsfrågan eller i frågan om statskyrkan eller liknande. Om så är fallet, tycker jag, att det finns ännu mindre skäl än förut att sätta detta minoritetstal så högt, att man nästan kan tala om prohibitet.

Man kan fråga sig varför vi stannat för just 25 procent. Det beror helt enkelt på att när denna fråga på sin tid diskuterades i kommittén, hade man till utgångspunkt vårt lands partipolitiska läge, som ju har varit tämligen stabilt sedan 1920. Det ansågs inom reservantlägret, att om två av de s. k. fyra stora partierna yrkade på folkomröstning, borde detta vara en absolut tillfyllest-

Allmän folkomröstning.

görande garanti. Om man nu höjer gränsen, på sätt här föreslås av majoriteten, då skulle det i många fall inte räcka med två partier; det skulle fordras två och ett halvt parti, om vi nu bortser från det socialdemokratiska partiet. Jag tycker att detta med två partier, när vi har ett partisystem, som varit tämligen stabilt i snart 35 år, utgör en mycket objektiv grundval för att fastställa denna minimisiffra. Jag kommer alltså att i denna del yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Herlitz m. fl.

I detta sammanhang skulle jag bara vilja föra på tal en fråga av mera formell art, som inte har kommit till uttryck någonstades i utskottsutlåtandet, ett problem, som i framtiden kan komma att bereda riksdagen och vederbörande utskott stora formella svårigheter, om en konsultativ folkomröstning blir aktuell, nämligen spörsmålet om fastställande av den fråga eller de frågor, som skall ställas till folket vid en rådgivande folkomröstning.

För närvarande har ju självfallet, så som § 49 regeringsformen varit konstruerad, majoriteten haft att fastställa frågan, och då det inte finns något alternativ till majoriteten, har alltså majoriteten varit suverän i detta hänseende.

Nu ligger det i sakens natur, och det har ju enstämmigt förutsatts, att den minoritet, som enligt grundlagen skall äga rätt att begära konsultativ folkomröstning, också skall ha rätt att för sin del formulera frågan. Å andra sidan skall naturligtvis majoriteten vara oförhindrad att föreslå annan formulering av frågan, därest den skulle anse, att det sätt, på vilket minoriteten har formulerat frågan, inte ger tillräcklig garanti för ett verkligt vägledande svar från folkets sida. Som det framgår av utskottets utlåtande och i någon mån också av propositionen, har det förutsatts att bägge parterna skulle erhålla en dylik rätt men att vetenskapen härom skulle leda till att båda grupperna normalt

borde kunna enas om att utforma en enda fråga.

Jag vill betona — det har man funnit av alla gallupundersökningar som gjorts under senare år — att själva frågeställningen är ett av de mest intrikata problem som man över huvud taget kan syssla med. Det är ett av de stora delämnena inom den moderna sociologien.

Nu har, såvitt jag förstår, denna uppfattning, som man varit ense om i alla instanser, inte kommit till uttryck i själva grundlagstexten. Jag skall gärna medge att kommittén på sin tid framställde många förslag om själva proceduren i fråga om frågeformuleringar, men eftersom det var stor brådska och betänkandet önskades färdigt före valen 1952, måste kommittén förklara, att den helt enkelt inte hade funnit någon enkel och tillfyllestgörande lösning rörande denna grundläggande detalj.

Vad jag här skulle vilja säga, herr talman, är att jag tror, att den ursprungliga platsen för regleringen av denna mycket invecklade procedur är riksdagsstadgan. Sedan grundlagsändringen trätt i kraft 1957, bör konstitutionsutskottet eller eventuellt regeringen, men framför allt konstitutionsutskottet självt, ta upp frågan om att i riksdagsstadgan, som kan lättare ändras än grundlagen, införa nödiga bestämmelser på hithörande område.

Detta, herr talman, om konsultativt referendum.

Sedan också några ord om den andra stora frågan, nämligen frågan om huruvida vårt land skall se sin författning kompletterad med en beslutande folkomröstning eller icke, detta med anledning av en motion som herr Bergvall och jag väckt i var sin kammare med begäran om konsultativ omröstning om införande av beslutande folkomröstning i vårt land. Regeringen har, såvitt jag förstått, velat säga nej även i princip till den decisiva folkomröstningen, och det innebär, att inte bara det socialdemokratiska partiet för när-

Allmän folkomröstning.

varande utan också bondeförbundet, trots professor Wahlunds ställningstagande i motsatt riktning, inte vill reflektera på den verkliga utbyggnad av referenduminstitutet, som skulle innefattas i bestämmelser om beslutande folkomröstning. Man har från socialdemokratiskt håll i debatten och från bondeförbundshåll hänvisat till, att det ändå blir en viss utvidgning av referendumsystemet. Låt oss pröva det utvidgade konsultativa referendum först, har man sagt, och ta ståndpunkt sedan till den decisiva formen. Jag är inte säker på att detta är mer än undanflykter. För oss är aldrig ett konsultativt referendum någon fullständig ersättning för ett decisivt referendum. Detta framgår ju redan av själva utformningen av förslaget. Decisivt referendum skulle ju enligt det förslag som avgavs av minoriteten i folkomröstningskommittén, utom lagar innefatta bland annat en rätt för folket att ta ställning till nya eller ökade utgifter, alltså till direkta budgetfrågor på rikstatsens utgiftssida. Just sådana frågor får inte bli föremål för en konsultativ folkomröstning. Där har vi alltså inte ens kongruens; det ena institutet sträcker sig blott en liten bit, medan det andra omspanner en väsentligt större del av det stora referendumfältet.

Jag yttrade nyss att det kanske är berättigat att i hänvisningen till utvidgningen av det konsultativa referendum se blott en förevändning för socialdemokraterna att nu inte gå in på en diskussion om decisivt referendum. Denna uppfattning vinner väl i någon mån stöd av det förhållandet, att man länge diskuterade referendum i kommittén utan att ifrågasätta någon utvidgning av konsultativt referendum. Jag kan inte minnas att någon inom majoriteten umgicks med tanken på att lätta på möjligheterna till konsultativt referendum, utan vad man diskuterade var: decisivt referendum eller icke, i förening med bibehållande av 1922 års

bestämmelser angående konsultativt referendum, d. v. s. att det fortfarande skulle vara majoritetens sak att besluta ett rådgivande referendum varje gång i form av en lag, stiftad genom beslut av Konung och riksdag samfältt. Det var från minoritetens sida denna tanke på en dubbel utbyggnad av referenduminstitutet framkastades, alltså dels frågan om införande av decisivt referendum, dels också en viss utvidgning av konsultativt referendum. Socialdemokraterna »krokade på», det var då man från socialdemokratiskt håll med hänvisning härtill ansåg, att man gjort tillräckligt för tillfället.

Jag vill än en gång betona, att konsultativt referendum och beslutande referendum inte är samma sak, långt ifrån samma sak. Det gäller två helt skilda problem av helt olika räckvidd. Detta innebär inte — jag är angelägen betona det — att jag inte anser att i vissa fall ett konsultativt referendum i den nu föreslagna utvidgade formen kan ha en praktisk funktion att fylla. Det har den stora fördelen, att i stora frågor principerna mer än detaljerna kan bli föremål för folks ställningstagande. Men man kan också vända på steken och säga, att det är just svagheten att behöva ta hänsyn till blott en princip utan att också konkret ha framför sig alla detaljer. Detta är många gånger en svaghet, och vi ser nu på alla håll, exempelvis i skolbeslutet 1950, att det är många vanskligheter förenade med ett s. k. principbeslut. Jag vill emellertid framhålla att erfarenheterna från Schweiz och Amerika tydligen ger vid handen, att när det är fråga om ett mycket stort lagförslag, som blivit föremål för beslutande referendum, så är det vissa principer som brukar diskuteras. Men man har alltid den fördelen och den säkerheten, att det hela ligger konkret framför väljaren. Jag vill här bara framhålla att beslutande referendum har framför konsultativt referendum den bestämda för-

Allmän folkomröstning.

delen, att det ställer folket inför ett direkt och oavhändeligt ansvar. Man har aldrig samma garantier och kan aldrig komma att få samma garantier för att det utslag, som ges vid ett konsultativt referendum, är präglat av samma ansvarsmedvetande från de röstades sida som när det gäller ett direkt slutgiltigt avgörande av folket. Folket har ju alltid i ett konsultativt referendum att räkna med att riksdagen kan korrigera beslutet, och därför kan de röstande säga: »Det spelar inte så stor roll, ty över oss sitter i alla fall människorna på Helgeandsholmen, och de kan rätta oss.» Därför kan man där aldrig med samma säkerhet tala om ett absolut klarläggande utslag från folket som i den andra formen av folkomröstning. Åstundar man en ökad folklig medverkan i rikets styrelse i enlighet med demokratiens principer, måste det naturliga målet, så långt jag ser, vara att komma fram till folkets direkta medverkan, åtminstone så långt som man kan anse att folket har bestämda förutsättningar att fylla en funktion härutinnan.

Nu vill jag inte ta upp någon längre diskussion om de företräden och eventuellt också risker som kan vara förenade med decisivt referendum. (Varje nytt konstitutionellt institut har naturligtvis två sidor.) Jag vill bara korteligen fastslå, att vi har eliminerat skattefrågorna från referendumsrättigheterna och därigenom eliminerat de största risker för statsstyrelsen, som kan vara förenade med ett beslutande referendum. Vi har också den bestämda uppfattningen — inte minst med ledning av erfarenheterna från Schweiz och Amerika — att talet om penningens makt vid folkomröstningar är oerhört överdrivet och att man egentligen inte i någon av dessa stater kan peka på något fall, där brist på pengar har avhållit väljarna från att sätta ett referendum i scen. Genom att majoriteten har sin rätt att i ett tvångsläge hindra

ett referendum, kan det heller aldrig bli fråga om sabotage från minoritetens sida.

Tidigare har vi här mycket diskuterat frågan om huruvida ett referendumssystem av det slag minoriteten föreslagit skulle utgöra ett hinder för en tillämpning av det parlamentariska systemet. Jag skall inte heller ingå på den frågan, utan jag vill bara fastslå att man i Danmark ju i den nya författningen inskrivit, d. v. s. kodifierat det parlamentariska systemet, trots att man samtidigt ganska vidsträckt öppnat möjligheter i författningen till ett beslutande referendum.

Jag vill också bestämt vända mig emot det tal, som man ofta hör, att ett beslutande referendum inte skulle tillhöra statspolitikens dagsaktualiteter. Jag har sagt tidigare, och vill upprepa det nu helt kort, att i fyra av de nya fem författningarna i Europa väster om järnridån har referendurn införts, i Danmark i fjol, i Frankrike efter folkomröstning 1946, i Italien likaledes 1946 och slutligen också i Österrike, när man 1945 där återinförde 1929 års författning. Den enda stat, som inte har infört decisivt referendum efter kriget, är Västtyskland, men om jag rätt har förstått situationen, har Västtyskland betraktat sin nya s. k. grundlag endast som ett provisorium i avvaktan på ockupationsmakternas borttågande; man har uppenbarligen menat att ett land inte kan anordna fria folkomröstningar, om det står en främmande härs-makt i landet. Följaktligen kan man mycket tryggt säga, att referendum i dag är lika aktuellt som det var exempelvis efter första världskriget. Skillnaden är bara den, att man ingenstades i de länder som jag här har räknat upp har velat gå så långt som i Schweiz och enahanda gäller om reservanterna här i Sverige.

Kvar står emellertid för det första, att man genom att införa en decisiv form av folkomröstning skulle få en

Allmän folkomröstning.

möjlighet att bättre mäta folkopinionen, folkviljan, i sådana fall då partierna inte är ett riktigt uttryck för folkmeningen, t. ex. därför att vissa frågor inte är partibetonade eller därför att de inte kommit att bli föremål för diskussion vid valet. För det andra skulle referendum ge ökad auktoritet åt statsmakternas beslut. Man är sålunda fullständigt enig om att ingenting har verkat så auktoritativt, så sammanhållande i det splittrade Schweiz, som just folkets egen auktoritet bakom de beslut, som fattats vid referendum.

En annan konsekvens i anslutning därtill blir uppenbarligen, att kverulansen efter ett folkomröstningsutslag får mycket mindre svängrum än tidigare. Man borde inte ens från regeringshåll vara alldeles okänslig för dessa synpunkter. För det tredje skulle referendum otvivelaktigt ge ökad plats för individen och hans roll i den moderna demokratien. För det fjärde skulle det medverka till att öka insikten hos medborgarna i politiska angelägenheter. För det femte skulle det även öka ansvarskänslan hos medborgarna och kanske också stärka känslan av verkligt medarbetarskap i samhällsutvecklingen.

Nu förstår jag att denna debatt om det decisiva referendum kommer att uppskjutas två eller kanske tre år och att något egentligt avgörande inte kan träffas i denna del under pågående riksdagsperiod. Jag är emellertid en aning förvånad över den ovanliga knapphet, med vilken utskottsmajoriteten har tagit ställning till den av herr Bergvall och mig väckta motionen om en folkomröstning av rådgivande slag rörande införande av en beslutande folkomröstning. Utskottet säger korteligen, att det vill som sin mening uttala, »att en dylik rådgivande folkomröstning icke bör komma till stånd». Punkt och slut — därmed är hela saken avfärdad! Man kunde ju i alla fall ha hoppats, att utskottet skulle säga

»icke nu bör komma till stånd». Det står emellertid att den icke bör komma till stånd. Det verkar som om man tog ståndpunkt för tid och evighet och ansåg att det över huvud taget var opåkallat att folket fick göra ett uttalande i denna fråga till vägledning för riksdagen.

Jag vill betona att det förslag till referendumlag, som motionärerna har utarbetat, inte binder riksdagen i några detaljer, utan med bortseende från själva huvudsaken, om beslutande folkomröstning, ger riksdagen mycket fria händer vid detaljutformningen av systemet. Min mening kan givetvis inte vara någon annan än den, att det måste anses utomordentligt rimligt att folket självt får göra ett vägledande, rådgivande uttalande i denna fråga, som så direkt berör dess egna intressen. Det är enligt min mening självklart, att debatten på denna punkt inte kan sluta i och med att vi reserverar förlorar i dagens votering. Debatten kommer att fortgå.

Jag vill till sist nämna, herr talman, att jag i juli förra året som representant för högerpartiet jämte företrädare för de andra partierna deltog i en radiodebatt rörande referendum. Som representant för socialdemokraterna uppträdde konstitutionsutskottets ärade ordförande herr Hallén. Jag har inte något transkript från debatten, men jag erinrar mig mycket väl innehållet. Under debatten — alla de som lyssnade runt om i Sverige kan intyga att det jag säger här är riktigt — gjorde herr Hallén det erbjödandet, att vi skulle ordna en konsultativ folkomröstning om beslutande referendum, och jag förklarade då omedelbart, att självfallet kunde detta från vår sida inte möta något som helst motstånd; vi skulle tvärtom tacksamt anamma detta löftesrika erbjödande från konstitutionsutskottets ärade ordförande. Jag hoppades då att konstitutionsutskottets ordförande talade å hela sin menighets

Allmän folkomröstning.

vägnar och att vi under denna riksdag skulle kunna komma till samförstånd rörande en sådan konsultativ folkomröstning.

Nu har, såsom det framgår av utskottets utlåtande, utskottets ordförande inte varit i tillfälle att delta i detta ärendes behandling, utan utlåtandet är under-tecknat av vice ordföranden herr Pettersson i Norregård. Jag förmodar att herr Hallén kommer att delta i debatten i dag, och det ligger i sakens natur, att jag med mycket stort intresse avvaktar hans yttrande och hans ställningstagande till denna fråga för att se, om han nu verkligen i likhet med sina partivänner i konstitutionsutskottet och sina vänner i regeringskoalitionen anser, att en sådan här rådgivande folkomröstning över huvud taget inte bör komma till stånd.

Jag vill sluta med att upprepa, att jag inte ser någon definitiv lösning i det beslut, som riksdagen nu går att fatta rörande det konsultativa referendum. Jag anser detta i princip acceptabelt. Jag hoppas det kommer att i vissa situationer fylla en funktion. Från folkrätthetssynpunkt och med hänsyn till allmänna demokratiska intressen kan emellertid denna utvidgning av det rådgivande referendum i mina ögon aldrig bli annat än ett surrogat. Just genom de prohibitiva restriktionerna rörande storleken av minoriteten blir det också ett ganska uttunnat och försvagat surrogat.

Jag antar att herr talmannen kommer att framställa sina propositioner i två omgångar, först om den minoritet, som skall ha rätt att begära konsultativt referendum, och sedan rörande punkten B, om en folkomröstning angående decisivt referendum, och jag ber att på båda dessa punkter få yrka bifall till herr Herlitz' reservation.

Häruti instämde herr *Braconier* (h).

Herr **PETTERSSON** i Norregård (bf):

Herr talman! Vi har ju under två föregående riksdagar diskuterat frågan om

folkomröstning, och jag skall inte gå in på någon större debatt om den. Vi har därvid framlagt våra synpunkter. Utskottet skrev i fjol till Kungl. Maj:t och begärde det förslag, som vi nu behandlat i utskottet. Beställningen från Kungl. Maj:t har nästan effektuerats fortläre än vi tänkte; vi skrev ju att förslaget borde framläggas under denna valperiod, och nu har det kommit två år före valperiodens slut.

Departementschefen har enligt min mening varit radikalare än utskottsmajoriteten, ty vi var dock betänksamma mot att ett sådant fåtal som endast en tredjedel av kammarens ledamöter skulle kunna begära en sådan omröstning, men departementschefen har gått på denna linje och alltså följt kommittémajoritetens förslag. Utskottet skrev i fjol, att det särskilt borde prövas om det antal ledamöter i vardera kammaren, en tredjedel, som enligt kommittéförslaget skall äga rätt att påkalla omröstning, kunde vara tillräckligt. Jag har ju också väckt en motion, där jag yrkar att det i stället skulle vara två femtedelar av kammarens ledamöter som skulle få vetorätt i detta fall. Det har skrivits i någon tidning, att det betyder väl inte så mycket om det blir 25 riksdagsmän mer eller mindre som begär folkomröstning. Men när man går in för ett förslag, som faktiskt innebär vetorätt för en minoritet, tycker jag nog det är litet för radikalt att ha en så liten minoritet som den föreslagna.

Vi har under de senaste åren i betydande utsträckning diskuterat den kvalificerade majoriteten inom våra kommunala församlingar i fråga om både kommunerna och landstingen, och där har vi strukit bestämmelsen om en viss minoritetsrätt. Men den hade inte vetorätt och kunde inte förhindra en frågas lösning utom i vissa fall. Här däremot är det fråga om en vetorätt, varigenom denna minoritet faktiskt kan tvinga riksdagen att böja sig för kravet på folkomröstning. Herr Håstad sade

Allmän folkomröstning.

att man inte behövde vara så rädd för om minoriteten är litet större eller mindre, ty han menade att man inte begär en folkomröstning, om man inte är säker på att ha en stark parlamentarisk majoritet bakom och som önskar en sådan omröstning.

Jag är inte så säker på att folkomröstning endast skulle komma att användas i frågor som bryter igenom partierna, som det ofta har sagts, utan det blir väl så — vilket även har framgått av agitationen — att detta i mycket hög grad blir en politisk fråga. Redan nu börjar de olika partitidningarna att räkna ut hur många röster som saknas för att kunna begära en sådan omröstning, särskilt inom de två oppositionspartier som nu är mest angelägna om reformen. Jag har ett par tidningsurklipp här som är rätt intressanta och som jag delvis skall läsa upp för att få dem antecknade till protokollet. Dagen efter det propositionen avlämnades öppnade Svenska Morgonbladet sitt hjärta och skrev så här:

»Regeringen söker sig en linje mitt emellan, i syfte att därmed nödtorftligen tillfredsställa de egna partierna liksom oppositionen. För den sistnämnda gäller det givetvis att söka utnyttja vad regeringen bjuder, tills man kan ta nästa steg, vilket betyder vad man själv vill ha. I detta speciella fall innebär detta: beslutande folkomröstning.»

Vi hörde också tydligt av herr Håstad, att den propaganda för folkomröstning som nu har pågått inte skall avstanna med detta utan kommer att fortsätta för att den beslutande folkomröstningen skall kunna drivas igenom. Svenska Morgonbladet fortsätter: »Men skulle så komma att bli fallet, så finns alltså redan nu i andra kammaren den behövliga röststyrkan, medan i första kammaren det ännu fattas några mandat för att uppnå det stipulerade antalet ledamöter. Folkpartiet besitter nu i denna kammare 27 platser och högern 16, men åtminstone det förnämnda partiet kan ju förutse vissa vinster inom en nära

framtid. När den dag kommer, då oppositionen besitter möjlighet att bestämma över den rådgivande folkomröstningen oberoende av regeringspartiernas synpunkter kan detta enligt vår mening bli ett mycket värdefullt instrument för att pejla folkmeningen, liksom för att stimulera det politiska intresset. Bara denna sak är anledning nog för folkpartiet att vid höstens val göra en verklig jätteanstängning för att snarast möjligt nå den mandatökning i första kammaren som gör, att folkomröstningsinstitutet ligger i oppositionens händer.»

Jag har läst upp detta därför att det ifrån högerns och folkpartiets sida har sagts, att det inte finns några politiska baktankar bakom det föreslagna omröstningssystemet. Det är ju uppenbart att det finns sådana.

Sydsvenska Dagbladet framför också i en artikel samma dag liknande synpunkter: »Men kravet på 50 röster i första kammaren betyder — så länge de nuvarande regeringspartierna håller samman — att oppositionen icke skulle kunna vädja till folkets avgörande votum i en speciell fråga. Någon beslutande folkomröstning skall icke införas, vare sig i grundlagsfrågor eller andra ärenden. Försiktighet är en dygd, har koalitionsregeringen funnit. En folkomröstning kunde bereda regeringen ett nederlag och minska dess auktoritet.» Dessa tidningsartiklar säger så tydligt vad syftet med denna folkomröstning är.

Dessutom har nu högern och folkpartiet i en partimotion begärt att minoriteten skulle få bli ändå mindre, alltså endast uppgå till 30 procent. Detta betyder inte så mycket, säger herr Håstad, ty vi skall ha ett bredare underlag när vi begär en folkomröstning, och då betyder det inte heller så mycket om minoriteten är något större, 25 röster fler än departementschefen har föreslagit i sin proposition. Skulle folkomröstning begäras utan politiska biavsikter, hade väl inte detta så stor betydelse. I så fall skulle väl inte heller högern och folk-

Allmän folkomröstning.

partiet behöva hålla så strängt på den där låga minoritetssiffran, ty det säges ju dagligen och stundligen att folkpartiet och högern snart skall erövra väljar-majoriteten här i landet, och då kan det vara lika bra, menar jag, att inte ha en för liten minoritet som kan begära folkomröstning — i annat fall tror man väl på den kanten inte själv på den propaganda man bedriver.

Man kan enligt min mening inte utgå ifrån vad partierna har för storlek nu. Detta är ju en grundlagsfråga, som vi lagstiftar om för långa tider framåt, och vad vet vi egentligen om partiernas storlek i framtiden? De spekulationer som jag nu läste upp ur tidningsartiklar gäller läget i dag, men vi är ju inte färdiga att genomföra förslaget förrän vi har haft val till andra kammaren, och det tar en viss tid. En grundlagsfråga är ju för övrigt inte så värst lätt att rubba på.

Nu säger herr Håstad att det finns vissa risker med att en minoritet kan begära en omröstning, men det har han inte hesiterat inför när han har väckt motionen om den lilla minoritet han vill ha. Han pekar på skattefrågan t. ex.; den är ju undantagen. Varför har motionärerna inte tagit upp den? Är ni rädda för folket när det gäller skattefrågorna? Ni skall väl ha en trygg förlitan på vad det vill.

Ni har sagt att motståndarna till folkomröstning i dag inte vågar höra folkets vilja, men även ni är rädda när det gäller vissa frågor. Vi har nyligen haft frågor, lämpliga för folkomröstning, uppe i riksdagen, men det var ingen som vågade skicka ut exempelvis nykterhetslagstiftningen till folkomröstning. Vi har haft flera sådana frågor, där det till och med har väckts motioner om folkomröstning, men inte ens de som nu vill ha en beslutande folkomröstning genomförd, har stött dessa motioner, utan de har avvisat de folkomröstningsförslag som har förelegat.

Nej, som sagt, då är ni rädda för att höra folkets mening. Det är givet,

att om vi finge ut skattefrågan till folkomröstning, skulle alla säga att de ville ha skatten sänkt. Det begriper vem som helst, och det begriper också högern och folkpartiet, ty de har ju sagt varje dag att de vill ha skatten sänkt. Och det är väl med tanke på detta fins sin i de allmänna valen som de inte vill ha separat folkomröstning i den frågan.

Vi kan också tänka på andra allvarliga frågor, t. ex. försvarsfrågan. Den är inte undantagen. Vi kan få en sådan mentalitet här i landet, att minskade utgifter angående försvarsfrågan blir aktuell, och värnplikttiden kan bli aktuell. Det finns många skäl att tro, att det kunde vara mycket farligt att skicka ut den frågan till omröstning, men det kan tänkas att det blir en tillräckligt stor majoritet här i kamrarna, oberoende av partiställning, för att det skall bli en omröstning om saken. Jag tycker att detta skulle vara ett bärande skäl åtminstone för högersns del för att ta med även denna fråga bland dem som skall undanrättas från folkomröstning, därför att det vid ett visst tillfälle — det finns ingen fara för närvarande med den inställning som vi alla har till försvarsfrågan, men vi kan få tillbaka samma förhållande som vi hade på 1920- och 1930-talen — kunde bli mycket ödesdigert att skicka ut den på folkomröstning.

Nu har ju herr Håstad så helt hängivit sig åt systemet i Schweiz, och det förstår jag. Han har ju studerat det ingående. Men man måste väl i rättvisans namn säga, herr Håstad, att det finns frågor av värde för landet som i Schweiz blivit fördröjda otaliga år på grund av folkomröstningsinstitutet, t. ex. ålderspensionen, som fördröjdes i 15 år av denna orsak. Det kan hända att mer än hälften av folket ville ha en sådan pension, men de var inte belåtna med de frågeställningar som var framlagda, och följden blev, att de flesta röstade nej och att frågan föll.

Allmän folkomröstning.

Även frågan om en omläggning av skattesystemet i Schweiz har fallit vid folkomröstning på grund av att frågeställningen var otillfredsställande. Även de som ville stödja regeringens tanke sade nej därför att de inte ville godta det framlagda förslaget.

Det finns många faror i en sådan folkomröstning, och jag får säga att den beslutande folkomröstning, som herr Håstad här har talat för och som utskottet avstyrker när den föreslås i motioner, inte passar vårt parlamentariska system. Den skulle kräva, att vi ändrar hela konstitutionen och går in för en permanent samlingsregering; med en sådan ordning skulle det möjligen gå att ha beslutande folkomröstning, men den passar inte vårt parlamentariska system.

Herr Håstad var, som jag nämnde, mycket missnöjd över att vi hade avstyrkt det föreliggande förslaget om rådgivande folkomröstning nu för undersökande av om folket vill ha en beslutande folkomröstning. Jag förstår att särskilt högern, men också folkpartiet, är mycket missnöjt med det avstyrkandet, eftersom de ju nu i två år har berett jorden i landet genom sin propaganda för en sådan folkomröstning; så kommer nu utskottet och avstyrker förslaget härom, och jag är säker på att riksdagen kommer att avslå det.

Oppositionen säger att vi som nu är motståndare till beslutande folkomröstning, skulle vara rädda för att höra folkets vilja. Detta är ett propagandanummer av precis samma slag som vi kommer att få se i de frågor som blir föremål för omröstning. Dessa frågor kommer att förvrängas så att vi inte får fram den mening som folkmajoriteten egentligen har. De som har de starkaste propagandamedlen, de som har de flesta tidningarna kan i sin propaganda förvränga en sådan fråga så att den inte blir framställd för folket på det enkla sätt som alla skulle acceptera.

Därför har vi alltså bestämt avvisat

tanken på en beslutande folkomröstning. Vi har gått in för vad departementschefen har föreslagit, bara med en liten omredigering av 63 §, en omredigering som inte betyder någonting i sak.

Jag yrkar bifall till vad utskottet här har föreslagit med den ändring som har föreslagits i reservationen nr 2 av mig och tvenne andra utskottsledamöter.

Häruti instämde herrar *Rubbestad* (bf) och *Larsson* i Julita (s).

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet kan jag inte på tre minuter besvara mer än ett par av de många frågor som utskottets ärade vice ordförande tog upp med direkt adress till mig.

När han talar om att det kan finnas vissa risker med att ha ett folkomröstningsinstitut, kan man naturligtvis lika objektivt säga, att det är risker också förenade med att inte ha ett sådant institut. Vilken uppfattning som är den riktiga är svårt att utröna. Kvar står i varje fall i dag det faktum, att Schweiz inte på något sätt är någon efterbliven stat. Tvärtom är det den stat i Europa som har den högsta levnadsstandarden och den har ett socialt system som väl på det hela taget är fullt jämförligt med vårt eget.

Herr Pettersson i Norregård förde in i debatten den beskyllningen att vi skulle tala på ett sätt när vi är i minoritet men på ett annat sätt när vi eventuellt skulle komma i majoritetsställning. Jag tycker det är föga lämpligt att föra in diskussionen på detta plan. Jag vill emellertid betona att när man började diskutera spørgsmålet om referendum inom högern liksom även inom folkpartiet, och jag antar att tankegångarna var ungefär desamma i bägge partierna, skedde det vid slutet av det andra världskriget, och vi har alltsedan dess vidhållit vår uppfattning. Är det någon som tror att ett parti skriver

Allmän folkomröstning.

program i tanke att i evig tid förbli i minoritet? Redan partiutvecklingen hittills har ju visat, att det parti som hade majoritet åren 1941—44, i dag inte längre är i majoritetsställning. Jag vågar bestämt hävda att vad vi sagt som minoritetsparti är vi också fullt beredda att stå för den dag vi eventuellt ingår i en majoritetsgruppering.

Herr Pettersson i Norregård tog vidare upp frågan om skatterna och ville göra gällande, att det var allmän rädsla för folket som hade föranlett oss att undanta skattefrågorna från referenduminstitutet. Nej, så enkelt är det inte. Vid våra försök att sakligt följa vad som skett i Schweiz har vi inte kunnat undgå att konstatera, att det i detta land, där alla i övrigt är anhängare av referenduminstitutet, finns en ganska samstämmig mening att skatereferendum är förenat med vissa olägenheter av den anledningen, att detta så att säga provocerar de mest egoistiska intressena hos folket och kan föranleda detta till ett slags sabotageförsök. Däremot har vi menat att folket alls inte skall undantas från rätten till direkt inflytande över den ekonomiska politiken. Vi vill tvärtom ge folket tillfälle att behandla utgifterna, och på utgifterna hänger ju ytterst skatterna. Därför kan jag inte finna att vad herr Pettersson här sagt beträffande skatterna, har något som helst fog för sig.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Först skall jag be att få uttrycka min tillfredsställelse över att man i den proposition som ligger till grund för utskottsutlåtandet har tagit ett steg till förbättring av folkomröstningsinstitutet i detta land. Ur min synpunkt kan det självfallet inte anses som något slutgiltigt steg och som slutmålet, men det är en annan sak. Det är tillfredsställande att vi här kommit ett stycke framåt.

Herr Pettersson i Norregård talade om alla de baktankar som i detta sam-

manhang kan finnas hos olika partier angående vad man skall kunna åstadkomma, om en liten minoritet får möjlighet att kräva folkomröstning. Jag skall inte gå in på de baktankarna utan endast ställa en fråga till herr Pettersson: Anser herr Pettersson att det skulle vara fel om en minoritet på detta sätt får en möjlighet att även ur politisk synpunkt vädja till folket? Det är självklart att herr Pettersson i princip går med på att en minoritet skall kunna göra det, men finner herr Pettersson det uteslutet att det också skall kunna tänkas, att exempelvis oppositionspartierna vill föra fram en fråga till folket på detta sätt? Det skulle vara mycket intressant att få svar på detta spörsmål. Självfallet tror jag inte att denna metod för ett oppositionsparti att vädja till folket kommer att bli särdeles flitigt använd, men jag kan inte förstå, att man som herr Pettersson, om jag fattade honom rätt, helt generellt utdömer metoden. Det förefaller väl ändå vara att gå alltför långt.

Jag skall, herr talman, säga ytterliga några ord just i frågan om hur stor minoritet som skall krävas i kamrarna för att en folkomröstning skall komma till stånd. Utskottet har ju, om jag håller mig till andra kammaren, önskat att det skulle vara minst 77 ledamöter. I folkparti- och högerreservationen har föreslagits minst 60, och herr Pettersson och hans två medreservanter vill ha 92 ledamöter. Sistnämnda förslag går såvitt jag förstår tillbaka på ett uttalande från bondeförbundets sida inom konstitutionsutskottet i fjol, där man sade att det inte är säkert, att det räcker med att kräva en tredjedel av kamrarna för att en folkomröstning skall kunna komma till stånd. I bondeförbundsmotionen sägs i år, att det »inte innebär en tillfredsställande garanti mot obstruktion» om propositionens linje följs på denna punkt. Jag måste nog säga att detta kanske är en något ensidig bild av vad

Allmän folkomröstning.

som här skall ske. Det förhåller sig ju inte så, att det är endast ett visst antal ledamöter i kammaren som begär folkomröstning, utan bakom dessa ledamöter står en del av det svenska folket, i varje fall har en del av det svenska folket valt dessa ledamöter. Jag undrar om man inte måste avbalansera denna bild genom att fråga: Hur många står det, i varje fall teoretiskt, bakom t. ex. de 60 ledamöter som i den av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen krävs för att folkomröstning skall komma till stånd?

Hur många medlemmar av svenska folket är det som står bakom detta? Ja, för andra kammarens del rör det sig om ungefär en miljon — utskottsmajoritetens förslag innebär cirka 1,3 miljoner och herr Pettersson i Norregård går med sitt yrkande ända upp till 1,5 miljoner. Jag är den förste att erkänna, att man inte kan dra den slutsatsen att dessa valmän automatiskt också står bakom kravet på folkomröstning, men jag tycker nog att herr Pettersson i Norregård och utskottsmajoriteten i övrigt borde kunna gå med på att bilden bör nyanseras på detta sätt.

Det är en ganska kraftig misstro mot riksdagens ledamöter som både utskottsmajoriteten och herr Pettersson i Norregård redovisar i sina uttalanden. Jag tror liksom herr Håstad att man på det håll, där man eventuellt är intresserad av att begära folkomröstning, kommer att vara mycket återhållsam. Det är ju en mycket stor apparat, som därigenom sättes i gång, och det förefaller mig ganska uteslutet att det i detta sammanhang skulle bli fråga om något okynnesförfarande.

Jag skall inte gå in på de mera detaljerade synpunkter på folkomröstningsfrågan som det kunde finnas anledning att ta upp. Herr Håstad har här redan gjort det på ett utomordentligt sätt, och vi har ju, såsom han påpekade, diskuterat frågan två gånger tidigare. Jag vill bara säga några ord

om den reservation som innebär att det skulle anordnas en rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning. Egendomligt nog har man från utskottsmajoritetens sida sagt nej till detta krav. Även om jag kan förstå socialdemokraternas allmänna olust inför en utvidgning av folkomröstningsinstitutet, så förefaller mig oviljan just på denna punkt vara ett utslag, inte bara av en tillfällig olust, utan av en mera djupgående art.

Jag skulle i detta sammanhang vara tacksam, om herr Pettersson i Norregård eller någon annan representant för utskottsmajoriteten ville tala om vad utskottet menar, när utskottet utan någon som helst motivering avvisar de likalydande motionerna I: 382 och II: 488. Utskottet säger ju bara, att utskottet får »som sin mening uttala, att en dylik rådgivande folkomröstning icke bör komma till stånd». Jag kan i varje fall inte upptäcka att utskottet anfört någon specificerad motivering för detta ställningstagande. När frågan diskuterades i fjol, fanns det lite mer nyanser i utskottsmajoritetens ställningstagande. Man frågar sig därför, om det har hänt någonting som gör att utskottet nu principiellt synes säga nej till tanken på en beslutande folkomröstning. I varje fall kan jag inte föreställa mig att utskottets ärade ordförande herr Hallén vill vara med om något sådant, ty under kammardebatten i fjol sade han ungefär följande: »Vi vill först se hur pass stort intresse för folkomröstningsinstitutet som det över huvud taget finns hos allmänheten.» Jag förmodar att herr Hallén därvid hade utskottsmajoriteten bakom sig. Det finns därför, då utskottet nu kommer med ett kallt och onyanserat avslagsyrkande, anledning att fråga sig, om utskottsmajoriteten ändrat uppfattning sedan föregående år. Skall utskottets uttalande i år tolkas som ett definitivt ställningstagande från den nuvarande majoritetens sida till frågan om beslutande

Allmän folkomröstning.

folkomröstning? Man kan onekligen ställa den frågan, när inte utskottet behagar med ett ord ge till känna att det är — såsom jag hoppas — tillfälligt som utskottet avvisar förslag i sådan riktning. Med hänsyn till den fortsatta debatten vore det värdefullt att få klarhet på denna punkt. Det är ju onödigt att vi strider om sådant, där det i själva verket råder viss enighet.

Till sist, herr talman, några få ord i anslutning till en fråga som förts fram i debatten, nämligen frågan om huruvida folkomröstning och parlamentarism är förenliga. Jag skall självfallet inte ta upp hela den diskussionen. Jag vill bara påpeka att det vore önskvärt att man klargjorde vilken sorts parlamentarism man menar, när man talar om att det är svårt att förena parlamentarism och beslutande folkomröstning.

I de flesta fall har man väl här i Sverige med begreppet parlamentarism avsett andrakammarparlamentarismen. Jag erinrar mig en rad socialdemokratiska uttalanden från förr, där det med ett visst nedlåtande tonfall talas om att regeringar klarat sig genom att stödja sig även på första kammaren. Nu har ju även socialdemokraterna själva då och då fått lov att lita till en gemensam omröstningsmajoritet i båda kamrarna. Om detta innebär ett principiellt avsteg från den uppfattning som man tidigare haft på socialdemokratiskt håll och åtminstone i de flesta fall på vänsterhåll över huvud taget, så är det en mycket intressant sak. Det skulle ju innebära att regeringens sammansättning skulle utgå från sammansättningen av båda kamrarna. Om man på socialdemokratiskt håll har den inställningen, borde väl ändå en beslutande folkomröstning vara något att tänka på. Ty vad är det som händer, om man går ifrån andrakammarparlamentarismen? Jo, man fjärrar sig från folkets aktuella meningsyttringar, och det hade då funnits skäl för socialdemo-

kraterna att säga sig, att man borde på något annat sätt försöka få till stånd den intimare kontakt med folkmeningen som man tidigare velat ha. Nu vill man inte, i varje fall inte på nuvarande stadium, göra ett sådant försök. Jag kan inte komma ifrån att detta rimmar mycket dåligt med det som tidigare ansetts vara god vänsterpolitik här i landet. Vi har ju där på olika håll varit överens om att folkets mening bör i allra största utsträckning — jag behöver inte i detta sammanhang gå in på de begränsningar som är nödvändiga — få direkt påverka styrelsen i vårt land. Sker detta avsteg mot bakgrunden av att man numera inte är villig att låta folket bestämma så direkt, som man tidigare uttalade sig för, blir det hela en fråga av utomordentlig betydelse och inte bara en fråga om folkomröstningsinstitutet. Ett klarläggande av hur man tänker vore utomordentligt värdefullt. Herr Skoglund i Umeå har antecknat sig på talarlistan. Det vore intressant att höra vad socialdemokraternas andrakammarledare har att säga om denna fråga, som man i alla fall inte kan gå förbi.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avlämnats av herr Herlitz m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PETTERSSON i Norregård (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlén efterlyste en motivering till avslaget på den motion, som begärt en rådgivande folkomröstning angående införandet av en beslutande folkomröstning. En sådan har utskottet lämnat. Utskottet har hänvisat till den behandling som förekom i fjol. Utskottet säger nämligen: »Vad därefter angår det i de likalydande motionerna I: 382 och II: 488 framförda yrkandet, att rådgivande folkomröstning skall hållas före den 1 juli

Allmän folkomröstning.

1955 i frågan, huruvida beslutande folkomröstning i lag- och anslagsfrågor skall införas, får utskottet, under erinran om sitt ställningstagande i folkomröstningsfrågan vid 1953 års riksdag, som sin mening uttala, att en dylik rådgivande folkomröstning icke bör komma till stånd. Utskottet avstyrker därför förevarande båda motioner.» I fjol skrev utskottet rätt mycket. Jag skall bara läsa upp någon mening: »Svårigheterna att förena beslutande folkomröstning med det parlamentariska styrelsesättet äro också uppenbara. Utskottet anser sig därför ej kunna förorda en så djupgående omgestaltning av vår konstitutionella rätt som införandet i vår författning av bestämmelser om beslutande folkomröstning i anslutning till motionerna.» Om herr Dahln hade läst utskottsutlåtandet, hade han alltså där funnit klargjort, varför vi gått på avslag.

Sedan säger herr Dahln, att bondeförbundet i fjol i en motion framförde kravet på två femtedels minoritet. Det gjorde vi visst inte. Det var majoriteten i utskottet som ansåg att en tredjedel var för litet och att förslaget därför borde omprövas innan det framlades för riksdagen. Herr Håstad talade om folkomröstningen i Schweiz, vilket han menade var ett mycket högtstående land. Vi kan naturligtvis instämma i det omdömet om Schweiz. Schweizarna har ordnat en hel del förhållanden mycket väl. Men en hel del frågor har, som jag redan påpekat, fördröjts på grund av deras beslutande folkomröstning. Varför har inte kvinnorna i Schweiz rösträtt? Vad säger mina damer om det? Varför har man inte kunnat genomföra det? På grund av den beslutande folkomröstningen. Schweiz är därför faktiskt inte så demokratiskt som vi ofta vill göra det till.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag erinrade om att utskottsmajoriteten inte hade sagt ony-

anserat nej till förslaget i fjol. Jag erinrade också om, vilket kanske undgick herr Pettersson i Norregård, att herr Hallén i fjol förklarade vad som enligt hans mening skulle inläsas i utskottsutlåtandet: »När man då från anhängarna av även den decisiva folkomröstningen kommer med kritik för att vi så att säga stannar på halva vägen, vill jag svara att vi gör denna begränsning till den konsultativa omröstningen därför att vi menar, att vi först vill se hur pass stort intresse det över huvud taget finns hos allmänheten för dessa opinionsyttringar, som är framlagda från de politiska striderna.» Därmed har man såvitt jag kunnat finna sagt, att man är villig att gå ett steg till om intresse visar sig. Då frågade jag herr Pettersson i Norregård om man har samma uppfattning inom utskottsmajoriteten i år. Herr Pettersson vill väl nu göra gällande, att man har ändrat sig sedan i fjol eller möjligen att herr Hallén tolkade utskottsmajoritetens ställningstagande fel. Den frågan överlåter jag givetvis åt herrarna att göra upp.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pettersson ställde ytterligare en fråga till mig, den evinnerliga frågan varför Schweiz inte har kvinnlig rösträtt.

Mot hans argumentering vill jag framhålla följande. För det första fick Amerikas kvinnor rösträtt tack vare referendum. I stat efter stat infördes kvinnlig rösträtt genom folkomröstning. När den vunnit insteg i många stater, blev det slutligen unionslagstiftning i ämnet.

I Schweiz har däremot underligt nog folkomröstning om kvinnans rösträtt aldrig hållits i förbundet — däremot i en och annan kanton. Det schweiziska folket har aldrig sagt vare sig ja eller nej till kvinnans rösträtt.

Varför har då inte de som varit eniga om att kräva kvinnans politiska rösträtt begärt folkomröstning i saken, när

Allmän folkomröstning.

det bara behövs 50 000 röster för att ta upp frågan i form av ett s. k. folkiniciativ? Efter att ha levat under två perioder i Schweiz, har jag personligen kommit till den uppfattningen, att anledningen till att kvinnan inte har politisk rösträtt i Schweiz helt och hållet är kvinnornas egen passiva eller ljumma inställning. I samma ögonblick som kvinnorna i Schweiz visar en mera allmän aktivitet i saken får de helt visst politisk rösträtt.

Herr Pettersson hade tidigare ställt en fråga till mig, som jag inte hann besvara i mitt föregående anförande. Han frågade, varför inte folkomröstning begärdes av mig i nykterhetsfrågan. Hade yrkande om folkomröstning framställts, hade jag och nog också hela det parti jag representerar röstat för ett sådant förslag. Däremot ville jag inte själv ta något initiativ i saken, ty jag hade vid motionstidens utgång inte någon deciderad uppfattning om huruvida vi verkligen kunde ta på vårt ansvar att avskaffa motboken, och jag var därför inte heller beredd att arbeta för dess avskaffande ute bland folk. Det ligger i frågans egen natur att den som begär folkomröstning och alltså tar aktiv del i själva tillkomsten av omröstningen själv måste ha en mycket deciderad mening och vara beredd att gå ut till folket och strida för denna. Detta hade jag inte i nykterhetsfrågan, så komplicerad som den varit.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag skall först be att få anmäla min anslutning till de synpunkter, som herr Håstad nyss anförde i frågan om en eventuell folkomröstning i nykterhetsfrågan. Jag delar helt och hållet hans inställning här.

Herr Pettersson i Norregård karakteriserade reglerna om möjlighet för en minoritet att påkalla folkomröstning som en vektorätt. Det synes mig vara ett besynnerligt språkbruk. Syftet med bestämmelserna är ju helt enkelt att göra 5 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 23.*

det möjligt för de enskilda människorna att få säga sin mening. Varje jämförelse med de regler som tidigare förekommit om krav på kvalificerad majoritet för besluts fattande i vissa frågor är ju därför fullständigt missvisande, såvida man inte utgår från att människornas egna uppfattningar skulle väga mindre tungt än uppfattningen hos deras valda representanter.

Herr Pettersson i Norregård kritiserade vidare oppositionen för att den inte ville ha beslutande folkomröstning i skattefrågor. Herr Håstad har redan svarat på denna anmärkning. Jag skulle bara vilja tillägga att den omständigheten att oppositionen inte begär beslutande folkomröstning i alla frågor väl ändå inte kan vara ett argument för socialdemokraterna och bondeförbundarna att inte vara med om beslutande folkomröstning i någon enda fråga — inte ens en rådgivande folkomröstning huruvida människorna vill ha tillgång till ett beslutande folkomröstningsinstitut.

Det kanske, herr talman, härefter må tillåtas mig att i korthet anlägga några mera principiella synpunkter på den viktiga fråga vi nu diskuterar. För några år sedan talades det ganska mycket om skyddet för demokrati. De grundläggande värdena var då utsatta för ett öppnare hot än nu. Vad människorna riskerar att förlora är de alltid beredda att kämpa för.

Det demokratiska styrelseskicket behöver icke endast medborgarnas solidaritet. Det kräver aktivitet från de många människorna, en vilja att själva vara med i arbetet. En passiv demokrati är till ytterlighet sårbar och saknar den inre spänst som ger hopp om vidareutveckling.

Det har gjorts många försök att definiera syftet med den västerländska demokrati, av vilken vi är delaktiga. Bakom alla dessa ligger på något sätt instinkten om den enskilda människans egenvärde, om hennes rätt till

Allmän folkomröstning.

okränkbarhet och hennes rätt att i möjligaste mån själv gestalta sitt öde. Demokratien är således individualistisk. Den syftar till enskild bestämmanderätt och utgår från den personlighetsutveckling som endast enskilt ansvar kan befordra. Med demokratiska utgångspunkter behövs det alltså ingen särskild motivering för åtgärder som har till uppgift att säkra eller öka utrymmet för den personliga suveräniteten. Det är i själva verket avstegen från en sådan linje som måste ha specialmotivering.

Det frågas: Är dessa problem aktuella? Finns det någon reell orsak för att just nu driva satsen om ökad frihet och ökat ansvar för den enskilde? Jag tror att det är så.

Förändringarna i själva samhällslivet går mycket snabbt. Folkbildningen stiger, inkomstutjämningen har fört människorna närmare varandra och närmare de konkreta politiska problemen. De styrande har — inte minst på grund av pressens insatser — på ett helt annat sätt än tidigare kommit in i blickfånget för vanligt folk. Allmänheten har en okonventionellare syn på överheten. Medborgarnas förmåga till delaktighet i det allmännas angelägenheter har ökat. Deras tro på sig själva har blivit fastare och mera medveten — inte bara som rådgivare utan också som medagerande. Samtidigt har emellertid statsapparaten expanderat med en utomordentlig snabbhet. Det kan inte råda någon tvekan om att denna apparat från början betraktats som ett instrument, med hjälp av vilket de många medborgarna kunde skydda och tillgodose sina intressen. Men ju väldigare maskinen blev, ju mer den fick möjligheter att ingripa i den enskildes dagliga livsföring, desto mindre blev människan och desto större risken för att maskinen skall ta herraväldet över sin konstruktör och skapare.

Alf Ahlberg skrev för någon vecka sedan några ord i Svenska Dagbladet, som enligt min uppfattning är väl värda att i detta sammanhang citeras: »Kon-

flikten mellan den byråkratiska apparaten som i det nutida samhället växer över alla gränser och den ökade känslan för mänskliga fri- och rättigheter som följt med demokratiseringen är obestridligen ett av den moderna människans och det moderna samhällets svåraste problem och bidrar i hög grad till olust och vantrivsel i kulturen. Byråkraten är representant för en anonym, opersonlig makthierarki av mindre påtagligt men icke mindre effektivt slag än det gamla patriarkaliska husbondeväldet.»

Låt mig, herr talman, klart säga ifrån, att det problem om vars aktualitet vi inom högerpartiet är fast övertygade varken rör de politiskt maktägandes eller förvaltningens goda vilja. Naturligtvis är såväl regeringen som myndigheterna besjälade av de bästa avsikter, vill allas väl och ingens skada. Men trots detta står problemet kvar. Det är naturligt att den styrande överheten inte ser det lika klart som de, vilka är regerade. Särskilt självklart måste det vara för en överhet, som principiellt sett utgår från sin egen förmåga att styra och ställa för människorna, att rycka på axlarna åt frågeställningen. Dock har ju statsministern nyligen i denna kammare nödgats medge att enligt hans uppfattning en känsla av maktlöshet hos de vanliga medborgarna inför utvecklingen är förklarlig.

Den socialdemokratiska grunduppfattningen utgår från att det skulle finnas någon social naturlag, som undan för undan flyttar fram det allmännas positioner på de enskildas bekostnad. Vi i högerpartiet tror över huvud taget inte på sociala naturlagar. Vi är övertygade om att människorna kan skapa ett samhälle, som passar dem och som också tillgodoser deras behov av personlig rörelsefrihet. För oss framstår det därför som en central uppgift att bryta utvecklingen mot politiskt och administrativt övertryck.

En beslutande folkomröstning ingår

Allmän folkomröstning.

i vår tankevärd som ett led i ett större program, vars syfte är att över huvud taget konkretisera, säkra och bygga ut den enskilde medborgarens bestämmanderätt. Vårt alternativ i skattepolitiken är ett uttryck för samma grundläggande strävan, likaså vår linje i den ekonomiska politiken och vår ståndpunkt när det gäller lagskydd för enskild äganderätt och mot kränkningar av denna i ordets egentliga bemärkelse demokratiska rättighet.

En beslutande folkomröstning ställer medborgarna inför begränsade frågor och ger dem möjligheter att under eget ansvar ta ställning till dessa.

En beslutande folkomröstning ger vidare en möjlighet till verklig kontroll över de politiska partierna. Vill man se realistiskt på den politiska utvecklingen i vårt land och i andra västeuropeiska länder, måste man erkänna att vi har en tendens till stelhet i vårt partiväsende, som på längre sikt inte kan vara nyttigt. Partier behöver liksom andra företag ständig konkurrens. Den konkurrensen bör icke endast komma från motståndarpartierna utan också från enskilda medborgare. Det är möjligt att linjerna i en folkomröstning i huvudsak skulle följa partilinjerna, men det är långt ifrån säkert att de alltid kommer att göra det. Under alla förhållanden ökar den beslutande folkomröstningen medborgarnas oberoende i förhållande till partiorganisationerna. Den ger dem även i detta avseende en chans, vars betydelse inte skall underskattas.

Som ett argument mot den beslutande folkomröstningen har anförts att den skulle försvaga regeringsmakten. Detta resonemang utgår såvitt jag kan se från en ytterst konventionell uppfattning om vad som ger en regering styrka. En beslutande folkomröstning skulle tvärt emot att försvaga regeringen ge den en bättre möjlighet att hålla sin politik aktuell, att rent sakligt ta större hänsyn till den verkliga uppfattningen

hos den allmänhet också regeringen är till för att tjäna. Det är inte allmänheten som i vått och torrt skall anpassa sig efter överhetens direktiv. Det är överheten som skall rätta sig efter människornas behov, efter deras egen uppfattning av dessa behov och sättet att fylla dem.

Regeringen är beredd att godtaga människorna som rådgivare men däremot inte att överlämna beslutanderätten till dem. Justitieministern tycks t. o. m. förmena, att en rådgivande folkomröstning kan smälla ungefär lika högt som en beslutande folkomröstning. Det skulle alltså vara i det närmaste likgiltigt, om människorna ute i arbetslivet själva får ta på sig ansvaret för ett beslut eller om de beviljas förmånen att viska ett råd i överhetens öra. Detta är en uppfattning som talar om i hur hög grad maktmedvetandet kan förblinda ett i övrigt sunt omdöme. En beslutande folkomröstning måste ha en annan förmåga att aktivisera människorna än en rådgivande. Den måste ha en annan förmåga att skärpa känslan av personligt ansvar. Att ge ett råd är en sak, att fatta beslut en helt annan.

Man har, herr talman, säkerligen inte löst det kontrollproblem, som är så väsentligt i svensk politik, med en beslutande folkomröstning. Jag syftar på problemet om en effektiv kontroll över regeringen och dess sätt att förvalta sina mycket stora befogenheter. Ingen förnekar att detta problem finns. Från regeringens sida är man närmast inställd på att kritisera sönder varje förslag som kan stärka den enskildes rättssäkerhet och öka hans förmåga att hävda sin självbestämmanderätt. Ingen-ting tycks passa. Majoriteten faller tillbaka på dechargeförfarandet, men även för den händelse dechargedebatterna i en framtid kommer att ges utrymme medan solen fortfarande är uppe, är detta otillräckligt som kontroll. Dechargeförfarandet skapades vid en tid då den politiska situationen var helt

Allmän folkomröstning.

annorlunda och framför allt då regeringens befogenheter var oändligt mycket mindre än nu. Dechargeförfarandet är föråldrat. Vi måste söka oss fram på andra vägar. Vi måste stärka rättsskyddet, och vi måste sätta in en beslutande folkomröstning som ett led i de kontrollmöjligheter de enskilda människorna kan göra anspråk på.

Herr talman! I längden kan socialdemokraternas och bondeförbundarnas motstånd mot den beslutande folkomröstningen inte hålla. Jag är övertygad om att regeringen för ett uppehållande försvar för ståndpunkter, som utvecklingen själv har urholkat. Lika säker som jag är på att det i vår tid på boten finns en strävan, en stark strävan, till personlig frigörelse, lika säker är jag på att vi kommer att få ett beslutande folkomröstningsinstitut i vårt styrelseskick. Hur irriterat motståndet understundom än är, är det dömt att förr eller senare ge upp. Varför då inte ge upp förr?

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga, att orsaken till att jag inte har undertecknat detta utlåtande är fullständigt realistisk, nämligen att jag under denna riksdag upprepade gånger har fått sitta som ordförande i delegationer för vissa utskottsuppgifter, och det gjorde att jag tyvärr inte hade tillfälle att underteckna uttalandet. I annat fall hade mitt namn stått där.

När vi nu tre år i rad har behandlat denna fråga, vill jag för min del bespara kammaren ett större bidrag till principdebatten. Den debatten tycker jag vi har fört så pass mycket förut, och hur viktig den än är finns det knappast någon anledning att i riksdagens sista dagar och timmar alltför mycket fördjupa sig i de principiella frågorna. Jag skall som sagt avstå från detta, även om jag på någon punkt vidrör det som kommentar.

Jag skall här bara syssla med två

brottsstycken. Det ena är att minoriteten skall kunna begära konsultativ omröstning. Jag säger kort och gott, att jag anser att Kungl. Maj:ts förslag representerar ett aritmetiskt medium, som jag tycker har goda skäl för sig. Att skärpa kraven på dessa siffror, såsom herr vice ordföranden velat föreslå i sin motion, tycker jag inte är förståndigt. Det kan inge människor den föreställningen, att vi liksom är rädda och vill ställa hinder i vägen för en opinion i en viss fråga genom att ställa för stora fordringar i fråga om antalet som begär folkomröstning. Den motion herr Håstad m. fl. framlagt med de 25 procenten är egentligen lika svagt motiverad. De 33 procenten har i alla fall hävd för sig både i den ena och i den andra lagstiftningen. Majoriteten av utredningssakkunniga har ju också stått på den linjen, så den är ingalunda godtycklig. Jag hoppas att riksdagen måtte på den punkten godta propositionen.

Sedan skulle jag vilja gå herr Håstad till mötes genom att ta upp det som han uppbyggde kammaren med, nämligen ett stycke ur den radiodebatt vi hade en sommarkväll här i Stockholm angående folkomröstningen. Herr Håstad påstod att jag skulle ha rekommenderat, som det nu står i motionen, en konsultativ omröstning om en eventuellt decisiv omröstning. Först kunde jag inte alls erinra mig detta, som jag sade för en stund sedan till herr Håstad. Ju mer jag försöker rekonstruera händelserna, desto mer står det emellertid klart för mig att jag sagt detta eller något i den stilen. Men nu frågar herr Håstad när detta skall ske och under vilka förutsättningar. Då vill jag säga, att lika värdefullt som det kan vara att i en viss situation fråga folket om det anser sig ha behov av även en decisiv omröstningsanordning, lika värdefullt måste det vara att folket självt har någon erfarenhet i dessa frågor. Först och främst måste man ju veta vilket intresse omröstningsinstitutet

Allmän folkomröstning.

över huvud taget har hos allmänheten. Det vill den allmänhet som skall rösta ha erfarenhet om, och det vill också statsmakterna känna till.

Vidare måste man ju veta hur den konsultativa folkomröstningen verkar i framtiden. Sänker den intresset för dylika opinionsyttringar, eller håller den kanske intresset vid kraftigt liv? Detta inverkar på folkets sätt att svara. Antingen säger man: »Här har vi röstat och uttalat oss i den och den frågan, och det struntar Kungl. Maj:t i. Det tjänar ingenting till att rösta.» Eller också säger man: »Här har vi med stora siffror sagt ifrån att vi önskar få det så och så, och det har Kungl. Maj:t och riksdagen tagit hänsyn till. Då är det kanske klokt att behålla den konsultativa omröstningen, eftersom den ändå tillmätas så pass stort värde.»

Herr Håstad kan väl inte neka till att sådana erfarenheter bör föregå en eventuell förfrågan hos folket om det vill ha även en decisiv omröstning. Därför står min ståndpunkt fortfarande kvar, att visst har det sitt värde att kunna fråga, men då skall de förutsättningar ges, som gör att det votum som allmänheten faller är baserat på erfarenhet och därför värdefullt.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga, att det är underligt att det skall behöva gå så mycket politik i en fråga, som djupast sett egentligen skulle vara alldeles opolitisk. Här sneglar man mot regeringen, somliga därför att man misstänker att oppositionen skulle använda folkomröstningen för att bereda regeringen svårigheter, andra åter i hopp att verkligen kunna bereda dylika svårigheter. Jag måste säga, att jag tyckte herr Hjalmarsons anförande var mycket instruktivt och avslöjande, ty han talade själv om den opinion emot den rådande regimen som finns och som hos den enskilde vill komma till uttryck o. s. v. Man märkte tydligt att han åtminstone tycktes tänka sig detta institut som ett slagträ i den politiska

fejden. Jag är nog barnslig att verkligen tro att det som skulle kunna bli föremål för folkomröstning är huvudsakligen opolitiska frågor. Herr Håstad nämnde själv t. ex. frågan om statskyrkan. Det kan tänkas att det kommer upp någon annan fråga som inte varje parti har engagerat sig i, och där en folkomröstning vore mest naturlig. Naturligtvis spekulerar de borgerliga i att man kanske på det sättet kan sätta en käpp i hjulet och bereda regeringen svårigheter. Kanske man inte har någon sådan plan just för dagen, men det räcker med att man får ökade möjligheter till detta.

Låt oss ta bladet från munnen! Vad är det som motiverar det starka intresset för denna omröstning? Här har talats om Schweiz. Herr Håstad har ju levat en tid där nere, och han påstår att det är ett land med mycket hög kultur — det tvivlar jag inte på — och med särskilt god ekonomisk standard. Det var den enda västeuropeiska stat som inte lånade Marshallpengar, utan landet var Europas bankir. Men nog har vi annars fått den uppfattningen att det egentligen är ett reaktionärt land. Här talas om att kvinnorna där inte har rösträtt. Man säger att det är därför att de själva inte vill, men i de kantoner där de själva begärt rösträtt har de fått avslag. När jag var i Schweiz för några år sedan fick jag den upplysningen, att inte ens olycksfallsförsäkringen var en social, allmän sak, utan den bedrevs av ett privat bolag och var satt på aktier. Om nu detta är ett exempel på socialt framåtskridande kan ju herr Håstad få bedöma.

Men det är ett faktum att människan i grund och botten aldrig är radikal, utan konservativ. Kan man rycka loss en detaljfråga — den må vara politisk eller opolitisk — följer hon gärna konservativa impulser. Lika väl som herr Håstad är sakligt intresserad av referenduminstitutet är han en så klok karl

Allmän folkomröstning.

att han vet, att det är de konservativa krafterna i samhället som i regel tjänar mest på en folkomröstning, och det ökar naturligtvis hans iver särskilt för den decisiva folkomröstningen.

Detta är emellertid ingen anledning för oss att motsätta oss folkomröstning. Är folket konservativare än det visar vid de allmänna valen, får det ta detta på sitt ansvar, men jag tycker det kan sägas ifrån, att om man frågar som de gamla romarna: »Cui prodest? — Vem gagnar saken?» är svaret ganska uppenbart.

Jag vill också säga innan jag slutar, att vi säkerligen om en stund kommer att fatta ett principiellt viktigt beslut, men jag måste ändå säga, att jag tycker starten inte är så lysande. När regeringen signalerar en utredning angående högertrafik, ifrågasätter man att frågan skall underställas folkomröstning. Nej, det går inte. Då kommer en del av den press som Expressen kallar den folkomröstningsfrälsta pressen att protestera. Folket skall inte ens duga att skilja på höger och vänster. Vad skall det då få rösta om? När man ifrågasätter att folk skall yttra sig om huruvida vi skall ha motboken kvar eller inte, kan det bara vinnas åtta röster i utskottet för en sådan framställning. Man frågar sig vad det då är för frågor som folket skall duga till att rösta på.

Jag tror för min del att det inte blir så förfärligt många folkomröstningar. Det finns de som är rädda för att man alltför lättvindigt skulle begära konsultativ folkomröstning, om inte antalet personer som skall begära en omröstning ökas. Jag vill säga att man nog kommer att akta sig. En folkomröstning blir en dyrbar historia, och ett bakslag kan bli besvärligt, om omröstningen framdrivits av politiska motiv och har politiskt syfte och misslyckas.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att den här lille pilten kanske har en kärv barndom och ungdomstid att se fram

emot. Men så sant som vi i konstitutionsutskottet upprepade gånger har sagt att vi anser att en folkomröstning — även den konsultativa — kommer att främja ett mera aktivt deltagande av folket i statsverksamheten och på det sättet stärka demokratin har vi också garanterat att den lille pilten skall få många faddrar, så att vi kan hysa goda förhoppningar om hans framtid. Under sådana villkor vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PETTERSSON i Norregård (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde replik när herr Hjalmarson sade, att jag hade talat om vetorätt för en folkminoritet. Jag talade om vetorätten för en minoritet här i riksdagen. Att det verkligen är en vetorätt kan väl herr Hjalmarson inte bestrida. Det avgörande är att ett beslut av en minoritet skall genomföras, hur sedan utskottet och riksdagen än beslutar. Någoting därutöver har jag icke sagt.

Herr Hjalmarson talade också om det undantag man vill göra för skatte- och finansfrågor. Även herr Håstad var tidigare inne på samma sak och nämnde då, att han ville undanta dessa frågor därför att de vädjade till de egoistiska krafterna. Det är egentligen en konstig undantagsregel. Vad man menar med detta förstår vi av den långvariga och djupgående skattedebatten, som alltså fortsätter. Där utnyttjar man de egoistiska krafterna till fullo, men man vågar inte låta frågan gå till folkomröstning.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr Hallén talade om att referenduminstitutet skulle verka konservativt. Låt mig framhålla att de mest progressiva staterna i Nordamerika är de där referendum införts, och i Schweiz är det likaledes de mest progressiva kantonerna — Zürich, Bern och Genève — som gått i spetsen.

Allmän folkomröstning.

Beträffande den kvinnliga rösträtten vill jag än en gång upprepa frågan, varför inte t. ex. det socialdemokratiska partiet eller något annat parti i Schweiz har begärt folkomröstning om kvinnlig rösträtt? Det finns icke någon allmän strävan bland kvinnorna i Schweiz att erhålla allmän rösträtt.

Herr Hallén talade om att högern ville motsätta sig referendum beträffande högertrafik. Frågan är inte avgjord ännu, men från vårt parti har det i år väckts en motion av herr Nilsson i Bästekille om en folkomröstning beträffande högertrafik.

Sedan säger herr Hallén att vi skall avvakta erfarenheter rörande det konsultativa referendum innan vi börjar att på allvar dryfta det decisiva. Tror herr Hallén att vi får till stånd några konsultativa folkomröstningar med detta prohibitiva system, där det fordras en tredjedel av bägge kamrarna för att få till stånd en folkomröstning? Om man verkligen önskar erfarenheter, får man nog ändra bestämmelserna så att vi kan räkna med att sådana folkomröstningar verkligen kommer att anordnas.

I det anförande, som herr Hallén höll i radio och som jag citerade, yttrade han: »Låt oss fråga folket om det redan nu» — jag betonar: »redan nu» — »vill ha inte blott rådgivande utan beslutande folkomröstning.» Då var det inte tal om att man skulle vänta ytterligare utöver de sex—sju åren efter 1948, när referendumfrågan först togs upp. Herr Hallén var i radio intresserad av att omedelbart utröna folkets opinion i dessa frågor.

Till sist vill jag bemöta påståendet, att oppositionen har politiserat denna fråga. Jag förstår inte vad man menar med detta. När vi 1948 väckte motionen om folkomröstning, stod folkomröstningen på socialdemokraternas program. Det fanns också med i herr Hagbergs i Luleå motion, och då väcktes det likartade motioner från högern,

folkpartiet och bondeförbundet. Vi har väl inte politiserat denna fråga, när vi inte gjort någonting annat än att vi tagit upp en gammal socialdemokratisk programpunkt? Om socialdemokraterna sedan i realiteten frångår detta gamla programkrav är det väl inte vi som har politiserat frågan, utan vi har blott tillkännagivit en uppfattning som när detta skedde överensstämde med det socialdemokratiska partiets egen uppfattning så långt man kunde utläsa denna ur programmet.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Håstad har upprepat ett påstående som han tidigare fällt i radiodebatten, nämligen att socialdemokraterna i Schweiz inte har ställt några reformkrav. Men om detta institut nu har en sådan allmänt uppföstrande verkan, är det då inte underligt, herr Håstad, att det inte har bitit på schweizarna?

Jag har sagt att man visst kan fråga folket om i vilken mån det anser det vara värdefullt att också få decisiv omröstning, men att man skall ha ett erfarenhetsmaterial till ledning både för de röstande och för statsmakterna. Nu säger herr Håstad, att man väl i så fall inte skall resa några hinder genom att kräva att minst en tredjedel skall begära folkomröstning. Skall det spela så förfärligt stor roll om det är 33 eller 25 procent? Det är ju ett svepskäl. Vad är det som hindrar herr Håstad och andra att när denna lag har genomförts ställa krav på omröstningar i aktuella spörsmål? Låt oss få konsultativ omröstning så att vi ser vad folket sätter för värde på den, i vad mån det begagnar sig av rätten att rösta, och vilket avseende Kungl. Maj:t och riksdagen fäster vid omröstningens utslag. Vi har ju inte någon erfarenhet av detta.

Att jag använt uttrycket »redan nu» kan jag inte erinra mig, och det kan inte herr Håstad påvisa, då vi inte har tillgång till ett ordagrant referat.

Allmän folkomröstning.

Herr DAHLEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hallén yttrade att man inte riktigt vet vad han sade i radiodebatten, emedan man inte har tillgång till ett ordagrant referat. Jag har emellertid under debattens gång låtit kontrollera att det står precis så som herr Håstad sade: »Låt oss fråga folket om det redan nu vill ha inte blott rådgivande utan beslutande omröstning.»

Som den teologiskt bildade man herr Hallén är frågade han nu sedan med katekesens ord: »När skall detta ske?» Hans svar tydde på att han också fortsatte att tänka på Martin Luthers ord: »På den yttersta dagen.»

Jag vill inkassera herr Halléns yttrande, att han i motsats till herr Pettersson i Norregård inte vill vara med om att definitivt avskryva möjligheten att få beslutande folkomröstning. Då har vi ändå kanske vunnit någonting med denna debatt. Jag hoppas att denna uppfattning, som jag antar att herr Hallén redovisar på den socialdemokratiska gruppens vägnar, står sig tills klubban faller.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Petterssons i Norregård uttalande om vetorätten hade jag uppfattat precis på det sätt som herr Pettersson i Norregård nyss preciserade. Jag sökte redan i mitt första inlägg påvisa ohållbarheten i detta uttalande och skall inte uppehålla mig ytterligare vid den saken.

Jag vill bara säga ett litet ord till konstitutionsutskottets högt ärade ordförande. Herr Hallén menade, att jag skulle ha velat använda folkomröstningsinstitutet som ett slagträ i den partipolitiska fejden. Låt mig svara med en fråga: Vad har socialdemokratien för alternativ till lösningen på det problem som man brottas med överallt i den demokratiska världen, problemet om hur den enskilda människan bättre skall kunna komma till sin rätt gent-

emot den väldiga statliga maktutvecklingen? Varje gång vi tar upp denna fråga, varje gång vi försöker finna vägar att komma till rätta med den ställer man sig i stort sett rent kallsinnig på socialdemokratiskt håll.

Att peka på existensen av detta grundproblem är inte ett partipolitiskt konstaterande, men att blunda för existensen av problemet kan man endast göra om man utgår från som någonting självklart att denna statliga expansion enbart är av godo.

Till stöd för min uppfattning anförde jag i första hand ett uttalande av Alf Ahlberg. Menar verkligen herr Hallén, att även Alf Ahlbergs synpunkter skulle kunna uppfattas som ett inlägg i de partipolitiska fejderna?

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Dahlén, att han skall umgås med fader Luther med en viss varsamhet. Herr Dahlén menade att jag sagt, att visst skall vi kunna fråga folket om dess intresse för att få decisiv folkomröstning, och i det sammanhanget vill han citera katekesen: »När skall detta ske?» Han var nog välvillig att själv ge svaret: »På den yttersta dagen.» Jag vill tala om för herr Dahlén att den frågan finns inte i katekesen. Det står: »Hur sker det?» Och det är någonting annat. Nog om den saken.

Herr Hjalmarson tog upp en intressant och svårlöst fråga, nämligen hur man skall hävda den enskilda människans individualitet och personliga frihet gentemot en alltför mycket expanderande statsmakt. Det är ett svårt och allvarligt problem, men jag skulle vilja se, hur den fråga skulle formuleras, som skulle underställas folket vid en decisiv omröstning, som skulle möjliggöra för folket att säga, att så och så skall det vara i fråga om samhällsformen. Kanske herr Hjalmarson menar,

Allmän folkomröstning.

att efter ett kritiskt besked av folket i en sådan fråga packar regeringen och försvinner. Inte kan man väl kasta ut sådana allmänna ideologiska frågor i en omröstning. Vi kommer inte ifrån att det inte går.

Jag har helt ärligt sagt, att människan är konservativ. Det är hon faktiskt mer än hon är radikal. På en lösbruten politisk eller opolitisk fråga har hon lättare att svara på ett konservativt sätt. Därför menar jag, att det är ett naturligt och legitimt intresse för de konservativa representanterna, att de är mer angelägna än andra om detta, men det är ingen anledning för oss att motsätta oss att på det sättet stärka demokratin genom att folk skall få säga sitt hjärtas mening.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Under den gångna debatten har man velat göra gällande, att folkomröstningen måste betraktas som ett nödvändigt komplement i vår demokrati. För min del kan jag möjligen acceptera det resonemanget i fråga om den konsultativa folkomröstningen men inte när det gäller den beslutande. För dagen kan vi väl lämna frågan om den rådgivande folkomröstningen åt sidan, eftersom ju utskottet är enigt på den punkten, om man bortser från meningsskiljaktigheterna i fråga om storleken av den minoritet i riksdagen, som skall kunna begära en konsultativ folkomröstning.

Men här har också i diskussionen förts in frågan om den beslutande folkomröstningen. Jag finner därför anledning att göra några reflexioner omkring den utan att göra anspråk på att komma med några nya argument. Det är för övrigt inte möjligt att tillföra detta ämne några nya synpunkter, så länge som det har diskuterats såväl i riksdagen som i tidningspressen, i den fria diskussionen och i den utredning som arbetade under åtskilliga år.

Tillskyndarna av en beslutande folk-

omröstning, vill gärna hänvisa till utländska förebilder. Herr Håstad har pekat på Schweiz och Amerikas förenta stater i dag liksom vid alla andra tillfällen tidigare, då denna fråga varit uppe till behandling. Man har därvid ansett, att de nämnda staterna skulle kunna tas som förebilder på det här området. För min del tror jag inte, att man så där utan vidare kan göra utländska jämförelser. Man kan ju ändå inte jämställa det statssystem vi har i Sverige med det, som man har i Schweiz och i Amerika.

Är det för övrigt möjligt att göra gällande att exempelvis Amerikas förenta stater skulle vara mera demokratiskt i sitt statsskick än t. ex. England? Nej, jag tror nog, att man inte skall så mycket ägna sig åt de utländska förebilderna utan mera betrakta det här som en ganska intern svensk fråga, där man har anledning att ställa spörsmålet på följande sätt: Är en beslutande folkomröstning av behovet påkallad i vårt land, och kan den med fördel förenas med det statsskick som vi tillämpar?

För att belysa den första delen av den frågan, nämligen om den beslutande folkomröstningen är av behovet påkallad, bör man kanske påminna om den utveckling som skett i vårt land kanske framför allt på det kommunala området. Vi har ju där tills ganska nyligen haft en form av beslutande folkomröstning genom kommunalstämman. Men allteftersom tiden gått har man avvecklat den formen av beslutande folkomröstningar, och ändå hade man där att göra med små hanterliga enheter, där man kunde åstadkomma en information i frågorna åt alla dem som var berörda av problemen och som hade möjlighet att direkt ta ställning till dem. Man har nu ersatt denna beslutande folkomröstning i kommunerna med en representation som har att träffa avgöranden i de olika frågorna. Varför har man då frångått denna

Allmän folkomröstning.

form av beslutande folkomröstning ute i kommunerna? Förmodligen av den anledningen — i första hand i varje fall — att det representativa systemet, fullmäktigeinstitutionen, ansetts vara mera praktiskt och mera ändamålsenligt och därför också den ordning som man ville tillämpa. Med den omfattning som de kommunala angelägenheterna har fått under senare år är jag ganska övertygad om att ingen skulle vilja vara med om en återgång till den form av beslutande folkomröstning som vi haft på detta område.

En liknande utveckling har vi på sitt sätt haft inom den statliga sektorn, även om den historiskt sett ligger mycket längre tillbaka i tiden.

När vi kommer in på frågan om hur man skall kunna knyta an till folkets intresse och uppfattning, tycker jag inte att man skall gå förbi den kända och i hög grad erkända grundlighet, med vilken det svenska statsmaskineriet fungerar. Praktiskt taget varje större fråga, i varje fall de som nämnts här i dag — skattefrågorna och andra frågor — föregås ju av mycket grundliga prövningar och utredningar. Sedan göres också frågorna till föremål för remissförfarande till praktiskt taget alla, som kan tänkas sitta inne med kunskap och kännedom om dem. På basis av detta utredningsmaterial och de inkomna remissyttrandena får man sedan en bestämd och i hög grad sakligt betingad uppfattning om hur man ute i landet reagerar. Härutöver kan man också erinra om att de politiska partierna i sina valrörelser tar upp någon eller några större frågor — åtminstone gör man det inom det socialdemokratiska partiet — som man vill aktualisera och lösa under kommande valperiod. På det sättet får folket också direkt kontakt med de propåer, som partierna avser att ställa under valperioden.

Visserligen kan man säga, att det därvid ofta är ett politiskt votum man

ger och inte ett votum i en enda, speciell fråga. Det har sagts att det kan hända, att man är enig med partiet i nio frågor, men att det skiljer i den tionde. Det har emellertid visat sig vara mycket svårt att kunna plocka fram ett exempel på en fråga, som skulle kunna vara lämplig för en folkomröstning. Herr Håstad, som har tillhört samma utredning som jag, vet vilka ingående diskussioner vi har haft om vilka frågor som med fördel skulle kunna föras ut till en folkomröstning. Det har föreslagits t. ex. skattesatsen o. s. v., men detta har inte accepterats. Jag förstår det, ty det är sådana saker, som man inte kan rösta om. Det är över huvud taget utomordentligt svårt att plocka fram en fråga av sådan art, att den lämpar sig för en folkomröstning, och det blir ännu svårare, om det gäller en beslutande folkomröstning.

Vidare bör man väl också fråga sig: Om man nu genomför en beslutande folkomröstning, d. v. s. ett korrektiv i efterhand, vad händer då om röstningen ger till resultat, att folket inte gillar det beslut, som regeringen och riksdagsmajoriteten har enats om? Man måste ju ha klart för sig vad som då kommer att inträffa rent parlamentariskt. Skall regeringen i så fall avgå eller skall den sitta kvar och låtsas som om ingenting hänt? Och om regeringen avgår, skall då den minoritet som finns i riksdagen bilda regering? Man måste ställa sig dessa frågor, ty man kan inte jämföra med förhållandena i Schweiz i detta avseende, där man praktiskt taget jämt har en samlingsregering. Här däremot, där vi inte har en permanent samlingsregering, måste frågorna ställas. Jag frågar mig då: Är det inte risk för att en beslutande folkomröstning kan leda till mycket svåra kastningar i det politiska livet? Skall man ta de riskerna? Vi ser ju vad sådana omkastningar har resulterat i uti Frankrike — inte på grund av folkomröstningar utan av andra orsaker. Även

Allmän folkomröstning.

de konsekvenserna måste man ta upp till diskussion och prövning.

Här står nu riksdagen i begrepp att träffa ett avgörande om en konsultativ folkomröstning, som man avser att utnyttja vid de tillfällen, då detta kan visa sig erforderligt. Är det då inte lämpligt att vänta och se vad man kan få ut av den form av folkomröstning, som vi nu är eniga om att vi skall ha?

Om man försöker bedöma hela denna fråga litet mera politiskt nyktert än oppositionen vill göra, tror jag man måste konstatera, att vi får hålla oss till vad vi har och vad vi kan få i form av den rådgivande folkomröstningen. Sedan får väl oppositionen utnyttja de hittillsvarande möjligheterna att avsätta regeringen, nämligen genom allmänna val. Den första chansen kommer ju redan i höst.

Till dessa mera allmänna synpunkter på frågan om den beslutande folkomröstningen vill jag sedan knyta några reflexioner i anledning av de frågor, som har riktats till mig. När herr Dahlén här talade om folkomröstning, resonerade han som om vi inte skulle ha allmän och lika rösträtt i det här landet. Men man får väl ändå lov att observera vad som hänt här på de senaste 30—40 åren.

Sedan tycker jag nog, att man skall akta sig — jag vill inte påstå att herr Dahlén direkt föll offer för det, men det var snudd ditåt — att resonera som om vi socialdemokrater skulle vara rädda för att möta folket i val. De demokratiska partierna gör ju det vartannat år, varför jag tycker att sådant talesätt — till och med om det bara är snudd på det — skall man inte ägna sig åt, åtminstone inte i detta hus. Det talet kan man möjligen föra i den mera vulgärt betonade propagandan men inte här.

Så till frågan om socialdemokratiens uppfattning om parlamentarismen. Den uppfattningen bygger ju helt på den representativa församling som riksdagen

med dess tvåkammerssystem utgör och vilken i föreliggande frågor har att besluta enligt gällande bestämmelser.

Herr Håstad har ett par gånger givit oss skildringar av hur de demokratier arbetar, som har infört folkomröstningsinstitutet. Jag måste säga att inte var det några demokratier att efterlikna. Det är ju inte bara kvinnornas rösträtt som varit ett problem för dessa stater. Jag undrar hur det var med folkpensioneringen i Schweiz. Där har man också exempel på hur en folkomröstning verkar konservativt.

Herr Hjalmarson hade ett ideologiskt sett mycket intressant resonemang omkring folkomröstningen, där han styckevis rörde sig på samma mark som socialdemokratien gjort och alltjämt gör. Jag konstaterar därvidlag, att det har skett en utveckling inom högern. I en kommentar »Frihet och framsteg» till högerns handlingsprogram utgiven 1946 — det är ingen mansålder sedan precis — heter det:

»En annan mera effektiv men hos oss ej förekommande art av folkomröstningsinstitut är den som exempelvis berättigar en på visst sätt kvalificerad majoritet inom representationen eller valmanskåren att kräva, att en frågas slutliga avgörande hänskjutes till rikets röstberättigade medborgare. Felet med ett sådant institut är att det kan brukas för demagogiska syften. Dess tillämpning på ekonomiska och finansiella frågor, som ofta icke kunna bedömas av menige man, är uppenbart olämplig.»

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev uppkallad att ta till orda, som jag hoppas för sista gången, av herr Skoglund i Umeå.

Herr Skoglund i Umeå förde sitt resonemang ungefär så här: Schweiz är ett land med sitt säregna statsskick, och Amerika har sitt särpräglade statsskick; alltså skall vi inte överföra deras referendumsystem hit. Men vi har ju

Allmän folkomröstning.

inte velat hit överföra vare sig Schweiz' eller Amerikas referendumsystem hit. Vad det här är fråga om är ett mycket modifierat, ett alldeles speciellt referendumsystem i mycket begränsad form. Under sådana förhållanden kan man ju lika väl tala om Frankrike, Italien, Danmark etc., alltså alla övriga med oss lättare jämförbara stater; även dessa stater har begränsat referendum.

Herr Skoglund i Umeå uppehöll sig mycket med frågan om kommunalt referendum. Jag vill endast framhålla, att vad vi i dag diskuterar är ett statligt referendum.

Folkpensionsreformen i Schweiz, som spökat så många gånger i debatten, vill jag beröra blott med följande ord. 1931 lades det fram ett folkpensioneringsförslag i Schweiz. Det fanns tre olika meningar om detta förslag. En del stödde det, men andra gick emot det, antingen på grund av under rådande depression enorma finansiella svårigheter eller därför att man var missnöjd med att reformen gav för litet. De två sista meningsgrupperna gick ihop och blev utslagsgivande. Sedan kom reformens genomförande att dröja på grund av landets fantastiskt stora ekonomiska svårigheter så länge man vidhöll guldmyntfoten, och kort efteråt kom ju kriget och mobiliseringskostnaderna. Men efter kriget tog man en helt annan folkpensionering, lika förnämlig som den svenska och i vissa fall väsentligt förnämligare än den vi tog 1946, och det med ungefär 850 000 röster mot 200 000. Vittnar detta om reaktionärt sinne hos folket? Jag bara ställer frågan.

Slutligen några ord om regerings-systemet, ehuru jag befarar att jag bara har någon minut kvar av min repliktid. Även i Danmark måste man ha diskuterat frågan, huruvida referendum är förenligt med parlamentarism eller icke, men enhälligt accepterade de danska partierna både referendum och parlamentarism i föl. Om så skulle

hända att en referendumfråga faller, får väl regeringen överväga om det är en politisk fråga eller icke. Är den det icke kan regeringen sitta kvar. Varför skulle den då gå? Är det däremot en politisk fråga får den avgöra, om kammarna eller någon av dessa kan upplösas eller en ny annan regering bildas. Allt detta förutsätter emellertid att frågan faller. Regeringen kan ju också segra. Blir det mycket få folkomröstningar, måste situationer av detta slag komma att uppstå ytterligt sällan.

Till slut ett ord om en regerings ställning i en demokrati. Därvidlag anser jag, att regeringen är demokratiens tjänare och icke dess herre. Regeringen har att rätta sig efter folket, inte folket efter regeringen.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Skoglund i Umeå sade att det verkade som om jag inte hade kännedom om att allmän och lika rösträtt hade införts här i landet. Jo, det har jag nog reda på. De socialdemokratiska uttalanden, vari man gått emot förstakammarparlamentarism och som jag påminde om, var gjorda efter den allmänna och lika rösträttens införande.

Om jag förstår herr Skoglunds principdeklaration rätt, innebär den att man inom socialdemokratien hädanefter kommer att hålla på tvåkammarparlamentarismen. När man ändrade partiprogrammet för några år sedan, där det stod enkammarssystem, till att innehålla någonting om demokratiskt statsskick eller något i den vägen, tolkades i varje fall detta inte så vid det tillfället, såvitt jag är rätt underrättad. Men nu kanske man efter herr Skoglunds anförande skall inläsa i detta uttalande, att man relativt snabbt gått över från enkammarparlamentarism till tvåkammarparlamentarism, och det är ju också ett utomordentligt intressant resultat av denna debatt.

Allmän folkomröstning.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle i all vördsamhet vilja hemställa att herr Skoglund i Umeå när han i fortsättningen citerar programuttalanden från högerpartiet ville göra detta med något större fullständighet. Om herr Skoglund hade läst fortsättningen i 1946 års program hade han funnit, att det utmynnar i ett förord för införande av beslutande folkomröstning.

Sedan, herr talman, skulle jag bara vilja säga ett par ord både till herr Skoglund i Umeå och till herr Hallén, som bägge två fört ett ganska egendomligt resonemang i denna fråga. Man återkommer gång på gång till detta, att fria opinionsyttringar i folkomröstningens form skulle kunna befaras gå i konservativ riktning. Ja, det kanske är sant — från mina utgångspunkter är det i så fall ett uttryck för människornas sunda instinkter. Men kan verkligen detta vara ett motiv för socialdemokratien att gå emot ett förslag om beslutande folkomröstning? Om detta kan vara ett huvudmotiv, hur menar man att det kan stå i överensstämmelse med de principiella demokratiska synpunkter, som vi ändå allesammans har anlagt i denna debatt?

Herr SKOGLUND i Umeå (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ger herr Håstad rätt i att vi för ögonblicket inte diskuterar ett beslut om överförande av det schweiziska omröstningssystemet till Sverige, men det är ju dit herr Håstad vill komma. Den framtidsyn som han tecknar täcker det begreppet.

Det var rätt intressant det där med folkpensionerna. Det var alltså de missnöjda och de som inte ville någonting, som kom att bestämma att folkpensionsreformen inte skulle komma att genomföras på femton år. Herr Håstad berörde också förhållandena i Danmark, men inte heller den jämförelsen kan man göra med någon framgång.

Där är folkomröstningen omgärdad med så många restriktiva bestämmelser, att jag inte är övertygad om att den har någon större möjlighet att komma till användning.

Herr Dahlén förde över resonemanget från folkomröstningsplanet till tvåkammarssystemet. Det är dock representationen som sådan man bygger parlamentarismen på. Om den för ögonblicket har två kamrar eller i fortsättningen får någon annan konstruktion, så är det ändå på denna man måste bygga parlamentarismen.

Jag förstår mycket väl, herr Hjalmarson, att man skall umgås med stor försiktighet med högerens uttalanden. Men jag skall gärna läsa fortsättningen ur programmet. Där står nämligen: »Högern finner det emellertid förtjänt att ånyo förutsättningslöst överväga om inte folkomröstningsinstitutet bör mera fast införlivas i Sveriges författning.» Det är en väldig skillnad mellan herr Hjalmarsons krav i dag om beslutande folkomröstning och högerprogrammets uttalande om förutsättningslös utredning om folkomröstning i allmänhet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! När vi nu diskuterar en sida av demokratiens problem, är det alldeles rätt, såsom herr Hjalmarson gjorde, att erinra om hur demokratiens livsvillkor såg ut för ganska få år sedan, hur det då var ställt i världen, när den fruktansvärda möjligheten var ganska nära, att det kanske bara var fråga om vilken färg det skulle bli på diktaturen. Då har vi all anledning att vara tack samma för hur det nu är ställt. Vi alla, som hittills har yttrat oss i diskussionen, har utgått från samma värdering av demokratien såsom den enda människovärdiga livsformen, och hela debatten har rört sig kring frågan, hur den på bästa sätt skall bli förverkligad. Det är riktigt, som också herr Hjalmarson gjorde, att framhålla att man i en

Allmän folkomröstning.

demokrati alltid måste ha detta problem för ögonen, alltid måste fråga sig hur demokratin skall kunna arbeta så bra som möjligt och hur den enskilda människan skall komma i centrum — ty det är ju meningen med demokratin.

Från socialdemokratiskt håll kan vi så mycket hellre understryka mycket av vad herr Hjalmarson sade, som det i långa stycken överensstämde med flera anföranden i dessa viktiga frågor, som statsministern på senare tid har hållit. Det är bra, att vi från de olika partiernas sida nu tar upp dessa principiella och viktiga frågor. Det är angeläget, tycker jag, att folkrepresentationen ägnar sig inte bara åt de i och för sig nödvändiga och viktiga frågorna om livets nödtorft utan också åt principiella debatter med utgångspunkt från vår gemensamma grundsyn på människornas tillvaro.

Men om alltså utgångspunkten är densamma och vad vi alla vill komma fram till är, hur demokratin skall förbättras, hur de enskilda medborgarna skall kunna aktiveras och hur vi på bästa sätt skall få dem att medverka i folkstyret, så tycker jag nog att det är en demagogisk förenkling av problemet att sedan fortsätta med att säga, att bara man kommer så långt som möjligt direkt fram till en omedelbar beslutanderätt i alla frågor för alla människor, är det den bästa möjliga demokratin. Detta är, det måste jag upprepa, en demagogisk förenkling. Det förhåller sig inte så, och det var, om jag förstod herr Skoglund i Umeå rätt, detta som han menade, när han gjorde jämförelser med andra länder och med de kommunala förhållandena. Därför att man har ett referendumsystem i Amerika och Schweiz men inte i England, så går det inte att utan vidare påstå, att demokratin är bättre i de förstnämnda länderna. Och på det kommunala fältet har vi ju, som också herr Skoglund nämnde, gått ifrån den direkta och som en mera primitiv form betraktade de-

mokratien. Det var inte så länge sedan — det var när den nya kommunallagen kom till — som vi genom lagstiftning avskaffade den allmänna rådstugan. Ända till dess kunde, åtminstone i princip, invånarna i en liten stad sammanträda på torget och fatta beslut. Denna möjlighet avskaffades genom den nya kommunallagen. Med det resonemang, som här förts om att man får en bättre demokrati genom att folket får en direkt beslutanderätt i alla frågor, skulle man alltså kunna säga, att nyss har riksdagen enhälligt beslutat att försämra demokratin i kommunerna.

Det förhåller sig uppenbarligen inte på det sättet, utan frågeställningen är i stället: hur skall man med hänsynstagande till alla föreliggande förhållanden bäst komma fram till goda arbetsformer för demokratin, till medinflytande för människorna? Det är från dessa utgångspunkter som propositionen har tagit upp problemet om folkomröstning och behandlat alternativen rådgivande eller beslutande referendum. I propositionen föres ett långt resonemang, där man väger fördelar och nackdelar, för att komma fram till det praktiskt mest tillfredsställande systemet — inte efter någon abstrakt trossats utan efter ett noggrant avvägande av praktiska fördelar och nackdelar.

Argumenten är ju kända och finns i propositionen, och jag skall därför inte länge uppehålla mig vid dem. Jag skall bara erinra om ett par synpunkter.

Bland annat gäller det frågan om de obestridliga svårigheterna att förena vårt parlamentariska sätt att arbeta med en beslutande folkomröstning. Man kommer inte ifrån dessa avsevärda svårigheter genom att säga, att det beror på vilket slags parlamentarism man har. Det är inte detta som problemet gäller, utan vad vi har understrukt — och vad väl alla måste vara ense om — är att den förnämsta formen för folkets

Allmän folkomröstning.

beslutanderätt består i riksdagen och regeringens ansvar inför riksdagen. Och det är obestriddligt, att en beslutande folkomröstning vållar svårigheter, som nu inte finns, i detta systems sätt att arbeta.

Vidare har i propositionen upptagits det argumentet, att institutet folkomröstning är nyttigt, därför att man därigenom kan föra fram en viss fråga, som kanske inte varit aktuell vid valen och som kanske går rätt igenom partierna. Detta är riktigt, och det fastslås också i propositionen. Men man kan i allt väsentligt nå samma resultat genom en rådgivande folkomröstning som genom en beslutande.

Detsamma gäller om den stimulerande inverkan, som man kan hoppas att en folkomröstning skall ha på människornas intresse för allmänna angelägenheter. Härvidlag är erfarenheterna emellertid inte alideles entydiga. Det finns exempel från utlandet som visar, att människorna tvärtom blivit politiskt uttröttade genom upprepade folkomröstningar och att detta kunnat skada valen, som ju dock måste vara medborgarnas viktigaste och förnämsta sätt att delta i folkstyret.

Med de resonemang, som jag nu berört, har propositionen kommit fram till att man kan vinna det värdefulla i referenduminstitutet också genom en rådgivande folkomröstning.

Men sedan tillkommer svårigheterna med en beslutande folkomröstning, som den rådgivande inte har. Jag har redan berört en viktig sådan, svårigheten att förena en beslutande folkomröstning med vårt parlamentariska system. Det finns emellertid också ett annat betydelsefullt problem, och det är att om man har en beslutande folkomröstning, måste ju hela beslutet i alla dess delar bli föremål för omprövning och omröstning ute bland folket, och med vårt nuvarande invecklade samhällsmaskineri är ju de flesta stora frågor, när de blir utarbetade i detalj, mycket komplicera-

de. Det kan hända, såsom vi nyss såg i en ganska enkel sak om en del praktiska justeringar i rättegångsbalken, att man är ense om en hel rad problem och oense endast om en punkt i ett större lagförslag. En stor reform innehåller i *färdigt skick* en sådan mängd problem, att man får ett ensidigt och falskt resultat, om man bara ställer frågan ja eller nej. Det kan fordras helt andra avväganden, den kan bli fråga om ändringar eller om antagande i en viss del och förkastande i en annan.

Därför att man vid beslutande folkomröstning nödgas låta medborgarna ta generell ställning till så stora och invecklade frågor, som ett stort lagförslag utgör, får man inte ett ordentligt svar på frågorna. Däremot kan man förfara på ett annat sätt vid rådgivande folkomröstning. Där har man ännu inte kommit så långt som till detaljerade och utarbetade förslag, utan där gäller det att ta ställning till en väsentlig princip, och där tar man alltså fram bara den frågan och låter folket rösta om den. Då kan riksdagen och regeringen få ett råd med anvisning om hur folket ser på en principfråga, och det är en sak som varje medborgare kan och bör ta ställning till.

Sedan gäller det för riksdagen och regeringen att i sin tur ta ställning till detta råd. Nu säger man: Skall den enskilde medborgaren bara få ge ett råd? Han skall väl ha den suveräna makten? — Ja, det får medborgaren också, om resultatet av den rådgivande folkomröstningen verkligen är ett uttryck för en stor och samlad opinion, men det är ju inte alls säkert att det är fallet, ty det kan hända t. ex. att deltagandet i folkomröstningen blir mycket litet och att även majoriteten är mycket knapp. Då skulle, om det vore beslutande folkomröstning, kanske ett mindretal av folket trycka sin prägel på beslutet. Men om riksdagen och regeringen bara har fått ett råd genom folkomröstningen, då kan de ta hänsyn just

Allmän folkomröstning.

till om dess resultat verkligen är ett representativt uttryck för folkets mening, och man kan vara övertygad därom, att ifall det verkligen är ett sådant, då kommer statsmakterna att lyda det rådet.

På grund av sådana överväganden har regeringen kommit fram till den slutsatsen, att man kan vinna det värdefulla i referenduminstitutet, en ny sida av folkets arbete i och för sin egen stat, genom rådgivande folkomröstning. Vi har kommit till den slutsatsen, att denna kan medföra praktiskt taget samma fördelar ur synpunkten av demokratiens stärkande som den beslutande folkomröstningen men att den inte medför de uppenbara olägenheter och svårigheter, som är förenade med den beslutande formen. Därför har regeringen stannat vid den utbyggnad av det rådgivande institutet, som föreslagits i propositionen, och det är regeringens förhoppning att detta institut också kommer att tas i anspråk.

Det har visserligen visat sig vara svårt, har jag hört från kommittén, att få fram lämpliga objekt för folkomröstning. Detta är i så fall beklagligt, och jag tror att man skall fortsätta försöken att få fram viktiga och angelägna principfrågor, som skall underställas det svenska folket. Varför skall man inskränka sig till sådana ting som höger- och vänstertrafik eller motbok? Det bör väl kunna gå bra att rösta om dessa frågor, men man kan naturligtvis också få fram andra och mera ingripande spörsmål. Det finns säkert många och viktiga principfrågor om samhällets omdaning, om den ekonomiska maktens placering i olika sammanhang — hos samhället eller hos de enskilda — som det vore angeläget att få höra det svenska folkets mening om. Jag hoppas alltså att den rådgivande folkomröstning, som riksdagen väl nu kommer att besluta om, skall komma till praktisk användning och därigenom

visa sig bli praktisk till gagn för demokratin.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Eftersom denna fråga nu kommer till ett avgörande hade jag tänkt säga några ord om den.

Det har ju blivit en ganska märklig omkastning av hela problemet i denna sak. Förr var ju frågan om folkomröstning en stor fråga ute hos det svenska folket, men den var en förfärligt liten fråga i den svenska riksdagen. Nu är det faktiskt helt omvänt. Ute hos folket spelar denna fråga för närvarande en mycket obetydlig roll. Jag kan inte erinra mig att någon enda människa på något möte som jag har varit med om under alla dessa år har ställt frågan, om man skulle utbygga folkomröstningsinstitutet. Men nu har det i stället blivit en förfärligt stor fråga i riksdagen. Om denna fråga skulle göras till föremål för en närmare sondering skulle det säkerligen bekräftas, att den tystnad som man möter ute hos folket när det gäller denna sak också motsvaras av en ganska stor likgiltighet.

För arbetarklassen var ju folkomröstningsinstitutet tidigare en stor sak. Det spelade på sin tid i arbetaragitationen en roll nästan jämförlik med generalstrejkspropagandan mot kriget. Det framstod om inte som ett universalmedel så dock som ett viktigt hjälpmedel för att ta ifrån rikemännen någonting av deras tidigare makt. I kampen mot den tusengradiga och senare den fyrtiogradiga skalan verkade idén om en folkomröstning, där varje människa skulle ha en röst, suggerande och inspirende på arbetarmassorna. Man hade den meningen att man genom folkomröstningen skulle kunna vinna ett ökat inflytande åtminstone på vissa begränsade frågor, som kanske också skulle kunna påverka den allmänna politiska utvecklingen i stort.

Nu har det socialdemokratiska partiet börjat tala allt mindre om detta

Allmän folkomröstning.

folkomröstningsinstitut. Det finns väl kvar i partiprogrammet ännu, såvitt jag vet, men det är, som jag uppfattar det åtminstone, mera en läpparnas beaktelse till en vacker tanke än ett verkligt djupt känt behov hos socialdemokratiens ledning att genomföra en sådan utbyggnad av folkomröstningsinstitutet. Jag tycker att man skulle säga rent ut vad som är den djupaste anledningen därtill. Jag är nämligen på många sätt överens med socialdemokraterna om att man bör bromsa i denna fråga, ty när nu, för att citera Morgon-Tidningen, partiet högers-folkpartiet tagit frågan om folkomröstning på entreprenad, förstår ju alla vilka orsaker som ligger därunder. 22 års minoritetsläge där dessa partier mest tvingats inta oppositionsställning har väl bibringat dem uppfattningen, att en beslutande folkomröstning skulle kunna bli ett korrektiv till den politik, som det regerande partiet eller skall vi för ögonblicket säga de regerande partierna vill föra. Jag förstår dem verkligen när de räknar med att vissa fördelar skulle kunna uppnås genom ett sådant institut, och jag förstår också att det är på grund av dessa fördelar, som socialdemokraterna är mycket ljumma vänner till en långtgående reform i denna fråga.

Högersn och folkpartiet litar främst till sina oerhörda ekonomiska och propagandistiska resurser. Vi har visst 85 procent s. k. borgerlig dagspress här i landet, och vad veckopressen beträffar är det en ännu mycket högre procent som är borgerlig. Man ser hur radion brukas i högersn och folkpartiets tjänst. Det är ett faktum, även om socialdemokraterna i radionämnden inte vill låtsas om det. Man ser på många områden hur dessa väldiga ekonomiska och propagandistiska resurser åt högersn och folkpartiet ger ett politiskt inflytande, som de inte kan skaffa sig på annat sätt. De har inte kunnat få ett motsvarande resultat bland väljarna helt enkelt på grund av det svenska fol-

6 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 23.*

kets mycket klassmässiga inriktning. Arbetarklassen utgör flertalet av folket och den är rent instinktmässigt misstänksam mot högersn och folkpartiet och kan därför inte rösta med dem.

Det är emellertid uppenbart — där tror jag att högersn och folkpartiet räknar rätt — att man i vissa enskilda frågor, som skulle kunna ryckas ut ur det större sammanhanget, kunde få majoriteter som, om de fick sin vilja fram, korrigerade den politiska linjen som riksdagens flertal och regeringen velat följa. Jag tror att en konsekvent utbyggnad av detta folkomröstningsinstitut indirekt skulle kunna få sådana följder. Att man sedan från högersn och folkpartiets sida motiverar sina anspråk i dessa avseenden med mycket väljudande demokratiska talessätt är ju en sak för sig. Man vet hur långt vederbörande är beredda att gå när det gäller demokratin. Det visade sig senast under 1930-talet när man tog ett steg tillbaka för att återta de eftergifter i demokratiseringsfrågan som gjorts under det första världskriget. Då återinfördes skattestrecket beträffande den kommunala rösträtten, och det är väl ingen som tvivlar på att man, om den politiska utvecklingen hade gått i den riktning man då räknade med, i dessa dagar i den svenska riksdagen skulle ha talat om någonting helt annat än åtgärder för att utbygga demokratin.

Så ser vi denna fråga i stort. Jag har till mitt stora nöje hört att herr Håstad gärna vill stödja sig även på en motion i frågan, som vi från kommunistiskt håll framlade någon gång efter krigsslutet. Om man ser saken formellt har han rätt, men man bör då observera att vi ställde frågan om folkomröstningen såsom en detalj i förslaget om en allmän utbyggnad av demokratin, som bl. a. skulle syfta till att beröva rikemännen det monopol de har över propagandaresurserna och skapa en verklig jämlikhet på detta område. Om man kunde åstadkomma en sådan

Allmän folkomröstning.

jämlikhet anser jag att folkomröstningsinstitutet skulle kunna spela en verkligt progressiv roll. Jag tycker att högerns och folkpartiets i reservationen framförda förslag att möjliggöra för 23 procent av riksdagens ledamöter att korrigera beslut som följaktligen fattas av 77 procent av riksdagens ledamöter, är en så monstruös tanke, att det skulle vara mycket svårt att verkligen mobilisera demokratiska argument för att åstadkomma sådana resultat, ty ytterst hänger det ändå på vart man skulle kunna komma med en sådan reformering.

Herr talman! Jag vill kort och gott deklarerar, att jag och mina meningsfränder ämnar rösta med utskottsmajoriteten i denna fråga. Vi anser det ganska orimligt att riksdagen i dag skulle fatta ett beslut om rådgivande folkomröstning, som sedan skulle bli föremål för grundlagsenlig behandling, och att man därefter skulle skicka ut till folkomröstning frågan om en beslutande folkomröstning. Ett sådant handlingssätt lär knappast vara ägnat att stärka riksdagens anseende hos det svenska folket.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag kommer att framställa yrkande om avslag både på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, skall jag be att få säga några ord.

Herr Hjalmarson har här talat om en överhet på ett sådant sätt, att det verkade som om han inte lagt märke till att den regering och riksdag, som nu sitter, är valda av svenska folket i fria val. Jag tycker inte att man på ett ned sättande sätt skall tala om en överhet, som ju är ett uttryck för vad svenska folket i fritt val har givit till känna.

Vidare talade herr Håstad om att de enskilda människorna ute i landet hade en känsla av maktlöshet. Ja, herr Hå-

stad, i början av seklet, då det svenska folket i gemen stod utanför samhället, då kunde man tala om en sådan maktlöshet, men i dag, när det svenska folket inte längre står utanför utan har flyttat in i fosterlandet Sverige, då är det fråga om någonting annat, när man såsom herr Håstad talar om maktlöshet.

Det har också anförts det argumentet, att man måste ta hänsyn till den verkliga uppfattningen hos folket och att folket måste ta ansvaret. Men är det rimligt att den riksdag, som valts av svenska folket, och en regering, som är ett uttryck för vad denna riksdag önskar, icke skall ta ansvaret, utan i stället i frågor av synnerlig vikt övervältra ansvaret på det svenska folket? Skulle detta vara mera skickat att avge ett veto, som man kan ta tillbörlig hänsyn till, än vi som har suttit här i riksdagen och tagit del av den förberedande behandlingen av dessa frågor? Eller är man redo att ge det svenska folket en orientering om dessa olika frågor, som gör det möjligt för dem att på kort tid sätta sig in i dessa?

Jag kan inte heller underlåta att fråga, om en utbyggnad av omröstningsinstitutet verkligen är något aktuellt och något som vore ägnat att skapa större demokrati, när det ändå finns möjlighet att gå ut till svenska folket med vissa spörsmål. Är det inte uttryck för en primitiv demokrati, när man vill införa beslutande folkomröstning här i landet? Efter vad jag kan förstå, beror det hela på att högern och folkpartiet nu har en känsla av att man inte kommer att få makten i den svenska riksdagen, och därför ser man i detta omröstningsförfarande en möjlighet till en borgerlig renässans, som skulle göra det möjligt för dem att få större inflytande.

Visst är det demokratiskt med omröstningar, men vi skall också komma ihåg, att genom en mängd omröstningar kan man nöta ut demokratin — det är kanske det som damerna och her-

Allmän folkomröstning.

rarna på en del håll här önskar skall bli resultatet.

Jag skulle också vilja säga några ord om ett par praktiska sidor av saken, vilka efter vad jag kan finna inte har berörts i vare sig propositionen eller utskottsutlåtandet. Är det så, att man vill ha reda på folkets vilja, måste det ju vara angeläget att se till, att en viss del av den svenska valmanskåren verkligen möter upp vid valurnorna och avger sitt veto. Men hur skall man hastigt kunna få fram folk till valurnorna t. ex. under vintern, då riksdagen är samlad, och hur skall man då över huvud taget kunna ge dem den upplysning som behövs?

När den svenska fackföreningsrörelsen går till omröstning om ett avtal, krävs det ju ett visst procentuellt deltagande för att resultatet av omröstningen skall tillmätas någon betydelse. Anser man inom högern och folkpartiet att detta är felaktigt och att vi i stället bör återgå till gamla former och införa ett syndikalistiskt system, som ständigt skapar oro? Menar man att svenska folket skall tillfrågas, om de vill ha den eller den lönen, och så skall man utan vidare acceptera resultatet?

Tänker man ha allmänna omröstningar på vardagarna, och skall arbetsgivarerna, stat och kommun då åläggas att betala kostnaderna för dem som deltar i omröstningen? Skall staten betala alla resekostnader — jag tänker då särskilt på förhållandena i Norrland vintertid? Det kan ju inte vara meningen att vi inte skall ställa till förfogande sådana resurser, att svenska folket skall kunna komma fram till valurnorna även vintertid.

Vidare skulle jag vilja fråga de borgerliga, om de i en depressionstid skulle vara villiga att ställa under allmän omröstning spörsmålet om en socialisering av industrien? Jag är säker på att vi hade fått majoritet, om vi på 30-talet när det fanns så stor arbetslöshet hade gått ut till folket i frågan om

att socialisera svenska industrien. Vill man inom industrien tillämpa industriell demokrati?

Alla de akademiska frågor, som vi här diskuterar, hör inte till dem som verkligen är aktuella ute bland folket. Dit hör frågan om hur man skall få medbestämmanderätt inom industrien. Vill högern och folkpartiet acceptera att vi i en omröstning avgör hur vi vill ha det ordnat på det området?

Jag vågar säga att de som ställer förslaget inte har tänkt igenom frågorna på ett riktigt och förnuftigt sätt. Högern har i år motionerat om lägre statsutgifter och skattelättnader. Hur mycket skulle då en folkomröstning kosta? 10 miljoner, 50 miljoner eller mera?

Om omröstningsförfarandet skall ha någon mening och man vill utbygga det så, som herr Hjalmarson här talade om, är det väl inte meningen, att vi skall låta folket uttala sig i en eller två frågor, utan vi skall låta svenska folket gå till omröstning oupphörligt i viktiga saker. Jag skulle önska att man tog upp frågan om arbetstidsförkortning, arbetarpensionering eller om försvaret och en hel del andra frågor som svenska folket är intresserat av. Men är svenska folket i en allmän omröstning — utan tillgång till det material som vi har här i riksdagen — mera skickat än svenska riksdagen att bedöma t. ex. våra försvarsfrågor?

Det har talats om Schweiz i olika sammanhang. När jag läste om herr Håstads doktorsdisputation en gång i tiden, var jag också mycket tjugad av det schweiziska statsskicket, men sedan jag på närmare håll fått se resultatet av denna statsform, som herr Håstad rekommenderar åt svenska folket, tycker jag visst att de ekonomiskt starka har det gott ställt i Schweiz, men Gud bevare oss för de breda folklagrens villkor. Så vill inte vi ha det ordnat i det svenska samhället.

Jag skulle sedan också vilja ha svar på frågan: Syftar denna aktion till en

Allmän folkomröstning.

permanent samregering? Jag förstår att exempelvis herr Dickson är angelägen om att vi skall få en sådan regering. Men även om folket i en fråga »av särskild vikt» säger ifrån, att det inte vill vara med om ett regeringsförslag, är det självfallet, anser jag, att regeringen, när vi nu har ett parlamentariskt system, måste avgå. Eftersom vi inte kan byta regeringen i ett parlamentariskt system utan att riksdagens sammansättning ändras, så måste vi gå till nyval. Låt oss då säga att folket i ett sådant nyval skulle ge regeringspartier-na förnyat förtroende. Hur skulle herrarna klara den situationen?

Visst talas det vackert om demokrati när det passar sig, men när vi saknade allmän rösträtt, varför var man då inte med om allmän folkomröstning för att detta medel skulle komma i svenska folkets händer?

Naturligtvis kan man använda allmän folkomröstning. Det har vi sett i en del andra länder med ända upp till 100 procents deltagande. Men är högern och andra här i landet villiga att acceptera dessa omröstningar som ett uttryck för folkets verkliga vilja?

Jag tror, herr talman, att denna fråga har väckts utan att den blivit tillbörligt utredd och att det därför inte är möjligt att i dagens situation ta ställning till densamma. Därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag både på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Herr FAST (s):

Herr talman! Med hänsyn till att middagsrasten skall börja, skall jag inskränka mig i högsta grad. Herr Lundbergs kritik riktade sig knappast mot utskottsutlåtandet utan mot reservationen om beslutande folkomröstning, ty enligt utskottets mening är vi inte mogna att ta steget att införa en sådan. Jag hänvisar till vad utskottet tidigare utförligt har skrivit om den saken.

Den rådgivande folkomröstningen anser jag att vi som är realpolitiker nu

borde samla oss omkring. Man behöver ju inte ställa upp samma fordringar för en rådgivande som för en beslutande folkomröstning, vare sig i fråga om urvalet av frågor som kan tas upp eller i fråga om den majoritet av röstberättigade som måste delta. Svenska folkets villighet att ta del i en omröstning ger ju också en anvisning om det värde man kan tillmätta den rådgivande folkomröstningen. Detta gör att alla de betänkligheter som herr Lundberg var inne på beträffande den rådgivande folkomröstningen inte är bärande. Vi skall vara på det klara med att vi som demokrater är mycket angelägna om att se till, att man får de bästa möjliga instrument till demokratiens förfogande. Jag tror inte att en beslutande folkomröstning blir ett sådant instrument. I verkligheten tror jag att även en rådgivande omröstning kommer att användas utomordentligt sparsamt; det kommer erfarenheten att ge vid handen. Intet parti vågar helt enkelt beträda den linjen för ofta och på det sättet trötta valmanskåren i förväg inför de allmänna valen. Även om staten tar på sig en väsentlig del av kostnaderna kommer det ändå att vila så stora kostnader på partierna, att de skulle bli ekonomiskt utarmade om man skulle använda detta instrument i någon större utsträckning. Detta gör att jag tycker att man inte skall visa alltför stor skuggrädsla när det gäller den rådgivande folkomröstningen. Därför tycker jag att den föreslagna procenten, således den medelväg som utskottet valt, kan vara rimlig i detta sammanhang. Utskottet har ju gått en medelväg mellan oppositionens ståndpunkt å ena sidan och den ståndpunkt som här företrädades av utskottets vice ordförande.

Herr talman! Jag vill tillägga några ord från min egen utgångspunkt. Detta utskottsutlåtande innebär icke något löfte, som man sedermera har att jämföra, när det gäller frågan att överflytta

Allmän folkomröstning.

denna omröstning till det kommunala fältet — till landstingen eller primärkommunerna. Därom säges icke ett ord. Här avses en ändring i grundlagen och således icke någon ändring i kommunallagarna. Jag har anledning att säga detta, herr talman, därför att vi alldeles nyss har antagit en ny kommunallag. Där har vi utan några som helst invändningar från riksdagsoppositionen tagit bort den sista resten av alla kommunalstämmor och rådstugor. Det är klart att om man haft den uppfattningen att man på det kommunala området skulle ge folket större möjligheter att direkt medverka, då skulle man ha bibehållit kommunalstämmorna och rådstugorna och lagt vissa ärenden under deras behörighet. Nu har man utan några som helst protester avskaffat allt detta och gått över till det representativa systemet. Har man gjort detta, så finns det inte heller något behov och något utrymme för en sådan här omröstning. Området som kan komma i fråga är så pass litet, och medborgarna har så många medel till förfogande att direkt göra sitt inflytande gällande även utanför den valda representationen. Dessutom är de frågor, som skulle kunna bli föremål för omröstning, av den karaktären, att de föga lämpar sig att kastas ut i den allmänna agitationen. Jag vill bara ta ett par exempel. Det råder i regel stora strider om vi skall bygga sjukhus av den eller den storleken och var sjukhusen skall förläggas. Man diskuterar om vi skall bygga en skola av den eller den storleken och var den skall förläggas. Att överlämna sådana frågor till folkets avgörande — även om det bara skulle gälla en rådgivande omröstning — skulle leda till en oerhörd förvirring. Andra slags överväganden och andra hänsynstaganden än som är möjliga vid en folkomröstning måste här göras.

När jag sagt detta, herr talman, vill jag bara beträffande den beslutande folkomröstningen säga, att jag inte trod-

de att denna framstöt var så allvarligt menad. Jag trodde att det mer var en lek med ord, när man ville att man till rådgivande folkomröstning skulle överlämna frågan om införande av beslutande folkomröstning. Det tycks dock inte vara så. Jag unnar oppositionen så utomordentligt väl att få detta lilla ben att gnaga på i valrörelsen. Jag kan försäkra att det inte är mycket kött på benet — att det inte finns någon resonans ute bland väljarna i denna fråga. På den punkten delar jag helt och hållet den uppfattning som herr Hagberg i Stockholm gjort sig till talesman för.

Det är en sak som inte fått tillräckligt utrymme i denna debatt — åtminstone inte i den del av debatten som jag haft tillfälle att höra; jag har nämligen inte varit inne hela tiden. Man har här inte gjort tillräckligt klart för sig sammanhanget mellan å ena sidan det styrelsesystem, som vi för närvarande har, och det system, i vilket en beslutande folkomröstning möjligen skulle kunna passas.

När vi behandlade konstitutionsutskottets betänkande angående valsättet m. m. gav jag uttryck åt den uppfattningen, att man borde åstadkomma en vidgad undersökning av hela vårt demokratiska styrelseskick. Av praktiska skäl måste jag den gången vika från min ståndpunkt. Utskottet skrev emellertid på ett sådant sätt, att statsministern ansåg sig kunna förklara, att regeringen var oförhindrad att ta upp frågan igen, och det kom ingen motsägelse från utskottets sida.

Skall man ge sig in på folkomröstning, måste man samtidigt ta upp frågan om valsättet, första och andra kammarens ställning i riksdagen och en rad andra problem. Det går inte att ensidigt hålla fast vid att en beslutande folkomröstning nu snarast skall genomföras, till på köpet utan att samtidigt ge upplysning om vilka frågor som skall behandlas i folkomröstningen, hur stor procent av valmanskåren som skall

Allmän folkomröstning.

deltaga för att omröstningen över huvud taget skall bli giltig och för att ett riksdagens beslut skall bli ogiltigt etc. På så ofullständigt underlag plägar åtminstone inte denna kammare besluta. Låt oss först ta det steg, som vi är tämligen ense om, och sedan se vad som kommer att ske i fortsättningen!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag måste deklarerat, att jag har aldrig förstått yrkandena på folkomröstning. Vi har allmänna val, vid vilka folket väljer riksdagsledamöter för vissa år, som å folkets vägnar skall ta ståndpunkt till de frågor som uppkommer. Fyller inte dessa representanter det krav som valmännen har rätt att ställa på dem, kan de ju ersättas med andra vid nästkommande val. Vad skall det då tjäna till med en folkomröstning mitt under mandattiden, en folkomröstning, där folket förklarar att det inte vill ha det på det sätt som riksdagsledamöterna efter grundlig prövning av frågorna ansett?

Jag har också svårt att förstå skillnaden mellan rådgivande och beslutande folkomröstning. Vad skall man göra, om det blir stor majoritet vid en rådgivande folkomröstning? Måste man inte då ta hänsyn till vad denna majoritet anser? Eller skall man utan vidare negligera vad flertalet av folket har ansett om en viss fråga.

Jag kan som sagt inte inse, att vi behöver ett folkomröstningsinstitut. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Här har framställts många frågor till herr Hjalmarson och mig, bl. a. av herr Lundberg. Skulle vi ta upp debatt om dem alla, skulle kammaren få ett långt kvällsplenum. Att jag avstått från nya anföranden beror

alltså inte på bristande respekt för någon av ledamöterna. Vi hoppas i stället att nästa gång referendumfrågan kommer upp till behandling herr Lundberg skall uppträda tidigare i debatten, som då också, hoppas vi, kommer att äga rum inte i slutet av maj utan tidigare under vårsessionen, så att spörsmålet kan bli verkligt grundligt ventilerat.

Det är självklart, att ett referendum, som herr Fast sade, bör sättas in i sitt allmänna författningspolitiska sammanhang. Men det finns intet hinder för att ta upp frågan till behandling från den nu gällande grundlagens synpunkt. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att när frågan om en allmän författningsrevision fördes på tal i motioner i fjol avvisades dessa såväl av konstitutionsutskottet som av riksdagens majoritet.

Herr Fast anmärkte för tredje året å rad på att utredningen inte tagit med någon minimiprocent av röstande för avslag vid decisivt referendum. Han förde härvid fram sakliga synpunkter som förtjänar beaktande. Jag har tidigare sagt herr Fast och vill upprepa det nu att är det bara den saken som står mellan oss skall vi nog kunna komma överens.

Erfarenheter från andra håll har visat att vid ett fakultativt referendum, alltså referendum som begäres på visst sätt och vissa villkor, är röstdeltagandet mycket högt. I Schweiz har detta varit 65 procent eller nära det genomsnittliga valdeltagandet. Detsamma har varit förhållandet i Amerika. Den praktiska betydelsen av herr Fast's tilläggsregel är därför knappast så stor, men vi må gärna diskutera den.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i avd. A), nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på förkastande av det av utskottet framlagda grundlagsändringsförslaget; och fann herr talmannen den förra propo-

Allmän folkomröstning.

sitionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller konstitutionsutskottets hemstállan i avdelning A) i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstär

Ja;

Den, det ej vill, röstär

Nej;

Vinner Nej, har kammarén förkastat det av utskottet framlagda grundlagsändringsförslaget.

Sedan kammaréns ledamöter häréfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkstálldes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemstállan i avd. A).

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande den reservation, som av herr Herlitz m. fl. avgivits under avd. A), nämligen dels på bifall till nämnda reservation dels ock på förkastande av det i reservationen framlagda grundlagsändringsförslaget; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Fast begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller den reservation, som av herr Herlitz m. fl. avgivits under avdelning A) i konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 16, röstär

Ja;

Den, det ej vill, röstär

Nej;

Vinner Nej, har kammarén förkastat

det i denna reservation framlagda grundlagsändringsförslaget.

Sedan kammaréns ledamöter häréfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkstálldes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkstálldes. Därvid avgåvos 74 ja och 122 nej, varjämte 2 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså förkastat det i denna reservation framlagda grundlagsändringsförslaget.

Herr talmannen gav härpå propositioner i fråga om den av herr Pettersson i Norregård m. fl. avgivna reservationen, nämligen dels på bifall till ifrågavarande reservation dels ock på förkastande av det i densamma framlagda grundlagsändringsförslaget; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén förkastar det grundlagsändringsförslag, som framlagts i den av herr Pettersson i Norregård m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 fogade reservationen, röstär

Ja;

Den, det ej vill, röstär

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit ifrågavarande reservation.

Sedan kammaréns ledamöter häréfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkstálldes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns leda-

Allmän folkomröstning.

möter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 141 ja och 52 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså förkastat det i nu förevarande reservation framlagda grundlagsändringsförslaget.

Beträffande avd. B) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Herlitz m. fl. under denna avdelning avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Håstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan under avdelning B) i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Herlitz m. fl. under denna avdelning avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 73 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i avd. B) gjorda hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta sammanträde komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.28.

In fidem
Gunnar Brith.

Tisdagen den 25 maj.

Kl. 19.30.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett ångkraftverk på västkusten jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 185 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 19 mars 1954, föreslagit riksdagen besluta att i enlighet med ett av vattenfallsstyrelsen framlagt förslag ett ångkraftverk skulle anläggas i Stenungsund i Bohuslän.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald m. fl.* (I: 524) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Netzén* (II: 673), i vilka hemställts att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam utredning beträffande möjligheterna att förlägga ett ångkraftverk till Bolsten i Bohuslän.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 524 och II: 673, besluta att i enlighet med vattenfallsstyrelsens förslag en ångkraftstation skulle anläggas i Stenungsund i Bohuslän.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ohlon*, *Ragnar Persson*

och *Bergman*, fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 524 och II: 673, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

2) av herr *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Ibland brukar man anklaga vattenfallsstyrelsens folk för att de med sina kraftverksanläggningar förstör naturen, och då har hittills vattenfallsstyrelsen inte utan skäl kunnat säga, att man ju måste förlägga kraftverken där vattenfallen finns och att man därför inte har så stora möjligheter att välja. Men när det gäller det ångkraftverk, som nu är projekterat, har vattenfallsstyrelsen för första gången, i varje fall på mycket länge, möjlighet att visa, att man kan ta hänsyn också till andra synpunkter än de rent tekniska. Denna chans har man emellertid utnyttjat så dåligt, att man nu föreslår en placering av detta ångkraftverk där olägenheterna ur alla andra synpunkter än de rent tekniska är de största tänkbara. Jag behöver inte här rekapitulera denna sak — den har varit föremål för diskussion i ett tidigare sammanhang här i kammaren — men jag vill i korthet nämna, att detta ångkraftverk är en mycket stor anläggning. Den kommer att draga över 200 miljoner kronor i anläggningskostnad. Man får en viss uppfattning om storleken på ångkraftverket då man hör, att om verket drivs med enbart kol, kommer det att kräva ungefär 200 ton kol i timmen.

Man vill lägga detta ångkraftverk i

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

Stenungsund, mitt i ett av de allra förnämsta bad- och rekreationsområden som finns på hela västkusten, och mitt i badområdet skall man lägga en oljehamn, som skall kunna ta emot de allra nyaste jättetankers på 40 000 ton eller däröver.

Det är klart att det blivit stor opposition mot att förlägga en dylik anläggning på en plats, där den kommer att åstadkomma så oerhört stora olägenheter. Markägarna protesterar. Det är fem jordbrukare som tillsammans bildar en by av fäderneärvda gårdar, som de givetvis ogärna vill gå ifrån. Det finns i Stenungsundstrakten ungefär 16 000 sommargäster, som inte är förtjusta över att få sina bad- och rekreationsmöjligheter allvarligt försämrade. Men det finns också andra intressen. Svenska naturskyddsföreningen har i en mycket utförlig remisskrivelse kraftigt protesterat. Barnkolonierna, som ligger runt omkring, har vädjat, Göteborgs stad har avrått från placeringen, regionplanechefen anser att placeringen är felaktig, men ingenting hjälper.

Det är inte fråga om vilka små barnkolonier som helst. Majblommans stora koloni, som tar emot ungefär 150 barn om året från tuberkulösa hem vilka utväljs bland 1 500 majblommekommittéer runt om i landet, blir praktiskt taget närmaste granne med det nya ångkraftverket. Men dessa invändningar viftas bort. Teknikens ångvält skall gå fram, även om den skulle krossa en blomster-rabatt.

Om det inte funnes något hållbart alternativ till denna förläggning i Stenungsund, hade man till nöds kunnat förstå den attityd vattenfallsstyrelsen har intagit. Men vattenfallsstyrelsen har själv i slutomgången valt mellan Stenungsund och Bolsten. Den senare platsen ligger vid Kungälv, också den i Bohuslän. Dessa två platser tycks ur teknisk synpunkt vara ungefär likvärdiga. Stenungsund har vissa företräden, men å andra sidan har Bolsten också

vissa obestriddliga fördelar. Kraftledningarna får där en kortare sträckning. Kraftöverföringsförlusterna blir mindre och man har möjlighet till sötvattenskyllning, vilket är en fördel. Vattenfallsstyrelsen fann emellertid, när den gjorde upp sin kalkyl, att Bolsten skulle bli obetydligt dyrare, och det var denna faktor som gjorde, att utredningen inom vattenfallsstyrelsen stannade för att föreslå stenungsundsförläggningen.

Nu har det emellertid från hamnstyrelsen i Göteborg framlagts förslag till en ny utformning av bolstensprojektet, som skulle kunna bli praktiskt taget lika billigt som Stenungsund om inte billigare. Göteborgs stad har begärt en utredning av detta nya projekt, och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som tillstyrkt placeringen i Stenungsund, har dock förutsatt att det vid en utredning av detta nya alternativ icke kommer fram andra siffror beträffande kostnaderna för Bolsten. Någon sådan utredning har dock icke verkställts, i varje fall icke redovisats i propositionen. I stället har vattenfallsstyrelsens folk i sin iver att till varje pris driva igenom sin vilja opererat med en hel del löst framkastade påståenden om stenungsundsprojektets fördelar.

Alla är emellertid överens om att ur naturskyddssynpunkt och rekreations-synpunkt är Bolsten avgjort överlägset Stenungsund. Det är lågvärdig mark, som där skulle utnyttjas. Inga naturskyddsvärden och inga rekreationsplatser hotas. Den ligger på betryggande avstånd från bostadsområde. Man får inga olägenheter av sot och aska eller av oljespill. Sprängsten och slagg kommer inte alls att förstöra naturen på samma sätt som i Stenungsund.

Emellertid sade statsrådet i debatten i första kammaren i lördags, att kostnadssynpunkten inte var avgörande utan andra synpunkter. Det är såvitt jag förstår dels beredskapssynpunkten, dels arbetsmarknadssynpunkten. Vad beträffar beredskapssynpunkten bör man dock

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

komma ihåg, att de två expertmyndigheterna på detta område, försvarsstaben och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, har sagt, att båda projekten är ur denna synpunkt likvärdiga.

När det gäller arbetsmarknads- och lokaliseringssynpunkten har jag tidigare i denna kammare framhållit, att det är mycket angeläget, att vi inte får ett folkminskningsområde i området Stenungsund-Orust-Tjörn, och att man därför måste se till att dit kunna förlägga lämpliga industrier. Jag anser likväl, att ångkraftverket inte är någon lämplig anläggning inom detta område.

Nu kan man också fråga, hur det ligger till med arbetsmarknadssynpunkterna. Driftsdirektör Petri har i ett föredrag i Göteborg i torsdags lämnat vissa uppgifter i detta hänseende. Statsrådet Andersson meddelade visserligen i första kammaren, att han blivit felerfererad och missförstådd i pressen. Jag skall därför inte pressa hans synpunkter alltför hårt, men enligt de rapporter som har kommit dels från de tidningar som har refererat honom och dels från åhörare av föredraget menar driftsdirektören — jag skall endast nämna de synpunkter som är gemensamma för nämnda referat — att vår kraftbalans 1960 skall vara relativt tillfredsställande, att man alltså inte skulle behöva driva detta ångkraftverk vid västkusten på samma sätt som man driver ångkraftverket i Västerås, utan använda det förstnämnda bara för att utjämna verkliga dalgångar — så att säga — i krafttillförseln och ha en beredskapstid för igångsättande av kraftverket, som är längre än den som förekommer i Västerås. Jag kan inte finna annat än att driftsdirektören Petri genom sitt uttalande i någon mån har försvagat de arbetsmarknadspolitiska skälen härvidlag.

Vad är det nu reservanterna vill? Jo, reservanterna vill, att innan ett beslut fattas om förläggningsorten för det nya ångkraftverket, en opartisk utredning skall komma till stånd om möjligheter-

na att på ett ekonomiskt och tekniskt tillfredsställande sätt förlägga ångkraftverket till Bolsten. Man kan fråga sig: Är det inte en rimlig begäran att, innan ett beslut fattas i denna viktiga fråga, de nya synpunkter, som kommit fram under den tid frågan diskuterats, får komma med i en ordentlig opartisk utredning?

Med hänvisning till vad jag här sagt ber jag få yrka bifall till reservationen.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Jag skall inte ett ögonblick bestrida, att frågan om förläggningen av den aktuella ångkraftstationen är komplicerad. Därom vittnar den debatt som förts i pressen liksom den som förekommit i kamrarna. Många faktorer träder in i blickpunkten, när man skall bedöma den här frågan. Det är tekniska synpunkter, ekonomiska och arbetsmarknadsproblem. Därtill kommer, såsom herr Gustafson i Göteborg underströk, naturskydds- och rekreationssynpunkter. Det är, herr talman, min uppfattning liksom utskottets, att sistnämnda synpunkter på intet sätt bör nonchaleras i detta sammanhang.

Herr Gustafson i Göteborg uttalade att denna fråga inte var tillräckligt utredd. Jag vill med anledning därav citera en passus i den motion som han väckt här i kammaren. Han säger där, att den kommitté, som utredde frågan inom vattenfallsstyrelsen, undersökte ett femtiotal olika förläggningsmöjligheter och kom fram till två huvudalternativ, Stenungsund och Bolsten, båda i Bohuslän. Jag föreställer mig, att vad herr Gustafson i Göteborg sålunda sagt i motionen är riktigt. Det tyder på att det här varit en mycket grundlig och omfattande utredning. Det tycks också vara så, att vi är ense åtminstone om behovet av denna ångkraftstation, ävensom att den bör byggas som en bergstation. Vi kan också säga, att vi är ense om att den bör ligga vid öppet

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

vatten, med hänsyn till det stora behov av importerat bränsle som här föreligger.

Jag kan inte riktigt förstå herr Gustafsons tankegång, när han här säger, att vattenfallsstyrelsen haft alla möjligheter till förläggning av denna station, då man inte var bunden av ett vattenfall. Men herr Gustafsons egen motion bestyrker, att efter noggrann prövning man måst begränsa sig till dessa två alternativ.

De ifrågasatta huvudalternativen är alltså Bolsten och Stenungsund, och Kungl. Maj:t har föreslagit förläggning till Stenungsund liksom också utskottet. Jag vill, herr talman, fästa uppmärksamheten vid en sak, nämligen att i fråga om det ursprungliga Bolstensalternativet föreligger inte mindre än fyra varianter. Av dem återstår egentligen bara det fjärde, nämligen den variant, som är framlagd av Göteborgs hamnstyrelse och som innebär, att man skall lossa olja i Skarvikshamnen i Göteborg. Den skall lagras i ovanjordiska cisterner och därefter pumpas i oljeledning upp till Bolsten.

I propositionen har framlagts kostnadsberäkningar, och enligt desamma skulle stenungsundsförslaget stanna vid 227 miljoner kronor, medan bolstenförslaget skulle kosta 234 miljoner kronor. Nu har hamnstyrelsen i Göteborg, beträffande vad jag kallar fjärde varianten sagt, att dess förverkligande skulle kunna ske till en kostnad, som med 3 miljoner kronor understiger stenungsundalternativet. Vattenfallsstyrelsen har ingående prövat denna beräkning, men enligt uppgift från detta verk skulle bolstenalternativet i den här föreslagna formen inte bli billigare utan 1,4 miljoner kronor dyrare, än stenungsundalternativet. Man kanske också härvidlag bör föra in i bilden en annan sak, nämligen distributionskostnaden. Det heter här i en promemoria som utskottet fått från vattenfallsstyrelsen: »Om ångkraftverket förlägges

till Stenungsund, erhålles en kraftig tryckpunkt i nätet och starka ledningsförbindelser med Trollhättan och 380 kV systemet. Därigenom kan kostnaderna för nätförstärkningarna för mellersta och norra Bohuslän reduceras. Besparingen utgör enligt verkställda beräkningar ca 1 miljon kronor. Denna faktor har ej medtagits i den jämförelse mellan Stenungsund och Bolsten, som framlagts i den av vattenfallsstyrelsens kommitté gjorda utredningen.» Därtill kommer, varom vi alla är ense, att årskostnaderna blir en halv miljon högre vid ångkraftstationens förläggning i Bolsten än i Stenungsund.

Nu vill jag, herr talman, gärna erkänna, att skillnaden i anläggningskostnad inte är så betydande att man enbart med hänsyn därtill kan säga, att Stenungsund har avgjort företräde. Men vad som är avgörande, åtminstone enligt utskottets sätt att se, är de förenämliga transportförhållanden vi erhåller vid en förläggning av verket till Stenungsund. I den frågan har vi yttrande från länsstyrelsen, som förklarar, att detta alternativ avgjort är att föredraga. Jag antar att ingen vill bestrida, att länsstyrelsen i detta fall har en verklig sakkunskap. Det är också så, att det här är fråga om mycket omfattande transporter av både kol och olja. Man har under debatten framkastat den tanken, att det kunde vara onödigt med koleldning och att man kunde nöja sig med enbart olja som bränsle. Vi har emellertid i utskottet fått den uppfattning, som vi redovisat i utskottsutlåtandet på s. 14, där det heter, »att valet mellan olja och kol väsentligen betingas av den prisrelation dessa båda bränsleslag uppvisar». Därför tycker vi att det är välbetänkt att driften inte grundas enbart på det ena eller det andra bränsleslaget, utan att man bör utnyttja båda möjligheterna. Därtill kommer att det är fördelaktigt med sameldning av kol och olja vid ett ångkraftverk. Detta säger sakkunskapen

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

mycket bestämt, och då förutsätter jag att man har rätt att lita därpå.

Herr Gustafson snuddade också vid de arbetsmarknadspolitiska synpunkterna. Det är klart att man kan anföra skäl som talar för såväl Bolsten som Stenungsund. Vi har dock vid vår prövning av frågan kommit till den slutsatsen, att övervägande skäl talar för en förläggning till Stenungsund, om frågan ses ur arbetsmarknadssynpunkt; man kanske därvidlag också bör ta hänsyn till arbetsmarknadssituationen på Orust. Det är också av intresse att erinra om att både länsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen särskilt framhållit, att det är av vikt att ångkraftverket förlägges till det folkminskningsområde, i vars mitt Stenungsund är beläget. Det är därvidlag fråga om yttranden från sakkunniga myndigheter, som vi funnit värda beaktande.

Här har också införts i bilden beredskapssynpunkten. Herr Gustafson erinrade om att såväl försvarsstaben som riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap sagt, att alternativen är likvärdiga, under förutsättningen nämligen att det blir bergstationer. Herr talman! Jag tror jag vågar säga, att när de yttrandena lämnades förelåg inte det alternativ som benämnes den fjärde varianten, och det kanske i viss mån ger anledning till annan slutsats, än den herr Gustafson här drog. Nu kan man ju säga, att det inte är lämpligt att en lekman uttalar sig om beredskapssynpunkten, men vi har tillåtit oss uttala den meningen, att den fjärde varianten, det av motionärerna förordade alternativet »ur beredskapssynpunkt ter sig mindre framsynt. Den för kraftstationens drift erforderliga oljan skulle nämligen, därest detta alternativ väljes, behöva tillfälligt lagras i ovan jord befintliga cisterner i Göteborgs hamn för att därifrån genom en ca två mil lång ledning transporteras till förbrukningsorten, vilket onekligen innebär stora risker i händelse av krig.»

Man har också fört in i resonemanget frågan om kostnaderna för markförvärv och skadestånd för de båda platserna. Jag vill då erinra om att inga förhandlingar har förts om den saken, varför man där saknar alla fasta hållpunkter. Reservanterna har utgått ifrån att det skulle bli fråga om mycket omfattande skadeståndskrav. De har framhållit, att vi här måste räkna med skadestånd till sådana fastigheter, som ligger inom en cirkel av respektive en och tre kilometers radie med den planerade kraftstationsanläggningen som mittpunkt. Reservanterna har beräknat dessa skadestånd till respektive 0,5 och 3,0 miljoner kronor i Bolsten och 1,3 respektive 10,0 miljoner kronor i Stenungsund. Det kan emellertid inte bli fråga om skadestånd och marklösen i den omfattning reservanterna tänkt sig. Det har, som jag tidigare erinrat om, inte förts några förhandlingar i den frågan. Vederbörande chef i Trollhättan har dock erinrat om att man har uppskattat ifrågasvarande kostnader till en kvarts miljon kronor högre i Stenungsund än i Bolsten. Det har också anförts, att det inte finns grundad anledning att räkna med så stora skadeverkningar och så stort obehag för de kringboende, som reservanterna har velat göra gällande. Länsstyrelsen i Göteborg har uttalat som sin mening, att man inte kan förutsätta att platsen som rekreatationsområde betraktad blir nämnvärt skadad, och det tyder ju på att länsstyrelsen inte räknat med några särskilt omfattande skadeståndskrav.

Då återstår naturskydds- och rekreationssynpunkterna. Som jag tidigare framhållit har vi i utskottet inte på något sätt velat negligera dem, och detta har inte heller departementschefen gjort. Vi har också haft tillfälle att på ort och ställe studera förhållandena, och jag skall villigt erkänna, att om naturskyddssynpunkterna ensamma skulle vara avgörande eller till över-

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

vägande del avgörande, så skulle jag kunna gå med på att Bolsten är att föredra, men vi får ju här väga skilda faktorer mot varandra. Vi får väl också vara så ärliga, att vi erkänner att de tekniska och ekonomiska faktorerna väger tyngst. Vi har också funnit, att de farhågor man på sina håll givit uttryck åt måste betecknas som något överdrivna.

I detta sammanhang skall man inte heller bortse ifrån de tekniska möjligheter vattenfallsverket har att eliminera olägenheterna från ångkraftverket i drift. Man kan peka på erfarenheterna från Västerås stad. Där har man en stor ångkraftstation, och erfarenheterna därifrån tyder på, att det inte är några nämnvärda olägenheter förbundna med driften där.

Vad sedan frågan om oljespill beträffar föreligger också goda erfarenheter från vattenfallsverkets anläggning i Flaxenvik. Där har det inte hörts några klagomål, utan man har lyckats eliminera olägenheterna. Man kan också förutsätta, att vattenfallsstyrelsen försöker vidtaga alla möjliga åtgärder för att eliminera olägenheterna härvidlag. Det ligger ju i verkets eget intresse.

Härtill kan läggas, att här ifrågasvarande ångkraftverk icke kommer att drivas året om. Driften skall försiggå i begränsad omfattning. Enligt sakkunnigas, bl. a. herr kommunikationsministerns, uttalande kan man räkna med att ingen drift skall förekomma under sommaren, alltså den tid då Stenungsund i första hand utnyttjas för rekreationsändamål.

Sedan kan jag inte underlåta att ett ögonblick snudda vid vad herr Gustafson i Göteborg anförde beträffande de beräkningar, som vattenfallsverket gjort beträffande den fjärde varianten. Jag tycker inte det är sakligt motiverat att påstå, att detta alternativ inte har blivit grundligt prövat och ordentligt beräknat. Enligt utsago har Göteborgs representant haft tillfälle att föra myc-

ket ingående överläggningar med vattenfallsverket, och det har sagts mig att han därvid inte har haft några nämnvärda erinringar att göra. Detta ger ju en helt annan bild än påståendet, att vattenfallsverket inte har gjort några grundliga undersökningar och beräkningar.

Herr talman! Det kan måhända här tillåtas mig att också vittna något om erfarenheterna på detta område. Jag har i statsutskottet, och i synnerhet dess fjärde avdelning, under många år haft tillfälle att följa vattenfallsstyrelsens planer och beräkningar, och jag har därvid — jag tror också vi är enstämmiga på den punkten inom utskottet — kommit till den uppfattningen, att verkets planer och beräkningar är utomordentligt väl utarbetade, grundliga och omfattande. Det vore ju också mycket underligt, om vattenfallsstyrelsen mer eller mindre avsiktligt skulle ha lagt fram icke hållbara beräkningar i just detta fall. Något sådant skulle nämligen till syvende og sist bli en svår belastning för verket självt.

Herr Gustafson i Göteborg menade, att det är ett mycket rimligt krav som framställts i motionerna och i reservationen, nämligen att man skall låta denna fråga bli föremål för en ny utredning. När vi har prövat detta ärendet i utskottet, har vi emellertid inte kunnat finna att det har förebringats sådana skäl, som motiverat att frågan nu utredes ytterligare. Jag vågar också understryka, att med hänsyn till kraftbalansens utveckling är det klokt att nu gå från ord till handling. Vi har därför i utskottet avstyrkt motionerna, och jag vill här, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan, som innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition i frågan.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag inser att det tjänar mycket litet till att försöka med fram-

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

gång diskutera med statsutskottets majoritet, som ordentligt har fångats in i vattenfallsstyrelsens nät. Att jag har begärt ordet beror på att bland de myndigheter, som haft att yttra sig över de olika alternativen, befinner sig också hamnstyrelsen i Göteborg. Hamnstyrelsen hade uppdragit åt hamndirektören att utreda ett alternativ, som av herr Malmberg här benämnts »den fjärde varianten». Jag vågar påstå, att vattenfallsstyrelsen inte har haft tid att ingående och grundligt undersöka detta alternativ, och enligt de medelanden jag har fått från hamndirektören i Göteborg, var det en mycket kort överläggning i spörsmålet.

Den variant, som det här har talats om, gick ju från början ut på att när det gällde bolstensalternativet anlägga en hamn vid Hästevik för att sedan transportera kolet och oljan upp till Bolsten. Det var då som hamnstyrelsen i Göteborg uppdrog åt sin direktör, Axelsson, att göra en utredning. Han förordade, att man skulle använda Göteborgs oljehamn vid Kvillebangården, varvid ledningar skulle dras till Sävenäs rangerbangård. Till Ytterby järnvägsstation skulle en reserv kunna skapas för ledningen till Sävenäs. Så säger hamnstyrelsen: »Fördelningen av anläggningskostnaden för oljeledning- en från Skarvik får bli föremål för förhandlingar mellan de båda styrelserna».

Vet herr Malmberg om att detta resonemang förts mellan myndigheterna? Oljetankers skulle alltså enligt »den fjärde varianten» landa i Göteborgs nya oljehamn för att oljan sedan skulle pumpas upp till Bolsten. Beträffande kolet skulle man förfara på det sättet, att man för de fraktfartyg som användes anlade en kolkaj vid Ellesbo i Göta älv för att via denna föra kolet upp till Bolsten. Man skulle även kunna använda Göteborgs kolhamn och köra upp kolet med mindre fraktbåtar.

Detta är sålunda det fjärde alternativet. Utskottet säger, att »det av mo-

tionärerna förordade alternativet ur beredskapssynpunkt ter sig mindre framsynt». Oljan skulle nämligen »behöva tillfälligt lagras i ovan jord befintliga cisterner i Göteborgs hamn». Enligt detta resonemang skulle ju Göteborgs hamn inte ha berg som lämpar sig för lagring av olja. I verkligheten har vi väl ganska goda möjligheter att ordna underjordisk lagring i mycket stor omfattning. Hamndirektören har uttalat, och det kan jag vitsorda, att Göteborgs hamnstyrelse sedan länge förbereder stora lagringsanläggningar i berg och att förberedelserna kommit rätt långt. Vattenfallsstyrelsen torde, om den så skulle önska, få disponera en del av dessa utrymmen, men enligt hamndirektören har vattenfallsstyrelsen inte gjort några förfrågningar angående en dylik möjlighet.

Det är också ett par andra synpunkter som jag vill bemöta med anknytning till hamnstyrelsens yttrande. Utskottet säger att infartsförhållandena till Göteborg är sådana, att lotsstyrelsen ansett att avgörande skäl talar för att ångkraftverket förlägges till Stenungsund. Jag har gjort den reflexionen, att om vattenfallsstyrelsen och lotsstyrelsen får råda och utskottet lika beredvilligt som nu följer dem, får vi väl i Göteborg vara nöjda att de inte flyttar Göteborgs hamnrörelse till Stenungsund. Herr Malmberg har alltså åberopat lotsstyrelsens förord. Jag vill nämna, att det finns en 150 meter bred muddrad ränna, som börjar vid Knippenholmsmarna och sträcker sig förbi Skarvikshamnen in genom själva inloppet, och denna skall inom de närmaste åren fördjupas till 12 à 13 meter. Det skulle betyda att vi i Göteborg skulle vara avstängda från möjligheten att genom inseglingsrännan taga emot större fartyg. Men till Göteborgs hamn har dock de största fartyg gått in som över huvud taget kunnat angöra en skandinavisk hamn.

Jag finner det egendomligt att man

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

anser sig behöva brådska på detta sätt med ett beslut i denna fråga. Härmedagen — detta har också återopats av herr Gustafson i Göteborg — var en av vattenfallsstyrelsens tjänstemän i Göteborg och höll ett föredrag på Chalmers. Han ansåg att ångkraftverket inte skulle behöva komma till användning förrän vart femte år. Vilken av tjänstemännen i vattenfallsstyrelsen skall man hysa tilltro till, då de har så delade meningar? Sätter man i gång ett miljonbygge av denna omfattning för att det skall användas blott vart femte år? Herr Malmborgs anförande har inte kunnat övertyga mig om någonting annat än att det hade varit önskvärt, att vattenfallsstyrelsens utredning kompletterats på ett mer ingående och övertygande sätt än som här skett i fråga om den s. k. fjärde varianten, alltså det förslag som jag här resonerat om.

Det förslag som framförts från Göteborgs hamnstyrelse, grundat på hamndirektörens utredning, anser jag inte har beaktats, och i den mån styrelsen har gjort det, har den i alla fall sökt visa bort det med — som jag här sökt förklara — missvisande uppgifter. Jag anser att statsutskottet har ett synnerligen svagt underlag för sin ståndpunkt, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg återkom till frågan, huruvida vattenfallsstyrelsen verkligen räknat grundligt och ingående på den fjärde varianten. Jag kan inte finna annat än att det har man gjort. Vi har fått del av siffrorna och beräkningarna. Herr Nilsson undrade om jag kunde svara på frågan, om det förts verkliga resonemang mellan hamnstyrelsen och vattenfallsstyrelsen. På denna direkta fråga kan jag inte svara annat än att en representant för hamnstyrelsen haft ingående samtal med vattenfallsstyrelsen.

Huruvida det förekommit formliga förhandlingar mellan vederbörande styrelser får jag erkänna att jag är okunnig om.

Herr Nilsson i Göteborg menade också att utskottet har gjort en felaktig beskrivning när det gäller beredskaps-synpunkten. Vi har talat om att det i Göteborgs hamn blir en cistern för oljan belägen ovan jord, medan herr Nilsson framhöll att det finns stora möjligheter att i Göteborg lagra olja i ett berggrum. Det tvivlar jag inte på, men vi har haft att bedöma frågan från de utgångspunkter som föreligger. Det är väl inte rimligt att ta in i bilden ett ställningstagande till vilka lagringsmöjligheter som någon gång i en framtid kan finnas i Göteborg?

Herr Nilsson tyckte tydligen att vi på något sätt hade kränkt Göteborgs anseende som hamnstad. Jag är ledsen, herr talman, om det finns något i utskottets skrivning eller i mitt anförande som skulle kunna tolkas så. Jag bara citerade vad lotsstyrelsen anförde i fråga om infartsförhållandena. Det är synd att jag inte har papperet till hands. Jag lämnade det till en stenograf, jag kunde annars ha citerat det ordagrant. Där säges otvetydigt ifrån att alternativ 2, farleden till Stenungsund, är förnämligt.

Ja, nu fick jag, herr talman, med välvillig assistans av den ärade motionären, herr Gustafson i Göteborg, papperet i min hand. Så här lyder uttalandet i fråga om alternativ 2:

»Till Askeröfjorden leder en farled för 10 m djupgående fartyg, vilken genom kompletterad utprickning torde kunna medgiva passage av fartyg med ett djupgående av 12 m. Goda angringsförhållanden, ishinder endast under stränga isvintrar, då emellertid isbrytare håller rännan öppen till Uddevalla, samt goda ankarplatser och skyddat läge talar också för anläggande av ångkraftverket invid nämnda fjord.» ... »Av vad sålunda anförts torde framgå,

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

att enligt lotsstyrelsens mening den i alternativ 2 föreslagna placeringen av ångkraftverket avgjort är att före-
draga.»

Herr NILSSON i Göteborg (s) kort
genmäle:

Herr talman! Vad rör möjligheterna att lagra olja i bergrum anför herr Malmberg i Skövde att statsutskottet inte kunnat fästa någon vikt vid denna detalj, ty det föreligger inte några dylika bergrum just nu och statsutskottet har räknat i nuet och inte i framtiden. Men, herr Malmberg, då vill jag säga, att ångkraftverket i Stenungsund ju heller inte är färdigt. Det föreligger heller inte i nuet utan i framtiden, och det skulle kanske inte vara otänkbart, att Göteborgs hamnstyrelse vore färdig med sina bergrum för oljelagring i Göteborgs hamn när ångkraftverket i Stenungsund är färdigställt.

Herr CARLSSON i Bakeröd (bf):

Herr talman! Denna fråga har inte minst på grund av en ganska livlig och stundom också rätt ovederhäftig tidningspropaganda väckt stor uppmärksamhet i vida kretsar. Å ena sidan har ju ångkraftverkets förläggning en stor betydelse för den bygd och den kommun som kan ifrågakomma, å andra sidan möter här ett storstadsintresse. Ett företag sådant som ångkraftverket skapar arbete inom kommunen och ger kommunen en betydligt ökad skattekraft. När Stenungsund blev föreslaget som den ur många synpunkter lämpligaste platsen för ångkraftverket, var det helt naturligt att det väckte både förhoppningar och intresse hos kommunens invånare. Inte minst kommunens styresmän såg i detta en möjlighet att i framtiden ekonomiskt klara de många och dyrbara projekt som var dels påbörjade, dels planerade för att fylla de anspråk som människorna i våra dagar ställer på samhället. Man såg således från kommunens sida med

ljusa förhoppningar fram mot den tid då ångkraftverket skulle bli en verklighet inom kommunen. Men så kom, som så ofta är fallet när det gäller att förbättra landsbygdens näringsliv, ett storstadsintresse som anses vara så viktigt, att man utan vidare är beredd att offra dels betydligt ökade penningbelopp för att få ångkraftverket närmare Göteborg, dels stenungsundsbefolkningens möjligheter till förbättrad existens och försörjning.

Man har från göteborgshåll gjort gällande att staden måste få disponera Stenungsund som fritidsområde och badplats för storstadsbefolkningen. Stenungsund är också en mycket lämplig plats för sommarvistelse, även om avståndet till Göteborg är fem mil, vilket gör att Stenungsund knappast kan anses vara något fritidsområde för det arbetande folket i Göteborg. Dessa har tillgång till bad och friluftsliv på betydligt närmare håll, då hela kuststräckan mellan Göteborg och Stenungsund har utmärkta badplatser.

Herr Gustafson i Göteborg uppgav antalet sommargäster i Stenungsund till 16 000. Jag kunde inte uppfatta om herr Gustafson nämnde hur lång tidrymd denna beräkning omfattade. Jag har själv sökt att få en uppgift angående antalet sommargäster i Stenungsund och har därvid vänt mig till personer i Stenungsund som bör kunna bedöma saken. Jag har då fått uppgiften att sommargästernas antal rör sig om något i närheten av 5 000 per år. Nu är det möjligt att herr Gustafsons siffra omfattade en tidrymd av tre år. I så fall stämmer den.

Stenungsund har betydelse som rekreationsplats huvudsakligen för villaägare och för personer som har råd att för sin familj hyra en bostad på landet för några månader. I den mån man emellertid vill utnyttja Stenungsunds kommun som fritidsområde har kommunen över två mil långa stränder, och de bör ju kunna ge plats för en hel del

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

människor, även om en hamnanläggning för ångkraftverket kommer att förläggas till detta område.

Man har mycket talat om den stora skadegörelse som kommer att följa med ångkraftverkets förläggande till Stenungsund, men jag tror att de farhågor man hyst för otrevnad och förstörelse är i allra högsta grad överdrivna, i varje fall då det gäller sommargästernas trevnad. Vattenfallsstyrelsen har ju ställt i utsikt mycket långtgående åtgärder för att eliminera de olägenheter som kan tänkas uppstå, och det är heller inte meningen, att ångkraftverket skall vara i gång under sommarmånaderna. Det är för resten ganska egendomligt att man från göteborgshåll anser ångkraftverket vara så hälsofarligt när det förläggs till Stenungsund medan Göteborgs gas- och elverksstyrelse ju föreslagit att samma ångkraftverk skulle förläggas till Arendal inom Göteborgs stad. Styrelsen förklarar i sitt yttrande, att riskerna för nedsmutsning genom rökgaser från kraftverket är obetydliga i förhållande till i staden redan förekommande mängder av rökgaser, damm etc. Jag skall inte göra några reflexioner över dessa mot varandra stridande uppgifter. Personligen tror jag att Göteborgs gas- och elverksstyrelse har alldeles rätt och att såväl riskerna som olägenheterna är rätt minimala.

Vad som för mig är det viktigaste i det här fallet är, att det skapas arbetstillfällen och förtjänstmöjligheter åt befolkningen i en bygd, där arbetstillfällena nu är otillräckliga och där folket måste söka sin utkomst på annat håll, vilket gör att såväl antalet förvärvsarbetande människor som den totala folkmängden minskar. Det går helt enkelt inte att klara vare sig befolkningens eller kommunens finanser bara genom att få ett antal sommarbostäder. Ofta kostar nog dessa badorter samhället mer än vad kommunen får in i form av fastighetsskatt för villorna och som-

marstugorna. Jag är för min del mycket tacksam mot departementschefen och mot utskottsmajoriteten för att man inte har låtit sig påverkas av mer eller mindre ovidkommande påtryckningar, utan har följt det förslag som de ansvariga myndigheterna här har framlagt och som jag hoppas att riksdagen också kommer att bifalla.

Jag vill emellertid understryka en sak. Det finns här några fastighetsägare — jordbrukare och andra — som kommer att speciellt beröras av detta. Det finns de som kommer att få lämna sina hem för att bereda plats åt det planerade ångkraftverket. Det är dessa som får vidkännas verkliga olägenheter, och för dem kommer givetvis vissa svårigheter av olika slag att uppstå. Detta är nu ofrånkomligt, men dessa fastighetsägare bör dock i rättvisans namn i görligaste mån hållas fullt ekonomiskt skadeslösa för de olägenheter som kommer att uppstå för dem.

Jag skall inskränka mig till detta, herr talman, och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Torp (s):

Herr talman! Då man tar del av den omsorg som stenungsundsförslagets motståndare lägger i dagen för att på guldväg väga alla synpunkter mot varandra på det att det allmänna inte må investera ett enda öre mer än vad rätt och skäligt är, så borde man väl egentligen bli varm om hjärtat. Om jag i alla fall är en smula skeptisk inför denna omsorg om de statliga investeringarna så beror det på att jag har erfarenheter från andra områden, där göteborgsintressena ingalunda drar sig för att gå till strids lika frejdigt för att det allmänna skall investera miljoner för att tillgodose just Göteborg och bl. a. Göteborgs fritidsproblem.

Vad den rent tekniska utformningen av denna anläggning beträffar är ju det senast framkomna alternativet förknippat med anläggande av en kolhamn vid

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

Ellesbo, kompletterad med en linbana från Ellesbo ned till Bolsten.

Det kan i detta sammanhang förtjäna att erinras att anläggande av en hängfärja för trafik över Göta älv just i trakten av Ellesbo har varit ifrågasatt men att detta förslag har av vissa anledningar avförts från diskussionen. Bl. a. ansågs det inte lämpligt just med hänsyn till kulturminnesvården och naturskyddet, och jag ifrågasätter om anläggandet av en linbana ifrån denna trakt till Bolsten skulle bli nämnvärt bättre.

Att jag begärde ordet berodde närmast på att jag ville med några siffror belysa arbetsmarknadssituationen i stenungsundsområdet. Det är allbekant att göteborgsregionen kännetecknas av expansion i befolkningsutvecklingen, och kungälvstrakten är intet undantag från denna befolkningsexpansion. Då man kommer upp till stenungsundstrakten möter man utpräglad avfolkning, icke minst, såsom utskottets talesman här nyss påpekade, vad gäller Orust.

Jag skall inte trötta med några långa exempel på denna avfolkning. Jag skall inskränka mig till den upplysningen, att Orust den 1 januari 1930 hade 14 079 invånare, medan befolkningsantalet den 1 januari 1953 var 10 652 och under 1953 sjönk ytterligare med mellan, om jag minns rätt, 100 och 200 personer. Orust är en typisk undersysselsättningsort. Orsaken till folkminskningen är givetvis den brist på sysselsättning som tvingar folk att flytta ut och söka sin utkomst på andra håll. Man har i denna trakt med stort intresse tagit del av förslaget om förläggandet av kraftverket till Stenungsund, icke minst därför att man hoppas att denna statliga investering skall ge upphov till andra investeringar, såväl enskilda som kanske också allmänna.

Frågan om naturskyddet har också berörts här i diskussionen. Jag vill endast tillägga, att det är väl i all rimlighets namn den bofasta befolkningens

synpunkter som bör vara avgörande och inte den uppfattning som hyses av dem som är mantalsskrivna på flera mils avstånd från Stenungsund. Jag är så intresserad som någon av att naturen skyddas, men skall naturskyddslagen användas som ett slagträ i händerna på storstädernas befolkning för att eliminera obehagliga konkurrenter om de statliga investeringarna, då har tillämpningen av denna lag drivits in i det absurda, och då får nog lagen tas under ny omprövning. Det är dock inte meningen att en naturskyddslag skall kunna användas i sådana syften.

Med dessa rent allmänna synpunkter på den föreliggande frågan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av vad herr Johansson i Torp här sagt om naturskyddet vill jag erinra om 1 § naturskyddslagen, som lyder på följande sätt: »Naturen utgör en nationell tillgång, som skall skyddas och vårdas. Envar bör i sitt umgänge med naturen visa varsamhet, så att onödig skada ej uppkommer.» Vi menar att det genom en förläggning till Stenungsund skulle uppkomma onödig skada, då det finns möjlighet att förlägga kraftverket till Bolsten, där icke någon skada ur naturskyddssynpunkt uppkommer.

Herr Johansson i Torp sade också att naturskyddslagen här användes i storstädernas intressen för att konkurrera om investeringar. Det var en nyhet, herr Johansson, att Kungälv med sina 5 000 invånare är en storstad. Jag vill nämligen fästa uppmärksamheten på att vid en förläggning till Bolsten skulle ångkraftverket ligga inom Kungälvns område.

När det gäller det yttrande av lotsstyrelsen, som herr Malmborg med stor

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

aplomb här läste upp, vill jag bara påpeka att då lotsstyrelsen tog ställning till frågan förelåg icke den fjärde varianten. Det framgår tydligt av att man talar om att det skulle förläggas en hamn intill Göteborgs stads blivande uthamn vid Älvsborgsfjorden. Att över huvud taget göra gällande att man inte skulle kunna ta upp oljetankfartyg till Göteborg är att bevisa för mycket, en sak som vattenfallsstyrelsen här gjort i flera avseenden.

Vad sedan gäller beredskapssynpunkterna vill jag erinra om att alternativet med oljetransport i pipelines fanns angivet i förslaget, när riksnämnden för ekonomisk beredskap och försvarsstaben uttalade sig därom.

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag vill med några ord beröra de synpunkter som varit avgörande för mitt ställningstagande. Det faller av sig självt att några lokala intressen därvidlag inte har spelat in. Låt mig emellertid först fastslå ett par saker, varom alla är ense eller i varje fall tycks vara ense, nämligen för det första att det är nödvändigt med en utbyggnad av ångkraftverken i vårt land, och för det andra att det med hänsyn till distributionsförhållandena är lämpligt att ångkraftverken förläggas till Västsverige.

I det anförande, som herr Nilsson i Göteborg här höll, framskyntade emellertid den tanken, att det kanske inte över huvud taget var nödvändigt med denna utbyggnad av ångkraftverken, och herr Gustafson i Göteborg ifrågasatte, huruvida ångkraftverken var behövliga mer än vart femte år — han stödde sig därvid på ett uttalande som överingenjör Petri gjort i ett föredrag i Göteborg. Jag vet inte, om torråren är några periodiskt återkommande företeelser, men det är självklart att ett ångkraftverk kommer till sin fulla rätt först under torrår; det är ju också detta som är meningen. Men å andra

sidan är det även under vad vi kallar normala vattenföringsår nödvändigt med ångkraftverk för att kapa topparna när det gäller efterfrågan på elektrisk kraft. Det är inte mer än en månad sedan vårt land på grund av den försenade vårfloden måste köpa kraft från de danska ångkraftverken. Vi har även fått kraft från Gotland över den nya kabel, som har utlagts för att leverera kraft dit.

Vidare är vi ense om att ångkraftverket av beredskapsskal skall förläggas i ett bergtrum. Om detta ångkraftverk hade kunnat få karaktären av en öppen markstation, borde det enligt min mening ha lagts i omedelbar närhet av Göteborg. När detta nu inte är möjligt, har vattenfallsstyrelsen i Göteborgs omgivning sökt den plats som var mest lämplig under förutsättning att ångkraftverket skulle förläggas i ett bergtrum. Då det här talas om att utredningarna inte är tillräckliga för att bedöma frågan, kan man erinra om att utredningarna har pågått sedan 1947 och att åtminstone fem sex platser är grundligt undersökta med avseende på lämpligheten för en förläggning av kraftverket. Till slut har man stått inför valet mellan två platser: Bolsten och Stenungsund, Bolsten med sina varianter.

Jag skall inte syna den fjärde varianten så noga i sömmarna. Det har andra talare förut gjort. Jag förstår mycket väl att Göteborg är intresserat. Det framgår av en del representanters ställningstaganden. När man gör gällande att den fjärde varianten inte skulle vara tillräckligt utredd, kan jag liksom ordföranden i fjärde avdelningen erinra om att vattenfallsstyrelsen har utrett frågan och utfört beräkningar över vad det skulle kosta. Dessa beräkningar är också, såvitt jag vet, godkända av Göteborgs hamnmyndigheter. Beräkningarna visar att denna fjärde variant blir billigare i anläggning, men att årskostnaden icke blir billigare. Det kommer

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

att röra sig om en årskostnad på en halv miljon mera än vid en förläggning till Stenungsund. Förslaget om ångkraftverkets förläggning till Stenungsund är också tillstyrkt av byggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelsen, och jag tror också man kan säga fiskeristyrelsen. Jag vill påpeka för herr Nilsson i Göteborg att det är rätt många myndigheter som har fastnat i vattenfallsstyrelsens garn. Nu säger herr Nilsson att man tänker utvidga de bergum som redan finns i Göteborg, så att man får fler förvaringsrum för olja och inte behöver en cistern ovan mark. För all del, det hjälper ju upp förhållandena något, men det är inte säkert att det hjälper upp de ekonomiska kalkylerna, ty bergummet kostar något också.

Avgörande för mig har faktiskt varit beredskapsskäl. Detta ångkraftverk kostar mellan 30 och 35 miljoner mera därför att det läggs i bergum. När nu så många miljoner läggs ner för att tillgodose försvarsintresset bör man också lägga verket på en plats, som även i övrigt är lämplig ur beredskapssynpunkt. I det avseendet är Stenungsund väsentligt fördelaktigare än Bolsten och andra föreslagna orter.

Jag är litet överraskad av att herr Gustafson i Göteborg utan vidare yrkade bifall till reservationen. Enligt reservationen skall regeringen avgöra saken. Det innebär ett mycket stort förtroende för den sittande regeringen. När statsutskottets majoritet inte följer reservanternas förslag, är det inte därför att vi har mindre förtroende för regeringen utan därför att vi anser, att riksdagen själv skall besluta i frågan. Regeringen har här lämnat ett förslag. Kommunikationsministern vill att riksdagen skall uttala sig i princip beträffande de förslag han har lagt fram. Det är det vi bör göra. Jag tror inte att kommunikationsministern är så vidare glad att få frågan tillbaka för ny ut-

redning även med förtroende att själv få avgöra den.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i expertdiskussionen om ångkraftverket. En punkt jag vill beröra är bränslefrågan. Det skulle vara mycket olyckligt om man byggde ett så stort kraftverk för ett enda slags bränsle, och särskilt olyckligt skulle det vara att bygga det enbart för olja. Det rör sig om ett företag på mycket lång sikt, och jag har den uppfattningen, att oljemarknaden tillhör de mera labila av de ekonomiska företeelserna.

Vad beträffar diskussionen mellan de två alternativen kommer experterna i vattenfallsstyrelsen och Göteborg så nära varandra i sina uttalanden, att för min del lokaliseringssynpunkterna blir avgörande. Det är riktigt, som här har sagts, att Stenungsund är centrum i ett folkminskingsområde. Det finns en stad på vardera sidan som drar till sig folk därifrån, och det skulle vara olyckligt, om statsmakterna inte tillmätte det stor betydelse vid bestämmandet av förläggningen av ett så stort företag. För mig personligen väger den synpunkten mycket tungt, medan de marginalposter som diskuteras inte kan bli avgörande för mitt ståndpunktstagande.

Herr Carlsson i Bakeröd nämnde, att några jordbrukare och fastighetsägare kommer att få kännning av förläggningen till Stenungsund, kanske mista sina gårdar. Frågan i sin helhet är enligt min mening för stor för att man skulle kunna låta en sådan sak bli avgörande, men å andra sidan vill jag uttala den förhoppningen, att man vid uppgörelsen med dessa människor ser till att de blir ordentligt kompenserade så långt det kan ske med pengar — för dem gäller det ju mera än pengar, det rör sig

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

i en del fall t. ex. om gamla släktgårdar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Synpunkter för och emot Stenungsund har nu framförts, och de som lyssnat till debatten har säkert känt igen dem. Jag skulle emellertid vilja framhålla ett par saker.

Beredskapsskålen är som herr Andersson i Malmö påpekade mycket viktiga. Ångkraftverket förlägges i berg till en stor merkostnad. Då kan man inte därefter för tillförseln av kol och olja göra sig beroende av en hamn, som under avspärrning eller krig kan bli särskilt utsatt. Oljan måste enligt det här alternativet föras i en pipeline, som ligger öppen, några mil upp till Bolstensområdet, och kolbåtarna måste lastas om i Göteborgs hamn. Man bör undvika sådant. Det är inte fråga om att Göteborgs hamn inte skulle kunna dra till sig olja eller att man inte i fredstid där skulle kunna bygga i berg och lagra olja, utan det gäller att över huvud taget undvika de stora hamnarna och i stället ta ett område, där man utan någon större kostnad kan få en naturlig hamn. Om man förlägger ångkraftverket till Stenungsund, får man hamnen direkt intill ångkraftverket.

Herrar Gustafson i Göteborg och Nilsson i Göteborg drog fram ett anförande, som driftdirektör Petri höll i Göteborg i förra veckan och som väckt en viss uppmärksamhet. Han skulle nämligen enligt tidningsreferaten ha sagt, att verket bara skulle köras 700—800 timmar om året vart femte år. Jag har vid ett personligt samtal med honom fått veta, att vad han i sitt anförande i Göteborg erinrade om var att vi endast vart femte år behöver använda ångkraftverkets maximala kraft, som rör sig om cirka 3 000 timmar om året, men att den normala årsproduk-

tionen beräknas bli 700—800 timmar om året.

Vad beträffar arbetskraften kommer det att bli fast anställd personal vid kraftverket oberoende av hur stor årsdriften är. Vattenfallsstyrelsen kommer att anordna supplementär verksamhet för denna personal, som här kommer att bli omkring 150 personer.

Här har sagts, att vi förstör ett viktigt rekreationsområde. Hade det varit så, skulle jag emellertid inte ha lagt fram propositionen. Jag har blivit övertygad om att man inte fördärvar badmöjligheterna på någon del av området. Vi har också goda erfarenheter från andra platser, där det finns liknande ångkraftverk. I Västerås finns t. ex. ett sådant av betydande storlek mitt i staden. Där finns sjukhus och sanatorier inom en radie av en kilometer från kraftverket. Vi har skriftliga intyg från överläkarna på dessa sjukhus om att patienterna, som delvis ligger ute, inte haft något obehag av kraftverket.

Sedan man väl blivit övertygad om att området inte skadas, råder ingen tvekan om att det ur arbetsmarknads- och beredskapssynpunkt är det enda riktiga att förlägga kraftverket till Stenungsund. Alla statliga myndigheter, som yttrat sig över förslaget, har också tillstyrkt detta. Göteborgs hamnstyrelse har, som vi har hört, en annan mening. Byggnadsstyrelsen, som i egenkap av vår högsta planmyndighet just har att ta hänsyn till att rekreationsområden inte fördärvas, anser att vattenfallsstyrelsens planerade åtgärder kommer att vara tillräckliga.

Jag är alltså övertygad om, herr talman, att en förläggning av ångkraftverket till Stenungsund är det riktiga.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Då det är stenungsundsanhängarna som tagit upp den väsentliga tiden av debatten må den förlåtas mig att jag ägnar ett par minuter åt att

Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

bemöta några argument och framföra svar på några frågor.

Först vill jag säga att det är sant, att vi i vår motion menat att man bör ytterligare pröva hur det kommer att bli med kolets framtidsmöjligheter men jag vill säga till herr Svensson i Ljungskile att i det förslag som kallas fjärde varianten finns möjligheter till såväl oljetillförsel som koltillförsel. Det behövs inte, herr statsråd, att man omlastar kolbåtarna i Göteborgs hamn. Det skulle endast behövas när man använder båtar på över 3 000 ton. Det förekommer i vissa fall, men det vanliga koltonnaget kan gå upp till kolhamnen som skulle läggas vid Ellesbo.

Sedan frågade herr Carlsson i Bakeröd hur många år jag räknat med när jag angav antalet sommargäster i stenungsundsområdet. Han trodde att jag hade räknat med ungefär tre år. Det finns en mycket enklare metod än att springa och fråga varje människa i Stenungsund. Man kan fråga på postverket hur många adressater de har på sommaradresserna i detta område. Detta har vi gjort och på så sätt fått fram siffran 16 000 per år.

Sedan säger herr statsrådet — om jag uppfattade honom rätt — att badmöjligheterna inte på något sätt kommer att förstöras genom anläggningen av oljehamnen. Jag vill erkänna att vattenfallsstyrelsen i Flaxenvik vidtagit stora försiktighetsåtgärder. Det är dock en erfarenhet från oljehamnar världen runt att hur stränga förbud man än har så kan man inte helt undvika föroreningar. Det har även från vattenfallsstyrelsen under hand sagts att man förstår att Majblommans koloni, som ligger alldeles intill denna oljehamn, kan få stora olägenheter. Jag är inte säker på att kommunikationsministern är så pigg på att dyka ner i oljehamnen där och ta ett »uppfriskande» bad.

På tal om vilka myndigheter som tillstyrkt eller avstyrkt detta förslag vill jag påpeka, att Svenska naturskyddsför-

eningen bestämt har protesterat. Det samma är fallet med naturskyddsområdet i Göteborgs och Bohus län samt länsarkitekten där, likaså regionplanechefen i göteborgsområdet. Länsstyrelsen har sagt i sitt yttrande att man förutsätter att den fjärde varianten blir föremål för utredning. Vi menar att den inte har blivit det. Herr Malmberg i Skövde säger visserligen att det kommit fram siffror som övertygat utskottet, men någon ordentlig utredning med siffror har icke redovisats i propositionen eller i utlåtandet. Herr Andersson i Malmö anger att anläggningskostnaderna för den fjärde varianten blir lägre än stenungsundsförslaget, men kommunikationsministern säger i propositionen att så inte är fallet.

Det sägs vidare att oljan skall gå i öppen pipeline ett par mil. Jag vill påpeka att det är fråga om att lägga en pipeline på 19 kilometer som inte behöver vara öppen. Två myndigheter har uttalat sig i detta sammanhang. Det är riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap samt försvarsstaben. De finner de två framlagda förlägningsalternativen likvärdiga ur beredskapssynpunkt. Det är en sak som man inte får glömma, eftersom man lägger så stor vikt vid beredskapssynpunkten i detta sammanhang.

Vidare sägs det att göteborgsrepresentanten skulle ha godkänt de utredningar som gjorts av vattenfallsstyrelsen. Detta är felaktigt. Han har icke gjort det, ty han har meddelat mig att han icke haft någon möjlighet att gå in i detalj och undersöka vattenfallsstyrelsens beräkningar. Där skulle det behövas en ny utredning.

Det har här talats om Göteborgs intressen och att Göteborg vill försöka få ångkraftverket. Göteborg har sagt nej till ångkraftverket med motivering att det kommer att verka störande på bostadsbyggandet runt omkring och dessutom framhållit att den hamn, som

Ändrade valperioder för nämndemän.

föreslagits i Håstevik, skulle förstöra badområdet runt omkring.

När det gäller Västerås har jag varit där och tittat, och det finns folk som har obehag av västeråsverket, trots att det är avsevärt mindre än vad ångkraftverket i Stenungsund skulle bli.

Herr talman! Jag menar att här ännu inte föreligger en tillräcklig utredning. Herr Andersson i Malmö säger visserligen att vi skall avgöra frågan definitivt nu. Att yrka bifall till motionen är nu lönlöst. Jag har då att välja mellan att nu föreslå ett definitivt avgörande utan att saken är utredd och att överlåta åt herr statsrådet att efter en opartisk utredning med folk även utanför vattenfallsstyrelsen företa ett avgörande. Då tvekar jag inte ett ögonblick utan yrkar bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlson m. fl. avgivna, vid utlåtagandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 149, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som vid utlåtagandet fogats av herr Ohlson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter

hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 157 ja och 24 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.**Ändrade valperioder för nämndemän.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner angående ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om valperioder för nämndemän.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att i all korthet anföra några synpunkter i anledning av den motion jag har avgivit i denna sak. Jag anser att det nog hade funnits anledning att ta hänsyn till de synpunkter som jag anfört, nämligen att fyllnadssval borde ha skett så att man därefter hade kunnat välja nya nämndemän för hela och jämna perioder. Det har visserligen i utskottsutlåtagandet sagts att det skulle finnas större möjligheter att utse nämndemän genom personval om man alltid hade hela sexårsperioder. Jag tror att man i praktiken tar hänsyn till den politiska ställningen, i varje fall i de större städerna, och väljer antal nämndemän efter den styrka varje politiskt parti har. Då hade det varit riktigare

Ändringar i förordningen ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m.

att följa den ordning som föreslagits i motionerna.

När man nu i vissa fall kanske har ändrat åsikt i förhållande till vad som framförts både i pressen och på annat sätt — även från socialdemokratiskt håll — förstår jag att man denna gång inte kan komma närmare frågans lösning. Men jag utgår från att man kommer tillbaka, när man finner det olämpligt att ordna med nämndemansval vid vart och vartannat sammanträde, som det förmodligen kommer att bli i varje fall i en stad av Stockholms storlek. Även i andra större städer kommer motsvarande svårigheter att uppstå.

Jag kan ju inte ställa något yrkande, eftersom jag hade utgått från att utskottet skulle utarbeta den erforderliga lagtexten, men jag har i all korthet velat framföra dessa synpunkter, och jag förmodar att frågan återkommer.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat första lagutskottets utlåtanden

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m., dels ock i ämnet väckt motion; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.**Ändringar i förordningen ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition beträffande vissa ändringar i förordningen angående yrkesmässig

automobiltrafik m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÖNIGSON (fp):

Herr talman! Kommunikationsministern har funnit frågan, huruvida den som har bil skall mot ersättning få ta med sig folk som är på väg till arbetsplatsen, vara så betydelsefull, att han har tagit upp den utan att avvakta resultatet av 1953 års trafikutrednings arbete. Jag tror att kommunikationsministern har handlat riktigt i denna sak. Frågan har redan så stor betydelse, att det finns anledning att ta upp den och pröva den särskilt. Jag tror nämligen, som länsstyrelsen i Västernorrlands län säger, att den nuvarande omfattningen av den olaga trafiken är så stor, att man knappast kan vänta sig någon nämnvärd förändring om trafiken släpptes helt fri.

Jag anser därför att kommunikationsministern har varit litet för försiktig när han inte har velat lägga fram ett förslag som går ut på att trafiken ges fri och att man mot ersättning får ta med sig arbetskamrater och andra som är på väg till arbetsplatsen. Jag tror nämligen som sagt liksom länsstyrelsen i Västernorrlands län att den olaga trafiken redan är så stor, att ifrågasvarande trafik knappast kan beräknas bli mycket större.

Som skäl mot ett slopande av hindren för denna trafik har man hänvisat till konkurrensen med de vanliga trafikmedlen. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har emellertid även i detta fall påpekat att man, med hänsyn till den omfattning trafiken redan har, inte ens behöver befara att det blir någon ändring för de trafikmedel som annars skulle ombesörja denna trafik.

Jag skulle ha önskat, som jag förut sade, att kommunikationsministern hade givit denna trafik helt fri, men nu har han inte velat göra det utan har

Ändringar i förordningen ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m.

föreslagit ett tillståndstvång som skulle vara enklare än de vanliga tillstånden att få utöva yrkesmässig trafik. Jag skulle emellertid tro att denna ordning, som också utskottet har tillstyrkt, med ett förenklat tillståndsförfarande inte kommer att ändra nämnvärt på de nuvarande förhållandena. Vi har, som jag förut sade, på detta område en trafik som är olaglig, men de som utövar den förstår inte ens själva alltid att den är olaglig. Jag skulle tro att de inte heller kommer att förstå, att de skall behöva söka tillstånd för trafiken, och därför förmodar jag att det förslag som vi nu har att behandla knappast kommer att förändra de nuvarande förhållandena.

Man kommer nog enligt mitt förmenande ganska snart att finna, att man återigen måste ta upp denna fråga och anpassa lagbestämmelserna efter det verkliga läget och det allmänna rättsmedvetandet på detta område.

Jag har visserligen intet yrkande att göra, men jag vill ändå, herr talman, till sist peka på att utskottet har tillåtit sig en liten kritik mot kommunikationsministern när det säger: »Vid den på tillståndsmyndigheterna ankommande behovsprövningen bör enligt utskottets mening främst vara avgörande, om den ifrågavarande samåkningen framstår som en praktisk lösning av de berörda arbetstagarnas reseproblem.»

Jag har uppfattat detta utskottets uttalande som en liten kritik av kommunikationsministerns yttrande, att man skall anpassa tillstånden efter vad som kan vara lämpligt från de reguljära kommunikationsmedlens synpunkt och de praktiska olägenheter det skulle innebära att anlita dessa kommunikationsmedel. Jag hoppas därför att kommunikationsministern och myndigheterna ser till att det inte blir alltför stort krångel. I annat fall får detta beslut ingen betydelse.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Den föregående talaren

har också varit med om att avge en motion i anledning av denna proposition. Han har deltagit i utskottets behandling av frågan, men han har inte dristat sig att till utskottsutlåtandet avsluta en reservation i anslutning till det förslag som avgivits i motionen. Det kan sålunda inte ligga så stort allvar i motionärernas förslag, när de redan i utskottet fränfallit detsamma. Det finns därför inte mycket att tillägga till vad den föregående talaren har sagt.

Jag skulle helst ha sett att kommunikationsministern underlåtit att framlägga denna proposition och i stället återkommit längre fram. Vi har nämligen i andra lagutskottet vid flera tillfällen under årens lopp haft att behandla motioner, som har inneburit förslag om detaljändringar i förordningen om yrkesmässig trafik. Andra lagutskottet har städse avstyrkt dem med den tanken, förmodar jag, att denna förordning snart måste bli ändrad på sådant sätt, att den bättre än nu passar för de nuvarande förhållandena på trafikområdet.

Med dessa ord skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag genom min interpellation aktualiserat denna fråga skulle jag bara vilja säga, att vi har all anledning att tacka kommunikationsministern för det intresse och det arbete han nedlagt för att få fram denna proposition till årets riksdag. Förhållandena på industriplatserna är olidliga, och det har inte varit möjligt att låta denna fråga anstå på sätt herr Nilsson i Göteborg ansett lämpligt.

Jag vill bara understryka, att jag tror att det riktigt, att kommunikationsministern gör sitt bästa för att det skall bli ett förenklat förfarande med anmälning till länsstyrelserna, och jag tror även, att länsstyrelserna skall förstå, att denna fråga är av den vikt, att

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

de också med snabbhet och med gott mod skall pröva dessa frågor.

Utskottet har även understrukt be-tydelsen av att man från de tillstånds-givande myndigheternas sida skall ut-nyttja möjligheterna till ett förenklat förfarande. Jag tror att herr Königson kan ha anledning att vara kommunika-tionsministern tacksam för att han dri-vit fram denna fråga på det sätt han gjort. Att den inte blivit behandlad på det sätt som herr Nilsson i Göteborg fann önskvärt och att han inte tycker att man skulle ha framlagt propositionen beror ju på att herr Nilsson i Gö-teborg och vi andra kanske har vår kär-lek till olika kommunikationsmedel. Jag vill bara i det sammanhanget framhå-lla, att på landsbygden har vi inga spår-vägar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag och förväntar att det skall anta-gas av kammaren.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hem-ställt bifölls.

§ 6.**Förordning ang. kostnadsfria eller pris-nedsatta läkemedel m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlå-tande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-ordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 mars 1954 dagteck-nad proposition, nr 163, vilken hänvi-sats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bi-lagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående kost-nadsfria eller prisnedsatta läkemedel;

dels ock, jämlikt § 87 regeringsfor-men, antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse

av 34 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 1—5 §§ förordningen angående kost-nadsfria eller prisnedsatta läkemedel lyda på följande sätt:

1 §.

Läkemedel, varå recept utfärdats av läkare, skall å apotek tillhandahållas kostnadsfritt eller till nedsatt pris en-ligt vad nedan sägs.

Med läkemedel förstås vara, som är avsedd att vid utvärtes eller invärtes bruk förebygga, lindra eller bota sjuk-dom eller sjukdomssymptom hos män-niskor.

Med läkare avses den som äger be-hörighet att inom riket utöva läkar-konsten.

Rörande kostnadsfritt tillhandahål-lande i vissa fall av läkemedel mot könssjukdomar, skyddsläkemedel åt kvinnor och barn samt läkemedel åt kvinnor, lidande av havandeskapssjuk-domar, är särskilt stadgat.

2 §.

Den som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring och som lider av långvarig och allvarlig sjukdom äger, där Konungen i fråga om sjukdomen så bestämt, utan kostnad erhålla läkeme-del, som enligt vad Konungen förord-nat skall tillhandahållas kostnadsfritt vid sådan sjukdom.

3 §.

I annat fall än som avses i 2 § äger vid sjukdom den som är försäkrad jäm-likt lagen om allmän sjukförsäkring vid inköp av läkemedel, som enligt apo-teksvarustadgan den 14 november 1913 (nr 308) är att hänföra till apoteksvara eller som utan att utgöra apoteksvara innehåller gift av första klassen, åtnjuta nedsättning av fastställt pris för läke-medlet med hälften av det belopp, var-med priset må överstiga tre kronor. Har under en formel förskrivits flera läkemedel, skall prisnedsättningen avse

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

den sammanlagda kostnaden. Är förskrivning avsedd att expedieras mer än en gång, skall nedsättningen hänföra sig till varje expedition.

Vad nu sagts om den som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring skall också gälla den som, utan att vara försäkrad enligt nämnda lag, här i riket är i allmän eller enskild tjänst.

Från prisnedsättning enligt denna paragraf äger Konungen undantaga visst läkemedel eller viss grupp av läkemedel som i första stycket avses.

4 §.

Har apotekare mot recept utlämnat läkemedel, som avses i 2 §, kostnadsfritt eller läkemedel, varom sägs i 3 §, till nedsatt pris, äger han i den ordning Konungen bestämmer av den i lagen om allmän sjukförsäkring avsedda tillsynsmyndigheten erhålla ersättning med belopp motsvarande i förra fallet fastställt försäljningspris och eljest föreskriven prisnedsättning.

5 §.

Kostnaden för tillhandahållande av läkemedel enligt denna förordning bestrides av statsmedel med belopp för kalenderår motsvarande en krona 15 öre för envar, som vid utgången av det år kostnaden avser är medlem i allmän sjukkasse, och i övrigt av de allmänna centralsjukkassorna i förhållande till antalet medlemmar vid nämnda tidpunkt, vilka äro pliktiga att erlägga sjukförsäkringsavgift enligt lagen om allmän sjukförsäkring.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat elva i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 483 av herrar *Mossberger* och *Persson, Ragnar*,

nr 484 av herrar *Huss* och *Lundgren*,

nr 506 av herrar *Huss* och *Kronstrand*,

nr 507 av herr *Huss* samt

inom andra kammaren

nr 603 av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*,

nr 604 av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*,

nr 630 av herr *von Friesen m. fl.*,

nr 631 av herr *Persson* i Appuna,

nr 632 av herrar *Bengtsson* i Halmstad och *Bengtsson* i Varberg,

nr 646 av herrar *Johansson* i Väster-
vik och *Almgren* samt

nr 647 av fröken *Höjer m. fl.*

Av motionerna voro följande likalydande, nämligen I: 483 och II: 632, I: 484 och II: 630 samt I: 506 och II: 647.

I motionen II: 603 hade hemställts, »att riksdagen, med godkännande i övrigt av Kungl. Maj:ts proposition nr 163, måtte besluta om följande ändringar nämligen:

att 1 §, första stycket, i förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel ges följande lydelse: 'Läkemedel, varå recept utfärdats av läkare, skall å apotek tillhandahållas kostnadsfritt';

att 2—3 §§ utgår ur lagtexten;

att 4 § ges följande lydelse: 'Har apotekare mot recept utlämnat läkemedel, som avses i 1 §, äger han i den ordning Konungen bestämmer av den i lagen om allmän sjukförsäkring avsedda tillsynsmyndigheten erhålla ersättning med belopp motsvarande av pris-kontrollmyndighet fastställt försäljningspris';

att 5 § ges följande lydelse: 'Kostnaden för tillhandahållande av läkemedel enligt denna förordning bestrides av statsmedel'; samt slutligen

att riksdagen måtte besluta avslå förslaget till ändrad lydelse av 34 § i lagen om allmän sjukförsäkring».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna II: 603, II: 604, II: 631 och II: 646 — bifalla förevarande proposition;

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

B. att motionerna

1) I: 483 och II: 632,

2) I: 506 och II: 647 samt

3) I: 507

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 484 och II: 630 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anförte.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundgren* och *Nils Theodor Larsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att 3 § i förslaget till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel måtte erhålla följande lydelse.

3 §.

I annat fall än som avses i 2 § äger vid sjukdom den som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring vid inköp av läkemedel, som enligt apoteksvarustadgan den 14 november 1913 (nr 308) är att hänföra till apoteksvara eller som utan att utgöra apoteksvara innehåller gift av första klassen, åtnjuta nedsättning av fastställt pris för läkemedlet med tre fjärdedelar av det belopp, varmed priset må överstiga fem kronor. Har under en formel förskrivits flera läkemedel, skall prisnedsättningen avse den sammanlagda kostnaden. Är förskrivning avsedd att expedieras mer än en gång, skall nedsättningen hänföra sig till varje expedition.

Vad nu sagts om den som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring skall ock gälla den som, utan att vara försäkrad enligt nämnda lag, här i riket är i allmän eller enskild tjänst.

Från prisnedsättning enligt denna paragraf äger Konungen undantaga visst läkemedel eller viss grupp av läkemedel som i första stycket avses.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **JOHANSON** i Västervik (s):

Herr talman! Jag och en medmotionär i denna kammare har i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition om läkemedel väckt en motion. Det är motion nr 646, i vilken vi föreslår, att den karenstid, som är föreslagen, skall slopas och att läkemedlen skall rabatteras med 50 procent. Jag ber kammarens ärade ledamöter om ursäkt för att jag tar tiden i anspråk — jag avser givetvis dem som är närvarande i kammaren nu — trots att det inte föreligger någon reservation av någon av utskottets ärade ledamöter i motionens syfte — tyvärr kanske jag får tillägga.

Tyvärr har utskottets ledamöter löpt dött lopp, när det gällt att komma från 1946 års principbeslut om att läkemedel skulle rabatteras med 50 procent utan någon karensavgift. Utskottet har ju ändå haft större möjlighet att pröva frågan än socialministern haft, som delvis varit bunden av de principbeslut, som fattades föregående år, att läkemedel skulle rabatteras med två tredjedelar och att utgiftssumman för denna läkemedelsreform skulle röra sig om 34 milj. kronor. Utskottet har haft möjlighet att pröva frågan med hänsyn till, om jag får vara egoistisk, den motion, som vi har väckt här i kammaren.

Innan jag går vidare, vill jag säga, att sjukreformen i det stora hela är en bra reform och till ovärderlig nytta för de många och små i samhället, och den utgör en vidare utbyggnad av den socialpolitiska verksamhet, som har förts här i landet, när det gällt att ge skydd åt människor i olika sammanhang, när de drabbas av inkomstbortfall.

Efter detta kanske jag kan få säga något om anledningen till motionen. 80 procent av sjukförsäkrade har genomfört läkemedelsförmån. Majoritet av dessa rabatteras med 50 procent. Nu säger man att den högre sjukpenning som kommer att utgå kompenserar den karensavgift som kommer att uttagas på läkemedel. I det stora hela är det väl så, men man skall inte glömma bort att det finns de som tillhör de erkända centralsjukförsäkrade och som nu har

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

en sjukpenning likvärdig med den som de kommer att erhålla i den allmänna sjukförsäkringen. Jag kanske också bör tillägga: till en högre avgift.

Även de som drabbas av yrkessjukdom kommer att få en försämring. De kommer att få vidkännas försämring därigenom att karenstiden för dem kommer att tillämpas under samordningstiden, och dessutom måste de erlægga karensavgift för de läkemedel som kommer att ordinerats för dem, läkemedel som de tidigare haft helt fritt.

Även för de 25 procent av folkpensionärerna som tillhört de erkända sjukförsäkringskassorna och som haft sina läkemedel rabatterade — jag vet inte hur många det är av dem, men jag antar att det är majoriteten — kommer denna karensavgift att te sig obillig.

Det kommer också att uppstå en accentuerad skillnad mellan dem som vårdas i den öppna och i den slutna vården och som tidigare haft läkemedel rabatterade med 50 procent. Om man som exempel tar en familjefader, som vårdas på sjukhus under 14 dagar, och en annan familjefader som vårdas i hemmet under samma tid, kommer den som vårdas på sjukhus i bättre ekonomisk ställning än den som vårdas i hemmet. Den som vårdas på sjukhus betalar 3 kronor om dagen. För den som vårdas i hemmet räcker inte dessa 3 kronor till matkostnaden. Dessutom har han att betala en fjärdedel av läkarkostnaden. Han får betala, om han får medicin, en karensavgift av 3 kronor, innan han får någon rabatt på läkemedel.

Det kan också inträffa att läkaren inte bara skriver ut ett läkemedel. Man kan råka i samma situation som jag för närvarande, att läkaren skriver ut två olika mediciner till min pojke och därjämte en medicin till min fru. Det gör en karensavgift på 9 kronor. Nu spelar ju detta ingen roll för mig, eftersom arvudet för riksdagsmännen har höjts, men om jag placerar om detta förhållande på en inkomsttagare med 7 000

kronor om året skall ingen säga mig att inte denna karensavgift spelar en viss roll i en förut rätt mager budget.

En hemmafru som vårdas på sjukhus och som har barn under tio år får en hempenning på 5 kronor, men vårdas en annan hemmafru i hemmet och också har barn under 10 år kommer hon att få sin grundsjukpenning på 3 kronor, och det räcker väl fortfarande inte till maten för dagen. Dessutom kommer den sistnämnda att få betala en fjärdedel av läkarkostnaden och får vidkännas en karensavgift på 3 kronor, innan hon erhåller någon rabatt på läkemedel.

Jag tycker det är orimligt att man skapar sådana förhållanden att man av rent ekonomiska skäl får människor att söka sig till den slutna vården, när de kan vårdas i den öppna.

Nu säger utskottet att avgiften icke får bli för betungande, och det kan man hålla med utskottet om. Men sedan balanserar utskottet när det gäller karensavgiften mellan 3 och 5 kronor. En karensavgift på 3 kronor menar man att man kan ta, men man kan inte ta en karensavgift på 5 kronor, ty då blir den betungande. Men har inte utskottet räknat med att man kan komma i sådana situationer att det skrivs ut flera läkemedel samtidigt? Då kommer man upp i en karensavgift för varje läkemedel av 3 kronor. Skrivs det ut tre mediciner uppgår karensavgiften till 9 kronor för varje medicin, och då är man uppe i 9 kronor, innan man får någon rabatt.

Om nu utskottet anser att avgiften blir betungande, måste då inte utskottet i konsekvens härmed säga, att den karensavgift på 3 kronor, vilken skall erläggas för varje recipe, som skall betalas samtidigt som den sjuke går miste om tre dagars arbetsinkomst och får betala kostnaden för en fjärdedel av läkararvodet, måste vara ännu mera betungande än en avgiftsförhöjning om 10 öre i veckan, som det skulle innebära om karensavgiften slopades.

Högern och folkpartiet hade förra året

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

var sin motion i fråga om sjukförsäkringsreformen. I bägge dessa motioner var man mycket angelägen att framhålla, att det inte fick ske någon försämring för dem, som hade likvärdiga eller bättre förmåner jämfört med dem som den nya allmänna sjukförsäkringen skulle ge. Ja, men borde man inte från både höger- och folkpartihåll vara angelägen att se till, att inte de förmånerna försämrats för dem, som jag här tidigare redogjort för.

Nu har man också i detta sammanhang talat om läkemedelsmissbruk. Jag tycker att man bör vara mycket försiktig med detta tal, ty är det på det sättet att de, som är kommunal- eller statsanställda eller privatanställda och som nu har fria läkemedel, efter de förhandlingar som förts kommer att få bibehålla förmånen av fria läkemedel och inte drabbas av någon karensavgift, så måste väl detta innebära att man sätter en moralisk mindervärdighetsstämpel på de människor, som kommer att omfattas av den allmänna sjukförsäkringen och som tidigare haft sina läkemedel rabatterade med 50 procent men som nu kommer att påläggas en karensavgift. Man har från fackföreningshåll deklarerat, att man inte har något intresse av att försämrat förmånerna för dem, som har bättre förmåner nu än vad den allmänna sjukförsäkringen skulle ge. Borde man inte också på det motsatta hållet vara angelägen säga, att man inte heller vill försämrat läget för dem, som haft förmåner likvärdiga med dem som den allmänna sjukförsäkringen kan ge. Jag ber ännu en gång att få understryka, att det givetvis är till en högre avgift som de haft dessa förmåner, men man har ju sagt, att man vill påtaga sig en sådan högre avgift för att få dessa förmåner.

Jag har, herr talman, inte funnit någon hållbar motivering för utskottets förslag att man skall uttaga en karensavgift på 3 kronor. Visserligen har man talat om en administrativ lättnad, och

jag skall villigt erkänna, att det sker en administrativ lättnad om man tar ut denna karensavgift, eftersom man slipper granskningen av en del recept. Men det får väl vägas mot den försämring, som kan drabba dem, som nu tillhör de erkända sjukvårdarna. Men när det talas om läkemedelsmissbruk — jag återkommer till den frågan — räknar man med sådana läkemedel, som är receptbelagda. Jag ifrågasätter om inte läkemedelsmissbruk även kan förekomma i fråga om sådana läkemedel, som inte är receptbelagda, ett missbruk, som jag förmodar också kan leda till rätt allvarliga skador. Om en människa, som själv plåstrar med en sjukdom och således inte söker läkare, använder sig av icke rabatterade läkemedel, kan detta så småningom leda till att hon inte kommer till läkare på ett sådant stadium, att hon kan vårdas i den öppna vården, vilket tidigare skulle kunnat ske, utan måste överföras till den slutna vården, vilket för samhället ställer sig betydligt dyrare. Jag undrar om man inte i sådana fall låtit snålheten bedra visheten.

När man talar om restriktivitet för att förhindra läkemedelsmissbruk, ett tal som jag för min del inte tror på, så är det klart att det finns människor, som utnyttjar de sociala förmånerna på ett otillbörligt sätt — det vill jag inte förneka — men inte får det vara grundläggande och inte heller har det varit grundläggande för de beslut riksdagen fattat i fråga om olika socialpolitiska reformer. Restriktiviteten måste väl ändå anses vara tillräckligt tillgodosedd med recepttvänget och därmed att den sjuke får betala 50 procent av läkarkostnaden.

Ja, jag kanske i de fall jag skisserat målat med grälla färger, men det har jag gjort för att fästa uppmärksamheten på det angelägna i att man beaktar en sak, som jag själv tycker inte är riktig.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionen II: 646, vilken som jag tidigare sagt innebär att

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

karensavgiften slopas, att läkemedlen rabatteras med 50 procent, och att sjukförsäkringsavgiften ökas med det belopp som detta kan medföra. Detta innebär alltså att 3 § i förordningen får följande lydelse:

»I annat fall som avses i 2 § äger vid sjukdom den som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring vid inköp av läkemedel, som enligt apoteksvarustadgan den 14 november 1913 (nr 308) är att hänföra till apoteksvara eller som utan att utgöra apoteksvara innehåller gift av första klassen, åtnjuta nedsättning av fastställt pris för läkemedel med hälften av kostnaden.

Vad nu sagts om den som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring skall ock gälla den som, utan att vara försäkrad enligt nämnda lag, här i riket är i allmän eller enskild tjänst.

Från prisnedsättning enligt denna paragraf äger Konungen undantaga visst läkemedel eller viss grupp av läkemedel som i första stycket avses.»

Häruti instämde herr *Almgren* (s) och fru *Eriksson* i Ängelholm (s).

Herr **PERSSON** i Appuna (s):

Herr talman! I samband med denna fråga har jag väckt en motion, som gäller karensavgiften, och med anledning härav ber jag att få ta kammarens tid i anspråk några minuter. Jag skall emellertid inte ställa något yrkande. Eftersom utskottet icke har ansett sig kunna tillstyrka min motion, anser jag nämligen detta vara meningslöst.

Vid utformandet av regler för läkemedelsförmån, anknuten till den allmänna sjukförsäkringen, har målet varit dels att utjämna kostnaden för dem som lider av långvarig och allvarlig sjukdom och som därför i princip föreslås erhålla läkemedel kostnadsfritt, dels att sänka kostnadsnivån för läkemedel jämväl för övriga sjuka genom en direkt å apoteken avdragen rabatt.

I förarbetena till denna läkemedels-

reform har vid flera tillfällen åberopats en beräknad kostnadsnivå, som icke fick överstiga 34 miljoner kronor. Utredningsmannens förslag beräknas medföra kostnader liggande inom lägst 32 och högst 34,5 miljoner kronor. Socialministern har i propositionen föreslagit en karensavgift på 3 kronor istället för utredningsmannens förslag om 2 kronor. Socialministern har alltså här höjt karensavgiften, och detta har också utskottet accepterat. Detta skulle innebära, att de totala kostnaderna kan reduceras med cirka 6 miljoner kronor.

Den delvis kostnadsfria läkemedelsförmånen skall i princip omspänna samtliga sjukdomsområden. Den anses böra verka på sådant sätt, att rabatten får betydelse i första hand för dem, som har att vidkännas relativt stora läkemedelskostnader. Samtidigt bör den verka återhållande, när det gäller läkemedelsmissbruk. Dessa syften anser man har tillgodosetts genom att karensavgiften föreslagits till 3 kronor.

Jag övergår nu till att säga något om den motion, som jag har väckt. Utredningsmannen har föreslagit, att om en läkare för en sjukdom föreskriver två eller tre läkemedel på samma recept, så skall karensavgiften baseras på varje läkemedel för sig. Socialministern har i propositionen också framhållit, att karensavgiften skall utgå per recipe i stället för per recept. Jag har emellertid i min motion sagt, att det vore bättre att ha en karensavgift baserad på varje recept. Det kan nämligen hända — att som socialstyrelsen i sitt yttrande har framhållit — att en sjuk person, som behöver två eller tre mediciner för sin sjukdom, får vidkännas en högre kostnad än den som bara behöver en medicin. Den ökning av kostnaderna, som ett bifall till min motion skulle medföra, rör sig om cirka 4 miljoner kronor, baserat på de beräkningar som utredningsmannen har gjort. Det är dock omöjligt att med bestämdhet säga någonting härom, och även utred-

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

ningsmannen har ju varit tvungen att röra sig med antaganden härvidlag.

Utskottet har på s. 21 i förevarande utlåtande framhållit, att man hyser förståelse för de i motionen framförda synpunkterna och sagt, att det skulle vara förnuftigt med bara ett karensbelopp. Sedan säger emellertid utskottet, att en sådan anordning skulle vara besvärlig ur administrativ synpunkt genom att ett och samma läkemedel skulle få olika pris. Det synes mig emellertid som om de administrativa svårigheterna tvärtom skulle bli större, om man tar ut en karensavgift på varje läkemedel. Det är dock möjligt att jag har fel på den punkten. Om så är, blir jag väl snart upplyst härom.

Jag skall inte uppehålla tiden längre med dessa saker. Om socialministern sedermera får göra en översyn av dessa frågor — vilket jag tror kommer att ske — hoppas jag att statsrådet undersöker huruvida inte möjligheter föreligger att genomföra en sådan ordning, som jag tror är förnuftig, att vi får en karensavgift per recept. Detta skulle nämligen eliminera en hel del irritation, och man skulle då allmänt få större förståelse för dessa ting. Då vidare den av mig föreslagna ändringen inte skulle komma att kosta mer än 4 miljoner kronor, skulle ju reformen också trots en eventuell ökning i läkemedelsförbrukningen hålla sig inom den ram man tänkt sig, nämligen 34 miljoner kronor.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få hemställa om att socialministern tar dessa frågor under förnyat övervägande samt ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Johansson* i Norrköping (s), fru *Wallin* (s) och fru *Torbrink* (s).

Fru NILSSON (k):

Herr talman! När riksdagen nu skall ta ställning till förslaget om förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta 8 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 23.*

läkemedel kan man anlägga samma synpunkter på frågan, som tidigare framförts i fråga om sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen.

Vi ger förslaget vår anslutning, men nu som tidigare framför vi motionsvägen ändringsförslag, som vi anser berättigade och som folkets stora flertal anser vore, om de blev antagna av riksdagen, verkliga förbättringar. Den utformning som förslaget nu har fått kommer på vissa punkter att framkalla missträkning och besvikelse, bl. a. bestämmelserna om vilka läkemedel som skall bli kostnadsfria. Detta gäller likaså den snäva gräns man satt för de läkemedel som skall bli rabatterade.

De kostnadsfria läkemedlen är ju i stor utsträckning sådana, som redan nu tillhandahålles kostnadsfritt från landsting och från kommunernas kassor. Beträffande läkemedel som skall rabatteras blir det ju många läkemedel som inte kommer att innefattas i reformen — jag tänker då särskilt på de hälsostärkande preparaten, som har så stor betydelse för exempelvis folkpensionärer, tbc-sjuka och med dem jämförliga kategorier. En väsentlig försämring blir det också för de yrkesskadade, vilket framhölls även när yrkesskadeförsäkringen diskuterades.

Enligt nu gällande lag för olycksfall erhåller de skadade kostnadsfritt läkemedel, oavsett skadans art och varaktighet. Hädanefter kommer de yrkesskadade att jämsättas med de sjukförsäkrade och kommer härför att få betala läkemedel efter samma normer som dessa. Detta blir för de yrkesskadade en försämring. Vi föreslår i en motion att hittills gällande lagstiftning för de yrkesskadade alltså bör gälla, att de med andra ord kostnadsfritt skall få läkemedel.

Vad det gäller finansieringen av denna reform fortsätter man på den inslagna vägen och föreslår att det hela skall tillämpas via försäkringar. Här,

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

liksom vid försäkringarna i övrigt, kommer de försäkrade att få betala huvudparten själva och summan kommer att tagas ut genom betungande avgifter. Nu liksom när sjukförsäkringen beslutades föreslår vi, att denna reform skall helt bestridas av statsmedel. Vi anser att läkemedel, varå recept utfärdats av läkare, bör kostnadsfritt erhållas.

Med vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vår motion nr 603 i andra kammaren.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande har de hörda remissinstanserna haft olika mening rörande karensbeloppets storlek. 1953 års läkemedelskommitté ifrågasätter sålunda, huruvida inte karensbeloppet borde höjas till 5 kronor och rabattsatsen till 75 procent, samma tanke som återfinns i herr Lundgrens reservation. Detta skulle innebära att de verkligt dyra läkemedlen rabatterades på ett förmånligare sätt för de försäkrade. Det gäller främst de moderna och i många fall mycket effektiva läkemedlen, som t. ex. cortison. Dessutom skulle en höjning av karensbeloppet medföra avsevärda administrativa fördelar.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den av herr Lundgren m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Talarna i denna debatt har varit föredömligt koncentrerade i sina inlägg och jag skall också försöka vara det. Det är emellertid ett par inlägg som ändå föranleder mig att komma med något av en förklaring.

Herr Persson i Appuna konstaterade, att regeringen vid sin behandling av utredningsbetänkandet höjt karensavgiften från 2 till 3 kronor per läkemedel, och mot denna bakgrund kom herr

Persson till det resultatet, att man faktiskt får en marginal i det belopp, som är anslaget till reformen. Jag tror att detta är en falsk föreställning. Det är ju inte hela svenska folket, som tidigare haft förmånen av fria och rabatterade läkemedel. Ungefär 60 procent av svenska folket har varit anslutet till den frivilliga sjukförsäkringen, medan 40 procent har stått utanför, och av de 60 procent som varit med är det inte alla, som via sjukkassan haft tillgång till läkemedelsrabatt.

När nu systemet genom den konstruktion, som rekommenderas i detta förslag, går in såsom en obligatorisk del av sjukförsäkringen, blir klientelet omfattning av en helt annan storlek än tidigare. Dessutom bör man bemärka, att bland de gamla människorna — för vilka jag föreställer mig att de hundra procentigt rabatterade läkemedlen får en relativt större betydelse — har vi en alldeles speciell extra belastning genom att folkpensionärerna hittills praktiskt taget har stått utanför den nu tillämpade sjukförsäkringen. I fortsättningen blir det 400 000—500 000 folkpensionärer, som i rätt stor utsträckning kommer att kunna begära rabatterade läkemedel och framför allt de hundra procentigt rabatterade läkemedlen; dessa begagnas ju särskilt vid sjukdomar som har nära samband med ålderns sjukdomar och krämpor.

Emot denna bakgrund har vi sagt oss, att man försiktigtvis bör räkna med någon marginal när man startar en reform på ett så oprövat område. Utredningsmannen föreslog en karensavgift av 2 kronor per läkemedel. Han bygger då på ett antagande att läkemedelskonsumtionen här i landet blir oförändrad. Vi har inte trott på detta när vi utarbetat förslaget i regeringen. Vi sade oss, att mot bakgrunden av vad jag nyss anfört kommer vi att få räkna med en ökad läkemedelskonsumtion. Om den konsumtionen inte expanderar mera än låt mig säga 20 procent, så

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

är den extra marginalen också uppäten. Men genom att gå upp i karensbelopp från 2 till 3 kronor har man skaffat sig utrymme för en expansion i läkemedelskonsumtionen på ungefär 20 procent utan att de ekonomiska kalkylerna behöver spricka.

En annan reflexion som jag gjort när jag avlyssnat debattinläggen är den, att man har i allför stor utsträckning, föreställer jag mig, sett denna reform som en helt isolerad företeelse. Det är den ju inte. Den är en del i det sjukförsäkringsbeslut, som riksdagen tog förra året. Att den inte presenterades i sitt stora sammanhang var ju betingat av att man ville ha ett principbeslut i första hand, och sedan behövde man tid för att utforma detaljerna. Man kan därför inte bedöma denna läkemedelsform såsom en isolerad företeelse.

Om jag gör en jämförelse med 1946 års beslut, som herr Johansson i Västerвик betecknade som ett beslut av den innebörden, att vi icke skulle ha någon karensavgift alls och att vi skulle ha till 50 procent rabatterade läkemedel, så ber jag att få erinra om att detta beslut också innebar en lägre ersättning i fråga om läkarkostnadernas täckning, och sjukpenningen enligt detta beslut kan ju inte gärna nämnas på samma dag som den obligatoriska sjukpenningen enligt 1953 års beslut.

Man kan göra jämförelser med andra länder och säga, att t. ex. danskarna har varit generösare. De har läkemedelsrabatter på 75 procent, och jag tror inte att de har något karensbelopp, men de har en obligatorisk sjukpenning på endast några kronor. Man kan också säga att engelsmännen varit generösare. När Aneurin Bevan fick det engelska parlamentet med på sin sjukförsäkringsreform, innebar det praktiskt taget helt fria läkemedel i en utsträckning, som aldrig varit diskuterade här.

Nu kan vi konstatera — detta sagt inom parentes — att engelsmännen förtog sig på kuppen. De håller nu på att

reformera baklänges, vilket är en ganska otillfredsställande utveckling av en social reformverksamhet. Men även i den engelska sjukförsäkringen är ju sjukpenningbeloppet avgjort lägre än i vår. Vår sjukpenning utgår med ett belopp av 12—14 kronor per dag för en arbetare med vanlig medelinkomst, och det finns intet land som har tagit en obligatorisk sjukförsäkring med så hög sjukpenning som den vi har vågat satsa på och som riksdagen beslutade under fjolåret.

Linjen har således varit att lägga tyngdpunkten på sjukpenningen och på läkarvårdskostnaderna men vara försiktigare när det gäller läkemedelsreformen, det sista framför allt därför att vi vet så litet om verkningarna i fråga om konsumtionsökning i ett mera generöst utarbetat system på läkemedelsreformens område. Men jag är den förste att erkänna, att om det visar sig att det går bra med läkemedelsreformen, om alltså konsumtionsökningen på läkemedel håller sig inom de rimliga gränser som vi har antagit och kanske inte heller bli så stor, då tror jag nog att det är en av de punkter, som vi får se över när vi framdeles kommer i den belägenheten, att vi kan förbättra den stora och mångsidiga socialreform som den obligatoriska sjukförsäkringen är.

Jag har många gånger understrukt, och jag underströk det också vid fjolårets debatt, att ingen reform är färdig i begynnelsen. Det har vi omvitnat från praktiskt taget hela det svenska sociala reformarbetet. Men just på denna punkt rör man sig på så oprövad mark, att det är riktigt att vara försiktig initialmässigt. Och slutligen, ärade kammarledamöter, se denna reform som ett led i det stora reformprojekt, som den obligatoriska sjukförsäkringen utgör!

Herr PERSSON i Appuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är den förste att instämma i vad socialministern slutade

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

med, att denna reform självfallet är av den allra största betydelse för det svenska folket, och jag tror att man nog är beredd att instämma i den synpunkten, att det är bättre att gå försiktigt fram än att förta sig.

Men det var inte på den punkten som jag egentligen begärde ordet, utan det var närmast för att säga något om de 6 miljonerna. När vi diskuterat dessa frågor tidigare har vi sagt, att kostnadsramen för läkemedelsreformen får inte överstiga 34 miljoner kronor. På grundval av detta har utredningsmannen räknat ut hur det hela skulle läggas upp och kommit fram till att om vi tar ut en karensavgift på 2 kronor per läkemedel, skulle vi hålla oss inom kostnadsramen.

Jag kanske blev missförstådd i mitt tidigare anförande. Socialministern föreslår en karensavgift av 3 kronor, beroende på att det är möjligt att det blir en ökning av förbrukningen i framtiden, varvid självfallet dessa 6 miljoner förbrukas. Men det är genom att göra det antagandet — även om jag inte alls är säker på att en ökning av läkemedelsförbrukningen kommer att ske. Blir det en ökning av läkemedelsförbrukningen kommer mina beräkningar självfallet inte att hålla streck. Men som sagt var, det är på de antaganden man är tvingad att göra här som jag har räknat fram dessa siffror.

Jag vågar nog ha den uppfattningen, att förbrukningen av läkemedel i fortsättningen kanske inte kommer att bli mycket större än den är för närvarande, därför att, som herr Johansson i Västervik här har framhållit, det för närvarande är ganska många som har läkemedlen rabatterade till 50 procent utan karensbelopp. För dessa blir det ju inte någon förbättring, och de kommer väl inte att öka sin konsumtion. Men jag tror ändå att det skulle vara förnuftigt att här komma fram till ett karensbelopp per recept. Det skulle ta

bort en del av irritationerna som f. n. finnes.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara be att få säga ett par saker i anledning av vad socialministern framhöll.

Jag är i likhet med socialministern medveten om att detta är en mycket stor reform, men det finns ett par frågor som jag icke är överens med socialministern om.

Socialministern säger att folkpensionärerna i regel kommer att använda de hundraprocentigt rabatterade läkemedlen, de läkemedel alltså som är s. k. livsviktiga. Men hur kommer det att te sig på ett apotek, där en folkpensionär från socialgrupp I kommer in och hämtar sin medicin, som är livsviktig, gratis, medan en annan folkpensionär, som icke har en sådan kvalificerad sjukdom och som bara har sin folkpension att leva på, får betala ett karensbelopp på 3 kronor och bara får den återstående delen av läkemedelskostnaden rabatterad? Är det någon som förvånar sig över om den folkpensionären funderar litet över med vilken vishet denna världen styres?

Socialministern berörde också det principbeslut som fattades år 1946, och han sade att den sjukpenning som då fastställdes inte kan jämföras med den sjukpenning, som kommer att utgå nu enligt den allmänna sjukförsäkringen. Ja, det kan jag hålla med om, om man inte räknar om sjukpenningen från år 1946 efter penningvärdets fall. Det principbeslut som fattades år 1946 innebar ju ändå, att det skulle utgå en obligatorisk sjukpenning på 3 kronor 50 öre. Dessutom skulle man för hustrun få 2 kronor. Vidare hade den som ville rättighet att ta en statsunderstött, frivillig försäkring med en sjukpenning på 4 kronor 50 öre. 4 kronor 50 öre och 3 kronor 50 öre gör tillsammans 8 kronor. Med 2 kronor för hustrun blir det 10

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

kronor, och med två barn skulle vederbörande få ytterligare en krona. Det skulle tillsammans göra 11 kronor. Räkna man om detta belopp efter penningvärdets fall är jag säker på att den försäkringen för dem i landet som har medelinkomster inte hade varit sämre.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att den reform vi nu är beredda att besluta om är en del av den stora sjukförsäkringsreform, som vi förra året beslutade. Jag vill också deklarera att jag anser att denna del av reformen liksom den stora sjukförsäkringsreformen är av mycket stor betydelse för vårt folk. Utöver vad min medmotionär herr Johanson i Västervik har sagt vill jag anföra följande.

När utskottet i sitt utlåtande säger, att försiktighet bör iakttagas vid utformningen av rabattsystemet i avvaktan på praktiska erfarenheter av reformens verkningar, så låter det kanske rätt förnuftigt, men man bör inte glömma bort att det dock finns ganska många kassor — jag skulle tro flertalet av kassorna i landet — som redan har 50 procents rabatt för läkemedel ända ifrån botten, och man bör väl också tillmäta deras erfarenheter någon betydelse. Efter vad jag kan förstå har det inte varit några dåliga erfarenheter dessa kassor har erhållit i sin verksamhet.

Norra Smålands erkända sjukkasse, som jag själv tillhör, har haft denna läkemedelsrabatt under många år, och man har endast haft goda erfarenheter av densamma. Kassen har mycket stor tillslutning; cirka 72 procent av invånarna är försäkrade just beträffande denna del. Utslaget per medlem har kostnaderna gått till 7: 59 kr. per år. Detta säger väl i någon mån vad det rör sig om. Det kan inte gälla mycket pengar. Vi har i Norra Smålands erkända centralsjukkasse också många pensionärer, som belastar denna kassa.

Även om jag håller med socialministern om att för den händelse vi fick med de övriga pensionärerna kommer de säkerligen att belasta kassan mera, eftersom äldre personer är mera skröpliga och sjuka än andra medborgare, tror jag inte att detta behöver på något sätt avskräcka oss. Det rör sig hela tiden om mycket små belopp.

Vid det ombudsmöte som Norra Smålands erkända centralsjukkasse nyligen avhöll uttalade sig mötet, som består av representanter för olika politiska riktningar, enhälligt för att riksdagen måtte besluta bibehålla 50-procentsrabatten på läkemedel utan karensbelopp. Erfarenheterna från dessa kassor bör väl väga en hel del när det gäller att bedöma denna sak.

Särskilt de folkpensionärer, som tidigare tillhörde sjukkassan och haft sjukpenning men som enligt den nya lagen icke kan erhålla någon sjukpenning, kommer ju i ett särskilt dåligt läge då man samtidigt också försämrar rabatterna beträffande deras läkemedel. Eller tänk på våra barnfamiljer, som säkerligen också kommer att bli ganska hårt drabbade, för att nu inte nämna de yrkesskadade. Jag är fullt medveten om att man beträffande samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen får gå med på vissa försämringar. Det vet vi att man tidigare fått göra beträffande karensdagar och dylikt. Men jag kan inte förstå att vi måste gå med på denna försämring, som är alldeles onödig. I fortsättningen får de yrkesskadade under samordningstiden betala läkemedlen i enlighet med den reform vi här är beredda att besluta om. Tidigare fick dessa medlemmar sina läkemedel helt gratis. Att försämrare reformen därhän, att man lägger ett karensbelopp i botten, anser jag för min del vara mindre lyckligt.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i det av herr Johanson i Västervik framställda yrkandet.

Förordning ang. kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp):

Herr talman! Herr Persson i Appuna har ställt en direkt fråga till mig såsom utskottets talesman. Han frågade vilka administrativa olägenheter utskottet avsett, då utskottet förklarar sig förordna en anknytning av karensbeloppet till antalet recipe i stället för till varje recept som han föreslagit i sin motion. Jag tillåter mig att citera vad utskottet i detta avseende skrivit nederst på s. 21 i utlåtandet:

»Utskottet anser visserligen goda skäl tala för att endast ett karensbelopp beräknas för läkemedel, som samtidigt förskrivs för en sjukdom. Emellertid skulle en sådan anordning även medföra vissa olägenheter, bl. a. ur administrativ synpunkt genom att ett och samma läkemedel skulle få olika pris, beroende på om det föreskrivits tillsammans med ett annat läkemedel eller för sig. Härtill kommer att den skulle medföra en betydande kostnadsökning. Med hänsyn till den försiktighet, som utskottet på ovan anförda skäl ansett böra iakttagas vid utformningen av läkemedelsreformen, ansluter sig utskottet därför till propositionens förslag.»

Här framgår alltså vad vi i detta avseende ansett det vara administrativa olägenheter med det förslag herr Persson har framställt, men vi säger ju i början av stycket att det finns skäl som talar för den uppfattning herr Persson företrätt. Det har tidigare i denna debatt sagts, att vi är ute på områden som är rätt okända och att det därför är skäl i att iakttaga en viss försiktighet.

I de föreliggande utskottsutlåtandet, herr talman, har utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition i ärendet. Jag hoppas att kammarens ärade ledamöter inte anser att jag tar för lättvindigt på uppgiften, om jag vid denna tidpunkt på dagen endast yrkar bifall till vad utskottet här har föreslagit.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag skulle vilja säga

till den ärade talesmannen för utskottet, att jag självfallet läst vad utskottet skrivit, men vad utskottet menat har jag inte fått något svar på.

Överläggningen var härmed slutad. På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan utom i vad angick 1—5 §§ i förslaget till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Beträffande 1, 2, 4 och 5 §§ i nämnda förordningsförslag gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till dessa paragrafer dels ock på bifall i motsvarande delar till motionen II: 603 av herr Hagberg i Stockholm m. fl.; och godkände kammaren utskottets berörda förslag.

Slutligen gav herr talmannen beträffande 3 § i ifrågavarande förordningsförslag propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag; 2:o godkännande av den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o godkännande av den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Johanson i Västervik; samt 4:o bifall till det av herr Hagberg i Stockholm m. fl. i motionen II:603 framställda yrkandet, att paragrafen skulle utgå; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ewerlöf begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Johanson i Västervik votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i den förberedande voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 3:o anmärkta propositionen, efter given var-

sel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna till kontraposition i huvudvoteringen angående 3 § i andra lagutskottets föreliggande förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel antager den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna till kontraposition i nämnda votering antagit det förslag till lydelse av paragrafen som under överläggningen föreslagits av herr Johanson i Västervik.

Sedan kammarernas ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 74 ja och 72 nej, varjämte 40 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den vid utlåtandet fogade reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarerna godkänner 3 § i andra lagutskottets förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt paragrafen i den lydelse, som föresla-

gits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarernas ledamöter härfter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarerna bifallit utskottets förslag till paragrafens lydelse.

§ 7.

Auktorisation för fastighetsmäklare.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om lagstiftning beträffande tillstånd för utövande av fastighetsmäklaryrket.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag har till det föreliggande utskottsutlåtandet fogat en blank reservation och tillåter mig att i all korthet motivera, varför jag inte kunnat acceptera det förslag som utskottet förebragt.

Motionen har varit föremål för remissbehandling. Remissinstanserna har, oavsett om de varit med på det yrkande som i motionen framförts eller icke, vitsordat att missförhållanden föreligger i fråga om fastighetsmäklaryrkets handhavande i skilda avseenden. Det är nu sex och ett halvt år sedan den frivilliga auktoriseringen lagfästes. Det har då synts mig vara motiverat med en förutsättningslös utredning för att få klarlagt, hurdana förhållandena är på detta område och om lagstiftningen motsvarar de förväntningar, som kan ställas ur medborgarnas synpunkter.

Jag har därför ställt yrkande om en förutsättningslös utredning, men när detta yrkande icke kunnat vinna utskottets gehör har jag nöjt mig med en blank reservation.

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

Jag nöjer mig här i kammaren med att på detta sätt markera min uppfattning och har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.**Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 181, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete vilken enligt lag den 22 maj 1953 (nr 229) gäller till och med den 30 juni 1954, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels sex före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 82 av herr *Weiland m. fl.*, nr 150 av herr *Bergh m. fl.* och nr 345 av herr *Ohlön m. fl.* samt inom andra kammaren nr 118 av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.*, nr 237 av herr förste vice talmannen *Skoglund m. fl.* och nr 376 av herr *Ohlin m. fl.*, dels ock två i anledning av propositionen väckta motio-

ner, nämligen nr 525 i första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* och nr 670 i andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.*

I motionerna I: 82 och II: 118, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte förorda att kvoten för byggnadstillstånd för uppförande av lokaler för religiösa ändamål för år 1954 höjes från föreslagna 10 miljoner kronor till 15 miljoner kronor».

I motionerna I: 150 och II: 237, vilka voro likalydande, hade föreslagits, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att åtgärder måtte vidtagas för ett skyndsamt avskaffande av byggnadsregleringen; eller, om detta icke vinner riksdagens bifall, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna, att byggnadsregleringen bör så tillämpas, att den kyrkliga nybyggnadsverksamheten får ett väsentligt större utrymme än för närvarande är fallet».

Motionerna I: 345 och II: 376 — även de likalydande — utmynnade i en hemställan, »att riksdagen

1) måtte besluta om fullständig avveckling av byggnadsregleringens tillståndstvång med bibehållande under en övergångsperiod av icke kvantitetsbegränsande, lokalt meddelade igångsättningsmedgivanden;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av spørsmålet att genom ekonomiska stimulanser, byggnadsteknikens utveckling eller arbetsmarknadspolitiska överenskommelser ernå en tillfredsställande lösning av såsångutjämningsproblemet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 345 och II: 376 bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 150 och II: 237, i vad de avsåge yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder för avskaffande av byggnadsregleringen, samt motionerna I: 525 och II: 670

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att varken motionerna I: 82 och II: 118 eller motionerna I: 150 och II: 237, såvitt dessa avsåge höjning av tillståndskvoten för kyrklig nybyggnadsverksamhet, måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) (avseende utskottets hemställan under A och B) av herrar *Osvald, Nyberg* och *Carlsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort under punkterna A och B hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förvarande proposition och i samband därmed i anledning av motionerna I: 345 och II: 376 hos Kungl. Maj:t anhålla dels att åtgärder vidtoges, så att tillståndstvånget för byggnadsarbete helt avskaffats senast den 31 december 1954 och därefter under en övergångstid endast kvarstode befogenheter för vederbörande myndigheter att bestämma tidpunkten för byggnadsarbetes påbörjande och antalet byggnadsarbetare, som finge sysselsättas däri, dels ock att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande de lämpligaste åtgärderna för att utan detaljreglering ernå en tillfredsställande lösning av säsongutjämningsproblemet;

B. att motionerna I: 150 och II: 237, såvitt avsåge avskaffande av byggnadsregleringen, samt I: 525 och II: 670 — i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) (avseende utskottets hemställan under A och B) av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*, vilka ansett, att utskottet bort under punkterna A och B hemställa,

A. att riksdagen med avslag å förvarande proposition måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Häriigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 22 maj 1953 (nr 229) gäller till och med den 30 juni 1954, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1954.

B. att motionerna I: 150 och II: 237, såvitt de avsåge avskaffande av byggnadsregleringen, ävensom I: 345 och II: 376 samt I: 525 och II: 670 — i den mån de icke blivit besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) (avseende utskottets hemställan under C) av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Nyberg* samt fru *Boman* och herr *Carlsson* i Stockholm, vilka ansett att utskottet bort under punkten C hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 82 och II: 118 samt I: 150 och II: 237 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en väsentlig höjning av tillståndskvoten för religiösa ändamål.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Med anledning av att jag står som motionär i frågan om en höjning av tillståndskvoten för samlingslokaler för religiöst ändamål vill jag säga några ord i denna fråga.

Jag vill allra först erinra om att det hälsades med den allra största tillfredsställelse, när möjlighet gavs att reparera gudstjänstlokaler för upp till 100 000 kronor utan att detta inräknades i kvoten. Denna möjlighet har flitigt utnyttjats på frikyrkohåll och även när det gäller tillsyn av kyrkliga församlingar.

I fråga om nybyggnader för kyrkligt ändamål är dock läget högst otillfreds-

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

ställande. De profana samlingslokaler-
na har tilldelats en byggnadskvot 15
milj. kronor — det är dem väl unnat
och det vare fjärran från mig och andra
att vara avundsjuka på detta. För detta
ändamål hade redovisats byggönske-
mål på 74 milj. kronor. För kyrkliga
ändamål upptas i årets kvot 10 milj.
kronor. I denna kvot inkluderas stats-
och frikyrkliga byggen, församlings-
hem och krematorier. Som önskemål
har redovisats 89 milj. kronor. Enligt
de upplysningar jag har fått borde
önskemålsiffran vara större, enär alla
behov av nybyggen inte redovisats från
kyrkligt håll, detta på grund av att man
från vederbörande myndigheter ofta
fått det beskedet, att det vore utsikts-
löst att framställa några önskemål för
närvarande.

Vi har ansett det vara ett skäligt krav,
som inte på något sätt innebär att vi
begär en prioritetsställning, att riksdag-
en ökar kvoten för kyrkliga byggen
med åtminstone några miljoner, låt oss
säga upp till 15 milj., den summa som
gäller för profana samlingslokaler. Även
med den välvilligaste tolkning har jag
svårt att frigöra mig från den känslan,
att myndigheterna visar en ibland gan-
ska påtaglig kyla när det gäller nybyg-
gen av församlingslokaler för kyrkligt
ändamål. Landets styresmän borde i
stället visa den mest långtgående gene-
rositet när det gäller sådana ändamål.
Det kan inte vara riktigt, att den krist-
na verksamheten genom byggnadsre-
striktioner hindras att fortsätta och ex-
pandera sitt inte minst i ungdomsvår-
dande hänseende gagneliga arbete och
detta i ett land som har skonats från
kriget, som har haft oavbruten högkon-
junktur, som gått starkt framåt i eko-
nomiskt avseende och efter vad man
säger på kunnigt håll har den kanske
högsta standarden i Europa. I Stock-
holm har mig veterligt inte byggts
några kyrkor i statskyrkoförsamling-
arna på 22 år, under det att staden har
vuxit från 519 000 till 762 000. Nya

kyrkoförsamlingar har bildats, men
kyrkor i verklig mening har de knap-
past, och man undrar när de skall få
det i framtiden.

Vad som i icke ringa grad har för-
undrat mig är att vi i Sverige är mera
restriktiva i detta hänseende än man
är i utlandet. Jag har försökt bilda mig
en uppfattning om hur man ser på
detta i våra grannländer och på den
europeiska kontinenten. Jag skall inte
trötta kammaren med någon omfattan-
de statistik utan bara nämna ett par
exempel. Stor-Köpenhamn har efter
kriget byggt fem nya kyrkor, inte bara
barackkyrkor utan verkliga tempel.
Helsingfors har byggt en kyrka med
plats för 750 personer och planerat yt-
terligare två; kanske är dessa redan
färdiga. Holland har efter kriget byggt
40 nya och dessutom reparerat 350 av
kriget skadade. I Väst-Tyskland har jag
själv på ort och ställe kunnat konsta-
tera hur man bygger nytt bland rui-
nerna. Där tycks man ha samma syn
på frågan som nybyggarna i Amerika
på sin tid. Kyrkan anses inte som en
andra-, tredje- fjärde- eller femte-hands-
fråga utan som något som bör löpa pa-
rallelt med allt annat. I England har
man delvis anlagt samma betraktelse-
sätt, och det kunde vara nog så intres-
sant att ge belägg för det, men jag
skall gå förbi det.

Herr talman! Jag har inte anfört det-
ta för att anklaga någon, men jag har
svårt att komma ifrån att vi i vårt land
ser något annorlunda på vad som är
mest angeläget i fråga om byggenska-
pen. Jag är lika mån som någon annan
i detta land att lösa problemet om bo-
städer, sjukhus och skolor. Vi har alla
dessa problem i synfältet, och jag vet
att det finns trängande behov av olika
slag. Men nog tycker man att det kunde
finnas möjlighet att bättre än vad som
sker tillfredsställa även det behov som
finns på den kyrkliga fronten. Behoven
på andra områden kan tänjas ut hur
långt som helst. Man får här göra en

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

avvägning, men meningarna skär sig när det gäller angelägenhetsgraden.

Jag känner också till att man i kanslihuset får uppvaktningar från olika håll av folk, som söker övertyga om att just deras verksamhet är särskilt viktig. Jag kan dock inte förneka — utan att bli sentimental — att jag med ganska stor ängslan ibland konstaterar, att de positiva insatser som göres från såväl statskyrkligt som frikyrkligt håll i mycket hög grad hämmas genom att det inte finns lämpliga lokaler. Man borde här kunna påräkna litet mera tillmötesgående från myndigheternas sida.

Utskottet är i sin skrivning synnerligen välvilligt och jag vill tacka för det. Man säger sig inte vilja gå med på att riksdagen gör något uttalande i den riktning som vi motionärer föreslagit, men man säger vidare på s. 8 att Kungl. Maj:t bör vara obunden att pröva frågan om de jämkningar av tillståndsråden som kan anses påkallade. Kungl. Maj:t kan alltså överskrida kvoten på 10 miljoner kronor. Jag anser, att den religiösa verksamhetens lokalbehov — det gäller såväl statskyrkan som de frikyrkliga samfundet — under den tid byggnadsregleringen varit blivitt eftersatta i större utsträckning än andra behov.

Jag anser, att det yrkande vi framställt motionsvis är blygsamt och skäligt, men jag skall likväl nöja mig med att yrka bifall till reservation 3) av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Med hänsyn till den allmänna bostadsdebatt, som fördes här för kort tid sedan, då även byggnadsregleringen kom in i bilden, samt de övriga debatter, som förts under de senaste åren såväl här i riksdagen som i pressen, skall jag fatta mig mycket

kort. Motiveringarna är ju kända. Att behålla byggnadsregleringen endast i säsongutjämnande syfte torde, såvitt jag kan bedöma det, inte vara nödvändigt. Detta har emellertid ansetts som huvudmotiv, och jag vill därför med några ord beröra endast denna sak.

Till följd av den kontinuerliga byggnadsproduktionen, som nu sker året runt och som varit under de senaste tio åren, har vinterbyggandets problem successivt bemästrats och hjälpmedlen för vinterbyggnation har utvecklats enormt. Detta har också medfört att kostnadsskillnaden mellan vinter- och sommarbygge har minskat. Byggnadsföretagarna har vant sig vid att bygga året runt och upptäckt de fördelar som ligger i den kontinuerliga driften, då administrationsapparaten och arbetsledarna kan ges en jämn sysselsättning utan att mala tomgång. Bristen på byggnadsarbetare är störst under sommaren, och många företagare anser denna del av året som den svåraste, då förskjutningar i produktionsplanen — förorsakade av brist på arbetskraft — oftare inträffar under sommaren än under vintern. De förändringar — i förhållande till tiden före kriget, som inträtt beträffande den lagstadgade och självtagna semestertidens längd, har medfört en uttunning av tillgången på arbetskraften under sommaren och ytterligare pressat fram byggnationen under vintern.

Möjligheterna till säkrare produktionsplanering under vinterhalvåret har också medfört att vissa företagare föredrar vinterproduktion och anser att den färdiga produkten — alltså huset — blir bättre, då det framställs under de arbetsmässigt gynnsammare förhållanden som råder under nämnda del av året.

Detta är kortfattat några iakttagelser, som jag gjort under de senaste åren och som gör, att jag för min del tror att farhågorna för ökad arbetslöshet på vintern, om byggnadsregleringen skulle

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

slopas, är betydligt överdrivna. För att emellertid få en smidig övergång har jag, trots att jag icke är helt övertygad om att det fyller något behov, anslutit mig till att igångsättningstillstånd skall erfordras under en kortare övergångstid. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservation nr 1) av herr Osvald m. fl. Denna reservation innebär att tillståndstvånget för byggnadsarbetet helt skall avskaffas senast den 31 december 1954 och att därefter under en kort övergångstid endast kvarstår befogenheter för vederbörande myndigheter att bestämma tidpunkten för byggnadsarbetets påbörjande. Vidare innebär reservationen yrkande på en utredning rörande de lämpligaste åtgärderna för att ernå en tillfredsställande lösning av säsongutjämningsproblemet.

Till utskottets utlåtande är även fogad en reservation, betecknad nr 3), av herr Ebbe Ohlsson m. fl. Denna reservation har herr Gustafsson i Borås nu närmare motiverat, men jag skall ändå dock be att få säga ytterligare några ord med anledning av den. Jag tillhör ingen särskild kyrklig sekt, men jag kan inte ge avkall på att grundvalen för hela vår samhällsbyggnad är de religiösa och etiska värdena och vad de under århundradenas lopp skapat. Att vi då såsom skett under de senast 15 till 20 åren så gott som helt uraktlåtit att medverka till skapandet av lokaler och därmed förutsättningar för den kyrkliga verksamhetens rätta bedrivande, det anser jag vara en brist. Hela denna verksamhets karaktär är sådan att den fordrar högtid och helg, och detta kan icke vinnas i vanliga föreningslokaler. Såväl statskyrkan som de olika frireligiösa samfundet behöver för sin verksamhet särskilda för ändamålet helgade lokaler.

Förhållandena i Stockholm — herr Gustafsson i Borås nämnde också något om dem — är nog ganska likartade med dem i alla andra större städer. I Stockholm har det icke under de se-

naste 14 åren tillkommit mer än en kyrklig lokal och denna är inrymd i ett bostadshus. När utskottsmajoriteten säger att det finns stora otillfredsställda lokalbehov även på andra håll, t. ex. allmänna samlingslokaler, så kan jag hålla med utskottet. Jag har också inom Stockholms stad medverkat till att en rad olika behov av samlingslokaler — så långt resurserna tillåtit — blivit tillgodosedda. I så gott som samtliga våra förstäder har samlingslokaler av skilda slag uppförts även om det verkliga behovet icke blivit fullt tillfredsställt och vissa centrumbildningar fortfarande släpar efter.

Sålunda har i Årsta såväl biograf, teater som en rad andra samlingslokaler byggts. I Västertorp har två allmänna samlingslokaler byggts, i Solberga, Mälarhöjden m. fl. samhällsbildningar är förhållandet detsamma. Dessutom finns ju lokaler för allmänt ändamål i alla de skolor som uppförts under senare år. Men hur är det med de kyrkliga lokalerna? I Enskede och Brännkyrka finns en befolkning på 245 000 människor, varav 200 000 kom till under de senaste tjugo åren, utan att en enda kyrka byggts. När det gäller de frireligiösa församlingarna så har i Stockholm endast en lokal byggts och denna i direkt anslutning till ett bostadshus. Samma är förhållandet i de västra förstäderna.

Jag vill starkt ifrågasätta om detta är en riktig utveckling och om inte framtiden får sona vad vi i dag uraktlåter att göra.

I drabantstäderna utanför London byggdes kyrkan och andra lokaler för kristen verksamhet samtidigt med bostadsbebyggelsen. De ansågs vara centrum i hela samhällsbyggnaden. I Västtyskland, som herr Gustafsson nämnde och som jag hade tillfälle att studera för endast några veckor sedan, var det en angelägen uppgift att restaurera och istandsätta förstörda kyrkor och även bygga nya. Man resonerade på samma

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

sätt här: den kyrkliga verksamheten måste beredas lämpliga lokaler, och trots den skriande bostadsbristen fick denna uppgift icke åsidosättas. Vilken uppfattning vi än har om det kristna arbetets betydelse så tror jag att vi för samhällslivets egen skull måste medverka till att den enorma eftersläpning som finns beträffande kyrkliga lokaler avhjälpes successivt. Jag vill därför yrka bifall även till reservationen nr 3.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Herr Ebbe Ohlsson och jag har reserverat oss emot tredje lagutskottets utlåtande i denna fråga emedan vi inte är övertygade om att lagen längre är behövlig för det ändamål som redovisas i proposition nr 181.

Departementschefen är själv ganska optimistisk i vissa delar av sin redogörelse för den ekonomiska situationen och karakteriserar den som en balanserad högkonjunktur, men bara för ett litet ögonblick. Han stänger igen dörren som knappast hann mer än komma på glänt och tillägger: »med latent möjligheter till förskjutningar såväl i riktning mot nya tendenser till överkonjunktur och inflation som mot en markerad konjunkturavmattning med risker för depression och arbetslöshet».

Där kommer löften om att »naturligtvis alla föreliggande möjligheter att uppmjuka regleringen tillvaratagas, i den mån läget så medgiver». Vi har fått så många sådana löften i olika sammanhang att orden i dag börjar mista sin valör. Jag tror att praktiskt handlande i den vägen i dag betyder mycket mer.

Departementschefen har vänt sig till ett stort antal remissinstanser och avlyssnat deras rekommendationer eller avstyrkanden. Främst bland dessa kanske man bör nämna investeringskommittén. Investeringskommittén har inte

mycket till övers för den fortsatta byggnadsregleringen och grundar detta ställningstagande på såvitt jag kan förstå riktiga iakttagelser. Kommittén har fått instämmande från många håll, men eftersom alla inte har delagit i instämmandet, särskilt då inte bostadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och LO, vilka inte har kunnat acceptera den del av utlåtandet som behandlar säsongutjämnningen, anser sig inte heller departementschefen kunna förorda att något på grundval av kommitténs betänkande upprättat förslag genom proposition underställes riksdagens prövning.

Det ligger, herr talman, frestande nära att tänka att vakthållningen om denna regleringslag är för dess egen skull och inte för dess praktiska nytta. Lagen kom ju till för att användas under alldeles särskilda förhållanden, och man kan väl inte påstå att vi i dag lever under sådana förhållanden som därmed åsyftades.

Även om lättnader har införts i lagen, så att den numera tillämpas endast för större byggen, har vi ändå för de mindre byggena kvar igångsättningstillståndet, som i verkligheten betyder lika mycket som själva byggnadstillståndet, vilket i och för sig är betydelselöst så länge man inte får sätta i gång. Även om det heter, att byggnadsregleringslagen inte gäller, är det avgörande huruvida man har fått igångsättningstillstånd eller inte. Om man vill bygga, om man skaffar pengar och material och säkerställer arbetskraft, måste man ändå invänta igångsättningstillstånd och kommer ingensans utan det.

Vi har i vår reservation påmint om den markanta omsvängning som skett i industriens investeringsvilja, som visar sig vara på nedgående ända sedan 1952 och som enligt nationalbudgetberäkningen kan antas bli oförändrad under 1954. Inom den statliga investeringsverksamheten har man ju möjlig-

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

het till begränsning och kontroll via budgeten. Även inom den kommunala verksamheten kan man begränsa investeringarnas omfattning genom att tillämpa en restriktiv kreditgivning. Några risker att man spränger ramen för det ekonomiskt möjliga föreligger därför inte såvitt jag förstår.

Jag tror även att det är möjligt att klara säsongutjämnningen inom byggnadsindustrin utan att bibehålla byggnadsregleringen. Också större företag har kommit till den slutsatsen. Herr Carlsson i Stockholm har redan påpekat att det är ekonomiskt möjligt att kontinuerligt bedriva byggnadsverksamhet under hela året. Den tekniska utvecklingen har skapat förutsättningar för en sådan drift. Även i Norrbotten kan vi nu bygga under hela året och gör det också. Det är givetvis från byggnadsarbetarnas synpunkt viktigt att sysselsättningen fördelas jämnt över hela året. Det är väl ett önskemål som delas av oss alla — jag kan inte tänka mig att det finns några skiljaktiga meningar på den punkten — men jag tror det är möjligt att nå det resultatet utan att bibehålla regleringslagen. Vi har nog att räkna med att även arbetsmarknadsparterna vid ett upphävande av byggnadsregleringslagen söker träffa sådana avtal som befordrar en jämn sysselsättning.

Vi anser således att det inte föreligger skäl för ett bibehållande av lagen. Också vi har emellertid förståelse för att det behövs en viss tid för regleringens avskaffande och därför vill vi inte motsätta oss en förlängning av giltighetstiden, men inte längre än till utgången av 1954. Därmed vill jag yrka bifall till reservationen 2) under A och B.

Det spørsmål, som är berört i reservationen nr 3) och som här har påtalats av både herr Gustafsson i Borås och herr Carlsson i Stockholm, kanske jag också skulle beröra med några ord. Om byggnadsregleringen avskaffas,

skulle vi inte behöva orda här för vare sig en viss summa i kvottilldelning eller kvottilldelning över huvud taget. Svårigheterna kommer att bestå så länge lagen gäller, men i och med lagens avskaffande skulle vi komma till rätta med detta avsnitt. Även jag vill på det allvarligaste understryka, att just den hämsko vi genom byggnadsregleringslagen har haft på denna verksamhet är allvarlig för oss i våra bygder, där avstånden är stora.

Jag skall påminna om ett särskilt fall, bara därför att det i utlåtandet står särskilt poängterat att man behöver allmänna samlingslokaler och att om man har en allmän samlingslokal kan den också användas till gudstjänster. Vi har inom vår egen kommun en plats som ligger sex mil från kyrkan och där det inte finns någon samlingslokal. Där har man skaffat material och pengar och försökt skapa möjligheter för att få till stånd ett kapellbygge. I elva år har det förberedande arbetet pågått. 1945 hade man allt material som behövdes för uppförande av den lilla kapellbyggnaden, men inte förrän 1953 fick man byggnadstillstånd och möjlighet att sätta i gång. Då var en del av materialet, som man köpt dyrt och haft besvär med, på väg att förstöras. Det är sex mil från närmaste kyrkplats, och det bor bara fattigt folk i den bygden. Det är otänkbart att de gamla, som ännu bor och bygger där uppe, skulle ha möjlighet att per bil förflytta sig ned till kyrkplatsen och gudstjänstlokalen.

Man har här åberopat utlandet, och det är ju ganska markant att i de länder, som varit krigshärjade och fått så mycket förstört, har man i alla fall efter kriget tagit sig samman och satsat på att återställa kyrkobyggnaderna och gudstjänstlokalerna. Det ligger mycket i en sådan tanke, när man besinnar hur dessa människor är ruinerade, jag höll på att säga till både kropp och själ. Jag tror det är det

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstväng för byggnadsarbete.

riktiga sättet att först samla dem liksom invärtes och ställa dem på en säker grundval, för att sedan ta itu med allt det vardagsarbete som måste möta en krigshärjad nation. Jag har själv varit ute och sett precis samma saker som de båda föregående talarna har åberopat. Jag vill bara nämna en jämförelsesiffra, som säger oss ungefär var vi står i dag. Före kriget byggde vi gudstjänstlokaler till ett omfång av 5,4 promille, och i dag är siffran 0,6. Det säger oss en hel del.

Jag yttrade nyss, och jag skall sluta med att bara påminna om det: Därest vi skulle vinna bifall till vårt yrkande under punkterna A och B i reservationen nr 2) och byggnadsregleringslagen skulle avskaffas, då löses också denna fråga. Både med hänsyn härtill och med hänsyn till vad jag tidigare sagt vill jag, herr talman, alltså i första hand yrka bifall till reservationen nr 2), d. v. s. avslag på lagens förlängning. Skulle detta mitt yrkande inte vinna gehör, vill jag alternativt yrka bifall under punkten C till reservationen nr 3).

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! I detta mycket debaterade ämne skall jag nu inskränka mig till ett par principiella delproblem. Jag vill börja med att säga, att det är ett vanligt socialdemokratiskt resonemang att man, om konjunkturerna bedöms icke vara i balans, skall använda regleringar för att försöka åstadkomma den önskade balansen. Samtidigt förklarar man från socialdemokratiskt håll emfatiskt, att man inte vill ha några regleringar för regleringarnas egen skull. Det uttalas ju också här ett visst syfte med lagen, som jag skall be att få återkomma till strax.

Jag vill nu erinra om att man från regeringshåll, när frågan om fortsatt giltighet av denna lagstiftning behandlades förra året, underströk nödvändigheten av att bibehålla byggnadsregle-

ringen i det enligt regeringens uppfattning då rådande ovissa konjunkturläget. Som redan fru Boman påpekat sägs i årets proposition, att det ekonomiska läget enligt finansplanen karakteriseras av en balanserad högkonjunktur med risker både för förskjutningar till en överkonjunktur och förskjutningar till en avmattning. På grund av riskerna i det förra hänseendet förklaras nu i propositionen att lagen bör förlängas.

På min fråga till socialministern eller till utskottets talesman eller vilken socialdemokrat som helst: När skall man, om socialdemokraterna fortsätter att vara i regeringsställning, över huvud taget kunna ta bort en dylik reglering, och hur mycket allvar finns det bakom detta tal om att man inte vill reglera för reglerandets egen skull? Här säger man att man inte kan ta bort en reglering när konjunkturläget är ovisst, och sedan säger man att man inte heller kan ta bort regleringen i en balanserad konjunktur på grund av de risker som finns för att balansen skall gå förlorad.

Nu är det ju klart att det alltid finns risker för att det skall bli förskjutningar i konjunkturläget hurudant detta än är. Då är man alltså med det socialdemokratiska resonemanget inne i en hopplös cirkel: man kommer aldrig ur regleringssamhället.

Då kan det naturligtvis invändas — och det kanske socialministern gör — att regeringen, sedan vi för ett år sedan diskuterade dessa saker, väsentligen mjukat upp byggnadsregleringen, och det är ju sant. Men det visar bara att utvecklingen kommit också regeringen att ta åtminstone några steg i den riktning som vi från högern anvisat. Vad som emellertid skulle intresera mig och kanske också många andra vore att få ett klart svar på den principiella frågan: Hur skall man med det socialdemokratiska resonemang som förts förra året och i år och vid många andra tillfällen komma ur regleringssamhället?

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

Sedan skulle jag vilja understryka en annan sak och det är att åtminstone enligt min uppfattning är det ett oting, om en lag användes för ett annat ändamål än vad den utger sig för. Lagen säger alldeles uttryckligt att vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån det erfordras för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, sätta lagen i tillämpning. Det skall väl vara en oerhört hårddragen tolkning om man skall säga, att vi nu befinner oss i utomordentliga av krig föranledda förhållanden. I så fall har vi befunnit oss i utomordentliga, av krig föranledda förhållanden i många decennier, i varje fall från första världskriget.

Vi skulle naturligtvis från oppositionens sida kunna vara med om att *diskutera* en lag, där man klart säger att denna lag skall användas t. ex. i säsongreglerande syfte eller vad man vill komma med, men såsom den nu är skriven och sådant som läget nu är kan jag inte se annat än att förhållandena icke står i överensstämmelse med de förutsättningar, som anges i lagen.

Till sist, herr talman, skall jag bara mycket kort ta upp en annan sak, och det är igångsättningstillstånden. Det har både herr Carlsson i Stockholm och fru Boman berört. Jag tycker för min del, att herr Carlssons hela resonemang logiskt ledde fram, inte till den standpunkten, som folkpartireservanterna intar, utan till den som högerreservanterna intar.

I denna fråga är det att märka att det visserligen gjorts några lättnader i det individuella prövningsförfarandet beträffande bostadsbyggnader, men dessa lättnader görs i stor utsträckning illusoriska genom att man bibehåller igångsättningstillstånden. Genom att man bibehåller igångsättningstillstånden bibe-

håller man i själva verket hela greppet över byggnadsmarknaden.

Jag skall inte fördjupa mig i frågan om säsongutjämningsproblem o. d. Det är självklart att samtliga i kammaren är fullständigt ense om att det är ett samhällsintresse av första rang att byggnadsfackets arbetare bereds en av säsongvariationer såvitt möjligt ostörd sysselsättning. Jag skall inte alls gå in på den saken här.

Jag skulle i stället vilja sluta med att understryka vad herr Carlsson sade, nämligen att det finns en mängd skäl, som talar för att utvecklingen — oavsett lagstiftningar och regleringar — går mot en allt jämnare sysselsättning året runt. När så många naturliga skäl talar för att en allt starkare utjämning av sysselsättningsmöjligheterna året runt kommer att ske, kan det inte vara rimligt att hindra stora delar av näringslivet från mycket välbehövliga rationaliseringar, rationaliseringar, som socialdemokraterna själva ibland vid lämpliga tillfällen talar om, endast för glädjen att få bibehålla denna reglering.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman avgivna reservationen.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast till herr Munktell ge den repliken, att när jag gått med på att igångsättningstillstånden skulle bibehållas under en övergångstid, så var det för att man skulle få en mjukare övergång tills den utredning, som vi föreslagit i reservationen om lämpliga åtgärder för att utan detaljgranskning ernå en tillfredsställande lösning av säsongutjämningsproblemet, föreläge. Alltså, det är endast under en kortare övergångstid som jag gått med på detta.

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND (h)**:

Herr talman! När jag begärt ordet i frågan angående fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete så är det inte för att uppehålla mig vid själva huvudyrkandet utan för att få säga något om den motion, som jag tillsammans med ett flertal andra ledamöter här i kammaren har väckt och vari vi påtalar den långt gående uppdämningen av den kyrkliga nybyggnadsverksamheten. Men låt mig, herr talman, innan jag går in på detta speciella område, säga, att jag inte är alldeles övertygad om att den nuvarande byggnadsregleringen, framför allt sådan som den är utformad, behöver permanentas. Jag skulle nog gärna vilja ställa den frågan till statsrådet, om han inte har möjlighet att här göra en omprövning. Beträffande det speciella avsnitt jag har varit med att taga upp i en motion vill jag säga, att jag anser, att det är en mycket betydelsefull fråga för kyrkan och för de religiösa samfundet. Jag erkänner gärna, att det var framför allt under föregående års kyrkomöte, som jag fick min uppmärksamhet riktad på detta, som jag uppfattar det, alltså verkligt besvärliga problem. Det är en fråga som jag tror följes med stort intresse av mycket stora grupper inom vårt folk. Det pågår en befolkningsförflyttning från landsbygden till städer och tätorter. Detta känner kammaren så väl till att jag inte skall uppta tiden med att beskriva det något närmare. Det är bl. a. den förskjutningen som gjort att frågan om ändrad pastoratsindelning blivit aktuell.

Det är också denna förändring i befolkningshänseende som ytterligare har aktualiserat frågan om nybyggnader för religiösa behov. I alldeles särskilt tillspetsad form uttalade sig direktor Hartman i Sigtuna härom vid ett tillfälle, när jag hörde honom. Han förklarade då, att Stockholm var den mest kyrklösa staden i världen. Det är möj-

ligt att det var ett väl tillspetsat uttalande. Han fällde det emellertid. Bakgrunden till ett sådant uttalande har skildrats här av föregående talare. Det är framför allt tillämpligt på förhållandena på sådana platser som Stockholm och Stockholms förorter. Sålunda har Brännkyrka, Enskede och Bromma ökat folkmängden sedan 1932 från 80 000 till 324 000 utan att något nytt kyrkobygge kommit till stånd. Liknande förhållanden har framhållits från Malmö och där nere ansetts olidliga, och det gäller också andra delar av landet såväl i stad som på landsbygd.

Man har nog hoppats, att den skrivelse, som kyrkomötet enhälligt avsänt till Kungl. Maj:t i denna fråga, skulle medföra något synligt resultat, när årets byggnadskvot mättes ut. Tyvärr har Kungl. Maj:t inte tagit några hänsyn till denna kyrkomötets skrivelse, och jag döljer ingalunda, att det nog till stor del är anledningen till att man fört fram denna fråga i form av en motion.

Visserligen är det riktigt — det erkänner jag — att det har getts icke få byggnadstillstånd, när det har gällt att restaurera gamla och oersättliga vackra kyrkobyggnader, sådana som ett kulturfolk inte kan låta förfalla. Men när det gällt att skapa flera kyrkobyggnader och predikolokaler och tillåta nybyggnader, så har det tagit emot så mycket hårdare.

Jag bortser ingalunda ifrån vad tredje lagutskottet skriver om att det också finns många andra viktiga byggnadsändamål. Men det förefaller mig som om regleringen är ovanlig hård på detta område. Den uppfattas av många som ett tryck mot religionsutövandet och ett ingrepp mot religionsfriheten. Jag vill inte tro att någon sådan avsikt förefinns, men vi får inte låta det gå så långt, att sådana tankar kan uppstå och förefalla ha något skäl för sig.

Det var herr Gustafsson i Borås, som här i talarstolen för en stund sedan sade, att han uppfattade tredje lagut-

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

skottets skrivning som välvillig. Jag kan nog, herr talman, inte till alla delar instämma i det. Jag skulle inte vilja gå längre än till att säga, att skrivningen i tredje lagutskottets utlåtande inte är direkt avvisande men heller inte positiv i den här frågan.

Till utlåtandet är fogad en reservation av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman, vari understrykes de uppenbarligen stora svårigheter, som uppkommit för de religiösa samfunden att utöva sin verksamhet under nuvarande hårda byggnadsreglering, och där man kommer fram till ett yrkande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en väsentlig höjning av tillståndskvoten för religiösa ändamål.

Jag tror att kyrkoministern, som för ögonblicket inte är närvarande, behöver det stöd, som ett sådant uttalande innebär, när han skall ta upp nästa samtal i denna fråga med socialminister Sträng och sina övriga regeringskolleger. Jag vill inte gärna tro annat än att statsrådet Persson är allvarligt intresserad för att det nuvarande tillståndet inte blir bestående ännu många år.

Herr talman! Med detta anförande har jag velat instämma i och yrka bifall till den vid tredje lagutskottets utlåtande fogade reservationen nr 3). Jag har gjort det med hänsyn till de förhållanden som jag här omnämnt och som jag tror att vi alldeles särskilt skall uppmärksamma.

Herr ANDERSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Fru Boman och herr MunkteU har citerat statsrådets uttalande, där han säger, att läget för närvarande kan karakteriseras som en balanserad högkonjunktur men med latent möjligheter till förskjutningar såväl i riktning mot nya tendenser till överkonjunktur och inflation som mot en markerad konjunkturavmattning med risker för depression och arbetslöshet. De båda talarna har genom sina

yttranden understrukt, att de inte ser på samma sätt på de eventuella risker som kan föreligga under framtiden i fråga om de tendenser som departementschefen här uttalat sig om.

När jag läste bankoutskottets utlåtande nr 27 och den till nämnda utlåtande fogade reservationen, som avgivits av bl. a. representanter för det parti de båda talarna tillhör, blev jag litet konfunderad. Reservanterna skriver nämligen där följande: »Den ekonomiska utvecklingen i Sverige hittills under år 1954 har i stort sett motsvarat de antaganden som låg till grund för den i årets statsverksproposition redovisade nationalbudgetkalkylen och har därmed företett en förhållandevis stabil bild utan markerade tendenser till förskjutningar i pris- och lönenivån. I det nuvarande läget synes olika depressiva och expansiva tendenser väga emot varandra, och all framtidsbedömning är därför mycket vanskelig. Det är inte uteslutet, att de expansiva tendenserna i den svenska ekonomin kan komma att ta överhanden under den fortsatta delen av året. Skulle en sådan eventualitet inträffa, kommer behovet av en restriktiv ekonomisk politik att bli alltmera aktuellt.»

Högerreservanterna i nämnda bankoutskottsutlåtande har alltså redovisat en helt annan uppfattning än den, som samma partis representanter här har deklarerat beträffande lagen om byggnadstillstånd. De säger sig alltså befara, att de expansiva tendenserna eventuellt kan komma att göra sig gällande mycket starkt och att vi därför bör driva en restriktiv ekonomisk politik. Nu är det ju dock så, att byggnadsregleringen ingår som ett viktigt led i den ekonomiska politik, som har förts under den gångna tiden och som vi anser vara nödvändig att föra i nu rådande konjunkturer.

Utskottet har varit av den uppfattningen, att när det är så svårt att bedöma vad framtiden kan bära i sitt

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndsvång för byggnadsarbete.

sköte, så är det inte möjligt att nu bifalla motionernas krav om upphävande av lagen om byggnadstillstånd. Det är emellertid riktigt att det under de senaste åren har skett en väsentlig förändring beträffande byggnadsverksamheten. Så t. ex. har man genomfört betydande rationaliseringar, som har medfört att man nu kan bygga även under vintermånaderna i ganska stor utsträckning. Å andra sidan måste vi emellertid göra klart för oss, att byggnadsverksamheten i vårt land inte bara bedrivs av stora byggnadsföretag utan också av en rad mindre företag, som inte har samma möjligheter som de stora att bedriva byggnation under vintern. Under alla förhållanden har de inte samma intresse av att bygga under den kalla årstiden, med hänsyn till att detta medför ökade kostnader, som de på grund av en mindre långtgående rationalisering icke kan neutralisera.

Ett upphävande av byggnadsregleringen är i dagens läge en vanskelig sak. Det förhåller sig nämligen inte så, som fru Boman sade, att industriens investeringsvilja är på nedåtgående. Tvärtom har vi i dag ett mycket stort investeringsbehov. Jag återkommer där till bankoutskottets utlåtande nr 27, i vilket utskottet bl. a. framhåller följande: »En ökning av investeringsviljan synes ha inträtt att döma efter industriens ansökningar om byggnadstillstånd, vilka under december 1953—februari 1954 uppgick till 122 miljoner kronor mot 37 miljoner samma månader ett år tidigare.»

Även om det har kunnat förmärkas en nedgång i industriens investeringsvilja tidigare, så har denna nu vänts i sin motsats, och industriens byggnadsbehov har under de månader som förflutit under detta år starkt accentuerats. Sålunda uppskattas industriens investeringsvolym för innevarande år till sammanlagt 371 miljoner kronor, medan tillståndsgivningen endast omfattar 200 miljoner kronor. Dessa bygg-

nadstillstånd har regeringen redan beviljat. Hela kvoten är med andra ord i dag tagen i anspråk, och det återstår sålunda 171 miljoner kronor, som man för närvarande icke ser sig någon möjlighet att bevilja byggnadstillstånd för. Samma förhållande råder inom handeln och en del andra områden. Skulle man nu upphäva byggnadsregleringen och släppa loss det uppdämda byggnadsbehovet, skulle detta inom byggnadsbranschen medföra en snedvridning, som skulle inverka ofördelaktigt på den ekonomiska politiken över huvud taget.

Det kan inte vara möjligt att man väljer en sådan väg. För närvarande har vi en mycket god sysselsättning inom byggnadsindustrien. Vi har en hög produktion, men det innebär också att det för närvarande är svårigheter i fråga om leveranser av vissa byggnadsmaterial, där man får vänta under lång tid för att få de behov som föreligger tillgodosedda. Om man nu skulle släppa byggnadsregleringen skulle det komma att bli ett ytterligare tryck på materialfronten, liksom det också blir ett ökat behov av byggnadsarbetare, detta samtidigt som industrien har ett ökat behov av arbetskraft enligt vad som sagts i bankoutskottets utlåtande nr 27. Det skulle enligt utskottets mening inte vara lämpligt att upphäva byggnadsregleringen, då man därigenom skulle öka svårigheterna på byggnadsfronten.

I fråga om säsongutjämningen har jag tidigare sagt, att man fått en viss utjämning genom rationalisering, men fortfarande förhåller det sig så att man inte helt kunnat behärska säsongarbetslösheten inom byggnadsindustrien. Om vi eventuellt skulle släppa byggandsregleringen finge vi nog räkna med en viss återgång till de förhållanden, som rådde innan vi fick denna reglering. Landsorganisationen liksom också Byggnadsindustriarbetareförbundet har även avstyrkt investeringskommitténs förslag om generella åtgärder för att få en balansering av vår ekonomi.

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

I vad det gäller behovet av religiösa samlingslokaler och andra lokaler har ju också tredje lagutskottet understrukt, att det finns ett stort sådant behov. Jag vill bara erinra om, vilket herr Gustafsson i Borås också omnämnde, att Kungl. Maj:t 1953 höjde kvoten för ifrågavarande ändamål från 5,5 miljoner kronor till 10 miljoner kronor, vilket alltså betydde en 80-procentig ökning. Utskottet har för sin del inte ansett det vara lämpligt, att riksdagen nu i en skrivelse begär att Kungl. Maj:t skall företa en förändring i denna kvot, utan utskottet anser att Kungl. Maj:t bör ha frihet att inom ramen för de förutsättningar, som Kungl. Maj:t kan anse vara för handen, göra den avvägning mellan de olika ändamålen, som kan anses vara lämplig. Det är alldeles riktigt som herr Gustafsson i Borås här uppgivit, nämligen att det finns ett behov av 89 miljoner kronor för kyrkliga ändamål och ett behov av 74 miljoner kronor för samlingslokaler av annan karaktär. Herr Gustafsson i Borås framhöll att behovet för kyrkliga ändamål i själva verket är vida större men att man avstått från att begära byggnadstillstånd med hänsyn till att förutsättningarna härför inte skulle vara för handen. Ja, vi kan säkerligen också säga, att i fråga om samlingslokaler för andra ändamål finns det ett vida större behov än de nyssnämnda 74 miljonerna. Det förhåller sig precis på samma sätt på detta område som på det kyrkliga. Man har inte ansett det vara någon anledning att redovisa dessa behov, då man inte har möjlighet att få byggnadstillstånd och ej heller möjlighet att från statens nämnd för samlingslokaler få de lån, som man har behov av. Utskottet har ju för sin del ansett, att Kungl. Maj:t bör göra denna avvägning mellan de olika kvoterna, och jag tror för min del att det kan vara riktigt att vi överlämnar detta åt Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Bara tre minuter.

Jag kommer att ansluta mig till reservationen nr 3), som här är aktuell. Jag har en känsla av att det ter sig litet underligt för en mäktig socialminister att inte kunna konkurrera med Tyskland när det gäller att upprusta kyrkor och missionshus, detta oaktat vi levat i fred. Jag vill säga att trots bristen på lokaler för gudstjänstliv ligger kyrkor och missionshus i Sverige på andra plats när det gäller att samla folk. På första plats ligger enligt den aktuella statistiken biografer, på andra plats lokaler, där Guds ord predikas, samt på tredje plats våra tusentals idrottsplatser med alla de åskådare, som där samlas under ett år. Vi klarar oss nog, men vi hade säkert varit glada, om vi fått mera stimulans i vårt arbete. Men kyrkan kanske seglar mest förligt i viss motvind.

Allra mest behjärtansvärt tycker jag det skulle vara, att man i utkanten av Stockholm kunde få bygga ett par, tre småkyrkor kombinerade med samlings-salar, framför allt för ungdom och barn som det glädjande nog myllrar av där ute. Något som jag tror att vi alla har intresse av är krematorier. Vilken uppfattning vi än har om livet — döden skall vi alla möta. Och jag tror att från alla partier, oavsett livsåskådning och religiös inställning, så är framtidsvägen på detta område eldbegängelse. Man bör stimulera byggandet av krematorier inte bara ur ekonomisk synpunkt, som är väsentlig nog, utan också ur hygienisk och kanske estetisk. Om denna reservation på punkt 3) mot förmodan skulle kunna vinna riksdagens öra, skulle också möjligheten till planerade krematorier kunna förverkligas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3 i detta utskottsutlåtande.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Gentemot herr Andersson i Mölndal vill jag bara framhålla att

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

jag inte fick något svar på vad jag frågade. Man kan inte, säger herr Andersson, ta bort en reglering, ty konjunkturläget är ovisst. I ett balanserat konjunkturläge kan man inte heller avskaffa en reglering på grund av de risker som finns för att balansen skall gå förlorad. Vad beträffar detta, att vi eventuellt skulle komma in i ett läge, där det behövs en restriktiv ekonomisk politik, är det inte min mening att här ta upp en allmän ekonomisk debatt. Jag vill bara kort och gott konstatera, att man kan föra en restriktiv ekonomisk politik på olika sätt. Man kan föra den genom generella metoder, såsom vi anser att den bör föras, medan vi däremot är bestämda motståndare till sådana typiska fysiska detaljkontroller som byggnadsregleringen.

När herr Andersson i Mölndal befarar att vi kan få ett ytterligare tryck på materialfronten, att det kan bli ytterligare brist på arbetare etc. konstaterar jag bara, att där går en principiell skiljelinje mellan herr Anderssons och min uppfattning. Jag anser icke att de statliga myndigheterna har möjlighet till den överblick som kräves för att med en typisk fysisk detaljkontroll påverka utvecklingen på ett lämpligt sätt. I övrigt, herr talman, är det som sagt inte alls min mening att gå in på någon allmän ekonomisk debatt i dag.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr Andersson i Mölndal godkänner det resonemang som jag har fört, att behovet av kyrkliga och frikyrkliga samlingslokaler är större än det som är redovisat i motionen. Jag skall inte nu uppta tiden med att anföra siffror härvidlag som är tillgängliga för alla; en önskesiffra på 89 miljoner kronor har nämnts. Herr Andersson säger att det råder precis samma förhållande beträffande de allmänna samlingslokalerna, och det vill jag inte bestrida. Skillnaden är dock den, att man här fastställer kvoten till 15 miljoner kronor — mot

de önskade 74 — under det att kyrkliga och frikyrkliga lokaler får nöja sig med 10 miljoner. Jag tycker att herr Andersson med litet god vilja skulle kunna gå med på att det varit skäligt att sätta samma kvotsiffra för kyrkliga och frikyrkliga lokaler.

Herr ANDERSSON i Mölndal (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att det finns en principiell skiljelinje mellan herr Munktell och mig i fråga om hur man skall ordna den ekonomiska politiken. Högern vill ha generellt verkande medel, medan däremot enligt vår uppfattning det är nödvändigt att dessutom i vissa fall ha detaljerade regleringar.

Herr Munktell ställde frågan: När skall man ta bort byggnadsregleringen? Jag vill erinra om att denna reglering har omfattat en rad olika områden av byggnadsverksamhet. Under fjolåret undantog emellertid Kungl. Maj:t bl. a. bostadsbyggandet från bostadsregleringen i så måtto, att alla egnahemsbyggen blev helt fria, under det att hyreshusbyggandet så till vida är fritt från reglering att endast igångsättningstillståndet kvarstår. Detta vittnar om att man från det socialdemokratiska partiets sida liksom också från regeringens sida har den meningen, att i den mån förutsättningar föreligger för ett upphävande eller en förändring av byggnadstillståndslagen, så vidtas också denna åtgärd. Kommer man in i ett ekonomiskt läge med en fastare balans än den vi har för närvarande, tror jag för min del att det då skulle kunna finnas förutsättningar för en förändring.

Det är alldeles riktigt som herr Gustafsson i Borås påpekar, att det finns ett större behov av allmänna samlingslokaler än som är redovisat. Herr Gustafsson erinrar om att kvoten för allmänna samlingslokaler är 15 miljoner kronor, medan den för de kyrkliga uppgår till endast 10 miljoner kronor. Men

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

hade förhållandet därvidlag varit omvänt, hade man alltså byggt ett större antal lokaler för religiöst bruk men däremot ett mindre antal allmänna samlingslokaler. De kyrkliga och frikyrkliga samlingslokalerna används emellertid huvudsakligast för ett visst bestämt ändamål, medan däremot de allmänna samlingslokalerna kan användas både för religiösa och andra ändamål.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Om jag försöker att i minnet rekapitulera de debatter vi haft i dessa frågor under tidigare år, kan jag väl tillåta mig att säga, att dagens debatt är stillsammare inte enbart med hänsyn till det kyrkliga inslaget utan kanske också med hänsyn till att reservationerna inte är lika friska och djärva som de har varit tidigare om åren. Man noterar ju med ett visst intresse, att högerns reserver även i år ställer in sig på en avveckling av byggnadsregleringen men först den 31 december 1954. Tidigare har högern önskat en omedelbar avveckling, och man frågar sig: Vad är det som är anledningen till nyanseringen? Jag har inte kunnat finna något annat än det enligt min mening högst plausibla skälet, att situationen, som man kan bedöma den just i dag, inte är så där utan vidare upplagd för en avveckling av byggnadsregleringen. Utskottets talesman herr Andersson i Mölndal har ju rätt utförligt uppehållit sig vid detta, varför jag kan gå förbi det. Tillåt mig bara att säga, att det för den som har möjligheter att inifrån följa industriens investeringsönskemål framstår såsom odiskutabelt, att man nu är uppåt på ett sätt, som ganska markant skiljer sig från förhållandet bara för ett år sedan. Och om man skall diskutera en avveckling av byggnadsregleringen, ifrågasätter jag om den lämpligaste tiden är just vid det tillfället, när man har en sådan

drive på den industriella sektorn som i dag.

Herr Munktell, som har fört denna debatt även tidigare, har uppehållit sig mera vid vissa principiella synpunkter på byggnadsregleringen. Herr Munktell vänder sig först och främst mot den inadvartensen, att man har en ingress i lagen som dåligt harmonierar med dagens förhållanden. Denna lag är tillkommen för att bemästra problem, som kan tänkas uppkomma under krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden. Intet av dessa kriterier passar in på dagens läge, säger herr Munktell, och jag kan delvis ge honom rätt i detta. Kan vi glädja herr Munktell är det klart att det går att skriva om 1 §, men det är, som jag ser det, en rätt oväsentlig sak. Vi har kvar en del andra paragrafer av liknande natur, där man hade krigsbilden på näthinnan när man skrev dem, men där läget under utvecklingens gång blivit sådant, att man skulle kunna avveckla dem. Man kanske borde skriva om dem, så att de blir mera estetiskt tilltalande, om man har den uppfattningen att lagstiftningen skall vara av mera permanent karaktär. Men om man ändå innerst inne säger sig, att det kanske är en lagstiftning som vi kan fortsätta att liberalisera och så småningom bli av med, kommer den synpunkt som herr Munktell förfäktat i dag och tidigare om åren i skymundan.

Herr Munktell tog emellertid också upp frågan ur mera principiella synpunkter och undrade: När skall vi över huvud taget bli av med sådana här regleringar, om socialdemokratien skall ha ett inflytande i regeringen? Hur skall vi komma ifrån regleringssamhället? Man får ju vara rätt försiktig med att här inte bara låta ordet få makt över tanken. Det är alltid populärt i alla läger och kretsar att tala mot regleringar. Man må vara konservativ eller socialist, så är man innerst inne individualist och önskar största möjliga

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

frihet, och därför tycker man det låter utomordentligt angenämt och bra att säga, att man är motståndare till regleringar och regleringssamhälle.

Men om regleringarna fyller en viss funktion får man ju fråga sig: Vad blir resultatet, om man utan vidare slopar regleringarna? Det brukar ju sägas från oppositionens sida: Vi skall inte ha regleringar för deras egen skull. Men jag kan också säga: Vi skall inte avveckla en reglering bara för att det låter bra att tala om att avveckla regleringar, utan om regleringen har en funktion att fylla, talar ju förståndet för att vi behåller den.

Då kan man säga: Vad har denna reglering för funktion att fylla? Jo, den har bl. a. den funktionen, att om vi vill ha balans i vår samhällsekonomi utifrån de förutsättningar, som vi arbetar med i den ekonomiska politiken, så är byggnadsregleringen en av de spakar, med vilka en tendens till inflation hålles i styr. Då säger herr Munktel: Vi gillar inte dessa detaljregleringar, vi vill ha de generella metoderna. Det låter också populärt och bra ända tills man börjar inventera de generella metoderna och frågar sig: Vad är de och vad innebär de?

I dagsläget, när man har ett tryck ifrån investeringssidan som onekligen är starkare än våra reala resurser orkar med, måste ju den generella metoden vara en fördyring av krediterna, eller låt mig med andra ord säga en räntestegring, som kan kalmera den fria företagsamheten i dess ambitioner att nu bygga ut längre än vad vår balans egentligen tillåter. Därför kräver ju konsekvensen att herr Munktel säger: Vi vill ha en räntestegring i stället för en byggnadsreglering och kreditransonering. Den diskussionen hör kanhända hemma i en annan debatt, men jag har tyckt det vara riktigt att få fram det här, eftersom det belyser problemet på ett annat sätt än bara ett uttalande att man föredrar generella metoder.

Den utredningskommitté som i många år sysslade med detta problem, kom ju fram till generella metoder av den karaktär som jag här har tvingats till att precisera, men det har inte funnits en majoritet i den svenska riksdagen för att använda dem såsom tekniska hjälpmedel för att klara en tendens till överansträngning ifrån investeringssidan. Regleringen fyller därför ett behov i den samhällsekonomiska balansen. Den fyller ett behov i vår säsongutjämningspolitik, och jag måste säga att det är fåvitskt tal, om man försöker trösta sig med att säsongutjämnningen klarar sig själv genom att vi har stora företag som finner det förenligt med sitt intresse att försöka bygga året runt.

Vi har byggnadsregleringen så konstruerad, att ungefär 50 procent ligger på bostadssidan medan den andra hälften ligger på övriga områden. Bostadssidan sammansätts av flerfamiljshus och egnahem. Byggarna av flerfamiljshus består av stora företagare, som kanhända skulle bygga rätt kontinuerligt, och mindre, enskilda företagare, som nödvändigtvis helst önskar bygga på sommaren därför att det är litet billigare att bygga på sommaren. De industriframställningar vi får om byggnation är praktiskt taget utan undantag av det innehållet, att man begär att få starta på våren och bygga över sommaren, fast byggnadsregleringen brukar stipulera villkoret start på hösten för att på det sättet använda industribygandet som en säsongutjämnande faktor.

Jag tror att man misslyckas om man inbillar sig att man skall kunna lösa detta problem genom att vädja till den enskilde företagaren, som står i valet mellan att tjäna några tusenlappar på ett sommarbygge och att såsom ett andra alternativ medverka till att byggnadsarbetarna får jämnare arbete. Jag är rädd för att det första alternativet får en viss preferens när den enskilde företagaren skall bedöma denna fråga, ty han säger: Jag är mig själv närmast,

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndsvång för byggnadsarbete.

och kan jag tjäna några tusen kronor på att bygga på sommaren vill jag göra det. Att klara sysselsättningen för de arbetslösa byggnadsarbetarna är inte industriföretagaren Anderssons eller Peterssons sak, utan det är samhällets sak. Så är resonemanget, och jag skall inte anklaga vederbörande för det. Vi människor är i allmänhet sådana.

Det tredje argumentet för att vi har byggnadsregleringen är helt enkelt det, att den har haft en viss betydelse ur lokaliseringssynpunkt, inte på det sättet att vi har haft byggnadsregleringen som ett lokaliseringsinstrument — det är för mycket sagt — men på det sättet att vi ändå med regleringen har kunnat förhindra vad vi anser vara uppenbart olämpliga lokaliseringar.

Jag har funderat rätt mycket och rätt ingående över det här lokaliseringsproblemet, och jag har bl. a. sagt mig, att om vi kommer fram — och det hoppas jag — till den dagen då vi kan säga oss, att byggnadsregleringen i den utformning den i dag har är överflödigt, att vi kan ersätta den med annat, låt mig säga med en lagstiftning om säsongutjämning, eller igångsättnings-tillstånd, som väl är det riktiga och adekvata uttrycket, att vi kan ersätta den med något slag av inflytande över lokaliseringspolitiken, då har vi något annat att sätta i stället, och då kan vi på ett annat sätt diskutera avvecklingen; men att diskutera en avveckling utan att ha någonting annat som räddar de värden som byggnadsregleringen ändå ger i dag, det tror jag vore en ytterst lättsinnig och oklok politik. Man får inte, ärade kammarledamöter, så lätt falla för det här talet om reglering. Den där antiregleraren, som vi väl allesammans har inombords, får inte ta överhand över förståndet. Vi har en jordbruksreglering därför att den för med sig väsentliga värden för jordbruket. Vi har en hyresreglering därför att den i dagsläget för med sig väsentliga värden för stora delar av vårt folk.

Vi har en valutareglering därför att vi anser det vara nödvändigt, och vi har en byggnadsreglering därför att vi anser det vara nödvändigt. Men begreppet reglering bör man ju acceptera och kanske applicera på alla de här olika sakerna, och då kanske det får en annan och mera nyanserad innebörd.

Låt mig slutligen säga någonting om det kyrkliga avsnittet i debatten, som ju har varit alldeles dominerande. Det vore väl en ganska unik situation, om riksdagen i det här läget i maj månad skulle sitta och beställa kvotfördelning och kvotstorlek i den fördelning, som regeringen har att göra upp i december månad varje år på basis av de önskemål som förs fram ifrån olika intressegrupper.

Man kan naturligtvis säga som herr förste vice talmannen, att har man suttit och lyssnat på kyrkomötets debatt, har man blivit på det klara med att det behövs flera kyrkolokaler. Har man suttit och studerat skolöverstyrelsens framställningar om byggnadstillstånd, som slutar på 600 miljoner kronor, kommer man till precis samma uppfattning, nämligen att skolöverstyrelsen behöver mer än de 200 miljoner kronor den får. Har man suttit på Konserthuset och följt en två dagars sjukvårdskonferens, går man därifrån ganska övertygad om att man måste satsa mer på sjukhusbyggen. Har man haft glädjen att försöka förklara dessa frågor för folketshusföreningarnas årsmöte, går man därifrån med den bestämda uppfattningen, att det behövs en större kvot för folketshusbyggen. Herr vice talmannen har tyvärr haft en något ensidig information och en byggnadsminister, och regeringen får med naturnödvändighet en mera nyanserad bild av det hela när denna budget skall knåpas ihop. Jag tror inte heller att liknelsen från Tyskland och grannstäderna till London har så avgörande tyngd som talaren kanske vill göra gällande.

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

Vad som frapperat mig är också, att det framför allt är Stockholms kyrkolokalbekymmer som ställts i förgrunden. Jag har nog haft en annan uppfattning när jag försökt att intressera mig för dessa spörsmål. Jag var fullt överens med ecklesiastikministern om att vi, fastän det inte fanns någon byggnadskvot för ändamålet, skulle reparera upp Karesuando kyrka med hänsyn till att den var den enda kyrkliga centralpunkten för människor som bodde inom ett område av 20—25 mil omkring Karesuando. Men jag är mera tveksam när det gäller Stockholm. Visserligen kan man vara lokalpatriot och säga: Är jag brommabo skall jag ha kyrka i Bromma, är jag vällingbybo skall jag ha kyrka i Vällingby, och bor jag i Högdalen skall jag ha kyrka i Högdalen, men ett faktum är, att jag medelst tunnelbanan kan komma in till den centrala stadens kyrkor på en kvart eller tjugo minuter, och det saknas inte plats i dessa kyrkor, om jag vill bevista en högmässa eller annan gudstjänst. Det är inte absolut nödvändigt att jag skall få min andliga spis i min egen församling när det gäller Stockholm stad, och därför blir kyrkoproblemet inte alldeles lika allvarligt i Stockholm som det kan te sig i vissa landskommuner. Jag skall emellertid, herr talman, inte säga vare sig det ena eller det andra beträffande den blivande kyrkokvoten. Den får vi ta ställning till i slutet av året. Jag tycker dock att det vore en underlig arbetsteknik att i denna trängsel om kvot på förhand ta ut en speciell kvot och säga, att den under alla förhållanden skall tillgodoses.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Jag är inte övertygad om att socialministern har uppfattat saken alldeles riktigt när han säger att de som bor i Vällingby, i Enskede och på andra platser, där det är en

koncentrerad bebyggelse, kan ta tunnelbanan och resa in till den centrala stadens kyrkor. Det kan de göra för att bevista en högmässa, men den kyrkliga verksamhet som har något mera vardagligt över sig, som bedrivs för ungdom, som bedrivs i församlingshem, där man samlar församlingsborna och på liknande sätt, klarar man inte genom att åka tunnelbana in till centrum. Det är nog detta problem som i mycket hög grad har skjutits i förgrunden och som vi velat göra herr statsrådet uppmärksam på.

Herr **MUNKTELL** (h):

Herr talman! Jag fann det rätt egendomligt, att statsrådet ironiserade om att det skulle vara estetiskt tilltalande med en annan ingress. Det är väl ändå inte några oväsentligheter om man skriver en lag på ett sådant sätt, att den verkligen tillämpas för det ändamål den avses för och inte för något annat, eller om förutsättningar anges på ett riktigt sätt eller inte. Den enda ljuspunkten skulle i så fall vara herr statsrådets antydning, att lagen möjligen inte skulle bli permanent; men det uttalandet tog statsrådet sedan tillbaka när han sade, att detta varit en av spakarna för att hålla balans i samhällsekonomin. Det är väl herr statsrådets mening att försöka hålla den balansen även i fortsättningen, och varför skall man då med herr statsrådets utgångspunkt släppa byggnadsregleringen? Jag är därför tacksam för detta svar, ty det visar klart att meningen är att behålla dessa regleringar. Vi kan knappast tänka oss en så fullständig balans, att det aldrig finns risker i någon riktning för att det inte skall kunna uppstå spänningar.

Jag upprepar ännu en gång att jag inte vill göra detta till en ekonomisk debatt, och herr statsrådet vet också mycket väl våra synpunkter — precis som jag vet statsrådets — på hur de allmänna generella metoderna bör tillämpas.

Fortsatt giltighet av lagen ang. tillståndstvång för byggnadsarbete.

Byggnadsregleringen är enligt min mening ett typiskt exempel på att staten genom att reglera i realiteten går på socialiseringsvägen. Den är ett typiskt exempel på den indirekta socialiseringen, som socialministern gör sig till talesman för, och vi är naturligtvis bara tacksamma för att herr socialministern lämnat detta klara svar på min fråga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner angående punkterna A och B i utskottets utlåtande, nämligen på 1:o) bifall till vad utskottet i dessa punkter hemställt; 2:o) bifall till den av herr Osvald m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman beträffande dessa punkter avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Boman begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade likväl fru Boman votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkterna A. och B. i tredje lagutskottets utlåtande nr 27 antager den reservation, som beträffande dessa punkter avgivits av herr Osvald m. fl., röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman i fråga om dessa punkter avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Boman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 85 ja och 53 nej, varjämte 49 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Osvald m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkterna A. och B. i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som i fråga om dessa punkter avgivits av herr Osvald m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Carlsson i Stockholm begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 66 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkterna A och B.

Återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Slutligen gav herr talmannen i fråga om punkten C propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Fru Boman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten C i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Boman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvis 115 ja och 61 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten C gjorda hemställan.

§ 9.

Återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehått fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nr 275 i första kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* samt nr 446 i andra kammaren av herr *Birke* samt nr 386 i första kammaren av herr *Ohlson m. fl.* och nr 492 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna I: 275 och II: 446, vilka voro likalydande, hade hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om att utredningen för småföretagens lokalfrågor återupptog sitt arbete och snarast fullföljde detsamma.

Motionerna I: 386 och II: 492, vilka även voro likalydande, utmynnade i hemställan, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om återupptagande snarast möjligt av utredningen beträffande småföretagens lokalfrågor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta att de likalydande motionerna I: 275 och II: 446 samt de likalydande motionerna I: 386 och II: 492 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *De Geer*, *Wehtje*, *Svärd*, *Carlsson* i Tibro, *Löfgren* och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett att riksdagen med bifall till motionerna I: 275 och II: 446 samt I: 386 och II: 492 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om återupptagande snarast möjligt av utredningen beträffande småföretagens lokalfrågor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag har varit med om att vid utskottets utlåtande foga en reservation. Denna går ut på bifall till det i motionerna framställda yrkandet, att man skall återuppta utredningen angående småföretagens lokalfrågor.

Återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Både i motionerna och i reservationen har vi påvisat hur viktigt det är att få en kartläggning av företagens lokalfrågor för att få en grund för åtgärder som avser att förbättra småföretagarnas och hantverkarnas lokalförhållanden. De mindre utredningar som har gjorts har visat att småföretagarna i många fall har mycket bristfälliga lokaler och att det är mycket angeläget att väsentligt förbättra lokalförhållandena för att dessa företags rörelse skall kunna bedrivas tillfredsställande.

Jag inskränker mig, herr talman, till att med dessa ord yrka bifall till den reservation som finns antecknad av herr De Geer m. fl.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h):

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Löfgrens yrkande om bifall till den av herr De Geer m. fl. avgivna reservationen. Jag vill beträffande motiveringen likaledes instämma med herr Löfgren och ber att i övrigt få hänvisa till den av herr Birke m. fl. avgivna motionen nr 446.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering utskottet lämnat i sitt utlåtande ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 108 ja och 68 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter anförde

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag vid voteringen tryckte på fel knapp.

§ 10.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om godkännande av träffade avtal om försäljning av vissa fastigheter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att på morgondagens föredragningslista jordbruksutskottets utlåtanden nr 33—38 samt bankoutskottets utlåtanden nr 27 och 28 skulle i angiven ordning uppföras näst efter statsutskottets memorial nr 154 samt andra lagutskottets utlåtande nr 42 ävensom bevilningsutskottets betänkanden nr 57 och 58, likaledes i angiven ordning, sist å föredragningslistan.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avsättning till fonden för idrottens främjande jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 157, angående statsregleringen för budgetåret 1954/55.

§ 13.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till statens biografbyrå m. m.;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckt motion;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.;

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare; och

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 108) med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.; och

nr 318, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 210) angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustri samt i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående småföretagens kreditfrågor.

§ 14.

Herr talmannen meddelade, att herr Edberg, som sedan den 11 januari på grund av sjukdom varit förhindrad att

deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag intagit sin plats i kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.17.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 26 maj.

Kl. 10.00.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Åhman, som vid kammarens sammanträde den 11 januari med läkarintyg styrkt sig vara förhindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag intagit sin plats i kammaren.

och II: 628 härutinnan hemställts, godkänt förslaget att ersättningen till frivilliga medhjälpare bestämmes till 10 kronor per vårdfall och månad samt att kommunerna härför blir berättigade till statsbidrag med samma procentsats som för övriga ersättningsberättigande kostnader.

§ 2.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av särskilda utskottet i dess memorial nr 9 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må — med avslag å vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts — godkänna förslaget att statsbidraget till kommunernas kostnader för frivilliga medhjälpare bestämmes för varje vårdfall till 10 kronor för första och 5 kronor för varje följande månad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av vad i motionerna II: 591 samt I: 489

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 79 Ja och 117 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 79 Ja och 50 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller 79 Ja och 117 Nej,

sammanräkningen

visade 158 Ja och 167 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 3.

Svar på fråga ang. en av riksdagen begärd utredning om textil- och beklädnadsindustrierna.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat mig om regeringen överväger att med anledning av de förhållanden, som under flera år präglats textil- och beklädnadsindustrierna och som bl. a. yttrat sig i starkt ökad otrygghet för arbetare och anställda, igångsätta den utredning om dessa industrier som riksdagen redan 1947 hemställde om.

Som svar på frågan vill jag anföra följande.

1947 års riksdagsbeslut föranleddes av en motionsvägen framförd begäran om en s. k. strukturutredning inom textilindustrin. Även om motionärernas argument — enligt vad som framkommit vid utskottsbehandlingen — inte till alla delar kunde godkännas, ville vederbörande utskott ändå förorda att en undersökning om textilindustriens problem kom till stånd. Riksdagen överlämnade till Kungl. Maj:t att avgöra vid vilken tidpunkt och på vilket sätt utredningen skulle företagas.

Textil- och beklädnadsindustrin har under senare år haft större känning av konkurrensen utifrån och svängningar i konjunkturläget än flertalet övriga industrigrenar inom vårt land. Importen av textilvaror är sedan tre—fyra år tillbaka nästan helt fri från importrestriktioner. Tullarna på textilvaror är betydligt lägre i Sverige än i andra länder. Den hårdnande konkurrensen från utlandet var en bidragande orsak till den sysselsättningskris, som den svenska textilindustrin genomgick år 1952. En annan omständighet av betydelse är att textilvarornas relativa andel i den totala konsumtionen under senare år synes tendera att minska till förmån för andra varor. Konkurrensen har

tvingat industrien att i största möjliga utsträckning rationalisera produktionen. Den svenska textilindustrin anses sålunda numera ha den modernaste maskinutrustningen i Europa. Även om rationaliseringar fortlöpande sker inom produktionsledet föreligger emellertid särskilt beträffande distributionen åtskilliga olösta problem. Dessa frågor ägnas f. n. uppmärksamhet såväl från näringslivets egen som från statens sida. Jag erinrar om den pågående varudistributionsutredningen.

Allmänt sett vill jag understryka att utvecklingen inom den svenska textil- och beklädnadsindustrin följs med stor uppmärksamhet från i första hand industriens egen och de anställdas sida. Man får inte bortse från att det på sina håll inom branschen råder svårigheter, som bl. a. tagit sig uttryck i korttidsarbete, och att situationer *kan* uppkomma som tvingar fram andra åtgärder än som hittills aktualiserats. Med hänsyn härtill är det naturligt att även från det allmännas sida förhållandena inom textil- och beklädnadsbranschen fortlöpande uppmärksammas. Några framställningar om särskilda åtgärder har emellertid hittills inte inkommit vare sig från företagarnas eller de anställdas sida. Regeringen har inte heller hittills ansett det erforderligt att sätta i gång någon utredning av det slag som åsyftades i 1947 års riksdagsbeslut.

Härpå anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga, även om jag finner det anmärkningsvärt att svaret i huvudsak blev negativt.

Anledningen till att riksdagen för nu sju år sedan begärde en utredning om förhållandena inom textil- och beklädnadsindustrin var att dessa näringsgrenar inte ansågs fungera på ett tillfredsställande sätt. Vi hade i vår motion påvisat, att arbetarna inom textil- och beklädnadsindustrin i flera

Svar på fråga ang. en av riksdagen begärd utredning om textil- och beklädnadsindustrierna.

avseenden hade en mycket otrygg tillvaro. Lönerna var exceptionellt låga och är det fortfarande; det förekommer en ständig pendling mellan stor brist på arbetskraft och stor brist på arbetstillfällen. Det ifrågasattes också på goda grunder om produktion och distribution var så ordnade som man kunde begära, och det förutsattes att en bättre ordning därvidlag skulle kunna åstadkomma bättre löner för arbetarna och lägre priser på textilvarorna.

Vid det tillfälle när motionen väcktes och riksdagen fattade sitt beslut rådde det brist på arbetskraft, men det ansågs allmänt redan då, att det mycket snart skulle komma att inträda ett annat läge, och inte minst detta var anledningen till att riksdagen begärde en utredning. Utskottet underströk också, att det ur de anställdas och hela samhällets synpunkt måste anses vara av »utomordentlig betydelse» att man så långt som möjligt vidtog åtgärder för att undanröja de brister som hade påtalats. Men det har som sagt gått sju år utan att någon utredning kommit till stånd, och under tiden har utvecklingen gått just i den ogynnsamma riktning som man kunde förutse, och den ökade otrygghet för arbetarna som man kunde riskera har de blivit utsatta för.

När handelsministern nu hänvisar till att regeringen inte hittills har företagit några åtgärder på detta område, så är ju detta känt. Men min fråga gällde om regeringen nu med hänsyn till allt vad man under dessa sju år har upplevt av ökad otrygghet för arbetarna tänker vidta den åtgärd, som riksdagen begärde för sju år sedan.

Jag skall också göra några kommentarer till handelsministerns förklaring att några framställningar om särskilda åtgärder hittills inte inkommit vare sig från företagarna eller de anställda. Företagarna hade ju ett alldeles tydligt intresse av att det inte skulle bli ett

dylikt ingripande från statsmakternas sida. Det framkom redan under riksdagsbehandlingen 1947, när inte bara Textilrådet utan också Industriförbundet mycket energiskt motsatte sig de föreslagna åtgärderna och självfallet också understöddes av folkpartiet och högern, som då liksom nu var emot statsingripanden över huvud taget inom näringslivet, oavsett de fördelar som man skulle vinna på det.

Det är underligt att handelsministern tillmäter detta motstånd från dem som ingripandena skulle gälla en så avgörande betydelse. Däremot är det ju inte riktigt att inte de anställda och allmänheten har tryckt på för att få den utredning till stånd, som riksdagen begärde. Redan 1946, alltså före motionen, behandlade textilarbetarna denna sak på sin kongress, och de fick hela sitt förbunds stöd för kravet på utredningar av det slag som riksdagen sedan begärde. I ett yttrande med anledning av den kommunistiska motionen 1947 framhöll också Landsorganisationen att det var nödvändigt att på detta område i första hand få till stånd en ordentlig utredning. Instämmanden i utredningsförslaget kom vid den tiden också från arbetsmarknadsstyrelsen och priskontrollnämnden.

Detta om behandlingen 1947. Men sedan dess har ju textilarbetarna i olika sammanhang uttalat sitt missnöje med att det inte skett något på detta område. Det har bl. a. kommit till uttryck i ett uttalande från socialdemokratiska arbetarepartiets årskongress i Skene för en tid sedan, där man enhälligt gjorde ett uttalande som såvitt jag kan tolka det helt överensstämmer med de synpunkter som vi lade till grund för motionen och som riksdagen också i huvudsak antog.

Detta kan man säga om de opinionsyttringar som skett från arbetarnas och myndigheternas sida. Men därutöver skulle jag vilja fråga: Räcker det inte

Svar på fråga ang. en av riksdagen begärd utredning om textil- och beklädnadsindustrierna.

med att riksdagen begär en utredning? Måste man utöver det ha någon speciell opinion bakom för att regeringen skall vidtaga en åtgärd, som riksdagen har funnit mycket väl motiverad och som såvitt jag kan se har blivit ännu mera motiverad under de sju år som gått sedan riksdagen begärde utredningen? Jag vill emellertid helst tolka handelsministerns förklaring rörande vad regeringen *hittills* har företagit såsom en möjlighet att regeringen nu i alla fall vidtar de åtgärder som vi har väntat på så länge och som riksdagen har begärt för sju år sedan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Jag vill gärna vitsorda vad herr Holmberg sade beträffande textilarbetarnas allmänna läge, nämligen att de känner en viss otrygghet. Men framför allt tycker jag det är viktigt att slå fast att det gäller en grupp, som känner sig ha fått för dålig ersättning för sitt arbete. I den mån som man får inkomstminskning genom korttidsarbete framträder besvärligheter av denna art, och man tvingas att uppmärksamma vad som här händer.

I anledning av herr Holmbergs uttalande, att det gjorts åtskilliga framställningar och att det sålunda inte skulle vara riktigt vad jag har framhållit i mitt frågesvar, vill jag nämna att det är riktigt att det kommit till stånd uttalanden på skilda håll. Men när jag här talade om framställningar avsåg jag officiella framställningar till regeringen, och sådana har inte kommit.

Det kan inte heller vara på det sätt som herr Holmberg ville göra gällande, att bara den ena partens önskemål skulle beaktas av regeringen. Om arbetsgivarna inom branschen inte är intresserade av några utredningar, får väl detta i och för sig inte hindra regeringen, om den finner ändamålsenligt

att verkställa utredningen. Det har väl herr Holmberg alldeles klart för sig.

Vad herr Holmberg yttrade om att utvecklingen sedan 1947 visat att det blivit sämre och sämre är inte riktigt. Fram till 1949—50 var det ju ändå på det sättet att textilarbetarna fick någon förbättring i sina villkor, kanske många vill säga en avsevärd förbättring, men i relation till andra yrkesgrupper har de inte fått vad de själva anser sig ha rätt att kräva. Det är denna problemställning som man skall se och ta ståndpunkt till.

Jag har i mitt svar till herr Holmberg sagt, att vad som hittills inträffat icke har givit anledning till ingripande, men jag säger att sådana situationer kan uppstå att samhället tvingas att vidtaga åtgärder, och det är klart att det i första hand är de berörda parternas ståndpunkt man tar hänsyn till och i detta fall alldeles speciellt arbetarnas önskemål och syn på sina arbetsförhållanden.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Till frågan om att det inte har företagits officiella framställningar vill jag återigen erinra om att riksdagens begäran väl i alla fall var tillräckligt officiell.

Vad sedan gäller löneutvecklingen sedan 1947, vill jag erinra om att en återhämtning i viss mån skedde beträffande textilarbetarnas löner fram till 1950, men att löneutvecklingen sedan dess återigen tenderat att gå i annan riktning. Textilarbetarna befinner sig över huvud taget på en låglönenivå, och det är inte bättre nu i detta avseende jämfört med övriga industriarbetare än vad det var 1947. Tvärtom. Textil- och beklädnadsarbetarna ligger på en lönenivå som procentuellt är lägre nu än vad den var 1947 i jämförelse med den genomsnittliga industriarbetarlönen.

Vad sedan övriga delar av motive-

Svar på fråga ang. frågan om en kustbana Luleå—Karlsborgsverken—Haparanda.

ringen för motionen år 1947 beträffar vill jag erinra om, att man redan då allmänt var av den meningen, att högkonjunkturen, som tog sig uttryck bl. a. i att det var brist på textilarbetare, inte skulle stå sig så länge. Det fanns arbetslöshet i praktiskt taget alla utvecklade kapitalistiska länder, och framför allt var det tydligt att Amerikas ekonomiska makthavare skulle komma att använda de möjligheter man hade att tränga ut konkurrenterna från den europeiska marknaden. Det hade vi redan då kännning av, och det var en av anledningarna till den begäran om en utredning som riksdagen gjorde.

Sedan skulle jag i korthet vilja erinra om en annan av de frågor, som behandlades av motionärerna, och som också kom till uttryck i yttranden i samband med framställningen om en utredning rörande textil- och beklädnadsindustrin, nämligen frågan om industriens lokalisering. Den ansågs vara så väsentlig, att utskottet menade, att man kunde finna sig i ett visst dröjsmål för att avvakta resultatet av den just då pågående utredningen om industriens lokalisering. Men även om det ligger något i det, fanns det ingen anledning att vänta så länge som man nu gjort, ty utredningen om industriens lokalisering blev klar för närmare fyra år sedan. Men nu har vi också detta sakkunnigutlåtande såsom ytterligare ett starkt argument för den begäran om en utredning, som riksdagen gjorde 1947. I betänkandet om industriens lokalisering anförs nämligen bl. a. att ensidig industrilokalisering är en av anledningarna till otryggheten och konjunkturskänsligheten på flera områden. Det gäller bl. a. områden som har textilindustri, t. ex. Borås och Sjuhäradsbygden, där konjunkturskänsligheten i hög grad beror på att industrien är så ensidigt inriktad på det slaget av varor.

Men till ämnet hör också, vilket även framhölls 1947, en annan viktig detalj: den stora frågan om Norrlands närings-

liv. Där råder också konjunkturskänslighet på grund av ett ensidigt näringsliv, bl. a. ensidigt i den meningen, att det inte finns någon textilindustri där. I den åberopade lokaliseringsutredningen påpekas, att man framför allt på detta område bör se till att utnyttja de väldiga tillgångar av kvinnlig arbetskraft som finns i Norrland samt att verka för en bättre avvägning mellan olika sektorer av näringslivet bl. a. genom att åstadkomma textilindustrier i Norrland. Detta framhölls också i det yttrande, som Kooperativa förbundet på sin tid avgav med anledning av den kommunistiska motionen.

Sammantaget finns det alltså inte färre utan flera argument än tidigare för den utredning, som riksdagen begärde 1947, och jag hoppas, att handelsministern skall beakta detta och försöka att så snart som möjligt få till stånd en utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på fråga ang. frågan om en kustbana Luleå—Karlsborgsverken—Haparanda.

(Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jansson i Kalix har frågat mig, om jag är i tillfälle att lämna något besked om hur frågan om en kustbana Luleå—Karlsborgsverken—Haparanda fortskridit och denna järnvägsfrågas läge i dag.

Som svar på frågan kan jag meddela, att myndigheternas prövning av det ifrågavarande järnvägsprojektet som bäst pågår. Järnvägsstyrelsen är f. n. i färd med vissa undersökningar på platsen, och därjämte är frågan centralt föremål för ingående överväganden bl. a. i samband med strävandena att till Törebygden lokalisera ny indu-

Svar på fråga ang. rationalisering av fortsättningsskolan.

stri. En lösning av järnvägsfrågan skulle givetvis i avsevärd grad förbättra förutsättningarna för de industrialiseringsåtgärder, som samhället här måste vidtaga för att motverka de för befolkningens försörjning kännbara konsekvenserna av nedläggelsen av ortens gamla industri. Samtidigt har den glädjande expansion, som Statens skogsindustriens verksamhet vid Karlsborgsverken undergått, med de nya transportbehov som därav uppkommit bidragit till att aktualisera järnvägsfrågan och öka möjligheterna för en positiv bedömning av denna. Slutligen har även i samband med den allmänna planeringen av en sysselsättningsreserv för övre Norrland frågan om detta järnvägsprojekt upptagits till bedömning. Ehuru jag självfallet inte kan lämna några definitiva besked om resultatet av de olika nu pågående undersökningarna, innan dessa slutförts, anser jag mig kunna säga, att hittills framkomna omständigheter synts mig ha givit goda skäl för en positiv lösning av denna fråga.

Vidare yttrade

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Jag har anledning att rikta ett tack till statsrådet för hans svar på min enkla fråga. Jag kan här slå fast, att statsrådet utan att ha gått närmare in på varje enskild fråga, som skulle kunna motivera denna järnvägs tillkomst, dock har pekat på ett par väsentliga orsaker till att järnvägsfrågan för denna kustbygd i dag har ryckt ett avsevärt steg framåt. Det är riktigt, som det sagts, att man inte kan bygga upp en god folkförsörjning för Töreområdet utan att man får järnvägsfrågan löst. Det har fastslagits i de remissvar som avgivits bl. a. av industrien.

Det är också riktigt att Statens skogsindustrier i Karlsborg har byggts ut på ett sådant sätt som för hela folkförsörjningen utefter Norrbottens kustbygd har varit glädjande. Men det har

skapat transportproblem för industrien, och det är fara värt, att denna industri kommer att sacka bakåt i konkurrensen och förmågan att hävda sig på världsmarknaden, därest inte industriens transportproblem blir lösta.

Jag har ingen anledning att gå in på det, då jag finner att det svar statsrådet lämnat ökar förhoppningen hos befolkningen i dessa bygder, att järnvägsfrågan nu ligger ovanligt väl till, och vi ställer vår förhoppning till statsrådet om att inte bara denna fråga skall lösas på ett för bygden lyckligt sätt utan att allt skall göras för att påskynda frågans snara lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på fråga ang. rationalisering av fortsättningsskolan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin har frågat mig, om jag är villig att — genom en specialutredning, som icke synes behöva bli alltför omfattande — medverka till en rationalisering av fortsättningsskolan i nära anslutning till den försöksverksamhet, bl. a. i form av interkommunalt samarbete, som på sistone med väsentlig framgång företagits inom Jönköpings västra inspektionsområde?

Med anledning härav får jag meddela, att anordningar av den art, som i frågan avsetts, prövas icke blott i nämnda inspektionsområde utan också annorstädes, dock icke i så systematisk form som i Jönköpings läns västra inspektionsområde. Frågan om den närmare utformningen av anordningarna, vilka synes äga ett stort intresse, och härmed sammanhängande frågor om statsbidragsvillkor befinner sig för närvarande under Kungl. Maj:ts prövning. I första hand avvaktas yttrande från skolöverstyrelsen över en av folkskolinspektören i Jönköpings läns västra inspek-

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottet hänvisade motioner.

tionsområde till Konungen ingiven framställning angående viss rationalisering av fortsättningsskolan samt ändrade bestämmelser om statsbidrag till fortsättningsskolan. I avbidan härpå är jag icke beredd att uttala mig i vidare mån än nu skett.

Härefter anförde

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få betyga ecklesiastikministern min tacksamhet för att statsrådet velat besvara min så här i riksdagssäsongens elfte timma framställda fråga.

Anledningen till att jag dristat mig att intervensera i denna sak är lätt angiven. Jag har på nära håll haft tillfälle att följa en i mitt tycke utomordentligt intressant och värdefull försöksverksamhet, som syftar till att i möjligaste mån bringa fortsättningsskolan — en i vissa avseenden föråldrad och kanske rent av bortglömd skolform — i nivå med tidens utveckling och krav. Man har därvid gått fram på olika vägar. Man har försökt att bättre anpassa skolarbetet efter det åldersstadium, för vilket skolan är avsedd, och man har också sökt att tillgodose de ökade krav, som det differentierade yrkeslivet ställer. Vidare, och framför allt, har man — vilket jag tycker är särskilt tacknämligt — genom ett omfattande interkommunalt samarbete lyckats uppnå väsentliga resultat härvidlag.

Nu erfar jag av statsrådets svar i dag, att man även på andra håll har sökt sig fram efter ungefär enahanda linjer. Detta är ägnat att bestyrka min uppfattning att det här dock är fråga om någonting av stort värde, och att man har anledning att emotse utvecklingen på detta område med vissa förväntningar.

Sedan vill jag bara tillägga, att det synes mig som om man som en biprodukt skulle kunna utvinna vissa rön, som skulle kunna vara till gagn, när det gäller planering och förberedande av

linje 9 Y i den nya enhetsskolan. Här är det nämligen fråga om just sådana erfarenheter, som jag tycker borde kunna bli av stort värde i den undervisningen.

Statsrådets svar pekar entydigt framåt och detta ger mig anledning att ännu en gång understryka min tacksamhet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 155—157.

§ 7.

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottet hänvisade motioner.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, ang. uppskov med behandlingen av vissa motioner.

Utskottets hemställda föredrogs, och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Tillåt mig att i samband med behandlingen av konstitutionsutskottets memorial nr 17 angående vissa frågor uppskjutande till höstsessionen få upphäva en liten suck. Om den sucken skulle uttryckas i ord, skulle det ske på ungefär följande sätt: Tänk om riksdagen ville ägna bara en bråkdel av den tid, som den använder för att organisera andra människors arbete, till att planera sitt eget! Om så skedde, skulle vi slippa den snedbelastning i riksdagsarbetet, som vi nu år efter år får dragas med. Vi skulle då också slippa ett upprepande av vad som hände för fjorton dagar sedan i denna kammare, när vi på onsdagen inte hade tillräckligt med material för kvällsplenum men sedan mellan klockan två och tre på söndagsmorgonen fick diskutera så viktiga frågor som konstitutionsutskottets dechargememorial.

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottet hänvisade motioner.

Om riksdagen gav sig litet mera tid att planera sitt eget arbete, skulle vi kanske också slippa höstriksdagarna, eller i varje fall kunde man avsevärt förkorta dem. Förslag i denna riktning har lagts fram upprepade gånger. Efter att ha gjort några påstötningar härom 1952 väckte jag förra året tillsammans med några kamrater en motion, i vilken vi hemställde om en snabbutredning angående möjligheterna att inom nuvarande grundlagsbestämmelsers ram få en bättre organisation av riksdagsarbetet till stånd, bl. a. i syfte att undvika höstriksdagarna. I första kammaren väcktes då en motion i liknande syfte av herr K. J. Olsson. Dessa motioner väcktes i början av år 1953 och uppsköts till hösten samma år. Förra hösten hemställde emellertid konstitutionsutskottet att motionerna skulle uppskjutas till vårriksdagen i år. Då fanns det vissa förhoppningar om att ett resultat skulle kunna åvägabringas. Regeringen hade nämligen då lovat att avlämna propositionerna tidigare, och från konstitutionsutskottet hade man under hand upplyst om att det tillsatts en delegation, som skulle företa en utredning på detta område. Nu föreslår emellertid konstitutionsutskottet att nämnda motioner, som alltså väcktes i början av år 1953 och uppsköts till hösten samma år och sedan till våren 1954, skall uppskjutas ytterligare till innevarande års höstriksdag. Ett par av motionärerna har redan lämnat riksdagen, och det ser nästan ut som om det skulle kunna gå så, att motionärerna försvinner men motionerna finns kvar.

Jag har ingen möjlighet att här ställa något yrkande, men jag skulle vilja upprepa den maning, som jag förra året riktade till de ärevärdiga och tystlåtna medlemmarna av konstitutionsutskottets delegation, som har att handlägga frågan om organisationen av riksdagsarbetet, nämligen att de skall släppa in några organisationsexperter utifrån i den stillsamma församling, som dele-

gationen utgör. Hur skickliga ni än är i många stycken, är det ingen som tror eller begär att ni skall vara experter på en så specialiserad verksamhet som organisationsarbete. Det är en känd sak från andra områden, t. ex. inom näringslivet, att även en chef, som försöker tillvarata alla möjligheter till en god organisation i sitt företag eller på sin avdelning, då och då måste tillkalla utomstående experter, som med friska ögon ser på problemen. Jag tror att mycket skulle vara att vinna på en sådan rationalisering och att den skulle kunna förkorta riksdagsarbetet och göra det möjligt för oss att undvika höstriksdagarna.

Jag hoppas att denna min maning inte skall förklinga ohörd denna gång och att vi måtte slippa ytterligare uppskov med behandlingen av dessa frågor.

Herr HALLEN (s):

Herr talman! I anledning av den suck som herr Gustafson i Göteborg sade sig nödgas upphäva i detta sammanhang vill jag säga: Herr Gustafson är ju en man som sysslar med ekonomiska ting. Han tror nu att man skall kunna få från det merkantila livet människor med uppslag och förmåga att hjälpa oss att organisera vårt arbete. Jag tror inte mycket på detta. Men det kan ju herr Gustafson själv skaffa sig information om från dessa människor. Och jag tycker att herr Gustafson inte är så klar i sitt reformprojekt, när han tror att man skall kunna ordna en utredning som gör höstriksdagarna onödiga. Se på tendensen att flytta över ärendena till hösten och hur den växer! Aldrig har vi haft så många utskottsyrkanden om överflyttning av ärenden från våren till hösten som nu. Detta talar alltså stick i stäv mot herr Gustafsons önskemål.

Herr talman! Medan jag har ordet kanske jag kan tillåta mig lämna ett litet bidrag till diskussionen om våra

Uppskov med behandlingen av vissa till konstitutionsutskottet hänvisade motioner.

arbetsformer. Det är inte hämtat direkt från den delegation vi har i dessa frågor, men det har dock sitt värde, och det går ut på att vad riksdagen nu framför allt bör koncentrera sig på är att mjölka ut maj månad på dess väldiga överbelastning. Detta kan ske genom att utskotten inte låter sig förledas av sin ambition att pressa sig till det yttersta för att få fram allt sitt material under våren utan i stället med kall hjärna flyttar över ärenden till hösten för att på så sätt åstadkomma en mindre snedbelastning än den nuvarande av höstriksdagens arbete. Ja, jag kan gå ännu ett steg längre och säga, att man till och med kan begära en ytterligare överflyttning av ärenden, vilket skulle innebära en kolossal vinst på så sätt att då skulle vederbörande utskott ha tid på sig att skaffa in de remissyttranden de önskar och alltså redan i januari kunna lägga fram färdiga utlåtanden, så att riksdagen kan komma i arbete tidigare än den eljest skulle kunna göra. Vi vet ju att det går nästan en månad innan riksdagen har något egentligt arbetssammanträde. Jag tror att alla kamrater här i kammaren, som har erfarenhet av vårt arbete, skall finna detta vara ett uppslag värt att dryfta. Jag tror att det skulle vara av större värde än den erfarenhet från det merkantila området, som herr Gustafson i Göteborg vill begåva oss med.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande sade, att den praxis man kan tänka sig i detta fall är att flytta ett ärende från en riksdag till en påföljande riksdag. Det skulle ha det goda med sig att man kunde få fram utlåtandena redan i januari och kunna behandla dem vid en riksdag, som inte är så arbetsfylld. När vår motion om en rationalisering av riksdagsarbetet flyttades från förra höstriksdagen till denna riksdag, så hade vi hop-

pats att konstitutionsutskottet skulle ha framlagt ett förslag i början på denna riksdag. I stället skjuter man emellertid på frågan. Nu har herr Hallén resignerat. Han säger att tendensen i stället går emot en överflyttning av allt fler och fler ärenden till höstriksdagen. Ja, men är inte denna tendens just ett ytterligare bevis för att här finns ett behov av en ordentlig rationalisering av riksdagsarbetet? Jag menar att vi inte har en så oerhört stor arbetsvolym i riksdagen att man inte skulle kunna klara av den under fem månader. Det kan inte vara i någons intresse att vi är samlade här under större delen av året, ty det förhindrar ju människor, som har arbete utanför det politiska arbetets område, att åta sig riksdagsmannauppgiftet.

Sedan vill jag säga, att när jag talade om organisationsexperter så syftade jag inte huvudsakligen på sådana som finns på det merkantila området. Det torde inte vara herr Hallén obekant, att det finns organisationsexperter även på andra områden, och att det lagts ner mycket arbete i detta avseende. Jag tycker att herr Halléns anförande just är ett bevis för nödvändigheten av att sådana experter tillkallas för att lösa dessa frågor.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag vill först säga att den som åtar sig ett riksdagsmannaskap säkerligen får finna sig i att arbetstiden utsträcks åtskilligt. Den som inte vill finna sig häri skall inte ställa upp som riksdagsmannakandidat.

När herr Gustafson i Göteborg vill rekommendera en hel del reformer i fråga om riksdagsarbetet, tror jag att det mest bottnar i att han är alltför oerfaren i de olika utskottens arbetsområden. Vore han t. ex. ledamot av statsutskottet, skulle han nog få en helt annan uppfattning om det möjliga i att kunna prestera alla utskottsutlä-

tanden på bestämd tid. Jag tror att herr Gustafsons i Göteborg synpunkter i detta avseende kan vi lämna åsido.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Rubbestads yttrande visar att han anser, att endast yrkespolitiker skall kunna motta uppdrag som riksdagsmän. Jag har alltid trott att det vore till fördel om man förutom yrkespolitiker också kunde få med sig personer som har erfarenhet av det praktiska livets arbete.

Sedan säger herr Rubbestad att jag är mycket oerfaren, och det är sant. Men å andra sidan är det kanske också sant, att jag inte halkat ner i de där djupa hjulspåren, som många riksdagsmän fastnat i när det gäller planläggning och organisation av riksdagens arbete.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag menar att riksdagsarbetet är det viktigaste. Vi riksdagsmän behöver fördenskull inte vara yrkespolitiker, utan vi kan också syssla med annat än politik, men det måste ske på tider, när vi kan lämna riksdagsarbetet utan att detsamma åsidosättes. Har vi då tid att syssla med andra saker må det vara hänt, men riksdagens arbete skall skötas i första hand.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I det senaste yttrandet ber jag att få instämma och göra det tillägget, att det då är viktigt att vi förkortar riksdagstiden så långt det går för att vi skall hinna uträtta så mycket arbete som möjligt utanför riksdagen också. Det måste bli till fördel för alla parter.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag skulle vilja önska herr Gustafson i Göteborg en mera realistisk syn på dessa ting, när herr Gustafson kan stå här i kammaren och på fullt allvar säga, att man bör eftersträ-

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

va att onödiggöra höstriksdagarna. Den som ser denna väldiga ansvällning av ärenden som sker för varje år och kan inbilla sig att vi under fyra månader, säg eventuellt med en utökning till den 15 juni, skulle kunna ärligen medhinnat allt arbetet, den rör sig med verklighetsfrämmande idéer. Jag skulle som sagt vilja önska herr Gustafson större realism vid betraktandet av detta problem.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 151, i anledning av väckta motioner om vissa anslag för en rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning;

nr 152, angående väckta motioner om anställande vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna av socialassistenter m. m. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1954/55 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 154, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 9.

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 33 med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lantbruksnämnderna, till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk, till Kostnader för utbetalande av

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

producentbidrag samt till Bidrag till jordbrukets rationalisering jämte i ämnena väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln hemställt under punkten 5 (s. 16—23), att riksdagen måtte till Lantbruksstyrelsen: Kostnader för utbetalande av producentbidrag för budgetåret 1954/55 anvisa ett anslag av 140 000 kronor.

Under punkterna 6—8 (s. 23—31) hade Kungl. Maj:t föreslagit, att riksdagen måtte dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna dels fastställa ändrad avlöningsstat för lantbruksnämnderna dels ock till Lantbruksnämnderna: Avlöningar, Omkostnader och Utrustning för budgetåret 1954/55 anvisa anslag å respektive 9 339 000, 2 357 000 och 50 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t under punkten 115 (s. 231) föreslagit riksdagen att till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 57 000 000 kronor.

Slutligen hade Kungl. Maj:t under punkten 133 (s. 250—256) hemställt, att riksdagen måtte till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 13 600 000 kronor.

I samband med dessa anslagspunkter hade jordbruksutskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 124 av herr *Svedberg, Erik*, vari hemställdes, att å ena sidan förslagsanslaget till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk måtte för nästa budgetår nedräknas med 5 000 000 till 52 000 000 kronor, medan å andra sidan anslagen till Lantbruksnämnderna: Avlöningar, Omkostnader och Utrustning i enlighet med lantbruksstyrelsens yrkanden måtte uppräknas med respektive 302 315, 160 000 och 45 000

kronor till 9 641 315, 2 537 000 och 95 000 kronor samt reservationsanslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering med 4 492 685 till 18 092 685 kronor, av vilken sistnämnda ökning 1 500 000 kronor skulle förstärka det av departementschefen föreslagna beloppet för bidrag till den yttre rationaliseringen;

2) II: 156 av herrar *Widén* och *Rimås*, i vilken motion hemställdes, att riksdagen måtte dels medgiva att under budgetåret 1954/55 måtte beviljas statsbidrag från reservationsanslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering å tillhopa 17 000 000 kronor, dels ock till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1954/55 anvisas ett förslagsanslag av 100 kronor;

3) II: 167 av herr *Jacobson* i Vilhelmina, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av bestämmelserna om utanordnande av producent- och kontantbidrag, att brukare boende inom skogsbygderna i lappmarken, oavsett om denne innehade brukningsdelen den 1 juli 1948 eller senare tillträtt densamma, måtte erhålla bidrag, om brukningsdelen i övrigt fyllde fordringarna för erhållande av bidrag; samt

4) I: 251 av herr *Eskilsson m. fl.*, likalydande med II: 336 av herr *Hæggbloom m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte för budgetåret 1954/55 anvisa dels till Bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av 11 000 000 kronor, dels ock till Lantbruksnämnderna: Avlöningar, Omkostnader och Utrustning anslag av respektive 9 155 000, 2 272 000 och 30 000 kronor.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till Lantbruksstyrelsen: Kostnader för utbetalande av producentbidrag å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 140 000 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 124 samt I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga;

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna, som angivits i utlåtandet;

b) fastställa av utskottet angiven avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55;

c) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 339 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 124 samt I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga, till Lantbruksnämnderna: Omkostnader å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 357 000 kronor;

4) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionen I: 124, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag i förevarande del å motionerna I: 251 och II: 336 till Lantbruksnämnderna: Utrustning å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 75 000 kronor;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen I: 124, såvitt nu vore i fråga, till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 57 000 000 kronor;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 124, såvitt nu vore i fråga, II: 156 samt i förevarande del I: 251 och II: 336 till Bidrag till jordbrukets rationalisering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 600 000 kronor.

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

B. att motionen II: 167 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Franzén* och *Mossberger*, vilka beträffande anslaget till Lantbruksnämnderna: Utrustning ansett att utskottet under A 4) bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 124 samt I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga, till Lantbruksnämnderna: Utrustning å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor;

2) beträffande Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk av herr *Jacobson* i Vilhelmina, utan angivet yrkande;

3) beträffande Bidrag till jordbrukets rationalisering

a) av herrar *Näslund*, *Nord*, *Antby*, *Svensson* i Ljungskile och *Mårtensson*, vilka ansett, att utskottet under A 6) bort hemställa, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionen II: 156 och med avslag i förevarande del å motionen I: 124, dels till Bidrag till jordbrukets rationalisering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 kronor dels medgiva att under budgetåret 1954/55 måtte beviljas statsbidrag från nyssnämnda anslag å tillhoppa högst 17 000 000 kronor;

b) av herrar *Eskilsson* och *Eliasson*, vilka ansett att utskottet under A 6) bort hemställa, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionen II: 156 samt med bifall till motionerna I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag i förevarande del å motionen I: 124 till Bidrag till jordbrukets rationalisering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 11 000 000 kronor.

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Då jag har medverkat till och har mitt namn under en reservation till detta utlåtande skall jag be att få säga några ord. Det gäller den punkt i utlåtandet, som rör bidraget till jordbrukets rationalisering.

Såsom framgår av nionde huvudtiteln förelåg vid utgången av budgetåret en reservation av cirka 41 miljoner kronor, därav en odisponerad behållning av cirka 4,3 miljoner kronor. Det har vid olika tillfällen framställts frågor om detta kan innebära, att de medel som här finns står till lantbruksorganisationens förfogande för budgetåret, om de inte är till fullo utnyttjade eller hur det nu kan vara. Riksdagen bestämmer varje år bidragsramen för nästföljande budgetår, d. v. s. den högsta medgivna summa, till vilken bidrag må beviljas. (Under de senaste åren har bidragsramen varit 17 miljoner kronor.) En del av de bidrag som beviljas kan utbetalas under samma budgetår. Den övervägande delen av de beviljade anslagen lyftes emellertid av bidragstagaren först något eller några år efter det att bidraget har beviljats. De belopp av anslagsramen för visst budgetår, som icke utbetalas under budgetåret, tillföres reservationen och står sålunda där till förfogande för bidragstagarna, när dessa är färdiga att i vederbörlig ordning lyfta bidragen.

Så några ord om den odisponerade behållningen. En del företag blir, trots att sökta bidrag beviljats, aldrig utförda. Det kan vara olika skäl som gör detta: brist på arbetskraft och maskiner, fördyring, att det kommer annan ägare till gården o. s. v. Efter utgången av den bestämda arbetstiden indrages då bidragen och hänföres till s. k. odisponerad behållning. Vidare uppkommer odisponerad behållning om bidragsramen för ett budgetår inte till fullo ut-

nyttjas. Samtidigt som bidragsramen för ett budgetår bestämmes, anvisar riksdagen anslag för täckande av de bidrag som beslutas.

Sedan finns det ett par andra mindre poster, som också kommer in under rubriken »odisponerad behållning». Det är dels vinster vid försäljning av fastigheter å jordfonden och dels vissa äldre anslag, som fanns vid tiden för lantbruksorganisationens tillkomst. Lantbruksorganisationen äger icke att förfoga över den odisponerade behållningen, och inte heller har Kungl. Maj:t rätt att ställa densamma till lantbruksorganisationens disposition. Det är riksdagen som beslutar om medlens disposition. Som regel förfäres med den odisponerade behållningen på det sättet, att riksdagen vid medelsanvisning för ett efterföljande budgetår i första hand ställer behållningen till förfogande och därutöver anvisar ett nytt anslag, så att behovet, d. v. s. bidragsramen för budgetåret, blir täckt.

Tidigare uppkom stora reservationer på grund av att verksamheten inom lantbruksorganisationen inte hade så stor omfattning att bidragsramen till fullo blev utnyttjad. Så är emellertid inte längre fallet. Vid utgången av föregående budgetår fanns det bidragsansökningar färdigberedda för avgörande i lantbruksnämnderna till ett belopp av en miljon kronor, vilka på grund av brist på medel måste balanseras över till innevarande år. Under sådana förhållanden finns det ingen anledning att pruta på detta bidrag. Tvärtom är det väl alla skäl, när lantbruksorganisationen nu har organiserats upp och trimmats, att den fullgör det syftemål för vilket den tillkommit.

I detta sammanhang vill jag nämna att lantbruksstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1953/54 hemställde, att rationaliseringsanslaget skulle ges karaktären av ett förslagsanslag. Detta skulle då medföra att riksdagen för varje budgetår dels skulle anvisa en

total bidragsram angivande det belopp till vilket bidrag må beviljas under budgetåret, dels ett förslagsanslag till bestridande av de utgifter, som till följd av bidragsbeslutet före eller under budgetåret kunde bli aktuella.

Enligt lantbruksstyrelsens mening kunde det nämligen inte anses lyckligt med ett sådant system som innebär, att anslaget ständigt kommer att vara belastat med betydande reservationer, som måhända kan uppgå till belopp motsvarande bidragsbeviljningen under flera år men som inte är disponibla för den löpande bidragsverksamheten. Den anordning som lantbruksstyrelsen här föreslog är för övrigt analog med det system som tillämpas beträffande avdikningsanslaget.

I den reservation som är avgiven av herr Näslund m. fl., reservationen nr 3 a, har vi reserverat tagit fasta på vad lantbruksstyrelsen här har sagt. Vi har hänvisat till den stora reservation som föreligger — jag nämnde tidigare att den uppgick till 41 miljoner kronor — och vi anser att starka skäl talar för att man beträffande dessa anslag övergår till samma system som hittills har tillämpats beträffande avdikningsanslaget. Detta innebär att man dels för varje budgetår bestämmer det högsta sammanlagda belopp till vilket bidrag under året må beviljas, dels att anslaget erhåller förslagsanslags karaktär.

I fråga om bidragsramen har vi ingen invändning att göra mot den av Kungl. Maj:t föreslagna, 17 miljoner kronor, och med hänsyn till den stora reservationen anser vi att någon medelsanvisning för nästa budgetår inte torde vara behövlig. Jag vill i det sammanhanget erinra om att under rubriken »odisponerade medel» torde komma att finnas minst cirka tre miljoner kronor. Vi förordar således för vår del att här anvisas endast ett formellt belopp av 100 kronor och att anslaget samtidigt ges karaktären av förslagsanslag.

Herr talman! Med dessa ord vill jag

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

yrka bifall till reservation nr 3 a) av herr Näslund m. fl.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! Jag har tagit mig friheten att till utskottets utlåtande foga en blank reservation, som bygger på en av mig väckt motion, där jag hemställt om viss ändring av de nuvarande bestämmelserna om utanordnande av producent- och kontantbidrag till brukare av mindre jordbruk inom skogsbygderna i lappmarken. Jag anser att de nuvarande bestämmelserna lägger hinder i vägen för de nytillträdande jordbrukarna. Jag förstår mycket väl att avsikten är att genom ett fasthållande vid nuvarande bestämmelser försöka bortrationalisera så många småbruk som möjligt, men jag har den uppfattningen att det åtminstone när det gäller dessa områden är olyckligt att bidraga till en avfolkning.

Under sådana förhållanden ber jag för min del att få yrka bifall till motionen II: 167.

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Herr Eskilsson och jag har till utskottets utlåtande fogat en reservation i vad avser avsnittet Bidrag till jordbrukets rationalisering. Vi har inte velat gå med på det av utskottet föreslagna högre anslaget. Motiveringen härför är, att det kunnat konstateras att reservationerna på detta anslag år från år ökats. Detta betyder att den odisponerade behållningen också kommer att ökas. Det kan alltså enligt vår uppfattning fastslås, att den odisponerade behållningen är för lågt beräknad i utskottets förslag. Erfarenheterna har också visat, att man speciellt i Norrland fått tillbaka bidrag som beviljats till företag, framför allt nyodlingar och stenröjningar men också täckdikningar, som sedermera inte genomförts på grund av att kostnaderna blivit för höga. Dessutom har det från lantbruksstyrelsens sida signalerats, att man vill

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

ha en skärpt behovsprövning, då de flesta lantbruksnämnder tillämpar en alltför liberal bidragsgivning. Om jag fattat situationen rätt innebär detta, att man med samma anslag till bidrag kan genomföra betydligt fler företag.

Med den syn vi inom högern har på den yttre rationaliseringen är vi av den uppfattningen, att bidragen till denna rationalisering bör väsentligt begränsas och att de medel som därvid blir över av det beräknade beloppet bör gå till den inre rationaliseringen. Härigenom kommer man även med det mindre bidrag vi föreslagit att kunna behålla verksamheten för den inre rationaliseringen vid samma omfattning som hittills.

Herr talman! Jag ber att med dessa motiveringar få yrka bifall till den med 3 b) betecknade reservationen.

Herr EKDAHL (s):

Herr talman! Beträffande anslaget till Lantbruksnämnderna: Utrustning föreligger en reservation, vari yrkas bifall till det av regeringen framlagda förslaget om ett reservationsanslag på 50 000 kronor. Första kammaren har redan fattat beslut i enlighet med denna reservation. Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen i fråga.

Häruti instämde herr Hæggblom (h).

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Till det utskottsutlåtande nr 33, som vi nu behandlar, har det avgivits några reservationer, som jag skall be att få yttra några ord om.

Om jag då får ta reservationerna i den ordning, vari de är uppförda här i utskottsutlåtandet, ber jag att i anslutning till herr Ekdahls här gjorda yrkande få säga, att utskottet beslöt att göra en uppräknings av Kungl. Maj:ts förslag beträffande utrustningsanslaget till lantbruksnämnderna, därför att det i utskottet frambars mycket starka och vägande skäl för att en sådan uppräknings skulle ske.

Med hänsyn emellertid till de förhandenvarande omständigheterna skall jag avstå från att ställa något yrkande om bifall till utskottets förslag på den punkten.

Den av herr Näslund m. fl. gjorda reservationen, där det yrkas på att rationaliseringsförslaget måtte omläggas från reservationsanslag till förslagsanslag och alltså att bidragets karaktär ändras, återfaller på en skrivelse med förslag från lantbruksstyrelsen till Kungl. Maj:t av i fjol, ett förslag som Kungl. Maj:t dock inte kunde gå med på, enär både riksräkenskapsverket och statskontoret hade avstyrkt detsamma.

Det finns kanske inte någon större anledning att gå in i ett mera ingående bemötande av den argumentering, som herr Antby här anförde för reservationen. Vad vi kan vara överens om är att vi, såsom lantbruksstyrelsen har påvisat, behöver vissa reserverade medel för att kunna möta de utgifter som kommer undan för undan under arbetsåret. Arbetsrytmen inom lantbruksnämnderna är ungefär den, att deras tjänstemän gör fälтарbeten och projekteringar under sommaren och hösten, att man sedan ritar och beräknar på vintern och att nämnden beslutar om bidrag först under senare delen av budgetåret, ofta i mars, april, maj och juni månader. Därefter skall åtgärderna utföras av bidragstagaren. Det kan ta längre eller kortare tid. Under vissa förutsättningar kan han få lyfta ett förskott, exempelvis halva anslaget, men i regel kan det dra ut t. o. m. flera år, innan arbetet kan avsynas och anslaget utbetalas. Det är klart att dessa reservationer måste finnas med den konstruktion vi har på detta anslag, och därför finns det väl knappast någon anledning, som saken ligger till här i dag, för riksdagen att besluta en omläggning av detta anslag i överensstämmelse med reservanternas förslag.

Herr Eliasson menar — och det kommer fram i högerreservationen — att

man skulle kunna pruta ned beloppet på det rationaliseringsanslag, som Kungl. Maj:t har begärt, under hänvisning till att lantbruksnämnderna har varit för generösa med bidrag. I reservationen talas det om bidraget till den yttre rationaliseringen. Reservanterna kan inte tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt med hänsyn till att medelsåtgången under tidigare budgetår endast uppgått till betydligt lägre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit. Ja, det är ju riktigt, men å andra sidan skall vi komma ihåg, att lantbruksnämnderna på detta avsnitt numera bedriver och kommer att bedriva en mera aktiv inköpspolitik än de har gjort tidigare, vilket kommer att ställa större anspråk på tillgången av medel för detta ändamål.

Högerreservanterna anför vidare som ett skäl för sitt yrkande, att 1955 års riksdag torde komma att få ta ställning till en fortsatt statlig dirigering av den yttre rationaliseringen. Men detta är väl knappast något skäl för att vid detta tillfälle ändra på beloppet.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag utom beträffande anslaget till Lantbruksnämnderna: Utrustning, där jag förenar mig med herr Ekdahl i hans yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. På därå framställda propositioner biföll kammarén till en början vad utskottet i *punkterna A 1—3*) hemställt.

Beträffande *punkten A 4*) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar Franzén och Mossberger avgivna reservationen; och biföll kammarén nämnda reservation.

Härefter biföll kammarén på därå given proposition utskottets hemställan i *punkten A 5*).

I fråga om *punkten A 6*) gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till

Anslag till lantbruksnämnderna m. m.

den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herrar Eskilsson och Eliasson; och fann herr talmannen den förnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antby begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Eliasson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten A 6) i jordbruksutskottets utlåtande nr 33 antager den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herrar Eskilsson och Eliasson.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 63 ja och 83 nej, varjämte 40 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herrar Eskilsson och Eliasson avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given

Anslag till hushållningssällskapen m. m.

varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten A 6) i utskottets förevarande utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av herrar Eskilsson och Eliasson avgivna reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter här- efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid be- fanns flertalet av kammaréns ledamö- ter hava röstat för ja-propositionen, va- dan kammarén bifallit utskottets hem- ställan i punkten A 6).

Slutligen gav herr talmannen propo- sitioner beträffande *punkten B*, näm- ligen dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II:167 av herr Jacobson i Vilhelmina; och biföll kammarén ut- skottets berörda hemställan.

§ 10.

Anslag till hushållningssällskapen m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlå- tande nr 34 med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjor- da hemställan rörande anslag till Hus- hållningssällskapen samt till Bidrag till särskilda utbildningskurser jämte i äm- nena väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln hemställt under punkten 48 (s. 118— 123), att riksdagen måtte till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser för bud- getåret 1954/55 anvisa ett reservations- anslag av 100 800 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t under punkterna 88 och 89 (s. 199—203) fö- reslagit, att riksdagen måtte dels be- myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga viss ändring i personalförteckningarna för hushållningssällskapen, dels ock till Bi- drag till hushållningssällskapen: Avlö- ningar och Omkostnader för budget- året 1954/55 anvisa anslag å 5 484 700 respektive 4 260 000 kronor.

I samband med dessa anslagspunkter hade jordbruksutskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till ut- skottet hänvisade motioner, nämligen

1) II: 337 av herr *Hæggblo*m och fru *Boman*, vari hemställdes, att riksdagen måtte — under uttalande att en utbildningskurs för hemkonsulenter borde komma till stånd under budgetåret 1954/55 — till Lägre lantbruksunder- visning m. m.: Bidrag till särskilda ut- bildningskurser anvisa ett reservations- anslag av 128 800 kronor;

2) I: 367 av herr *Näslund m. fl.*, lika- lydande med II: 477 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte i enlig- het med lantbruksstyrelsens förslag be- sluta dels om inrättande av 6 befatt- ningar som jordbruksinstruktörer, 26 befattningar som husdjursinstruktörer och 5 befattningar som kontorsbiträ- den hos hushållningssällskapen dels om uppräknig av medelsanvisningen till särskilda utbildningskurser med 68 500 kronor. I samband därmed hade fram- hållits, att vid bifall härtill sällskapens omkostnadsanslag borde uppräknas med 80 000 kronor.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 367 och II: 477, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vid- taga den ändring i personalförteckning- arna för hushållningssällskapen, som angivits i propositionen;

b) till Bidrag till hushållningssäll-

skapen: Avlöningar å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 484 700 kronor;

c) till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 260 000 kronor;

2) att motionerna I: 368 och II: 469 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 367 och II: 477, i förevarande del, samt å motionen II: 337, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 800 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, vilka ansett att utskottet under 3) bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 367 och II: 477, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionen II: 337, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 128 800 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HÆGGBLOM** (h):

Herr talman! Det har till punkt 3 fogats en rätt utförlig reservation. Den gäller inte större belopp än 28 000 kronor till en utbildningskurs för hemkonsulenter. Det kan kanske synas onödigt att kosta på sig en så stor reservation när det är fråga om ett så litet belopp, men jag har velat göra det av två skäl. För det första vill jag en gång här i kammaren få understryka, hur riksdagen år efter år försum-

Anslag till hushållningssällskapen m. m.

mar utbildningen på det husliga området. Hemmens forskningsinstitut har visserligen i år fått ett förhöjt anslag, men när det gäller att förbättra utbildningen av lärarkrafterna på det husliga området har på grund av olyckliga omständigheter — som inte kan läggas den nuvarande departementschefen till last utan som hänför sig till en enmansutredning vilken varade mycket länge och inte förde till något resultat — praktiskt taget ingenting hänt. Jag undrar om inte detta beror på att riksdagens inställning till dessa spörsmål är litet för manligt betonad. Vi betänker inte att genom hushållsarbetet i hemmen förädlas livsmedel till värden, som ingen förädlingsindustri på långa vägar kommer upp till. Jag tror att det för hemmens del rör sig om 15 miljarder kronor.

För det andra, herr talman, har jag velat erinra om att när hemkonsulentinstitutionen kom till, gjordes det ett uttalande om att hemkonsulenterna borde inte bara ha lanthushållslärlarinneexamen, utan också ha genomgått en särskild kurs. När de första hemkonsulenterna tillsattes, ordnades en kurs på tre månader, och denna kurs uppställdes som kompetensfordran. Sedan har ytterligare en sådan kurs ordnats. Ingenting har hänt, som skulle motivera att vi nu kan nöja oss med hemkonsulenter som har lägre kompetens än man från början tänkte sig, men lantbruksstyrelsen rapporterar att 10 av de hemkonsulenter, som för närvarande tjänstgör, inte har fått denna särskilda utbildning och att det är aktuellt med nya tillsättningar. Lantbruksstyrelsen begär därför att få ordna en ny kurs nästa budgetår.

Både departementschefen och utskottet vill skjuta frågan om en sådan kurs på framtiden. Jag tycker inte att det är anständigt att bortse från vad som ändå var tanken, när hemkonsulentinstitutionen inrättades, nämligen att det skulle vara specialutbildade lanthus-

Anslag till hushållningssällskapen m. m.

hållslärarinnor som fick hand om arbetet.

Jag har därför reserverat mig för den lilla höjning av anslaget som skulle möjliggöra anordnandet av en kurs, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde fru *Boman* (h), fru *Ewerlöf* (h), fröken *Welterström* (h), fröken *Vinge* (fp), herr *Nilsson* i Bästekille (h), fröken *Karlsson* (h), herrar *Eliasson* (h) och *Agerberg* (h) samt fru *Eriksson* i Stockholm (s).

Fröken AGER (fp):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Hægghblom här sagt, men jag vill ändå ytterligare säga några ord.

Hemkonsulentsverksamheten har ett mycket stort värde särskilt för landsbygdens hem och husmödrar. När det nu som hemkonsulenter anställes lant-hushållslärarinnor som inte är specialutbildade på området, eftersom det på senare tid inte har anordnats några särskilda utbildningskurser, måste man ute i de olika länen anordna kortare kurser, t. ex. i skötseln av fjäderfä, slakt o. s. v. Det är givetvis också mycket värdefullt, men det var ju inte det som var meningen, när dessa hemkonsulentsbefattningar inrättades.

Jag vill varmt instämma i vad herr Hægghblom här sagt om att man inte får glömma, att det som ett kompetenskrav för hemkonsulenterna uppställdes att de skulle ha en specialutbildning. Det var ju också därför som man flyttade upp dem två lönegrader. Det är väl under sådana förhållanden ett ganska stort slöseri att inte ge dem denna särskilda utbildning.

Hemkonsulenterna skall på vår landsbygd och i våra städer vara rådgivare och initiativtagare inom det husliga området. De skall t. ex. ta initiativet till de gemensamhetsanläggningar som vi behöver inrätta, såsom gemensamma tvättstugor och djupfrysningsanläggningar.

Lant-hushållslärarinnorna har inte sådana utbildning, att de kan ordna sådana saker.

Hemkonsulenterna har möjlighet att komma ut till alla hem på landsbygden. De kan påverka bl. a. investeringarna i hushållsmaskiner. Sådana maskiner av olika slag översvämmar ju vår marknad för närvarande. Hur skall de svenska husmödrarna på landet i dag utan sakkunnig hjälp veta vilka tvättmaskiner de skall köpa? Hur många miljoner kastas inte nu ut på olämpliga tvättmaskiner? Jag skulle kunna räkna upp det ena slaget tvättmaskiner efter det andra som är fullständigt värdelösa för svenska husmödrar. Blir det inte dyrbarare för landet att låta folk köpa dessa maskiner än att nu betala de 28 000 kronor man begär för denna kurs?

Utskottet har varit nog vänligt att säga att det hoppas att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet på frågan och vidtar åtgärder så snart förhållandena påkallar det. Men denna kurs har påkallats i många år och skall man vänta flera år, eller bara till nästa år, kan stor skada ske på detta område.

Många som sitter här i kammaren har säkert åtnjutit fördelar av konsulenternas arbete och vet också att värdesätta det. Jag hoppas därför att dessa ledamöter vid omröstningen går på reservationen och därmed visar hemkonsulenterna sin erkänsla, när dessa nu begär att få den utbildning, som vi också fordrar att de skall ha för sitt arbete.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde fröken *Elmén* (fp), fru *Sjöstrand* (fp) och fru *Andrén* (fp).

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Jag har varit med om att införa hemkonsulentinstitutionen. Befattningarna förutsätter ju som herr Hægghblom underströk en specialutbildning, som ju också har lämnats vid två föregående utbildningskurser, för vilka riksdagen har anvisat medel. Jag skulle kunna instämma i herr Hægghbloms mo-

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

tivering, att man inte bör dröja länge med att ordna sådana kurser. Detta är en uppfattning som utskottet också har givit uttryck åt när det säger: »I likhet med motionärerna finner utskottet det vara av stor vikt, att kompetenta hemkonsulenter finnes att tillgå i erforderligt antal. Emellertid förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan samt så snart förhållandena det påkallar och medger framlägger förslag i ämnet för riksdagen.»

Jag intolkar själv i detta utskottets utlåtande en beställning och jag riktar här på utskottets vägnar en vädjan till jordbruksministern att ha sin uppmärksamhet riktad på frågan och söka ordna det så, att lanthushållslärarinnor, som inte har kompetens att söka hemkonsulentbefattning, får sådan utbildning i den utsträckning som behovet av hemkonsulentbefattningar påkallar.

Med detta ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. På därå framställda propositioner biföll kammaren till en början vad utskottet i *punkterna 1 och 2* hemställt.

Beträffande *punkten 3* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i *punkten* gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i *punkten 3*) i utskottets förevarande utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hæggbloom begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 70 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i *punkten 3* gjorda hemställan.

§ 11.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 35 med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Nötboskaps- avelns befrämjande: Understöd åt kontrollföreningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 36, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 19 februari 1954 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 97, föreslagit riksdagen att dels godkänna de förslag rörande organisationen av den statsunderstödda klubbverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets område m. m., vilka angivits i propositionen, dels å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till Jord-

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

brukarungdomens förbund ett anslag av 187 000 kronor, till Bidrag till lokal klubbverksamhet ett anslag av 80 500 kronor och till Bidrag till ungdomsverksamhet på skogsbrukets område ett anslag av 42 500 kronor.

I detta sammanhang hade jordbruksutskottet behandlat ett flertal inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionerna I: 455 av herr *Grym m. fl.*, likalydande med II: 580 av herr *Gustafson* i Dädesjö *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag rörande organisationen av den statsunderstödda klubbverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets område m. m., att

1. Jordbrukarungdomens förbund även i fortsättningen skulle vara huvudman för den i propositionen angivna verksamheten;

2. det skulle ankomma på lantbruksstyrelsen och i förekommande fall på skogsstyrelsen att utfärda anvisningar för verksamhetens bedrivande och utöva nödig kontroll av denna;

3. till Bidrag till Jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1954/55 skulle anvisas ett anslag av 310 000 kronor.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 425 och II: 543: I: 455 och II: 580, I: 456 och II: 581 samt I: 457 och II: 579.

1) godkänna de förslag rörande organisationen av den statsunderstödda klubbverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets område m. m., vilka utskottet angivit i motiveringen;

2) å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till Jordbrukarungdomens förbund ett anslag av 225 000 kronor;

b) till Bidrag till viss lokal klubbverksamhet ett anslag av 100 000 kronor;

c) till Bidrag till ungdomsverksam-

het på skogsbrukets område ett anslag av 85 000 kronor;

B. att motionerna I: 250 och II: 323 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Widén*, vilken föreslagit visst tillägg till utskottets motivering;

2) av herr *Jacobson* i Villhelmina, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JACOBSON** i Villhelmina (s):

Herr talman! Eftersom jag gått in för att anslaget till viss lokal klubbverksamhet på 100 000 kronor inte skall beviljas, kommer jag kanske att stämplas som motståndare till sådan verksamhet. Jag vill därför här deklarerar, att det enligt min mening inte råder något tvivel om att en omfattande och på rätt sätt bedriven klubbverksamhet bland landsbygdsungdomen är av största betydelse inte bara för ungdomens fosteran utan även för landsbygdens utveckling i övrigt. Därom är vi alla överens. Jordbruksministern har också föreslagit, att anslaget för nästkommande budgetår skall höjas. Därefter har emellertid något ytterst märkligt inträffat.

Här föreligger motioner från högern, från folkpartiet och från socialdemokrater — på den sistnämnda stod jordbruksutskottets ärade vice ordförande som huvudmotionär — i vilka man yrkar avslag på omorganisationen men bifall till Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av ett anslag på 310 000 kronor. Då inträffar det ytterst märkliga — jag har under de 20 riksdagar jag bevisat aldrig varit med om något liknande — att man i utskottet under behandlingen av frågan yrkar att ett särskilt anslag på 100 000 kronor skall upptagas, och utskottet skriver sedan att »för sådan verksamhet, som enligt vad utskottet nyss anfört bedrivs av annan lokal huvudman än Jordbrukarungdomens förbund, bör anvisas ett särskilt belopp av 100 000 kronor».

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

För några veckor sedan förelåg en stark reservation till ett av jordbruksutskottets utlåtanden, i vilken föreslogs en höjning av anslaget till Weibullsholm med 40 000 kronor. Då mobiliserades såväl departementschefen-jordbruksministern som finansministern och konsultativa statsrådet Hjalmar Nilson, och alla sade, att det statsfinansiella läget inte medgav en sådan höjning. Nu kan jag alltså till min glädje konstatera, att vårt statsfinansiella läge har ljusnat så oerhört, att man utan vidare kan anslå 100 000 kronor som varken Kungl. Maj:t eller någon motionär begärt för denna klubbverksamhet. Egentligen skulle jag under sådana omständigheter yrka bifall till utskottets förslag, men jag tyc-ker nog vi kan nöja oss med det ursprungliga anslagsbeloppet. Jag ber därför att i stället få yrka bifall till motionen nr II: 580 — jag kunde lika väl yrka bifall till höger- eller folkpartimotionerna, eftersom de har samma syfte, nämligen att klubbverksamheten inte skall göras politisk, och tillstyrker Kungl. Maj:ts anslag å 310 000 kronor — men av solidaritet med herr Gustafson i Dädesjö väljer jag hans motion. Den innehåller detsamma som utskottets hemställan med undantag för att det extra anslaget på 100 000 kronor bortfaller.

Utskottets hemställan är för övrigt fullständigt missvisande. Det står, att utskottet under återopande av det anförda hemställer »att riksdagen må med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna», som är uppräknade, besluta så och så. Det borde dessutom ha stått »samt på grund av utskottets initiativ anslå ytterligare 100 000 kronor». Jag kan inte förstå varför inte utskottet tillagt detta.

Jag ber, herr talman, att på det allra livligaste få yrka bifall till motion nr II: 580.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Föregående talare har berört det egendomliga förhållande som

inträffade i utskottet när vi behandlade denna fråga. Jag kan instämma i att det inträffat någonting som inte är vanligt i utskottsarbetet.

Mot bakgrunden av den debatt vi tidigare haft här om riksdagens arbetsformer skulle jag vilja påpeka, att den proposition vi nu behandlar den 26 maj avlämnades den 19 februari i år. Utskottet har alltså legat på propositionen i tre månader. Detta tyder på de födslovändor utskottet haft för att åstadkomma ett utlåtande och prestera en skrivning, som skulle vinna allmän anslutning.

Jag skall inte här dra upp förspelet till propositionen angående den ändrade organisationsformen för klubbverksamheten. Jag vill bara konstatera, att både departementschefen och utskottet har betygat klubbverksamhetens stora betydelse för landsbygdsungdomen. Jag tror att vi alla är ense på den punkten och jag tror även att man kan konstatera, att JUF i stort sett har skött denna verksamhet — både lokalt och centralt — på ett tillfredsställande sätt. Man kan nog finna, att denna verksamhet varit präglad av både initiativ och framåtanda. På den punkten finns det ingenting att anmärka.

Vi vet också att JUF är den organisation, som tagit upp klubbverksamheten i vårt land. Sedan har andra organisationer kommit efter och tagit upp sådan verksamhet, och den utvecklingen är givetvis bara glädjande. Man kan konstatera att antalet klubbmedlemmar under de sista fem åren har ökat med över 3 000, och det är en glädjande utveckling.

Nu har statsunderstöd utgått endast till JUF:s klubbverksamhet, och det är väl det som väckt irritation och gjort att man försöker finna en annan organisationsform. Lantbruksstyrelsen framhåller att klubbverksamheten inte fått det stöd den varit berättigad till och som varit önskvärt.

Jag skall, som sagt, inte gå in på någon historieskrivning utan bara uttala

Anslag till Jordbruksrådningens förbund m. m.

min förvåning över utformningen av den föreliggande propositionen. Det sägs i departementschefens yttrande, att anledningen till denna propositions tillkomst framför allt är den, att andra organisationer börjat ägna sig åt klubbverksamhet, varför det är angeläget att man samlar de olika krafter som är verksamma på området till fruktbarande samarbete. Det är alltså huvudmotivet till att man från samhällets sida skulle ingripa och ta hand om och dirigera denna verksamhet. Jag tycker att det motivet är oerhört svagt. På flera områden i vårt land har vi ju en ungdomsverksamhet med olika företagsformer — om vi skall använda det uttrycket. Olika organisationer bedriver en parallell verksamhet. I dessa fall har man inte kommit på den tanken att ingripa från samhällets sida för att koncentrera ledningen för denna verksamhet.

Även beträffande den centrala ledningen har man velat föra över verksamheten från JUF till lantbruksstyrelsen. Det måste ju innebära att man vill ha ett ökat statligt inflytande över klubbverksamheten. Med den ideella inställning, som jag vet att jordbruksministern har, är det förvånande att han kunnat komma med sådana förslag.

Rent principiellt vill jag framhålla, att staten med full rätt bör stödja den ideella ungdomsverksamheten. Årets riksdag har tagit ytterligare ett steg för att stödja sådan verksamhet. Alla har vi i stort sett varit överens om att man borde gå den vägen. Men skulle ett sådant stöd innebära att den uppbyggande ungdomsverksamheten skall läggas under samhällelig kontroll, då skulle jag vilja protestera och säga att vi har kommit in på fel linje. Det är ju ungefär så man har gjort här. Man vill lägga en ideell verksamhet under ett samhällsorgan.

Jag skall inte i onödan förlänga debatten utan bara till sist säga någonting med anledning av den reservation som jag har avgivit. Jag har icke nå-

got principiellt att invända mot utskottsutlåtandet i stort. Som herr Jacobson i Vilhelmina sade är det egendommeligt, att man här ökat på anslaget med 100 000 kronor. Jag tror dock att klubbverksamheten är så värdefull att ett ökat anslag är berättigat. Jag har därför ingenting att invända mot det. På en punkt vill jag dock ha en klarare skrivning. Som herr Jacobson i Vilhelmina framhöll har man i utskottsutlåtandet hänvisat till att chefen för ecklesiastikdepartementet har för avsikt att verksälla en förutsättningslös utredning av frågan om statligt stöd till den ungdomsvårdande verksamheten. I enlighet med det beslut som riksdagen fattat innebär detta att man här skall utreda frågan i vilken mån staten genom bidrag skall stödja ungdomsvårdande verksamhet, bedriven av *politiska organisationer*. Då tycker jag att det är helt naturligt att man också nu säger ifrån, att det bidrag till klubbverksamheten, som man här går att fatta beslut om, icke skall utgå till klubbverksamhet bedriven av politiska organisationer. Jag vill inte här diskutera principen som sådan, men eftersom man har beslutat om en utredning, föregriper vi denna utrednings arbete om vi inte inför det förtydligande som jag har föreslagit i reservationen. Beslutas det i enlighet med reservationen har riksdagen lämnat klart besked, och det behöver inte bli diskussion om hur dessa medel skall användas, men i annat fall är jag rädd för att hushållningssällskapen kan få en hel del svårigheter vid fördelningen. Vi känner ju alla till att man här kommer in på ömtåliga områden.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande med det tillägg, som jag har föreslagit i min reservation.

Häruti instämde herr *Stenberg* (fp).

Herr *ELIASSON* (h):

Herr talman! När denna proposition lämnades fram innehöll den uppenbarligen vissa överraskningar för riksda-

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

gens ledamöter, och detta var väl anledningen till att det från tre av de politiska partierna kunde lämnas fram motioner med i stort sett samma slutkläm.

När sedan utskottet skulle behandla ärendet hade det framlagts ett kompromissförslag. Vem som hade gjort kompromissen är väl ännu inte officiellt deklarerat.

Jag har inte varit länge i denna kammar, men under den tiden trodde jag mig ha lärt en regel som stod sig i alla situationer, nämligen att om det begärs anslag till ett hur behjärtansvärt ändamål som helst, kunde man med hänsyn till att en utredning förestår eller pågår stiga upp och säga, att vi inte skall ta ställning i dag. Jag har emellertid nu konstaterat att denna regel är felaktig. I detta sammanhang har man, om jag ser saken rätt, vänt på regeln och sagt, att vi på grund av att det kommer att bli en utredning skall höja ett anslag med i runt tal 100 000 kronor och binda oss på ett annat sätt. Man kanske här har tillfredsställt alla de smakriktningar som skulle tillfredsställas i detta fall.

För min personliga del måste jag konstatera, att Jordbrukarungdomens förbund på ett utomordentligt sätt har skött denna verksamhet som vi vill stödja. Det har sagts att det har funnits luckor i organisationen, och jag har den uppfattningen att man bör ge förbundet tillfälle att i möjligaste mån fylla ut dessa luckor, så att vi inom förbundets opolitiska ram kan få en ungdomsutbildning, som enligt vad vi alla är överens om har varit gämlig för vårt land.

Jag har i detta fall fått en känsla av, även om det är felaktigt, att man här på något sätt har velat öppna möjligheter för politiska organisationer att få statsbidrag. Jag har reagerat mot detta. Jag är principiell motståndare till att politiska organisationer i ett demokratiskt samhälle skall få statsbidrag, och jag är ännu mer motståndare till detta när det gäller sådan verksamhet som skall

ta hand om de yngsta, ned till en ålder av tolv år.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den reservation, som herr Widén har avgivit.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr Svensson i Krokstorp (h).

Herr **AGERBERG** (h):

Herr talman! Det kanske redan har sagts tillräckligt i denna fråga, men eftersom jag är en av de många motionärerna på denna punkt skall jag säga några ord för att ange bakgrunden till vår motion.

Anledningen till att vi lade fram vår motion i detta ärende var, att vi önskade en bättre samordning av alla de krafter som arbetar på detta område och därmed få ett bättre resultat av verksamheten och kanske inte minst ett bättre resultat av de statsanslag som lämnas till verksamheten. Vi är alla överens om att detta är en mycket värdefull verksamhet, och det är därför angeläget att vi får ut bästa möjliga resultat av den. Det var Jordbrukarungdomens förbund som började med denna verksamhet för lång tid sedan, och jag vill vitsorda att förbundet har utträtt ett förnämligt arbete på detta område och är värt allt stöd också i fortsättningen. Det kan emellertid inte hjälpas att man sedan några år tillbaka har kunnat konstatera, att verksamheten inte har fått den utbredning som man har ansett önskvärd, och det har och stått klart att man borde göra någonting för att åstadkomma en ändring.

Detta var anledningen till att det för någon tid sedan på initiativ av chefen för lantbruksstyrelsen upptogs förhandlingar om klubbverksamhetens organisation och ledning mellan Jordbrukarungdomens förbund och Hushållnings-sällskapens förbund. Dessa förhandlingar ledde till en överenskommelse, enligt vilken man på alla håll skulle sträva

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

efter att samordna verksamheten. Vi, som har skrivit på den motion som jag står som första namn på, ansåg att det var en god grund att bygga på vid organiserandet av denna verksamhet.

Nu har jordbruksutskottet i viss mån föreslagit en annan ordning, bland annat så till vida, att det har föreslagits en uppdelning av anslaget på två olika händer, dels till Jordbrukarungdomens förbund och dels till vad man kallar lokal klubbverksamhet. Anslaget skall i det senare fallet ställas till lantbruksstyrelsens och Hushållningssällskapens förbunds förfogande. Jag är rädd för att detta kan medföra en splittring av verksamheten, så att den inte kan samordnas ordentligt. Konkurrens är bra på många områden och kan verka stimulerande i vissa fall, men i detta speciella fall är jag rädd att det närmast blir risk för en splittring, så att man inte kan samarbeta för att nå bästa möjliga resultat.

Nu förstår jag mycket väl, att det efter den kompromisslösning man kommit fram till är meningslöst att ställa något yrkande. Jag vill emellertid med tacksamhet notera det resultatet av kompromissen, att vi får anslagshöjning av 100 000 kronor. På den punkten kan jag tyvärr inte biträda herr Jacobsons i Vilhelmina uppfattning. Jag tycker att verksamheten ändå är så värdefull, att det är tacknämligt att man nu kunnat komma fram till en ökning av anslaget.

Jag vill med detta yttrande understryka nödvändigheten av att man nu verkligen går in för en ordentlig samordning av denna verksamhet både centralt och inte minst lokalt, så att det inte blir en splittring utan att alla goda krafter kommer att samverka till att ge bästa möjliga resultat av verksamheten som sådan.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Samtliga talare, som yttrat sig i denna fråga, har betygat att den verksamhet, för vilken här ifråga-

sättes ett höjt anslag, är av utomordentligt värde. Det är en gammal verksamhet, som arbetats fram inom Jordbrukarungdomens förbund sedan 1918—1919. Det är klart att detta har skett icke bara med utnyttjande av de tillgångar som staten ställt till förfogande utan också med anslag från andra håll, framför allt med hjälp av de enskilda krafter ute i bygderna, som har varit engagerade i denna verksamhet.

Denna verksamhet innebär för JUF en mycket stor godwill i dess allmänna arbete; det är vi alla på det klara med. När det blev fråga om en bättre avvägning av statsanslaget till denna verksamhet och det på sin tid tillsattes en utredning, som skulle reda upp organisationsformerna för statsbidrag till verksamheten, kunde man i denna utredning inte komma fram till några eniga resultat. Utredningens majoritet föreslog en starkare anknytning till framför allt hushållningssällskapen. En minoritet framhöll att med hänsyn till att verksamheten hade arbetats fram inom JUF, och att man inte kunde påvisa att JUF misskött densamma under alla dessa år, fanns det skäl för att JUF allt framgent borde vara dess målsman. Redan i kommittén utkristalliserades alltså motsättningarna mellan de båda ståndpunkterna, som det sedan efter vad jag förstår inte varit möjligt att samordna i departementet. Frågan har ju legat rätt länge, innan den nu kommit fram till riksdagens bord i form av en proposition i ärendet.

När propositionen lämnades, var det klart att från de utgångspunkter, som jag bl. a. som reservant i utredningen intog, rätt starka invändningar kunde göras mot jordbruksministerns förslag till organisationsform. Därmed vill jag inte säga att jag inte högt uppskattar hans initiativ att söka bringa frågan till en lösning. Jag vill öppet säga att man måste uppskatta detta. Att sedan motsättningarna är så starka, att man då inte såg någon möjlighet att förena dem, mynnade ju ut i att det från flera håll

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

väcktes motioner, som i sina yrkanden i stort sett var enstämmiga.

Vad vi vänt oss mot här har deklarerats av de föregående talarna. Man hade invändningar att göra mot förslaget till organisationsform. För min del finner jag det i högsta grad motbjudande, att ett statligt ämbetsverk som lantbruksstyrelsen skall ställas som målsman för en ideell ungdomsrörelse, vilken man räknar med allt framgent kommer att grunda sitt arbete på enskilda intressenters och medarbetares uppföringar.

Man kan väl även säga, att organisationens utformning både på det lokala planet och i den centrala ledningen förefaller vara rätt stel och otymplig och att man borde komma fram till en annan lösning. Då meningsmotsättningarna här tydligen inte gick att förëna, utgick jag från att det inte var något annat att göra än att helt enkelt låta JUF leva som hittills, ge förbundet dess anslag och låta det vara, ty då inträffade åtminstone ingen olycka.

Då hände emellertid någonting. I proposition nr 156, som särskilda utskottet hade att behandla, förklarade eklestistikministern att han ämnade tillsätta en utredning om statligt stöd åt den ungdomsvårdande verksamheten. Det upplystes också att denna utredning skulle komma att beröra den verksamhet, som bedrivs av Jordbrukarungdomens förbund. Under sådana förhållanden sade jag mig, att det måste vara oklokt att i avvaktan på resultatet av denna utredning binda sig för en organisation på längre sikt. Det vore bättre att ha ett provisorium, låta JUF vara målsman för den klubbverksamhet som förbundet bedriver och erhålla det anslag som man hittills har fått med den höjning, som Kungl. Maj:t här har föreslagit.

Nu är det så, att JUF av olika anledningar inte har vunnit det insteg eller den omfattning på alla håll i landet, som man skulle önska. Vi har län och hushållningssällskapsområden där JUF

är mycket starkt, men vi har också områden där förbundet är svagt representerat. Men det bedrivs i av JUF svagt representerade län en omfattande verksamhet genom andra organisationer och framför allt genom de samarbetsorgan i form av ungdomsnämnder, som ofta i anslutning till hushållningssällskapen är organiserade för detta. Då sade jag mig, att om man här syftar till att JUF skall leva och få sitt anslag, bör det rimligtvis finnas ett statligt anslag även för den verksamhet som utanför JUF bedrivs under samma former och ofta under ledning av samma instruktörer.

Det sades här att det förslag, som ligger till grund för kompromissen, var ett anonymt förslag. Det tror jag inte det var för utskottsledamöterna. Är det ingen som vill stå för det så gör jag detta. Alla torde förstå att jag i utskottet inte lägger fram ett förslag om en sådan uppräknings utan att jag har täckning och återförsäkring för förslaget i fråga.

När vi fick ett nästan enhälligt utskott kring denna linje att ge JUF en chans att utveckla sig vidare och bygga ut verksamheten inom de områden där JUF är svagt, har de förhoppningar och förväntningar blivit förverkligade som uttalats både i den motion jag och mina medmotionärer väckt och i de motioner som väckts från annat håll. Man kan ju säga att önskemålen är inte bara förverkligade, utan motionärerna har fått till och med »det bättre och nyttigare är», som det står i bibeln.

Det har sagts, inte i debatten utan i tidningspressen, som hittills varit rätt återhållsam i sina kommentarer i denna fråga, att denna kompromiss har varit ett försök att rädda ansiktet på jordbruksministern. Jag tror inte det är stort behov av att göra det. Jag tror det hos andra i kammaren finns större behov av en ansiktslyftning än när det gäller jordbruksministerns politiska ansikte. Vi vet hur det ser ut och vi har trivts med det.

Herr Widéns reservation, bygger på att det uttalande som utskottet har gjort

Anslag till Jordbruksförbundens förbund m. m.

skulle föregripa den kommande utredningen i fråga om ungdomsvårdsverksamheten, och herr Widén är liksom herr Eliasson motståndare till att statligt stöd anvisas åt politiska organisationer. Jag vet inte om det i någon nämnvärd omfattning förekommer att statligt stöd utgår till politiska organisationer som har klubbverksamhet. I så fall går det via undomsnämnder eller respektive folkbildningsorganisationer. Om det har utgått tidigare, vilket är möjligt, sker ju ingen olycka om man under detta år i avvaktan på utredningen inte lägger hinder i vägen för sådana organisationer att bedriva klubbverksamhet. Om riksdagen här skulle säga, att den inte vill godkänna att under detta provisorium anslag för klubbverksamhet skall utgå till politiska organisationer, då, menar jag, herr Widén, är detta ett minst lika starkt föregripande av utredningen som vad i herr Widéns reservation göres gällande, om utskottets förslag.

Nu har första kammaren på varje punkt följt utskottets förslag, och jag ber, herr talman, att med vad jag här yttrat få yrka bifall till detsamma.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**:

Herr talman! Jordbruksförbundens förbund har till syfte att åstadkomma bästa möjliga utbildning för de unga människor som vill fortsätta i fars och mors yrke och intresserar sig för vad som försiggår inom jordbruket och dess produktionsförhållanden. Denna rörelse har principiellt sett en oerhört stor betydelse för vår framtid, inte minst i ett tidsskede när människor i allt större utsträckning tycks sakna förståelse för de värden som ligger i att få bo på landsbygden och ha sin sysselsättning där. Följaktligen menar jag att ungdomsverksamheten i dagens läge ingalunda har mist sin betydelse på detta område. Tvärtom, den har större betydelse i dag än någonsin förr.

Man har sagt att såsom JUF:s verk-

samhet bedrivits har man all anledning att vara tillfredsställd med den. Jag vill för min del gärna deklarerat att när det gäller principerna så har jag icke någon som helst anledning till annat än lovord. Däremot har man väl all anledning att fråga sig: Bedrivs arbetet på ett sådant sätt att det har möjlighet att vinna förståelse och utbredning inom alla delar av landet? För en liten stund sedan konstaterades av en man, som har annan politisk mening än jag, att arbetet inte bedrivs på sådant sätt. På en del håll har rörelsen stor utbredning, men i andra delar av landet har den ingen vidare utbredning. Glädjande nog har JUF-rörelsen i det län där jag bor en mycket stor utbredning.

Jag vågar påstå att samarbetet mellan JUF-rörelsen och hushållningssällskapets ungdomsnämnd där har varit det allra bästa. När det någon gång har uppstått divergenser, har det inte varit mellan JUF-rörelsens konsulenter och för rörelsen intresserade å ena sidan samt hushållningssällskapets ungdomsnämnd å andra sidan, utan mellan den lokala JUF-nämnden och riksförbundet. Följaktligen menar jag att man inte kan så där hundraprocentigt säga, att den hittillsvarande organisationsformen har fyllt alla krav man kan ställa på densamma.

När man läst den proposition, som jag har lagt fram och där jag verkligen gått in för att försöka få olika grupper intresserade av att hjälpa till i denna ungdomsverksamhet, har man på en del håll sagt sig ha blivit förvånad. Jag kan, herr talman, inte säga annat än att jag blev mycket förvånad över det motstånd denna proposition har mött. Man har här försökt att lägga partipolitiska aspekter på den proposition jag här skrivit. Jag har inte där på något sätt försökt att åstadkomma någon favorisering för någon organisation. Tvärtom skall ju samtliga organisationer, som vill hjälpa till i ungdomsarbetet och som har ett visst antal klubbar, få vara representerade i den lokala

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

nämnden och därmed få inflytande på det lokala arbetet.

Vad sedan beträffar den centrala verksamheten kan man givetvis ha olika meningar om den saken. Jag kan förstå de synpunkter, som här framförts från olika håll om att det inte är lyckligt att lägga det under ett statligt verk. Å andra sidan, när det inte går att få det allsidiga intresse och den allsidiga lokala representation, som avses med denna verksamhet, utan att anknyta den till ett statligt verk, har jag inte dragit mig för det. Jag har menat att här är det allra betydelsefullaste, att det finns krafter, som är villiga att gå in i JUF-arbetet för att skapa större förståelse för jordbruket.

Man kan väl ändå säga att med lantbruksstyrelsens och hushållningssällskapens ekonomiska verksamhet även är förknippad en betydande ideell verksamhet. Därför kan jag för min del inte förstå att de, som vill värna om de ideella intressena, har någon som helst anledning att säga, att de ideella synpunkterna skjutits åt sidan.

Vad beträffar verksamheten lokalt sett har jag den erfarenheten, att möjligheterna att få klubbledare i dag inte är så stora som för 15—20 år sedan. Det går inte så lätt i dagens läge att få tillräckligt med folkskollärare, som tidigare i mycket hög grad tagit hand om denna förnäma verksamhet. Intresset är nu mindre. Jag medger gärna att det från folkskollärare och ungdomsledare bedrivits ett oerhört osjälviskt och intresserat ideellt arbete på detta område. Man har varit i hög grad besjälad av idealitet och vilja att försöka hjälpa lantbrukarungdomen i strävandena att stanna kvar i jordbruket.

Man har svårigheter att finna klubbledare inom de grupper, som är anslutna direkt till JUF-organisationerna, men inom andra grupper finns de som är villiga att hjälpa till på detta område. Det gäller människor med stark förankring vid och stark intressebetoning för jordbruket. Då vill jag fråga, om

det skulle vara någon olycka, att dessa människor engageras i detta arbete och eventuellt skulle kunna få ett stöd genom att vara underställda hushållningssällskapen. I de lokala klubb-nämnderna skall det vara representanter för hushållningssällskapens förvaltningsutskott och skogsvårdsstyrelserna, och där skall varje organisation, med visst antal klubbar som har intresse av att stödja denna verksamhet, ha rätt att sätta in representanter. För närvarande är det så att endast JUF-organisationer kan utse representanter.

När man här går in för att kritisera de principiella synpunkter som framförts i propositionen frågar jag mig: Vem är det egentligen som här har någon politisk biavsikt? Är det jag eller de som går emot propositionens förslag? Tanken är ju att det skall anknyta till SLS, och SLS består ju av SLS-are. Därmed blir SLS anknutet till detta arbete. Utskottsmajoriteten föreslår, att organisationen bibehålles under JUF, som får bibehålla sitt anslag, men därutöver skall utgå 100 000 kronor att fördelas mellan andra ungdomsorganisationer i de olika länen. Är det verkligen någon som är så förblindad att han tror, att när jag föreslagit en höjning av det ursprungligen tänkta anslaget för att lämna en bättre ekonomisk hjälp åt organisationerna, däri skulle så att säga ligga en hund begravnen? Min tanke har allenast varit att söka skapa bästa möjliga förutsättningar inom olika delar av vårt land för att väcka intresse för JUF-rörelsens verksamhet. I det här sammanhanget vill jag framhålla, att jag själv i bortåt tio år suttit som ordförande i Kristianstads läns hushållningssällskaps ungdomsnämnd och därvid kunnat konstatera, att det rått det allra bästa samarbete mellan JUF-rörelsen och hushållningssällskapens ungdomsnämnd. Där har även olika politiska organisationer ställt till med tävlingar och fått stöd av hushållningssällskapet. Jag har inte sett att detta lett till någon ökad osämja,

Anslag till Jordbrukskarungdomens förbund m. m.

om nu någon sådan skulle funnits, utan tvärtom. Verksamheten har i stället gjort att förståelsen de olika organisationerna emellan blivit större, och jag vågar därför hävda att det i mitt län, Kristianstads län, där denna JUF-rörelse är mest utbredd, råder allra bästa samarbete på detta område även mellan de politiskt oliktankande.

Nu har man här funnit en kompromisslösning, som jag för min del kan acceptera och som går ut på att i avbidan på en kommande ny utredning, 100 000 kronor skall ställas till hushållningssällskapets förfogande för detta ändamål under stundande budgetår. Man vill att dessa medel skall fördelas med aktgivande på att bästa möjliga samarbete skapas liksom också ömsesidig förståelse mellan de olika organisationerna.

Den omorganisation som propositionen föreslog har inom sakkunniga kretsar mötts av den allra största förståelse. Jag är inte den förste som tillsatt en utredning som inte lett till något resultat. Frågan har varit föremål för utredning många gånger tidigare. Jag menar att om frågan att åstadkomma bättre möjligheter bland ungdomen, att få denna att intressera sig för landsbygdens problem inte anses aktuell i dag, så visar dock utvecklingen här mot att det inte kommer att dröja många år förrän flykten från landsbygden och möjligheterna att påverka människorna på landsbygden att stanna kvar där är ett av våra allra största politiska problem. Saken förlorar inte på att man nu går in för en provisorisk lösning.

Jag hoppas att vad jordbruksutskottet här anfört skall komma till praktisk tillämpning ute i de olika orterna.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag kan praktiskt taget helt instämma i vad jordbruksministern nyss yttrade om detaljerna i denna fråga. Det är emellertid några synpunkter på problemet, som kommit fram i

debatten men som jag med några ord skulle vilja ytterligare beröra.

Herr Jacobson i Vilhelmina började sitt anförande med att säga, att vad som härvidlag hänt är någonting märkligt. Han undrade vad det var som egentligen inträffat och menade att det var något som aldrig tidigare inträffat.

Herr Eliasson säger att när en utredning pågått har det tidigare aldrig funnits möjlighet att utverka ett anslag, det må ha varit aldrig så behjärtansvärt. Herr Jacobson syftade i det fallet på det av jordbruksutskottet föreslagna anslaget till Weibullsholm på 40 000 kronor, där statsråden lade sig i selen och gick emot anslaget, vilket också blev riksdagens beslut. Vad som i detta avseende inträffat är att vi fattat ett mycket viktigt beslut i fråga om vår spritlagstiftning och i samband därmed haft att behandla en proposition från ecklesiastikdepartementet om en medverkan till att de politiska ungdomsorganisationerna kopplades in på nykterhetsarbetet. Vi har på förslag från regeringshåll beslutat, att frågan om denna klubbverksamhet skall utredas för att vi skall få se om inte denna verksamhet skulle kunna anknytas till ungdomsvårdsverksamheten. Kan det då inte vara riktigt att vi vilar på hanen, innan vi fattar definitivt beslut om denna klubbverksamhet och under mellantiden låter den fortgå i dess nuvarande former?

Sedan har man här, särskilt från herr Widéns sida, ställt sig avvisande till tanken att de politiska ungdomsorganisationerna skall bedriva upplysningsverksamhet på detta område. I samband därmed har det också talats om vilken utomordentligt värdefull verksamhet JUF i övrigt bedriver. Detta är sant. Men man kan väl inte neka till att även andra ungdomsorganisationer med liknande verksamhet har uträttat ett precis lika bra arbete som JUF. Med detta avser jag inte att på något sätt nedvärdera JUF:s verksam-

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

het. Jag tycker bara det är riktigt att också ge ett erkännande åt alla de andra ungdomsorganisationerna. Och, ärade kammarledamöter, det är väl alldeles egalt vem som bedriver denna verksamhet, om den bara är till nytta för samhället. Huvudsaken är väl att verksamheten bedrivs, och jag tycker som sagt att även de andra ungdomsorganisationerna har uträttat ett mycket gott arbete.

Vidare var herr Widén mycket förvånad över propositionens förslag att samla alla krafter till gemensamt arbete på detta område, och herr Widén yttrade i det sammanhanget, att man i propositionen hade kommit med mycket svaga argument. Jag har därvidlag en diametralt motsatt uppfattning mot herr Widén. Jag tycker det är mycket starka argument som framförts i propositionen. Det måste väl vara riktigt att samla alla goda krafter som arbetar med den praktiska ungdomsverksamheten. Det måste vara till samhällets bästa. Det finns väl ingen anledning tro, som herr Widén tycks anse att döma av hans ord, att en splittring på detta område skulle leda till bättre resultat än samarbete.

Jordbruksministern har här talat om det utomordentligt goda samarbete som råder i Kristianstads län, och jag kan för min del vittna om samma sak från Hallands län. Där har vi i många år haft ett utomordentligt samarbete mellan JUF, hushållningssällskapet och ungdomsorganisationerna, och vi har en gemensam arbetsnämnd. Till en början var nog ungdomarna litet förvånade över denna samordning, men det gemensamma arbetet har gått alldeles utmärkt i många år. Ungdomarna deltar nu i varandras fester och samkväm och delar varandras intressen, och det finner jag vara av utomordentligt stor betydelse.

Sedan var herr Agerberg rädd för att konkurrensen härvidlag skall verka splittrande. Utskottet har emellertid på

sidan 19 i sitt utlåtande framhållit, att det bör beaktas att den lokala verksamheten samordnas, så att motsättningsar undvikas och de olika krafter, som är verksamma på området, samlas till ett fruktbärande samarbete. Jag kan heller inte förstå att det kan föreligga någon risk för icke önskvärd konkurrens därvidlag. Men det är klart att om utanför stående krafter försöker framkalla en splittring och skapa osunda konkurrenstendenser, så kan arbetet bli lidande. Detta behöver emellertid inte inträffa.

Utskottet har också på samma sida i förevarande utlåtande framhållit, att statsbidraget till Jordbrukarungdomens förbund bör utgå som hittills, alltså att verksamheten skall underkastas särskild inspektion från statens sida samt att ombud för statens räkning äger deltaga i revisionen av förbundets räkenskaper. Motsvarande villkor torde även böra gälla, säger utskottet, i fråga om det statsbidrag, som enligt utskottets förslag skall utgå till Hushållningssällskapens förbund. Utskottet säger i fortsättningen: »Det torde vidare få ankomma på lantbruksstyrelsen respektive skogsstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter beträffande verksamhetens bedrivande och statsbidragens fördelning.» Detta skall alltså ske i samråd med JUF och Hushållningssällskapens förbund.

Nu är det alldeles klart att mycket hänger på tillämpningen ute i livet av de beslut vi här i riksdagen fattar. Det går naturligtvis att finna exempel på beslut, som vi fattat här i allra bästa mening, men vilkas tillämpning sedan förfuskats. Jag hoppas emellertid att alla goda krafter här skall medverka till ett lyckligt resultat.

Anslaget till JUF skall i fortsättningen utgå som förut, och de bidrag JUF hittills lämnat till ungdomsnämnderna skall utgå även framdeles, men under tiden då den bebadade utredningen arbetar, skall andra ungdomsorganisa-

Anslag till Jordbruksrådets förbund m. m.

tioner än JUF få del av detta anslag på 100 000 kronor, och jag kan inte finna annat än att detta arrangemang är alldeles riktigt.

Sedan har det framhållits här bl. a. av utskottets ärade vice ordförande, att det är motbjudande att ett statligt ämbetsverk skall stå för den centrala ledningen. Jag har aldrig kunnat förstå det resonemanget. Här vill vi att klubbverksamheten inte skall bedrivas politiskt, utan att den skall samordnas och utföras av alla sådana organisationer, som är tillräckligt ideellt intresserade för att vilja vara med. Är inte lantbruksstyrelsen en neutral organisation ur politisk synpunkt? Jag har trott det i varje fall. Jag har trott att den var minst lika neutral som JUF, och det bör väl vara riktigt att ett statligt ämbetsverk, som dock har hand om pengarna, också kontrollerar verksamheten.

Herr Widén vill inte stödja den ungdomsvårdande verksamhet som bedrivs av politiska ungdomsorganisationer, utan ville vänta tills utredningen blivit färdig. Men under dessa två år, som jag antar det blir fråga om, kan här uträttas en hel del, och det är väl bara bra att man lär sig att under denna mellantid samarbeta ändå bättre än man tidigare har gjort. Herr Widén säger att han med sin reservation har önskat en klarare skrivning. Förlåt mig, herr Widén, men är reservationen verkligen klart skriven? Jag tillåter mig ställa den frågan. Herr Widén skriver:

»Då den ovan nämnda i propositionen 1954: 156 utlovade utredningen gäller eventuellt stöd åt ungdomsvårdande verksamhet, bedriven av politiska ungdomsorganisationer, anser utskottet att i avvaktan på resultatet av densamma klubbverksamhet, bedriven av sådan organisation, ej bör erhålla bidrag ur sistnämnda anslag.»

Jag tycker faktiskt man vrickar tungan när man läser detta. Jag måste säga att jag har mycket svårt att begripa vad herr Widén menar. Han menar tyd-

ligen något annat än som är skrivet här. Herr Widén säger emellertid att han med denna reservation önskar en klarare skrivning än den jordbruksministern står för. Herr Widén har ju begärt ordet efter mig, så jag hoppas det blir klarhet rörande denna skrivning.

För min del tycker jag att det är precis samma oklarhet över denna reservation som över reservationen nr 1, som vi hade att behandla häromdagen, när det gällde prissättningen på jordbruksprodukter. Folkpartiet ville att vi skulle sänka konsumentpriserna på livsmedel men kunde inte instämma i jordbruksministerns uttalande, att det var värdefullt att levnadskostnaderna inte höjdes.

Herr talman! Jag anser att kammaren har all anledning att följa utskottet och jag ber att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Dädesjö ansåg att min reservation skulle föregripa utredningen lika mycket som utskottsutlåtandet. För närvarande utgår icke något statligt bidrag till verksamhet bedriven av politiska ungdomsorganisationer — på den punkten kan vi vara överens. Men genom att man här hänvisar till en utredning, som berör eventuellt bidrag till politiska ungdomsorganisationer, har man öppnat dörren på glänt, och man kan i denna skrivning intolka ett löfte om en ändring därvidlag. Det är på den punkten jag vill ha klarhet. Om herr Pettersson i Dahl inte kan läsa reservationen, beklagar jag det. Jag tror den är tillräckligt klar.

Jag vill säga till jordbruksministern att det är givet att en ungdomsorganisation som JUF inte fyller alla krav. Det tycker jag inte alls är något märkvärdigt. Det finns anledning påstå att den har för liten utbredning, etc. Jag vill fråga både jordbruksministern och herr Pettersson i Dahl: Vad innebär Kungl. Maj:ts förslag? Jo, att det samarbete,

Anslag till Jordbruksrådets förbund m. m.

som man här talar om, skall åstadkommas genom ett statligt organ. Men att lägga en ideell verksamhet under ett statligt organ anser jag vara principiellt felaktigt. Jag tror inte att staten kan bedriva ideell verksamhet. Det är där principskillnaden ligger, och den tycker jag är det väsentliga i detta fall.

Herr Pettersson i Dahl insinuerar, då jag talar emot denna samverkan i statlig regi, att jag skulle vilja åstadkomma splittring. Nej, vad jag vill är icke splittring, men den samverkan som skall förekomma bör skapas i frihet och inte genom statens ingripande.

Jordbruksministern framhöll att det råder brist på klubbledare. Tyvärr är bristen på ungdomsledare något som utmärker allt ideellt arbete i våra dagar. Det är inte något anmärkningsvärt i detta sammanhang utan en genomgående tendens. Genom det beslut vi nyligen fattat, efter den behandling som Kungl. Maj:ts förslag fått i det särskilda utskottet, skall vi ju söka bidra till att genom statsbidrag avhjälpa denna brist på ungdomsledare.

Statsrådet yttrade också något om politiska biavsikter, men till den frågan får jag kanske tillfälle återkomma senare.

Herr LARSSON i Luttra (bf):

Herr talman! Vad som gjort att jag begärt ordet är egentligen att jag så att säga har ett förflutet på detta område. Jag deltog i denna klubbverksamhet redan då den introducerades i vårt land, alltså innan JUF fick hand om verksamheten. Den bedrevs under den första tiden med stöd av Rockefellerstiftelsen. Jag har alltsedan dess med mycket stort intresse följt verksamheten.

Jag skulle helt kunna instämma i vad som sagts av jordbruksministern, herr Widén och flera andra, att JUF på ett mycket förtjänstfullt sätt skött verksamheten. Men det är ju bara i vissa av landets län som JUF:s verksamhet

är av den omfattningen, att förbundet kan handha klubbverksamheten. I tolv län är det JUF som handhar verksamheten, i elva län är det ungdomsnämnderna och i tre län hushållningssällskapen.

Frågan om vilken organisationsform som kan vara den lämpligaste har stått under debatt praktiskt taget ända sedan denna verksamhet började bedrivas här i landet. Olika utredningar har varit inne på problemet — det har varit lantbruksundervisningskommittén, det har varit hushållningssällskapsutredningen — och de har kommit med olika förslag. Uppenbart är, att om man skall få den verkliga bredden på denna verksamhet, så måste man ha en direkt anknytning till ungdomsorganisationerna på landsbygden. Man måste ha en central ledning, och man måste ha en ledning ute i distrikten som är sammansatt på ett sådant sätt, att det går att få ett intimt och bra samarbete med organisationerna. Det går inte för hushållningssällskapen att driva verksamheten, ty då får man inte det underlag som ungdomsorganisationerna utgör.

Man måste alltså söka sig fram till en lösning, som tillfredsställer dessa olika krav. Ur den synpunkten tycker jag att vad som föreslås i propositionen är en godtagbar lösning, och jag beklagar för min del att man inte kunnat enas kring denna linje.

Med den erfarenhet jag har måste jag säga, att jag tror inte för ett ögonblick att det finns något som helst verklighetsunderlag för en förmodan att det, som här har sagts, skulle bli något slags politisering av verksamheten. Jag tror över huvud taget inte att de politiska organisationerna kommer att bedriva någon nämnvärd verksamhet på detta område, utan det blir i första hand bildningsorganisationerna som tar upp verksamheten. I det avseendet kan jag stryka under vad jordbruksministern sagt om svårigheten att få klubbledare.

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

Jag tror att det är mycket lämpligt att anknyta till bildningsorganisationerna och använda studieledarna inom folkbildningsverksamheten, alldeles oavsett vad dessa är för någonting i sin borgerliga gärning, om det är jordbrukarungdomar, om det är folkskollärare eller vad det är för någonting. Jag vill också stryka under vad herr Agerberg här sagt om att man bör försöka få en verklig samordning av alla goda krafter på detta område, och jag tror att propositionen i det hänseendet hade varit ett lämpligt underlag.

Jag tror inte heller det finns någon som helst anledning att betrakta förslaget som ett föregripande av utredningen av ungdomsverksamheten. Det har varit en viss kontrovers mellan utskottets vice ordförande och herr Widén. Jag tror att båda har rätt. Såsom verksamheten nu bedrivs i en del län finns det säkerligen klubbar med en viss politisk anknytning, som har kommit i åtnjutande av det lilla anslag som utgått till ungdomsnämnderna. Jag tror alltså inte att det skulle innebära något nytt om så skedde i fortsättningen, men jag har den uppfattningen att det inte kommer att ske utan att utvecklingen kommer att gå i den motsatta riktningen, så att det blir bildningsorganisationerna plus JUF som får hand om verksamheten.

Jag skulle alltså inte ha betraktat det som någon olycka om propositionen hade vunnit utskottets och riksdagens bifall, men jag kan gott ansluta mig till den kompromisslösning som kommit fram. Jag tror att även den tillgodoser det väsentliga i detta sammanhang, nämligen att vi kan få ökad bredd på denna verksamhet, som är så oerhört viktig för jordbrukarungdomen.

Häruti instämde herr *Svensson* i Stenkyrka (bf).

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Widén sade, att

den principiella skillnaden mellan honom och mig är att han vill ha frihet, medan jag vill lägga denna verksamhet lokalt och centralt under statlig ledning. Men anledningen till detta är ju, som jag sade i mitt förra anförande, att det inte funnits möjlighet att på alla orter kunna få intresse för JUF-verksamheten, så att den vunnit den utbredning som är önskvärd.

Jag skulle vilja fråga herr Widén: Vilket är bäst för jordbrukarungdomen, att man genom anknytning till hushållningssällskap och lantbruksstyrelsen får möjlighet att utbreda verksamheten till alla län i vårt land och då lägga den under ett statligt organ, eller att man som hittills låter den lyda under ett särskilt s. k. fritt organ, som i varje fall inte hittills haft möjlighet att ge verksamheten den önskvärda utbredningen?

För det andra säger herr Widén att det ju inte är något speciellt för denna verksamhet att det är brist på ungdomsledare. Så förhåller det sig på olika områden. Det är så riktigt, men jag har påpekat, att det på landsbygden finns människor som vill arbeta ideellt men som med den organisation som nu finns inte haft möjlighet att få det stöd som JUF-organisationen fått. Nu vill man se till att samliga organisationer som är intresserade av lantbrukarungdomens utbildning får möjligheter att bedriva verksamhet i detta syfte.

Till sist vill jag säga att synpunkterna går litet isär på denna punkt även inom herr Widéns parti. Så var fallet också i första kammaren. Där gick det så att herr Nord talade för herr Widéns reservation men herr Näslund talade för utskottets förslag. Detta talar väl sitt tydliga språk om att den kompromisslösning utskottet nu kommit till under nuvarande förhållanden bör accepteras.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! För att det inte skall

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

råda någon ovisshet om vad ett bifall till mitt tidigare yrkande om bifall till herr Gustafsons i Dädesjö motion skulle innebära ber jag att för klarhetens skull få återta detta yrkande och samtidigt yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter utom punkten A 2 b) angående ett anslag av 100 000 kronor till Bidrag till viss lokal klubbverksamhet, där jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Björkäng (bf):

Herr talman! Jag har såsom ordförande i undervisningsnämnden i Örebro läns hushållningssällskap gjort vissa erfarenheter som jag är angelägen att bibringa kammaren. Vi har haft förmånen att gemensamt med JUF avlöna en instruktör. Vi har betalat hälften av hennes löne- och resekostnader och förbundet har betalat den andra hälften. Jag vill endast betona att denna instruktör nått utomordentliga resultat på klubbverksamhetens område just i de centrala delarna av länet, där JUF-organisationen haft sina föreningar och alltså kunnat medverka med klubbledare från de äldres organisationer. Hur mycket pengar man än får på detta område går det inte gärna för en instruktör att åstadkomma några underverk om inte denna instruktör får hjälp av lokala klubbledare. Ett sådant stöd utgör en förutsättning för framgång.

I de delar av länet där JUF inte har någon utbredning har vi en SLS-organisation, Svenska landsbygdens studieförbund. Detta har avdelningar över hela länet och i synnerhet i de trakter där JUF inte har någon verksamhet. Där finns alltså möjligheter att få till stånd sådana här klubbar, och denna klubbverksamhets stora betydelse har ju betonats från alla håll.

Jag tycker för min del inte att det kan vara något fel att här bevilja 100 000 kronor i anslag för att få till stånd en verksamhet inom de områden

av landet där JUF inte har någon verksamhet. Jag anser att det skulle ha varit felaktigt att minska det anslag som JUF här fått, men när JUF nu får det anslag som föreslagits och sedan den övriga verksamheten erhåller ytterligare 100 000 kronor tycker jag detta är mycket klokt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad statsrådet Norup sade vill jag betona att jag inte gått emot detta extra anslag på 100 000 kronor till studieklubbsverksamhet utanför JUF. Jag har endast önskat att även här skall gälla samma regler som tillämpas i andra fall. När statliga bidrag eljest beviljas för studieverksamhet o. d. undantas ju politiska organisationer, och denna regel bör gälla även här.

I själva anslagsfrågan har jag inte framställt något annat yrkande än om bifall till vad utskottet föreslagit. Det innebär också att samtliga ungdomsorganisationer som vill anordna klubbverksamhet har full frihet därtill, och enligt detta förslag får de även statsbidrag. Jag anser att det här skall råda full frihet.

Jag skulle därefter vilja komma till vad statsrådet tidigare yttrade om politiska biavsikter. Jag har en känsla av att vår jordbruksminister har oerhört lätt att se politiska biavsikter så fort någon fråga, som på något sätt irriterar honom, tas upp. Innebär detta att man här inte skall kunna sakligt diskutera en fråga utan att bli beskylld för politiska biavsikter? Jag trodde att en debatt skulle kunna föras utan några sådana tillmälen mot oppositionen.

Jag tror att den klubbverksamhet som JUF bedriver skulle kunna sprida

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

sig även till områden där den för närvarande inte är representerad under förutsättning att den får det ökade statsbidrag som här förutsatts, och skulle detta statsbidrag kunna ökas ytterligare tror jag att det finnes möjligheter att utbreda verksamheten även inom dessa svaga områden. Men en förutsättning torde då också vara att verksamheten fick ett helhjärtat stöd från SLU-håll, och där kommer det, herr statsråd, in politiska biavsikter som jag beklagar. Jag tror nämligen att om man från det hållet gav JUF och denna klubbverksamhet sitt fulla stöd skulle den få en helt annan utbredning. Så är emellertid för närvarande inte fallet.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! JUF har fått en hel del vackra blomsterkvastar utav flera talare i den här kammaren i dag, och jag vill också bidraga med en liten blomma. Jag tycker att JUF har bedrivit en utomordentligt bra verksamhet, och jag är ur den synpunkten mycket glad över att utskottsutlåtandet, om det antages av riksdagen, kommer att ge JUF möjlighet att i fortsättningen leva och verka i frihet.

Herr Pettersson i Dahl sade här för en stund sedan att han inte kunde förstå att en ideell verksamhet skulle behöva fara illa av att vara statsdirigerad eller statskontrollerad. Det var ett mycket anmärkningsvärt uttalande, synes det mig. Det var både klart och tydligt, men huruvida de ideella rörelsernas företrädare här i landet är villiga att acceptera något dylikt, det må jag sätta i fråga. Jag kan det i varje fall icke.

När det gäller anslagsfrågan drog herr Jacobson i Vilhelmina upp ett exempel och erinrade om hur riksdagen för någon vecka sedan gick emot ett utlåtande ifrån jordbruksutskottet, när jordbruksutskottet ville ge Weibullsholm ett förbättrat bidrag. För en stund sedan behandlade vi här i kammaren frågan om anslaget till jordbru-

kets rationalisering. Där hade vi i jordbruksutskottet kommit till den slutsatsen, efter de upplysningar vi hade fått ifrån det ansvariga ämbetsverket, att det var mycket angeläget att ge lantbruksstyrelsen 25 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag till att utöka instrumentutrustningen för lantbruksnämnderna, detta för att fältarbetet skulle kunna äga rum i nödig omfattning. Förslag härom blev avslaget av båda kamrarna. Här vill man nu med varm hand öka på med 100 000 kronor vad Kungl. Maj:t tidigare efter, som jag förmodar, mycket noggrant övervägande har föreslagit riksdagen.

Jag skall för min del inte spilla många ord på detta. Jag vill bara ställa dessa siffror emot varandra, och jag måste säga, att hur behjärtansvärd den ungdomsvårdande verksamheten än är kan jag inte hjälpa att jag ändå blir fundersam när jag märker hur lättvindigt man å andra sidan är villig att avslå mycket angelägna anslagskrav.

Jag skall emellertid inte, trots dessa betänkligheter, bryta den tämligen allmänna enigheten här. Jag skall för min del acceptera vad utskottet här har föreslagit, dock med den ändring som är föreslagen i reservationen av herr Widén. Jag anser att det är klart och riktigt att riksdagen med tanke på att utredningen, som skall ta hand om de här sakerna, skall vara obunden, nu bör bifalla reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Antby tyckte att mitt uttalande, att jag inte ansåg det vara något fel att lantbruksstyrelsen är överinstans här, var anmärkningsvärt. Men, herr Antby, hur är det med skolöverstyrelsen och studieorganisationerna? Är inte skolöverstyrelsen ett statligt ämbetsverk? Och den har väl överinseende över alla de stora bildningsorganisationer som vi har, ABF och SLS och allt vad de heter. Kan det

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

egentligen vara någon skillnad? Jag kan inte förstå det.

Fortfarande kan jag inte finna att det är anmärkningsvärt att jag anser att det inte är något fel att lantbruksstyrelsen här är överinstans.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Jag har nog en känsla av att vi är i färd med att trötta ut denna kammare med en lång debatt i ett ärende som väl ingalunda kan betraktas som något av de betydelsefullare. Jag skulle för min del ha kunnat nöja mig med att instämma i det anförande som för en stund sedan hölls av herr Gustafson i Dädesjö, men i detta läge av debatten är det kanske något ytterligare som kunde behöva poängteras.

Jag vill då framför allt framhålla den situation som var rådande när man gick att behandla denna proposition i utskottet. Det var utan tvivel en majoritet inom utskottet som inte var helhjärtade anhängare av propositionen, framför allt inte när det gällde organisationsplanen i densamma. Vi fick sedan genom en proposition till särskilda utskottet kännedom om att ecklesiastikministern skulle tillsätta en utredning för stöd åt ungdomsverksamhet över huvud taget, där man även rimligtvis skulle ta upp denna betydelsefulla kursverksamhet på landsbygden. Jag fann då att det fanns starka skäl för att i det läget uppskjuta det vi tvistade om inom utskottet, nämligen organisationsplanen, men samtidigt se till att denna betydelsefulla verksamhet på landsbygden fick sitt stöd under den tid som utredningen skulle pågå. I den situationen kom vi till den uppfattningen, att vi behövde höja detta anslag. Man kan säga att det var onödigt. Detta har sagts av min vän herr Jacobson i Vilhelmina, som nu har yrkat avslag på detta anslag på 100 000 kronor.

Jag vill poängtera, vad som här redan sagts, att JUF, hur förträfflig denna organisation än är, inte bedriver

verksamhet överallt på den svenska landsbygden. Det finns områden, dit JUF ännu inte har nått, och den ungdom som lever där kan också göra anspråk på att få bidrag till kurser. Det skulle vara olyckligt, om resurserna inte räckte till för detta.

Det har från flera håll uttryckts en viss rädsla för att det här skulle finnas några politiska biavsikter. Det är möjligt att i vissa fall politiska ungdomsföreningar kommer att anordna kurser av det slag det här gäller. Men kammarens ärade ledamöter är ju allesammans politiskt verksamma och borde veta, att detta inte är något att frukta. Det är väl här fråga om ungefär samma rädsla som när man under en längre tid vägrade ge anslag åt ABF:s studieverksamhet, då man fruktade att dessa skulle utnyttjas politiskt. Även om jag för min del inte är någon anhängare av den speciella verksamhet som SLU bedriver på landsbygden — det är ju denna organisation det närmast är fråga om — så vet jag att kontrollen över detta anslag är så fast, att medlen inte blir använda för något annat än kursverksamhet. Jag tycker därför inte att det är så farligt, om en del av dessa 100 000 kronor skulle gå till SLU.

Herr Jacobson i Vilhelmina har här framträtt som sparsamhetens speciella talesman och vill pruta dessa 100 000 kronor. Med tanke på att andra kammaren ju är ganska sparsamhetsvänlig, kunde det finnas en risk för att detta yrkande skulle vinna bifall, något som skulle vara till skada för kursverksamheten ute på landsbygden. Jag tror emellertid inte att denna risk är så stor, eftersom första kammaren för några dagar sedan enhälligt bifallit förslaget om ett anslag på 100 000 kronor och ingen väl vill åstadkomma en sådan situation, att kamrarna vid ett av sina sista plena kommer att stanna i olika beslut.

I detta anförande instämde herr Andersson i Björkäng (bf).

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Som ledamot av det särskilda utskott, vilket haft att behandla proposition nr 156, som ju har åberopats i denna debatt, har jag funnit det nödvändigt att för klarhets vinnande ta upp frågan om de politiska ungdomsorganisationernas ungdomsvårdande verksamhet.

Såsom kammarerna vet beslöt vi i fredags kväll om nya stödformer för den ungdomsvårdande verksamhet, som bedrivs av de icke-politiska ungdomsorganisationerna. Det har skett ett stort utredningsarbete i syfte att klarlägga, på vilket sätt man skulle kunna stödja 36 namngivna, icke-politiska ungdomsorganisationer i deras strävanden att ge ungdomen sådan värdefull sysselsättning som skulle förhindra spritmissbruk. Vid detta utredningsarbete har självfallet även frågan om JUF:s verksamhet tagits upp, och JUF ingår bland de 36 organisationer, vilka i olika former skulle erhålla stöd för sin verksamhet, för ungdomsledarutbildning, fritidssysselsättning, instruktörsverksamhet och annat som finns specificerat i proposition nr 156.

I denna proposition sades det emellertid ifrån att de politiska ungdomsorganisationernas ungdomsvårdande verksamhet också var av sådant slag, att det förtjänade ytterligare övervägas, om inte dessa organisationer skulle vara berättigade till statens stöd. Den utredning som suttit under undervisningsrådet Lunds ordförandeskap var emellertid av sina direktiv förhindrad att ta upp denna fråga till prövning. I stället utlovade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att stödet åt de politiska sammanslutningarnas ungdomsvårdande verksamhet skulle bli föremål för en förutsättningslös utredning. Han meddelade sin avsikt att hos Kungl. Maj:t hemställa om att få tillkalla särskilda sakkunniga för en utredning av denna fråga.

Av vad som sagts i här föreliggande

utskottsutlåtande och av utskottets talesman i dag framgår, att denna utredning även kommer att ta sikte på stödet till JUF:s verksamhet. Om denna uppgift är riktig, måste det innebära att chefen för ecklesiastikdepartementet, efter det att han framlagt proposition nr 156 på riksdagens bord och fått den behandlad av särskilda utskottet, har kommit till en annan uppfattning om vad den avsedda utredningen skall omfatta. Jag kan inte hjälpa att jag för min del finner detta mycket egendomligt. Särskilda utskottet hade att sakbehandla frågan om en sådan utrednings lämplighet, eftersom det förelåg en högermotion som begärde att riksdagen skulle förklara att det var obehövt med den utredning, som chefen för ecklesiastikdepartementet hade signalerat. Särskilda utskottet avstyrkte motionen, då man självfallet ville avvakta den förutsättningslösa utredningen, och riksdagen beslöt i enlighet härmed. Är det inte då rätt egendomligt att det i dag skall finnas så liten förståelse för den skrivning som herr Widen föreslagit och som i sak är identisk med vad riksdagen i fredags kväll beslöt, nämligen att man skulle avvakta resultatet av denna förutsättningslösa utredning?

För att det inte skall uppkomma något missförstånd om min uppfattning i själva sakfrågan, vill jag personligen deklarerat, att jag som ordförande i en politisk ungdomsorganisation tagit ställning för stöd till de politiska ungdomsorganisationernas ungdomsvårdande verksamhet och att jag finner det fullt naturligt att SLU får statligt stöd för sådan verksamhet. Men jag måste beklaga att denna fråga aktualiserats på det skeva och falska sätt, som här har skett.

Jag vill till ecklesiastikministern rikta frågan: Kommer utredningen, som utlovades i proposition nr 156, att få den innebörd som där anges eller en annan innebörd?

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Jag har inte haft tillfälle att följa debatten här i kammaren och det är därför givetvis svårt för mig att uttala mig så bestämt, som man tydligen har begärt. Jag har emellertid inte kunnat komma till annan uppfattning än att det är riktigt, att den utredning som jag genom beslutet häromdagen fick i uppdrag att tillsätta, kommer att beröra även sådan verksamhet som bedrivs av Jordbrukarungdomens förbund. Den utredning, som alltså signalerades i proposition nr 156, fastän direktiven inte var klara, vållade ju meningsmotsättningar i det särskilda utskottet. Direktiven har inte kunnat skrivas ännu, och jag kan därför inte lämna några mera bestämda upplysningar om utredningen.

Propositionen nr 156 avsåg dock ungdomsverksamhet av de mest skilda slag. Att jag skulle ha någon invändning i och för sig mot vad som här har skrivits och sagts om att även sådan ungdomsvårdande verksamhet, som berörs i jordbruksutskottets utlåtande nr 36, kommer med i den utredningen, är därför orimligt. Jag anser tvärtom att det inte går att hålla de olika slagen av ungdomsvårdande verksamhet skilda från varandra. Men direktiven kommer, som sagt, att bli föremål för ingående överväganden inom ecklesiastikdepartementet och efter vad som nu tillkommit givetvis också i samråd med jordbruksdepartementet, liksom regeringen i övrigt.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Jag kan inte dra annan slutsats av statsrådets inlägg än att jordbruksutskottets betänkande på denna punkt inte bygger på återförsäkringar av det slag som utskottets talesman antydde. Skulle man av herr Perssons inlägg dra den motsatta slutsatsen, att sådan återförsäkring hade lämnats, måste detta innebära, att det här klart säges

att JUF skulle vara en politisk organisation. Det kan ju inte vara meningen.

Jag ber med anledning av vad som förekommit att få yrka bifall till herr Widéns reservation.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Jag kan inte riktigt förstå herr Helén. Jag har inte sagt att den utredning som skall tillsättas kommer att gå in på vilket statsbidrag som JUF skall ha. Vi vet alla att även andra organisationer bedriver liknande verksamhet. Jag anser att dylik verksamhet kommer in i det stora svep som skall behandlas i anledning av propositionen nr 156.

Herr Helén sade tidigare att han för sin del tagit ställning för bidrag till de politiska ungdomsorganisationernas verksamhet. Om herr Helén hade representerat riksdagen i dess helhet därvidlag, hade jag kunnat svara att den utredning, som jag skall tillsätta, fick ett ganska lätt arbete och att det då gjorde i stort sett detsamma vilket beslut riksdagen fattade i den omstridda punkten. Men så är ju, som herr Helén vet, tyvärr inte fallet. Jag har därför varit nödsakad att skriva i min proposition, att utredningen skall vara förutsättningslös. Därmed också sagt att den inte är gjord i en handvändning. Om under tiden den ungdomsvårdande verksamhet som bedrivs av andra organisationer än JUF skulle avskäras från möjligheten att få anslag, som ju skulle vara mycket väl kontrollerade och inte skulle gå till någon bestämd ungdomsorganisation utan till Hushållningssällskapens förbund för dess bedömande av vilken verksamhet som är av värde, är herr Helén nog i alla fall inte konsekvent i sin mening, att den kommande utredningen motiverar avslag på utskottets förslag. Jag kan i varje fall icke tillägna mig den uppfattningen.

Ersättning till H. Lindstedt för kursförlust.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Herr Helén påstod att jag anfört att vi i utskottet hade fått återförsäkring för vår skrivning. När jag talade om »återförsäkring», eller »täckning» i mitt första anförande, avsåg jag närmast att vi hade fått stöd för vår uppfattning i fråga om anslaget på 100 000 kronor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i fråga om utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Jacobson i Vilhelmina; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobson i Vilhelmina begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Jacobson i Vilhelmina.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner i fråga om motiveringen, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännan-

de av utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Widén avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén godkänner jordbruksutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Widén avgivna reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Widén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 115 ja och 75 nej, varjämte 10 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså godkänt utskottets motivering.

§ 13.

Ersättning till H. Lindstedt för kursförlust.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 37 med anledning av väckt motion om ersättning till filosofie licentiaten H. Lindstedt för viss kursförlust i samband med avvecklingen av internationella lantbruksinstitutet.

I en inom riksdagens andra kam-

Ersättning till H. Lindstedt för kursförlust.

mare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 327, av herr *Svensson* i Ljungskile hade hemställts, att riksdagen ville besluta att ersättning av statsmedel måtte utgå till filosofie licentiaten Helgo Lindstedt för en förlust å 7 000 kr. jämte sex års ränteförlust, som beräknad efter tre procent uppginge till 1 260 kr.

Enligt motionen hade förlusten uppkommit i samband med avvecklingen av internationella lantbruksinstitutet i Rom, där Lindstedt varit anställd sedan år 1927.

Utskottet hemställde, att motionen II: 327 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Näslund*, *Johan Persson*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 327 medgiva, att Kungl. Maj:t finge från det under nionde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Kostnader för Sveriges medlemskap i FAO till Lindstedt utbetala ett belopp av 8 260 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag har tillsammans med några kamrater i utskottet reserverat mig i denna fråga. Jag har även väckt en motion, och jag ber att få säga några ord med anledning av detta.

1946 beslöt man att avveckla Internationella lantbruksinstitutet i Rom, och institutets generalförsamling antog då bestämmelser om hur personalen skulle behandlas i samband med denna avveckling och övertagandet av verksamheten av Förenta Nationernas livsmedels- och jordbruksorganisation. Personalen där nere hade under årens lopp avsatt en del pengar till pensioner. Dessa pengar hade dock i huvudsak försvunnit i den italienska inflationen. Med hänsyn till detta bestämdes i sta-

tuterna för avvecklingen, att personalen skulle få en engångssumma, en gratifikation som ersättning för att någon pensionering inte kunde komma i fråga. Det beslöts att denna gratifikation skulle lämnas i schweizerfrancs. När FAO sedan skulle verkställa dessa beslut utbetalades beloppen delvis i engelska pund med resultat, att personalen förlorade ungefär en tredjedel av de belopp som den från början var tillförsäkrad. — Det är i korthet bakgrunden till denna motion.

Nu måste det sägas att det inte finns någon juridisk förpliktelse från de svenska statsmakternas sida att här träda emellan. Det hela får betraktas som en skälighetsfråga.

Jag vill nu, herr talman, säga ett par ord i anledning av de remissyttranden som har fogats till utskottets utlåtande. Valutakontoret har lämnat ett yttrande som närmast ger det intrycket, att orsaken till förlusterna för den man som det nu närmast rör, H. Lindstedt, skulle vara valutaspekulationer. Med anledning av detta skulle jag för det första vilja säga, att Lindstedt enligt bestämmelserna i avvecklingsstatuterna hade rätt att utfå ersättning i schweizerfrancs. Denna hans rätt har vitsordats av Sveriges och Norges dåvarande ministrar i Rom, av en holländsk rättslärd som varit inkopplad på frågan samt delvis också av Sveriges utrikes- och jordbruksdepartement. För det andra har Lindstedt aldrig vägrat att ta emot ersättning i pund under förutsättning att det blev ett belopp som motsvarade vad som skulle ha utgått i schweizerfrancs.

Anledningen till att en uppgörelse inte kom till stånd var den, att det erbjudna beloppet inte motsvarade mer än ungefär två tredjedelar av den ersättning som han hade rätt till. Dessutom krävde man i det sammanhanget en sådan formulering av kvittot, att Lindstedt skulle erkänna att han mottagit full betalning sedan han fått två

Ersättning till H. Lindstedt för kursförlust.

tredjedelar. Så länge det fanns något hopp om att Sveriges regering skulle efterkomma hans begäran att protestera mot avvecklingsförfarandet, förefaller det mig vara fullt förklarligt, att herr Lindstedt inte ville ge efter för ett krav av detta slag.

I det andra yttrandet, det från svenska FAO-kommittén, framhålles att kommittén inte fanns då denna uppgörelse skedde. Detta är riktigt. Vidare säges det att svenska staten inte har förmedlat anställningen och inte iklätt sig något ansvar för den. Detta är också riktigt. Å andra sidan framgår emellertid av detta yttrande, att den svenska regeringen och dess representanter har sysslat åtskilligt med denna sak. Detta visar ju att det enligt den svenska statens mening här har förelagat ett problem, som man inte utan vidare kunnat bortförklara. Genom de insatser som gjordes — insatser som jag inte skall värdera — påstår FAO-kommittén att man uppnådde det resultatet att en höjning av ersättningen beviljades vederbörande. Detta är inte något adekvat uttryck, ty vad som beviljades vederbörande var något mer av den ersättning han hade rätt till än man från början velat ge honom, dock ingalunda allt som en gång var överenskommet.

Sedan säger FAO-kommittén i sitt yttrande att det berodde på force majeure att FAO inte utbetalade dessa ersättningar såsom det från början var överenskommet. Här tror jag att man ger en alldeles oriktig framställning av saken. För denna stora internationella organisation kan man ju knappast åberopa något force majeure om det gäller att utbetala dessa relativt små belopp. Man kan inte komma och påstå att den valuta, som man hade kommit överens om att betala ut beloppet i, inte fanns tillgänglig. Det hindrade ju inte att man hade betalat ut full ersättning i en annan valuta. Alldeles oavsett vad man har för uppfattning om huruvida

staten här bör lämna någon ersättning eller inte, tycker jag det är beklagligt att man på detta sätt vinkar bort själva sakfrågan.

Jag skall be att få läsa några rader ur ett brev från statssekreterare Lange den 30 september 1949 som tillställdes chefen för FAO:s skogsavdelning och som väl är skrivet på den svenska regeringens vägnar. Där heter det: »Dr Helgo Lindstedt, som är svensk medborgare, har varit anställd vid Internationella lantbruksinstitutet i Rom. Han har vissa ouppfyllda krav mot institutet. Svenska utrikesdepartementet och Sveriges minister i Rom har studerat saken och kommit till övertygelsen att hans krav äro berättigade. Om institutet ej förfogar över tillräckliga medel att möta dessa krav, måste FAO såvitt vi kunna förstå vara ansvarigt för deras uppfyllande. Övertagandet av institutet innebär enligt vår mening att FAO blir arvtagare ej blott till dess tillgångar utan även till dess skulder.»

Det är litet egendomligt att detta brev och FAO-kommitténs remissyttrande är underskrivna av samma person. Vederbörande måtte ha glömt vad han skrev 1949, ty detta som är uttalat 1949 slår ju i stort sett sönder vad som sägs i remissyttrandet i år.

Som jag nämnde förut vill jag inte alls driva den meningen, att de svenska statsmakterna skulle ha någon juridisk skyldighet att här träda emellan. Å andra sidan har man ju klart erkänt, att en oförrätt är begången från FAO:s sida och att vederbörande har kommit illa ut.

Detta har varit anledningen till hemställan i motionen och i reservationen, att riksdagen måtte besluta att till herr Lindstedt utge en ersättning på 8 260 kronor ur det anslag som anvisats för Sveriges deltagande i FAO.

Nu förstår jag mycket väl att det inte går att övertyga riksdagsmajoriteten om att ett sådant yrkande är rätt-

vist, så mycket mindre som riksdagsmajoriteten inte är inne, och dessutom skulle det naturligtvis fordras en mycket mer ingående behandling av det material som finns i detta ärende än jag har kunnat prestera, för att man skulle våga sig på en sådan sak i dag. Jag kommer därför inte att begära votering i detta ärende, men jag ber ändå, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! När jag läste herr Svenssons motion i detta ärende, fick jag den uppfattningen, att man hade förfarit orättvist mot personen i fråga. Jag stärktes ytterligare i den uppfattningen, när licentiat Lindstedt fick tillfälle att uppvakta i jordbruksutskottet. Vid den omröstning som sedan ägde rum biträdde jag motionen, men innan tiden för avlämnande av reservationer utgick tänkte jag, att det i alla fall var bäst att närmare ta reda på hur saken låg till. Jag kontaktade då bl. a. en person som hade haft med saken att skaffa, och jag fick den uppfattningen, att åtgärderna från licentiat Lindstedts sida var en ren valutaspekulation. Detta var anledningen till att jag inte biträdde reservationen.

Även om det kan synas rätt behjärtansvärt att medge detta anslag och det kan tänkas att mannen kanske kunde ha behandlats på ett hyggligare sätt än som har skett, tror jag inte det finns någon möjlighet att bifalla motionen. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag vill bara säga att antingen man vill ge herr Lindstedt kompensation eller inte bör man låta bli att beskylla honom för valutaspekulationer. Jag tror inte det finns någon grund för detta, och vad jag har läst upp ur ett brev av statssekreterare

Den ekonomiska politiken m. m.

Lange från 1949 motsäger ju ganska grundligt detta påstående.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Den ekonomiska politiken m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående liberalisering av den ekonomiska politiken.

I en den 12 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 164, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

2) lag om fortsatt giltighet av lagen den 5 juni 1953 (nr 308) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

Den ekonomiska politiken m. m.

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förchäft sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 516 av fru *Gärde Widemar m. fl.*, nr 517 av herrar *Björnberg* och *Velander* och nr 518 likaledes av herrar *Björnberg* och *Velander* samt inom andra kammaren nr 652 av herr *Widén m. fl.* (likalydande med I: 516), nr 653 av herrar *Edström* och *Hjalmarson* (likalydande med I: 517) samt nr 654 likaledes av herrar *Edström* och *Hjalmarson* (likalydande med I: 518) samt två likalydande motioner om utredning rörande dels förutsättningarna för en liberalisering av den ekonomiska politiken, dels åtgärder för uppmuntran av det enskilda sparandet, väckta inom första kammaren under nr 115 av herr *Lindblom m. fl.* och inom andra kammaren under nr 146 av herr *Ohlin m. fl.*

Utskottet hemställde,

dels att riksdagen måtte 1) med avslag å motionerna I: 516 och II: 652, I: 517 och II: 653 samt I: 518 och II: 654 bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 164; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken;

dels att de likalydande motionerna I: 115 och II: 146 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf*, *De Geer*, *Wehtje*, *Schmidt*, *Gustafson* i Göteborg och *Nygren*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 164 måtte

1) med bifall till motionerna I: 517 och II: 653 samt med avslag å motionerna I: 516 och II: 652 i berörda delar för sin del antaga av reservanternas framlagt förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angä-

ende rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv,

2) med bifall till motionerna I: 518 och II: 654 samt I: 516 och II: 652 i berörda delar avslå förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.,

3) antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen den 5 juni 1953 med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning,

4) i anledning av motionerna I: 115 och II: 146 samt I: 517 och II: 653 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anför i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr TALMANNEN:

Överläggningen i detta ärende må avse även bankoutskottets utlåtande nr 28.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! I fråga om den ekonomiska politiken kan vi konstatera att en allt större enighet nu råder om målsättningen. Så är fallet i fråga om att bevara en hög och jämn sysselsättning och ett fast penningvärde, en i kvantitativt och kvalitativt hänseende stark valutareserv, en i samarbete med kreditinstituten och kapitalmarknadsinstitutionerna effektiv centralbankspolitik, en hög produktivitet och som följd därav en alltmer förbättrad reallön och ökad trygghet för det svenska folket. Enighet råder väl också om att sträva till en god avkastning på investerat kapital, och endast om fördelningen av denna avkastning råder delade meningar.

De angivna målsättningarna innebär, att de i viss mån också är medel eller förutsättningar för varandra. Ett be-

Den ekonomiska politiken m. m.

varat penningvärde och en stark valuta-reserv är i längden förutsättningar för en fullgod sysselsättning, liksom en effektiv centralbankspolitik är en förutsättning för ett bevarat penningvärde.

Men andra medel för att hålla de angivna målsättningarna finns. Om dem är enigheten emellertid ej lika stor. Ej heller är man enig om den närmare utformningen. Hur skall sålunda en effektiv centralbankspolitik utformas, och hur skall centralbankens och kreditinstitutens samarbete gestaltas? Hur skall skattepolitiken bedrivas? I vilken grad skall staten spara för medborgarna, och i vilken grad skall medborgarna få sörja för sitt eget sparande och stimuleras här till? Är statliga regleringar eller frihet inom näringslivet och för det enskilda initiativet bäst ägnade att befordra den målsättning vi är eniga om?

De propositioner, som nu skall behandlas, sammanhänger i hög grad med de spörsmål jag här berört. Om förlängningen av lagen om bankernas inlåning är vi överens; om valutaregleringen kommer andra reservanter att yttra sig, varför jag avstår från vidare uttalanden på dessa punkter. Beträffande Kungl. Maj:ts förslag om förlängning av ränteregleringslagen skall jag i likhet med utskottsmajoriteten avstå från upprepning av *våra* argument, endast hänvisa till vad vi förut sagt vid lagens tillkomst och lagrådets förnyade och enhälliga avstyrkande av ytterligare förlängning av lagen.

Så återstår då förslaget om förlängning av lagen om bankaktiebolags kassareserv, därtill försedd med den ändringen, att kassareservskvoten må kunna höjas från 25 till 50 procent. Även på denna punkt skall jag fatta mig kort. Skälen för vår ståndpunkt att ej ändra kvoten är utförligt redovisade i reservationen och motionerna, och det finns ingen anledning att ytterligare belasta kammarens protokoll med upprepningar. Självfallet är jag beredd att gå i svaromål om så erfordras.

Däremot vill jag göra några siffermässiga konstateranden, ägnade att belysa utvecklingen på kapital- och penningmarknaden i avseende på statsskuldens placering under årets första fyra månader, sedd emot bakgrunden av ställningen i riksgäldskontoret och riksbanken.

Statsskulden per den 30 april har ökat 200 miljoner kronor sedan årsskiftet och 1 450 miljoner sedan ett år tillbaka. Affärsbankernas innehav av svenska statspapper har ökat med 180 miljoner sedan årsskiftet och 1 200 miljoner sedan ett år tillbaka. Detta innebär att den andel av statsskulden, som placerats utanför riksbanken och utanför affärsbankerna på den övriga marknaden, ökats med drygt 400 miljoner sedan årsskiftet mot ej fullt samma belopp sedan ett år tillbaka. Härvidlag bör emellertid observeras, att uppgift nu ej kan lämnas om i vilken grad försäkringsbolagen till affärsbankerna sedan årsskiftet försålt långa obligationer med kort återstående löptid; av uppgifterna att döma har tydligen några sådana försäljningar icke skett i någon större utsträckning. Då av riksgäldskontoret utfärdade långa obligationer ökat med drygt 700 miljoner sedan årsskiftet — drygt 1 200 miljoner sedan ett år tillbaka — förstår man, att statsskulden under den gångna delen av året förskjutits över på den långa marknaden i avsevärd utsträckning på sätt som vi reservanter nu och i dechargebetänkandet rekommenderat. Likväl har även i år affärsbankerna måst anlitas för det statliga utgiftsöverskottets finansiering till ett belopp av 180 miljoner, svarande mot 90 procent av statsskuldsoökningen, 200 miljoner. Om ock förhållandena icke är fullt jämförbara kan dock sägas, att situationen ännu så länge förbättrats. Förra året samma tid köpte affärsbankerna 480 miljoner i statspapper mot en statsskuldsminskning av drygt 100 miljoner kronor. Trots den inträffade förbätt-

Den ekonomiska politiken m. m.

ringen är läget ingalunda tillfredsställande. Tvärtom. Här måste kraftigt understrykas, att det ligger stor vikt uppå, att det statliga utgiftsoverskottet i försättningen finansieras på kapitalmarknaden i stället för på penningmarknaden och dessutom affärsbankernas nuvarande innehav av statspapper successivt nedbringas till en rimlig nivå och motsvarande överföring till den långa marknaden sker. Det måste vara en angelägen uppgift för centralbanken att så bedriva sin politik, att detta möjliggöres.

Man måste även söka bemästra det spörsmål jag berörde i dechargedebatten, nämligen risken att de korta skattkammarväxlarna börjar få en viss släktskap med de offentliga betalningsmedlen. Samtidigt som de offentliga betalningsmedlen ökat med endast 200 miljoner på ett år per 30 april har bankernas innehav av skattkammarväxlar ökat 550 miljoner och obligationer, huvudsakligen korta sådana, 650 miljoner. Marknadens likviditet är ej blott i realiteten hög, den är tyvärr också så uppbyggd, att den kan utgöra en fara framför allt i ett inflationsläge. Därför innebär ett sådant vapen i centralbankens händer som en lag om möjlighet att höja kassakvoten upp till 50 procent en fara för vår kreditpolitik och vårt näringsliv. Vi kan icke finna det vara rätta metoden att sätta kvotgränsen för kassareserverna i överkant. Nuvarande 25 procent som kvotgräns innebär i praktiken en högre gräns, och detta är tillräckligt, om centralbanken sörjer för att affärsbankerna icke har en för stor tillgång på likvida medel.

Utskottsmajoriteten säger att »uppslag till olika åtgärder som kan stimulera det personliga sparandet är värda allt beaktande» och förklarar även att den »icke är beredd anvisa någon generell lösning på alla de problem som målsättningen» — hög och jämn sysselsättning och ett stabilt penningvärde — »aktualiserar».

Vi ger gärna »uppslag» och anvisar »generella lösningar», t. ex.: avveckla successivt bestående kvantitativa regleringar på varu-, kapital- och penningmarknaden. Ränteregleringslagen är en dålig beredskapslag. Använder riksbanken operationer i öppna marknaden och tillämpar rörliga räntor, innebär detta en snabbare och effektivare beredskap. Förtroendet till penningvärdet stärkes härigenom och sparandet stimuleras.

Sparandet om vars nödvändighet vi är ense — t. o. m. att det är för knappt — stimuleras även av en rimlig skattepolitik. Denna bör avvägas så, att det lönar sig att tjäna pengar, att det lönar sig att spara pengar och att det är möjligt och värt att behålla pengarna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SEVERIN i Sockholm (s):

Herr talman! Herr Schmidt började, som åhörarna kunde konstatera, med att säga, att enighet mellan reservanterna och utskottets majoritet förelåg i långa stycken. Det framgår ju också av utlåtandet och reservationen, att reservanterna är eniga med utskottsmajoriteten i beskrivningen av läget så ock om att den kommande utvecklingen är ytterligt oviss. Det kan bli inflationstendenser, det kan komma depressiva tendenser, och utvecklingen kan förflyta i samma bana som den har gjort under föregående år. Man kan ingenting med säkerhet säga om det.

När reservanterna sedan skiljer sig från utskottsmajoriteten, så är det första de gör att konstatera, att vår beredskap mot eventuellt kommande inflationistiska störningar är mycket svag. I grund och botten är oenigheten inte ens härom så stor. Även utskottsmajoriteten anser vår beredskap mot inflationistiska störningar, därest sådana skulle inställa sig, en smula otillfredsställande, och det är ju också på grund härav utskottsmajoriteten har an-

Den ekonomiska politiken m. m.

sett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om förstärkning av bankernas kassareserver. Denna lagstiftning är en ren beredskapslagstiftning, avsedd att tillgripas endast för den händelse utvecklingen skulle visa sådana tendenser, som kan motivera dess användande.

Reservanterna vill inte vara med om denna ändring av kassareservlagstiftningen. När denna avvisas efter att det konstaterats, att beredskapen är otillfredsställande, så skulle man ju väntat, att några övertygande förslag till beredskapens förbättring skulle ha framställts av oppositionen, ett något mera osvikligt ankarfäste för vårt penningvärde därest inflationssstormarna skulle börja blåsa på nytt. Vad är det då de föreslår? Ja, egentligen föreslår de det samma som de rekommenderat under en följd av år, nämligen en rörlig ränta, som det heter, varmed ovillkorligen måste förstås en höjd ränta. Nu kommer denna rekommendation såsom en konklusion på ett längre resonemang rörande statens upplåning, och det är ju särskilt vid denna herr Schmidt här uppehållit sig, vid fördelningen av statens upplåning på korta och långa lån, på kapitalmarknaden och i bankerna. Att staten i den omfattning som skett förlagt sin upplåning till bankerna, anses av reservanterna, såsom också framgick av herr Schmidts anförande, som en av de verkligt skrämmande och för vårt penningvärde farliga metoderna. Man menar alltså, att dels skulle staten icke ha förlagt sin upplåning till bankerna utan till kapitalmarknaden, dels att det senare bör ske i fortsättningen. Om riksbanken till en sådan statlig länepolitik fogar därtill ägnade operationer i öppna marknaden och en rörlig räntepolitik, så behövs inte någon annan beredskap för kommande inflationistiska störningar. Detta måste ju vara meningen. Det är hela det beredskapsprogram som oppositionen kommer med.

Nu är det ju först och främst i och

för sig en diskutabel sak, om beredskapen mot inflationistiska tendenser skulle ha varit så mycket starkare, därest staten i stället för att låna i bankerna hade försökt att verkställa hela sin upplåning på kapitalmarknaden. Jag skall emellertid inte i detta sammanhang gå in på detta i och för sig intressanta men rent teoretiska spörsmål.

Jag går över till en annan fråga, som hör samman med detta spörsmål. Man måste fråga sig: Var skulle de lånebehov, som exempelvis under fjolåret har tillfredsställts på kapitalmarknaden, ha blivit tillfredsställda, därest staten skulle ha sökt pressa in hela sin upplåning på kapitalmarknaden? Hur skulle det ha gått för bostadskrediterna, kraftverkslån, industriobligationslån, viss kommunal upplåning o. s. v.? Kapitalmarknadens resurser har varit helt tagna i anspråk. Om staten hade uppträtt på kapitalmarknaden med hela sin upplåning, som ju för detta budgetår beräknas uppgå till i runt tal 2 000 miljoner kronor, måste någon av de andra låntagarna på kapitalmarknaden ha trängts ut. Detta skulle innebära, att man i stället skulle hänvisat bostadskrediterna och vissa andra långa lån, kraftverkslån, industriobligationslån o. s. v. till penningmarknaden.

Det kan inte, förefaller det mig, vara en rationell metod. I så fall är det bättre att för att utnyttja marknadens prestationsförmåga, sådan situationen nu är, staten uppträder på den korta marknaden. Detta är frågor, som man helt och hållet förbigått i reservationen och som även herr Schmidt förbigick. Han diskuterade över huvud taget inte var dessa lånebehov skulle ha tillfredsställts, därest staten skulle ha konkurrerat på den långa marknaden med dessa låntagare.

Till detta kommer man med den evinnerliga rekommendationen av en rörlig ränta. Vad som menas därmed är ett problem för sig. Räntan har ju varit rörlig under fjolåret. Diskontot

Den ekonomiska politiken m. m.

sänktes med en kvarts procent, och det är i alla fall att röra på räntan. Vidare sänktes räntan på kraftverkslån och vissa industriobligationslån med en kvarts procent. I verkligheten torde också vissa lån ha fått en praktisk om än icke formellt höjd ränta. Räntan har således under fjolåret rört sig.

Vad är det då man avser med denna rekommendation av en rörlig ränta, som skulle medföra sådana verkningar, att man icke behövde rusta sig för de inflationistiska faror som reservanternas själva synes skatta väsentligt högre än vad utskottsmajoriteten har gjort? Menar man att räntan skall förändras oftare än vad som skett eller att ränteförändringarna skulle vara större än vad som skett? Det var ju bara en kvarts procent på diskontot och obligationslånen. Jag kan inte fatta vad meningen med denna rekommendation av rörlig ränta skulle vara, om man inte menade detta. Ändå passar man på att allt emellanåt framhålla, att de ränteförändringar som skulle vara nödvändiga, behövde ingalunda vara stora, utan tvärtom skulle mycket små steg ha betydelse. De förändringar som vidtagits kan i varje fall sägas vara små steg.

När reservanternas avstyrker Kungl. Maj:ts förslag till förändring av kassareservlagstiftningen, framhåller de att denna lagstiftning egentligen inte är någon säker beredskap, eftersom likviditeten i näringslivet beror på de väldiga insättningar, som har ägt rum i bankerna under föregående år, och man väl inte kan avse att hindra insättarna att disponera över sina medel. Det gör man naturligtvis inte med en kassareservlagstiftning. Den berör inte alls insättarnas rätt att disponera sina medel. Insättarna kan således, därest konjunkturförhållandena skulle vara lämpliga härför, utan vidare ta ut sina medel och använda dem, och vad hjälper det då med kassareservlagstiftning? I detta resonemang har bankernas utlåning helt och hållet försvunnit och

blivit en *quantité négligeable* i konjunkturutvecklingen, precis som om människornas behov att låna och restriktioner i bankernas möjlighet att låna ut pengar skulle sakna all betydelse för konjunkturutvecklingen. Menar man verkligen allt detta?

Naturligtvis kan inte insättarna förhindras att ta ut sina pengar, men man kan utgå ifrån att därest konjunkturen skulle ta denna vändning kommer lånebehovet inom näringslivet att bli mycket stort, och bankernas svårigheter att tillfredsställa detta lånebehov måste därför också vara en faktor av mycket stor betydelse för att dämpa en utveckling i inflationistisk riktning.

Även om man hade följt rekommendationerna i fjol så till vida, att staten hade sökt placera sin upplåning på de långa marknaden och om, såsom reservanternas uppenbarligen förutsätter, dessa stora insättare i bankerna i stället för att sätta pengarna i bank köpt obligationer för dem — ty detta måste man mena, om man över huvud taget menar någonting — kan det väl inte därmed sägas, att beredskapen var utan all vank och brist.

Lika väl som man kan ta ut pengar på bank, lika väl kan man sälja obligationer och få kontanta pengar. Nu har vi sedan ett par år tillbaka med den förda politiken lyckats upprätthålla en praktiskt taget stabil prisnivå. Förändringarna i priserna har varit mycket ringa. Vi har lyckats upprätthålla en mycket god sysselsättning, och vi har lyckats stärka vår valutareserv rätt väsentligt, eftersom den i fjol steg med 350 miljoner kronor och året dessförinnan ännu mera. Herr Schmidt deklarerade ju sin anslutning till ett stabilt penningvärde, en god sysselsättning och naturligtvis så långt vi orkar en förstärkning av valutarenserven. Vi har lyckats häri utan att ta i anspråk de rekommendationer som oppositionen upprepat år efter år. När vi fört dessa debatter, som faktiskt enligt min mening

Den ekonomiska politiken m. m.

blivit en smula enahanda, har det förefallit mig som om vederbörande, när de givit dessa rekommendationer, inte märkt hur den faktiska utvecklingen i det ekonomiska livet varit. Ty mot denna utveckling har man ju ingen anmärkning. Eller har man det? Det finns visserligen ingenting som är så bra, att det inte kan bli bättre, men jag måste säga att under detta år och under fjolåret måste den ekonomiska utvecklingen anses ha varit mycket tillfredsställande. Jag förbigår lagen om bankinlåningen, om vilken det inte föreligger någon som helst oenighet, och där reservanterna inte gjort någon invändning, och jag kan också förbigå räntelagen, mot vilken reservanterna visserligen gör en invändning men av precis samma karaktär som tidigare och som vi därför inte behöver ta upp någon längre diskussion om. Det gjorde inte heller herr Schmidt.

Jag skall säga några ord om valutalagen eftersom avsikten, som herr talmannen sade, är att vi skall diskutera båda utlåtandena i ett sammanhang. I fråga om valutalagen är reservanterna eniga med utskottet i fråga om hemställan om lagens förlängning. Det motionsvis framförda yrkandet om bankoutskottets kontroll över valutakontoret har fränfallits redan i utskottet och återfinns inte i reservationen. Reservationen framhåller däremot önskvärdheten av att vissa lättnader kan företas i valutaregleringen. Om den saken råder i vart fall ingen principiell oenighet. Man anser, och det gör jag också, att i den mån lättnader kan vidtas skall de företagas. Regleringar är alltid impopulära vad de än reglerar, och kunde vi komma åter till en större, för att inte säga fullständig frihet att disponera människornas utländska tillgodohavanden eller i övrigt köpa utländsk valuta i den utsträckning var och en vill, skulle det ju bara vara så mycket mera tillfredsställande. Kunde vi komma åter till de idealiska förhållanden, som rådde un-

der guldmyntfotens dagar, tror jag att ingen skulle ha något att invända däremot. I detta avseende har även valutakontoret förklarat sig vara av samma mening. Det är klart, säger valutakontoret, att så stor lättnad, som över huvud taget kan förenas med hänsyn till vår valutasituation, också skall företagas. Det är alltså från alla håll en allmän deklARATION om önskvärdheten av lättnader så långt sådana kan ske. Något annat innehåller inte reservationen, men nu är ju saken den, och däri måste reservanterna instämma, att vi för närvarande inte kan avskaffa valutaregleringen; det är helt enkelt omöjligt. Och vi är inte ensamma i världen om att befinna oss i denna situation. Skulle vi för övrigt rusa åstad och just nu uppmjuka valutaregleringen alltför våldsamt och genomföra lättnader, som vore större än vi kunde bära, skulle vi stå inför svårigheter vid den mera allmänna övergång till konvertibilitet, som möjligen kommer att äga rum. Vi skulle få mycket stora svårigheter att följa med och kanske bli nödsakade att kvarhålla våra regleringar ytterligare en tid. Nu vet man emellertid ingenting om när en allmän konvertibilitet kan komma att genomföras. Det kommer alltemellanåt mer eller mindre trovärdiga uppgifter från London och New York och andra håll om att det eller det landet nu skall övergå till konvertibilitet, men sådana meddelanden är alltid i hög grad ovissa. Däremot kan man nog anse det som tämligen säkert att England — det i detta hänseende viktigaste landet — icke kommer att ensamt övergå till valutakonvertibilitet. Jag vet inte om någon av de intresserade reservanterna har läst igenom Mr Bareaus anförande i Nationalekonomiska föreningen i fjol höst, där han talar om Englands möjligheter att övergå till konvertibilitet. Mr Bareau ansåg det visserligen inte omöjligt att så kunde ske, men han sade att frågan saknade aktualitet.

Det finns ingenting att invända mot

Den ekonomiska politiken m. m.

önskemålet om lättnader i regleringarna. Där är vi alla ense, och där kan knappast finnas skäl för en reservation.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall dels till utskottets hemställan i utlåtandet nr 27 och dels beträffande vad utskottet framhåller i sitt utlåtande nr 28.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle,

Herr talman! Jag skall be att få svara utskottets ärade ordförande endast på en punkt. Herr Severin frågade, hur det skall gå till att tillfredsställa det statliga lånebehovet på kapitalmarknaden. Jag ber då att få hänvisa till vad vi framhållit på s. 14 i bankoutskottets utlåtande nr 5 i år, nämligen: »Enligt utskottets uppfattning har den kortfristiga statliga upplåningen sålunda medfört å ena sidan avsevärda risker för penningvärdet och å andra sidan vissa ännu icke överskådliga verkningar för kreditmarknadens struktur. Dessa konsekvenser hade enligt utskottets mening kunnat undvikas, därest riksbanken under en följd av år fört en smidigare kreditpolitik med en efter lagets krav anpassad ränta. Därigenom hade kapitalmarknadens kapacitet säkerligen kunnat avsevärt ökas och ett vida större utrymme kunnat beredas för en långsiktig upplåning.»

Herr NYGREN (h):

Herr talman! När riksdagen i fjol hade den ekonomiska debatten, framhölls det från socialdemokratiskt håll, att oppositionens talesmän föreföll tveksamma och ovissa om den kommande ekonomiska utvecklingen. Bekymren oscillerar, sade man, mellan inflation och deflation, och man får ett intryck av att reservanterna inte riktigt vet vad de skall frukta. För min del finner jag det inte så egendomligt, om en sådan tveksamhet var för handen för ett år sedan, och jag tycker inte heller det är egendomligt, om samma tveksamhet gör sig gällande

även i dag. Oppositionens talesmän gör inte anspråk på att vara några ekonomiska väderleksprofeter, och jag tror det är bäst om man inte heller på andra sidan försöker att spela Vaxholmsgubbar. Det kan lätt bli bakslag, om man försöker sig på i varje fall alltför långsiktiga framtidsprognoser. Det har vi sett många exempel på, inte minst då det gällde den stora efterkrigsplaneringen.

Under något halvår har vi nu gått och ängslats för de följder, som tillbakagången i den ekonomiska aktiviteten i Amerika kunde få för vårt land. Sämre tider i Amerika brukar ju som regel skapa risk för sämre tider även i de europeiska och utomeuropeiska länder, med vilka vi bedriver handel, och därmed också hårdare konkurrens för våra exportnäringar samt stigande svårigheter att finna lönande sysselsättning för människorna i vårt land. Konkurrensen har också hårdnat undan för undan. Trots detta har många av våra exportföretag förhållandevis väl kunnat hävda sig — ännu så länge. Vårt höga kostnadsläge har emellertid, särskilt när det gällt de högförädlade produkterna, krympt exportmöjligheterna, men på de stora stapelvarorna har efterfrågan varit ovanligt stabil. Samtidigt som man gläder sig över att utslaget inte blivit kraftigare än det har, måste man hålla i minnet att framtiden trots allt är osäker och fylld av risker. Bankoutskottets ärade ordförande har också i dag framhållit, att han ser på situationen på ungefär samma sätt.

Sedan någon månad tillbaka har emellertid bekymren för tillbakagången i Amerika i ganska betydande grad lättats. För närvarande tycks man på många håll bedöma läget så, att botten redan är nådd i den amerikanska konjunkturförsvagningen, och att man nu har hopp om stabilitet eller kanske rent av förbättring. Samtidigt dyker emellertid nya farhågor upp, farhågor

Den ekonomiska politiken m. m.

som man inte kan lämna obeaktade. Allt fler människor börjar tro, att en ny inflation hotar bakom nästa vägkrök. Redan detta förhållande, alltså att man börjar hysa en sådan uppfattning, är allvarligt, eftersom det kan resultera i att tron på ett bestående penningvärde vacklar och att man kan frukta för en ny penningvärdeförsämring. Detta kan i sin tur lätt påverka löneutvecklingen, vilken alltjämt intar och måste inta en central plats, när det gäller efterfrågans styrka, vilken i sin tur påverkar prisutvecklingen.

Jag tror emellertid att man i dagens läge måste räkna med en tredje möjlighet beträffande utvecklingen i vårt land. Det är nog inte alldeles säkert att den måste leda till antingen inflation eller deflation och sysselsättnings-svårigheter. Det är kanske inte alldeles uteslutet att vi på grund av en hårdnande konkurrens kan få ökade svårigheter att upprätthålla vår sysselsättning men att vi samtidigt kan råka ut för en press uppåt på strategiskt viktiga priser. Man kan med andra ord inte helt bortse från att vi kan få en kombination av både arbetslöshet och pristegring.

Om oron ute i världen tilltar, om förhållandena i Indokina leder till en ny Koreasituation och om kapprustningen tar ny fart, då står vi — såvitt jag förstår — ofrånkomligt inför en ny internationell inflationsvåg. Vissa tendenser i prisutvecklingen för de internationella stapelvarorna ger i själva verket redan nu grund för sådana farhågor. Med vilken kraft en internationell inflationsvåg slår in över våra kuster beror emellertid inte bara på vågens styrka utan även på hur starkt och effektivt vårt motvärn är organiserat och uppbyggt. Det finns erfarenheter av att ett land med en sund intern ekonomi har betydligt större möjligheter att dämpa genomslaget av internationella vågrörelser än ett land med en svag och icke stabiliserad ekonomi.

Om man ser litet närmare på konjunkturinstitutets senaste rapport, slår det en i vilken grad tillgången på pengar har ökat i vårt land, särskilt under förra året. Ökningen under 1953 var t. o. m. större än under 1951, då den utomordentligt starka exportkonjunkturen stod i sitt flor. Penningtillskottet under 1953 uppgick till omkring 1½ miljard kronor eller betydligt mer än dubbelt så mycket som under 1952. Även i år är tillgången på pengar uppenbarligen i stigande. Bankinlåningen under första kvartalet ökade t. o. m. snabbare än under motsvarande tid i fjol.

Att denna utveckling i mycket hög grad beror dels på den stora omfattning de statliga investeringarna fått, dels på att man finansierat dessa investeringar genom lån i bankerna torde vara uppenbart. Att staten täcker sitt behov även av långfristigt kapital genom korttidsupplåningar i affärsbankerna är otvivelaktigt ett hinder för en effektiv penningpolitik. Tvingas vi att möta nya inflationsimpulser med en onormalt riklig tillgång på pengar, torde våra utsikter att komma någorlunda helskinnade undan inte vara så stora. Man måste nog räkna med att dessa risker skall aktualiseras fram mot hösten och årsskiftet.

Jag tror inte, herr talman, på möjligheterna att i en sådan situation nå några resultat med en ekonomisk politik, vars reella innehåll är skärpta kassareservbestämmelser, begränsningar i avskrivningsrätten, byggnadsreglering, priskontroll o. s. v. Alla dessa åtgärder riktar sig såvitt jag förstår uteslutande mot symtomen, under det att den sjukliga processen fritt får fortsätta sina härjningar.

Kassareservbestämmelser kan inte hindra vare sig kommuner eller enskilda företag att mobilisera sina stora tillgodohavanden i bankerna. Vid sjunkande insättning — och med sådan måste man säkerligen räkna under en

Den ekonomiska politiken m. m.

begynnande prisstegringsperiod — kan dessa kassareservbestämmelser inte heller hindra bankerna att utbyta sina statsobligationer mot kontanta pengar.

Föreställningen att man genom skärpningar i fordringarna på bankerna skulle kunna med något så när omedelbar verkan tvinga fram snabbare amortering av utestående krediter förefaller även verklighetsfrämmande. Varken statsmakterna eller bankerna kan rimligtvis utan förvarning ställa sådana fordringar på låntagarna, att dessa får svårigheter att fortsätta sin verksamhet. En politik av sådan art skulle kunna få de mest ödesdigra verkningar för näringslivet och därmed för sysselsättnings- och avsättningsmöjligheterna.

Endast om man sätter in kassareservbestämmelserna i ett större sammanhang kan de få någon betydande verkningförmåga. Samordnade med en väl underbyggd rörlig räntepolitik kan bestämmelser av denna art bli av betydelse. För detta ändamål torde emellertid de nuvarande kvotbestämmelserna vara tillräckliga. Någon höjning behöver enligt reservanternas uppfattning inte tillgripas. En sådan höjning skulle nämligen säkerligen få skadeverkningar, som väger tyngre än de ökade möjligheter den kan ge staten att tvinga igenom sin vilja.

På vissa håll hävdas med stigande eftertryck att sparandet i vårt land under de senaste årtiondena nått en anmärkningsvärd omfattning. Granskar man emellertid dessa påståenden litet närmare, så kommer man nog till den uppfattningen, att vi inte får vara alltför belåtna med sparandets omfattning. Svårigheten att finansiera de statliga lånebehoven och bostadsbyggandet visar ju bl. a. att det personliga sparandet inte räcker till. Detsamma framgår också av det förhållandet, att regeringen på punkt efter punkt måst tillgripa särskilda åtgärder för att tillgodose olika grupper speciella behov av kapital. Sågverksindustrien har fått en spe-

ciell lånefond; småföretagare och hantverkare, jordbrukare och andra har fått sina speciella lättnader. Om sparandet vore tillräckligt, skulle säkerligen varken den sortens statliga åtgärder eller kreditransonering vara nödvändiga.

Bankoutskottet konstaterar också i det utlåtande som här föreligger att sparviljan under efterkrigstiden varit för låg och förklarar, att åtgärder som kan stimulera till ökade sparinsatser är värda allt beaktande. Den första åtgärd som borde vidtagas är enligt min mening att man med verklig kraft skulle tala om sanningen för svenska folket om sambandet mellan det otillräckliga sparandet och våra nuvarande svårigheter. Människorna borde få veta, att våra utsikter att säkra penningvärdet och att i en hårdnande konkurrens säkra sysselsättningen i mycket hög grad beror på vad som kan åstadkommas i friskt och riskvilligt sparande. Med den utgångspunkten borde man också kunna komma fram till konkreta åtgärder, men givetvis måste man också se till att människorna förstår att det lönar sig att spara. Man bör med andra ord vidta åtgärder som kan stimulera sparandet, t. ex. vissa skattelättnader för speciella former av organiserat målsparande.

I diskussionerna om den ekonomiska politikens utformning har man efter åtskilliga års meningsbrytningar numera kommit därhän, att alla erkänner de generella metodernas överlägsenhet över direkta ingripanden. Numera görs alltid principuttalanden av den inre börden såväl i de kungl. propositionerna som i majoritetsutlåtanden från bankoutskottet. Men det gäller att nu komma bort från de allmänna deklARATIONERNA och närma sig sakfrågorna. För min del tror jag aldrig att vi når naturlig balans, om vi inte är beredda att tillgripa naturliga medel.

Det mest betydelsefulla som har inträffat i världsekonomin sedan början

Den ekonomiska politiken m. m.

på förra året är den förstärkning i de europeiska ländernas valutabehållning som kommit till stånd. Våldiga summor i dollar och guld har kunnat läggas till de västeuropeiska ländernas valutareserver. Det är uppenbart att ju starkare Västeuropa blir valutamässigt, desto större eftertryck får kraven på att valutorna skall göras fritt växlingsbara mot varandra. Att en sådan reform är önskvärd ur västeuropeisk och även ur svensk synpunkt är alldeles klart, och det förnekas inte heller av någon. Frågan är bara vilka möjligheter som föreligger att få den eftertraktade konvertibiliteten till stånd.

Att de stora västeuropeiska länderna undan för undan närmar sig konvertibiliteten är emellertid uppenbart. På punkt efter punkt uppmjukas valuta-restriktionerna. Det är naturligtvis möjligt att man väljer de successiva reformernas väg och på så sätt mjukare närmar sig den ökade frihet som alla gör anspråk på. Men man bör inte bortse från möjligheten av förhållandevis snabba steg. I viss mån är det säkerligen fråga om en kapplöpning mellan å ena sidan sterlingländerna och å den andra Västtyskland, Schweiz och Beneluxländerna.

Ur svensk synpunkt är det väsentligt att vi inte oförberedda står inför en sådan situation. Vi måste i tid vidtaga våra förberedelser och försöka att i tid skapa förutsättningar för en svensk medverkan. Framför allt är det då frågan om att driva en sådan ekonomisk politik på det inre planet, att vår krona kan hävda sig även utan konstlade skyddsåtgärder vid en internationell värdesättning. Balans i förhållande till utlandet är tänkbar endast om vi har en hållbar balans i vår inre ekonomi. Men därutöver måste det också bli fråga om att lätta på valutarestriktionerna, att vänja oss vid friare förhållanden. Det är denna nödvändighet som högermotionärerna velat aktualisera med sitt förslag om lättnader i valutarestriktioner.

Remissinstanserna har också varit synnerligen positiva, inte minst Kooperativa förbundet. Majoriteten i bankoutskottet har visserligen inte motsatt sig tanken, men än så länge har man nöjt sig med allmänna reflexioner. Jag tror att den konkreta ställning som reservanterna har intagit i denna fråga bättre motsvarar lagets krav.

Naturligtvis är varje uppmjukning i valutaregleringen förknippad med vissa risker, men dessa risker måste man nog i dagens läge vara beredd att ta. Utan en sådan beredvillighet når vi inga resultat. Och risken att bli efter i utvecklingen är säkerligen större än någon annan. Vårt land är i mycket hög grad beroende av utvecklingen ute i världen. Det skulle vara en farlig illusion att tro, att vi då i ett så väsentligt avseende som detta skulle kunna ställa oss vid sidan om utvecklingen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationerna vid bankoutskottets utlåtande nr 27 och 28.

Herr HALL (s):

Herr talman! Om reservanterna i bankoutskottet hade dragit upp en ny linje för sitt resonemang eller rört sig med ett något mera fast material än det som nu finns i reservationen, så kunde det ju ha varit anledning att med utgångspunkt därifrån ta upp en allmän ekonomisk debatt. Nu finns det väl knappast anledning härtill. Reservationen rör sig i stort sett med allmänna talesätt och önskningar, i vilka vi alla kan instämma, och jag erinrar om att vägen från krigstidens starka regleringar till de mycket fria förhållanden vi nu har har banats icke minst av åtgärder, som företagits av riksbanken och valutakontorets styrelse. Det finns nu inte några band som generar den normala handeln, och jag vet inte vad som menas när man i motionen talar om bindningar. Det finns ju en begränsning i resevalutorna; man får inte

Den ekonomiska politiken m. m.

mer än 1 500 kronor per person. Men eftersom det i särskilda fall går att få mera och de flesta inte har råd att göra av med mera när de reser, lär väl inte så många betrakta detta som någon restriktion heller. I varje fall är det mycket få klagomål över att man får för litet resevaluta. Och när det gäller den egentliga varuhandeln inom Väst-europa är det en frilistning till 92 procent. Denna frilistning är i verkligheten ännu större, eftersom en stor del av återstående 8 procent under de senaste månaderna i praktiken också har släppts fri.

Jag tror därför att det inte råder någon större meningsskiljaktighet mellan majoritet och minoritet på den punkten. Om minoriteten inventerar sina önskningsar, i varje fall de önskningsar som den själv skulle anse rimligt att få tillgodosedda, skulle den säkerligen upptäcka, att det var ytterst få av dem som inte redan är uppfyllda.

De två utlåtanden som kammaren nu diskuterar upptar ju i första hand en bestämmelse, som gäller reglering av den inre kreditmarknaden i vissa fall och en beredskapslag om bankaktiebolags kassareserv. Där har reservanterna velat stanna vid den gamla lagens regel om att kassareserven skall kunna fastställas till högst 25 procent, medan bankofullmäktige, regeringen och utskottsmajoriteten har gått till 50 procent.

Om man aldrig sätter denna lag i kraft spelar det ju rätt liten roll om det står 25 eller 50 procent i den, men jag vill fästa uppmärksamheten på hur det skulle bli om vi nu skulle komma i ett läge där det vore nödvändigt att sätta lagen i kraft. Om vi då hade följt reservanterna skulle detta betyda att man både för gruppen av storbanker och för gruppen av medelstora banker skapade en betydande möjlighet till en ny kreditexpansion. Eftersom gruppen av storbanker nu arbetar med en kassareserv på 33 procent och de medelstora

bankerna arbetar med ett procenttal på 29 ligger där mycket stora belopp som omedelbart skulle kunna göras till föremål för ny utlåning.

Reservanternas ståndpunkt är sålunda, skall vi säga rätt meningslös, därför att ett ikraftsättande av en lag enligt deras förslag inte skulle medföra någon begränsning av bankernas utlåningsmöjligheter; de skulle i stället ha möjlighet att låna ut mera pengar än nu. Ett följande av lagen skulle således innebära en direkt försämring av de nuvarande förhållandena, och med de nuvarande förhållandena ligger det som bekant till på följande sätt. Till för några månader sedan bands bankerna av en överenskommelse mellan riksbanken och de enskilda bankerna, men på grund av ett bankaktiebolags vägran att förnya denna överenskommelse föreligger det inte längre någon sådan, utan det föreligger bara en Svenska bankföreningens rekommendation till dess medlemmar att tills vidare under innevarande år följa de gamla likviditetsregler, som fanns inskrivna i överenskommelsen.

Formellt sett är det sålunda så löst som möjligt. Vilken dag som helst kan bankerna, om det så behagar dem, gå ifrån hela denna likviditetsregel och göra vad de vill. Det kommer de naturligtvis inte att göra, men jag fäster uppmärksamheten på att det inte finns något lagligt hinder för dem att göra det, eftersom det beror helt och hållet på deras eget omdöme.

Men om nu staten skall svara för den ekonomiska politiken är det väl alldeles påtagligt att staten inte kan göra detta utan någon laga rätt att bestämma över förhållandena, och en sådan laga rätt kan staten inte få med mindre än att det finns en beredskapslag som i ett sådant läge kan sättas i kraft.

Därmed tror jag att det är tillräckligt ådagalagt att propositionens ståndpunkt när det gäller lagen om kassa-

Den ekonomiska politiken m. m.

reserv, vilken har accepterats av utskottets majoritet, är den enda möjliga. Jag fäster uppmärksamheten på att lagen rymmer möjligheter att variera procenttalet för de olika bankgrupperna på det sätt som varje läge kan hänvisa en att göra.

Den andra frågan är frågan om valutaregleringen. Motionärerna har där fört samma resonemang som man har gjort här i kammaren i allmänhet, d. v. s. man har en allmän välvilja emot ökad frihet, mindre kontroll o. s. v., ting som vi alla är intresserade av. Men därutöver innehåller motionen två alldeles påtagliga rekommendationer, skulle man kunna säga, som har försvunnit i reservationen.

Den ena är ett hävdande av exportörens äganderätt till exportvalutan och ett hävdande av att det innebär en rättskränkning att begränsa hans rätt att begagna den som det behagar honom. Varför har reservanterna övergivit motionärerna i denna ståndpunkt? Har reservanterna funnit att det som motionärerna här hade sagt ändå är fullkomligt ohållbart och att denna rätt alltid har varit så pass omtvistad att motionärernas resonemang här väl snarare än ett hävdande av en redan konstaterad rätt innebär ett yrkande om en utsträckning av äganderätten till områden som den aldrig tidigare har omfattat? Jag tror att man skall betänka sig mer än en gång innan man för in själva äganderättsbegreppet när det gäller exportvalutor, ty, såsom kanske motionärerna själv och i ännu högre grad reservanterna har upptäckt, om man skulle hårdra detta alltför långt skulle det omöjliggöra varje slag av handelspolitik och således även den friare handelspolitik som vi alla eftersträvar. En den enskilde fribytarens obegränsade rätt att förfara hur han vill med exportvalutorna skulle ju spränga alla de folkhushållningsplaner som ändå måste ligga till grund för varje handelspolitiskt bedömande.

Den andra punkten där man i motionen gör en framstöt av betydelse och där man mera konkretiserar sin allmänna välvilja mot friheten innebär att man anser att den nuvarande organisationen med ett valutakontor, som prövar särskilt dollarhandeln, inte ur den enskildes rättssäkerhets synpunkt är tillfredsställande och vill att det på något sätt skall skapas en offentlig kontroll över vad valutakontoret och i sista hand riksbanken gör i de här ting.

Jag vill nu säga, för att inte mitt anförande skall uppfattas som något bemötande av denna ståndpunkt eller som ett uttryck för någon principiell ovilja mot densamma, att det både ur riksbankens och ur valutakontorets styrelses synpunkt vore önskvärt om det kunde skapas en verkligt ingående offentlig kontroll över hur man behandlar den enskilde. Ty då skulle man i varje sådant här fall ha möjlighet att tillbakavisa de uttalade misstankarna, att det begås orättvisa eller görs mannan mot enskilda personer och enskilda företag. Då kunde man bara lägga papperen på bordet och säga: Var så god att se hur ärendet är behandlat! Varken bankofullmäktige eller valutakontorets styrelse har ur sina synpunkter någonting att invända emot detta, men såsom både utskottet och reservanterna har upptäckt finns det andra hakar i förslaget, och man fick för resten ett klart besked om detta redan i remissvaren. Stockholms handelskammare har bestämt avstyrkt varje sådan anordning, och i de flesta av de övriga remissyttrandena uttalas också starka betänkligheter mot detta förslag. Varför gör man det? Jo, därför att den enskilde affärsmannen, det enskilda företaget, gärna vill behålla sekretessen rörande sina privata affärer och inte ha dem utlämnade till konkurrenterna och till offentligheten. Så länge förhållandet är detta kan väl riksbanken och valutakontoret inte

Den ekonomiska politiken m. m.

framtinga en annan ordning, även om det ur dessa myndigheters synpunkt vore önskvärt att här ha en fullt offentlig insyn. De enskilda affärsmännens och de enskilda bolagens intresse av att icke behöva visa sina affärshandlingar för offentligheten är förmodligen så starkt att man i detta avseende inte bör skrida till ett övervåld emot deras egen vilja. Därmed föll alltså den anmärkningen, och jag hoppas att det i och med detta och i och med remissyttrandena och reservanternas tillkännagivande är klarlagt att det icke beror på de statliga myndigheterna att man här inte kunnat anordna en offentlig kontroll i likhet med vad man kan göra beträffande riksbankens verksamhet i allmänhet.

Herr talman! Härmed tror jag mig ha uttalat vad som kan vara erforderligt att från vårt håll säga i detta sammanhang, och jag ber att få instämma i tillstyrkandet av utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vi har nog en ganska allmän känsla av att det som kan sägas när det gäller den ekonomiska politiken i stort sett redan är sagt, dels i denna debatt och dels i en mängd tidigare i denna kammare förda debatter om den ekonomiska politiken. Jag skall därför försöka begränsa mitt anförande i största möjliga utsträckning och för det första instämma i vad herr Schmidt här redan anför. Vidare vill jag bemöta några synpunkter som framförts av de föregående talarna.

Herr Hall sade, att om reservanternas nu hade kommit med någon ny linje hade det varit skäl att ta upp en ordentlig ekonomisk debatt. Vi reservanter har inte ansett oss behöva komma med någon ny linje, ty vi menar att

den linje vi rekommenderat år efter år är hållbar även i den situation vi nu befinner oss i.

Sedan har vi mött de gamla argumenten. Det har sagts att vi vill ha en rörlig ränta och det måste, säger herr Severin i Stockholm, ovillkorligen betyda en höjd ränta. Detta är en av hörnstenarna i kritiken mot oppositionens ekonomiska politik. Man vill utmåla en högräntepolitik och försöker sedan få fram alla de nackdelar som skulle vara förbundna med en sådan. Vad vi vill ha är en *rörlig* ränta, och det ligger i den rörliga räntans natur att den kan röra sig både uppåt och nedåt.

Herr Severin säger i dag att den rörliga räntan är den enda inflationsberedskap som oppositionen kommer med. Det är också ett argument som vi möter gång efter annan, och vi blir då tvungna att hänvisa till vad vi redan vid upprepade tillfällen framfört, nämligen att det ingalunda förhåller sig så. I detta fall framgår det ju med tydlighet av att reservanternas inte yrkar avslag på en förlängning av kassareservlagen. Vi har tvärtom gått med på en förlängning av denna lag med den procentsats av 25 procent som tidigare gällt. Det framhålles nu att detta är alldeles otillräckligt, ty de större bankerna ligger redan med en 33 procents likviditetskvot. Det är emellertid en sak man förbisett i detta sammanhang, och det är att om man i lag fastställer en lägsta likviditetskvot, som man då sätter till 25 procent, d. v. s. går så långt lagen medger, så får affärsbankerna inte vid något tillfälle understiga denna kvot. Däri skiljer lagen sig från de tidigare frivilliga överenskommelserna där man haft möjligheter att anpassa sig efter säsongvariationer. Detta innebär att affärsbankerna för att vara på den säkra sidan är tvungna att ha betydligt högre likviditet än de 25 procent det är fråga om, och därför kan denna kassareservlag vara effektiv också i ett läge som liknar det nuvarande.

Den ekonomiska politiken m. m.

Herr Hall sade att sedan nu en affärsbank vägrat att för sin del gå med på den överenskommelse som fanns mellan riksbanken och affärsbankerna återstår ingenting annat än en rekommendation från Svenska bankföreningen till medlemsbankerna att följa den hittillsvarande politiken. Det var ju ett missvisande referat av vad som verkligen skett. Det finns inte bara en rekommendation utan också ett meddelande från Svenska bankföreningen att samtliga medlemsbanker har förklarat sig beredda att följa denna rekommendation.

Jag fäste mig vid att herr Severin var synnerligen nöjd med den ekonomiska politik som vi har fört under det senaste året. Jag vill bara påminna honom om att man ställde i utsikt för stora grupper av tjänstemän vid förra avtalsrörelsen, att de när de nu inte fick någon nominell lönehöjning dock skulle kunna få höjda reallöner genom prissänkningar. Detta har man inte sett mycket utav.

Jag skall, herr talman, med några ord beröra också bankoutsrottets utlåtande nr 28 beträffande lättnad i valutaregleringen, vilket vi ju skall diskutera i samband med utlåtandet nr 27.

Vi är alla överens om att man behöver upprätthålla en stor valutareserv, dels därför att vi kommer att gå mot en tid med växlingsbara valutor, varvid en stor reserv blir nödvändig, dels därför att vi måste ha en reserv i beredskap med tanke på risken av depression och därmed följande arbetslöshet. Finansministern har också förklarat att den nuvarande reserven icke är tillräcklig. Det finns inte heller någon som har yrkat på att valutalagen skall upphävas.

Vi reservanter har däremot varit mycket angelägna att framhålla, att valutaregleringen icke får bli ett självändamål. Den är nödvändig under extraordinära förhållanden, men vi får inte glömma att den hindrar en smidig

utveckling av utrikeshandeln. Därför har vi i vår reservation betonat vikten av att valutaregleringen skötes med utgångspunkt från affärsmässiga bedömningar.

Vi är alla eniga om att det inte är önskvärt, att utrikeshandeln centraldirigeras av en statlig myndighet, ty det är ju omöjligt för en valutamyndighet, hur skicklig och samvetsgrann den än är, att lika väl som de enskilda affärsmännen runtom i landet känna skiftningarna i marknaden och observera möjligheterna att göra affärer. En valutareglering måste alltså med nödvändighet vara ett hinder för en smidig utrikeshandel.

Vi måste alltså alla ha intresse av att uppmjuka valutaregleringen och så snart som möjligt avskaffa den.

Nu säger herr Hall, att det skulle ha varit möjligt, om vi hade haft offentlig kontroll, att i vartenda fall bestämt avvisa misstanken att det begåtts orättvisor. Jag tror att detta är överord. Det är praktiskt omöjligt för en central myndighet i Stockholm att vara fullständigt rättvis, ty den har inte möjligheter att överblicka hela läget.

Vad vi reservanter särskilt pekat på är, att man bör försöka att vara smidigare när det gäller transitoaffärer och att man bör röja upp i den snårskog av bestämmelser som nu finns. Till och med de som själva sysslar med dessa frågor har svårt att överblicka den djungel av valutarestriktioner, som för närvarande existerar. Vi har också begärt förenkling av registreringsförfarandet och handläggningen av valutaärenden.

Man kan ställa sig frågan: Är vi nöjda med den ekonomiska politik, som har förts under de senaste åren? Synbarligen är inte ens regeringen helt nöjd med denna politik, eftersom finansministern har tillsatt 1951 års penningvärdeutredning, som just skall utreda möjligheterna att skapa ett stabilt penningvärde och en full syssel-

Den ekonomiska politiken m. m.

sättning. Nu har denna penningvärdeutredning snart, hoppas vi, avslutat sitt arbete — det har ställts i utsikt att den skall bli färdig i år. Vi har i folkpartimotionen och i reservationen uttryckt förhoppningen, att man då i enlighet med det uttalande, som gjordes när denna utredning tillsattes, omedelbart sätter i gång utredningar av konkreta, praktiska frågor. Jag skulle vara mycket glad, om finansministern hade tillfälle att vitsorda att sådana utredningar nu kommer till stånd.

Vi har nu i flera år fört ett verkligt skyttegravskrig i fråga om den ekonomiska politiken. Majoriteten har sagt att oppositionen vill ha rörlig ränta och ingenting annat. På majoritetshåll har man framhåvt att man i och för sig icke är motståndare till rörlig ränta — särskilt har finansministern framhållit detta. Jag vill inte uppge hoppet att man när man tar upp frågorna allvarligt dryftar det för hela vårt folk så oerhört viktiga penningvärdeproblemet och på grundval av det resultat som penningvärdeutredningen kommer fram till försöker nå en gemensam linje för lösningen av dessa frågor.

Herr talman, med dessa ord yrkar jag bifall till reservationen under utskottets utlåtande nr 27.

Herr SEVERIN i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Förhoppningen, varmed herr Gustafson slutade sitt anförande, att vi skulle kunna komma på samma linje, skulle man gärna instämma i. Jag hyser emellertid vissa tvivel om att detta är möjligt, ty när man läser reservationen till bankoutskottets utlåtande förefaller meningsskiljaktigheterna inte ha varit större än att man redan i år skulle ha kunnat ena sig om en lösning. Men en reservation skulle det ovillkorligen vara. Sedan blev det en annan fråga, vad den skulle innehålla.

Nu säger herr Gustafson att jag hade

fullständigt fel när jag sade, att reservationens enda konkreta förslag var förslaget om räntehöjning. Han säger att detta förslag står vid sidan av andra. Men vad är det reservanternas förslår mer än att vi skall ha en rörlig ränta, ett förslag som man kommer fram till efter ett resonemang som i och för sig är rätt omöjligt? Såvitt jag kan finna är detta det enda konkreta förslag reservanternas framställer. Däremot vill man inte vara med på den beredskap mot eventuella inflationistiska tendenser genom en förstärkning lagstiftningsvägen av bankernas kassareserver, vilket är det andra konkreta förslag som här föreligger.

Vad beträffar den ekonomiska utvecklingen, som jag skulle vara så nöjd med, blev jag litet förvånad över herr Gustafsons reaktion. Om jag fattade honom rätt, beklagade han att stora grupper av tjänstemän inte kunnat få någon reallönestegring genom prissänkningar. Ja, prissänkningar är naturligtvis ur vissa synpunkter önskvärda, men de utgör alltid en mycket äventyrlig faktor i den ekonomiska utvecklingen, och vi vet av erfarenhet att prissänkningar och depression hör samman. För mitt vidkommande har jag heller aldrig hängivit mig åt den förhoppningen att det nu skulle inträffa några större prissänkningar. Vad vi eftersträvat har varit ett stabilt penningvärde. Även vid övergången från krigs- till fredsekonomi, när ett prisfall ur vissa synpunkter kunde vara önskvärt, var den allmänna uppfattningen att detta borde hålla sig inom mycket snäva gränser, då ju prisfall och depression är detsamma och vi inte önskade någon depression.

Jag vet inte riktigt vad herr Gustafson menar med att valutaregleringen bör skötas efter mera affärsmässiga principer. Vi är överens om att det för närvarande måste finnas en valutareglering men att det, i den mån valutarsituationen medger, skall ske vissa

Den ekonomiska politiken m. m.

lättnader — däri instämmer ju även valutakontoret. Vad anser då herr Gustafson att man ytterligare skall göra?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Severin säger att prissänkningar alltid är en äventyrlig sak och att stora prissänkningar är följeslagare till en depression. Herr Severin vill för sin del ha ett stabilt penningvärde. Jag är inte heller någon vän av en depression, men jag och säkerligen även stora delar av löntagarna här i landet skulle vara nöjda, om det bara blev små prissänkningar. Herr Severins uttalande får väl inte fattas så, att han skulle vara motståndare till varje form av prissänkning.

När det sedan gäller frågan om oppositionens alternativ och program vill jag verkligen inte nu ta upp kammarens tid genom att i ett efterföljande anförande upprepa de synpunkter på den ekonomiska politiken, som från denna talarstol är efter år framförts av oppositionen.

Vad beträffar önskemålet om att valutaregleringen skulle skötas efter mera affärsmässiga principer, har nog vi som i praktiken sysslar med dessa saker en känsla av att det kunde visas en högre grad av smidighet och att en del av det blankettväsende, som för närvarande florerar, kunde avvecklas. Jag hoppas också att det skall komma till stånd förändringar i sådan riktning.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf):

Herr talman! Det är inte utan att man var en smula nyfiken på vilka reservationer som i år kunde komma att presenteras när det gäller bankoutskottets utlåtande om den ekonomiska politiken. Man hade ju rätt att hysa vissa förväntningar om att nya alternativ skulle framläggas, men dessa förväntningar har inte infriats. Redan föregående år föreföll det en smula problematiskt, om reservanternas skulle kunna laga till någon

»matnyttig rätt» på de tämligen »magra ben» som då stod till deras förfogande. Det är tydligt att dessa bekymmer i år varit ännu större, alldenstund det ekonomiska läget, alla spådomar till trots, har ytterligare förbättrats. Det visar sig ju också att enighet i stort sett rätt om den redovisning utskottet anfört. Det är bara beträffande vissa slutsatser som man inte kunnat ena sig. Att oppositionen trots detta — det vill jag i likhet med herr Severin understryka — kommit med en reservation, får kanske hänföras till »valårets vedermoder».

Det har ju kunnat genomföras vissa lättnader i restriktionerna — jag skall inte här gå närmare in på den saken — och vi har en hög och jämn sysselsättning och ett stabilt penningvärde, såsom även reservanternas understryker. Vad bankoutskottets förslag i utlåtande nr 27 syftar till är att åstadkomma en effektivare kreditspärr för motverkande av en eventuell inflationistisk utveckling. Det är rätt intressant att läsa vad reservanternas i detta sammanhang har att säga beträffande frågan om en inflation. De är rätt tveksamma och lutar närmast åt den uppfattningen att utvecklingen kommer att gå i inflationistisk riktning. När det i går var fråga om byggnadsregleringen var man däremot — det gäller i varje fall högerrepresentanterna — tämligen säker på att det inte var någon fara på taket i detta avseende.

Naturligtvis kan frågan om inflationsriskerna ses ur olika synpunkter. I de flesta fall importeras kanske både inflationer och depressioner, men det kan också vara fråga om självförvållade sådana. När man emellertid av industriföretagen och bankernas redovisningar finner att det i år i stor utsträckning har skett utdelningshöjningar, ligger det snubblande nära att göra en reflexion, som sammanhänger med vad herr Gustafson här sade om tjänstemannalönerna.

Den ekonomiska politiken m. m.

Herr Gustafson anser att tjänstemännen inte har någon anledning att vara nöjda. Jag är livligt övertygad om att när tjänstemännen — både i banker och industriföretag — får erfara de mycket goda redovisningar och höjda utdelningar för år 1953, som redovisats i år, då kommer de att begära sin beskärda del av dessa företagsvinster.

Jag vill här erinra om en sak. Vi känner till den strukturförändring som skett inom industrien. Tjänstemännens antal har starkt ökat under de sista decennierna, procentuellt sett väsentligt kraftigare än de direkt produktivt arbetande i företagen. Det betyder sålunda ganska mycket vilka krav tjänstemännen kommer med när det gäller lönerna. Det är mycket sannolikt att vi på grund av ett initiativ från tjänstemännen kan få en ny höjning av lönerna över lag, och då blir strax inflationsriskerna åtskilligt farligare.

Det skulle ha funnits och det finns fortfarande ett alternativ till detta. Måhända skulle man kunnat sänka priserna i företagen — i stället för att skapa vinster med högre utdelningar — och alltså tillfredsställa herr Gustafson i Göteborg och hans gelikar med en kanske måttlig prissänkning. Jag förmodar att jag kommer att få det svaret, att man vill stimulera riskvilligt kapital att engagera sig i industrien o. s. v. Det är nog alldeles riktigt, att man vill ha riskvilligt kapital för investeringar och för en rationalisering av handel och industri. Men vad är det som skett? Det torde väl knappast funnits någon period i vår historia tidigare, under vilken handeln och industrien kunnat göra sådana investeringar som gjorts sedan åtskilliga år tillbaka. Även om investeringstakten givetvis minskats i och med bakslaget för en del industrier 1952, så har man — enligt de upplysningar som lämnades av statsrådet Sträng under gårdagens debatt — kommit in i en ny investeringshause. Det har sålunda skett en för-

ändring redan under innevarade år i detta avseende.

Det är således när det är fråga om att vidtaga åtgärder för att möta en eventuell inflation, som meningarna går isär. Jag skall inte bli långrandig beträffande detta, ty det skulle endast bli ett upprepande av vad man tidigare sagt från vårt håll, på samma sätt som reservanterna inte gärna vill upprepa sina synpunkter utan hänvisar till sina tidigare yttrande. Om man riktigt läser igenom detta kan man emellertid inte undgå att lägga märke till, att den verkliga skiljelinjen går vid räntesättningen. Oppositionen kan ju säga att de accepterat den restriktiva kreditpolitiken till en viss gräns — det har de — men de vill inte vara med om en beredskapslagstiftning, som skulle möjliggöra en skärpning och sålunda göra politiken ännu effektivare. Man kommer åter och åter fram till dessa generella åtgärder — till räntan.

Jag skulle nu vilja ställa en direkt fråga till herr Gustafsson i Göteborg — vi har haft tillfälle att diskutera detta vid åtskilliga tillfällen tidigare. Om vi nu skulle få en inflationistisk utveckling — vilket inte ens reservanterna är främmande för — menar då herr Gustafson att vi skall lita till det generella medel som räntan enligt reservanterna utgör och stryka ett streck över alla de medel som reservanterna inte gillar? Det gäller ju både räntelagen och de andra åtgärder, som omnämnes i detta utlåtande. Om det nu skulle uppstå en inflationistisk utveckling, vad skulle räntan då få för funktion? Skall vi nöja oss med det vanliga talesättet att den skall vara rörlig? Åt vilket håll skall den vara rörlig och vad blir konsekvenserna av en rörelse i rätt riktning? Jag kan inte föreställa mig att räntan skulle få någon som helst funktion med mindre än att den finge höjas för att dämpa ner låntagarnas ansträngningar att låna pengar för olika ändamål.

Den ekonomiska politiken m. m.

Nu säger herr Schmidt — och herr Nygren har också varit inne på det, vill jag minnas — att den skärpning av kassareservbestämmelserna som här är ifrågasatt inte betyder någonting, därför att företagarna har rätt att ta ut sina innehav och kommunerna har rätt att från bankerna ta ut sina innehav o. s. v. Då har man emellertid rätt att ställa frågan: Vad skulle då räntan ha för betydelse, som en motvikt mot inflationen? Jag vill gärna ha reda på vad herrarna menar i det avseendet.

Man behöver bara göra det tankeexperimentet, att alla de av oppositionen kritiserade restriktiva åtgärderna skulle strykas. Kvar skulle då stå som det effektivaste redskapet räntepolitiken. Inom den grupp i samhället jag företräder är vi inte angelägna om några räntehöjningar; det har jag sagt så många gånger tidigare. Vi har nämligen inte samma möjligheter som handeln och industrien att automatiskt täcka stegrade räntekostnader på omkostnadsidan. Det blir en omständlig procedur för jordbruket att få ut ersättning i form av prisstegringar — såvida man inte kan räkna med en kvantitativ ökning av skörden. Det har man emellertid ingen anledning att räkna med. Det blir sålunda en diskussion om de ökade räntekostnaderna skall kunna täckas och på vad sätt de skall täckas.

Jag skall bara göra en liten anmärkning med anledning av vad högerrepresentanterna sagt beträffande bankoutskottets utlåtande nr 28. De som inte är så insatta i dessa frågor kan lätt få den uppfattningen, att valutakontoret är ett statligt, stelbent instrument, en byråkratisk institution, som inte tar någon hänsyn till exportörerna i valutafrågor. Det är då intressant att konstatera, att i valutakontorets styrelse, som består av sju ledamöter plus en av Kungl. Maj:t tillsatt ordförande, sitter fyra representanter för näringslivet.

Reservanterna har krängt sig ur det mesta av det som högern motionerade

om. Det är intressant att notera att man i motionen har begärt, att bankoutskottet skulle bli den kontrollerande myndigheten över valutakontorets styrelse. Det måste vara en smula besvärligt för representanterna för näringslivet, när de politiska representanterna på samma håll indirekt underkänner sina egna representanter i valutakontoret genom att uttala en tvekan om deras oväld. Motionen måste på den punkten liksom i andra avseenden, som herr Hall tidigare belyst, vara tillkommen utan närmare eftertanke. Det har tydligen också reservanterna upptäckt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtanden nr 27 och 28.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jönsson i Rossbol sade, att oppositionen nu har accepterat den restriktiva kreditpolitiken, åtminstone till en viss gräns. Ja, mycket får man höra innan örönen trillar av en. Det var dock så, att oppositionen år efter år rekommenderade en restriktiv kreditpolitik, och först så småningom fick majoritet för en sådan. Det erkännes även i ett av bankoutskottets utlåtanden, att den kom för sent.

Herr Jönsson sade vidare, att skillnaden mellan oss emellan är räntan. Herr Jönsson har tidigare sagt, att han inte är absolut motståndare till en rörlig räntepolitik, och jag antar, att det uttalandet står fast. I annat fall har han en annan uppfattning än sina koalitionskamrater på den socialdemokratiska sidan.

Vidare sade herr Jönsson, att man från jordbrukets sida inte är intresserad av en räntehöjning, därför att man inte har samma möjlighet som handel och industri att ta ut de ökade räntekostnaderna. Jag vill påpeka, att herr

Den ekonomiska politiken m. m.

Jönsson förra året, när vi diskuterade den frågan, varnade för en höjning av räntan, därför att en sådan skulle medföra en automatisk höjning på jordbrukskalkylens kostnadssida på i runt tal 100 miljoner kronor per år, vilket i sin tur skulle medföra prisstegringar. Jag vet ju inte, om herr Jönsson har ändrat uppfattning på den punkten, men det är inte räntan, som skiljer oss åt. Det har förklarats från olika håll, att alla är anhängare av en rörlig räntepolitik. Frågan är, vilka andra medel man skall kunna använda. Vi har under de gångna inflationsåren visat i handling, att vi är beredda att rekommendera den restriktiva kreditpolitiken i förening med finanspolitiska åtgärder.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf) kort genmåle:

Herr talman! Det ligger i sakens natur, att vi inom jordbruket inte på samma sätt som handeln och industrien har möjlighet att automatiskt tillgodoräkna oss en ökad räntekostnad. I den senaste överenskommelsen har jordbruket fått pruta rätt väsentliga belopp på vad det enligt kalkylen skulle behöva för att kunna täcka kostnaderna. Det ligger också i sakens natur, att det blir allt svårare att täcka dylika kostnader i den situation med ständigt ökade exportöverskott som jordbruket står inför. Jag vill särskilt understryka, att om de ökade kostnaderna skulle kunna täckas skulle det medföra ökade livsmedelspriser, och det är vi av naturliga skäl inte angelägna att åstadkomma genom ökade räntekostnader.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Det har ju sagts att det inte är mycket som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna åt och att reservationen har kommit till för att det skall vara en reservation. Det är möjligt, att det i riksdagsdebatten inte är så stora skillnader i uppfattningarna, men det är något helt annat

i debatterna ute i det fria politiska livet och i tidningarna. Därför är det väl riktigt att man också här framlägger några synpunkter.

Jag tycker nog, att vi alla borde kunna vara tillfredsställda över att vi lyckats hejda den inflation, som under 1951 och början av 1952 försämrade vårt penningvärde med inte mindre än 25 procent. I snart två år har vi nu haft en god stabilitet i vår samhällsekonomi. Allt tyder ju också på att den samhällsekonomiska balansen skall kunna bibehållas stabil även framdeles — detta konstaterar ju även reservanterna. På sistone har visserligen levnadskostnadsindex stigit en smula, främst på grund av de starkt höjda kaffepriserna. Det enda man härvid skulle kunna vara förvånad över är, att dessa prisstegringar inte utlöst något sådant ramaskri från oppositionens sida som vi tidigare fick höra särskilt från folkpartiet, när t. ex. priserna på smör och andra inhemska jordbruksprodukter steg. Men det är väl så, att oppositionen anser, att kaffet är värt sitt pris. De svenska bönderna odlar ju inte heller kaffe.

Det har i den politiska debatten under senare år fällt många och våldsamma överord om bristerna i vår samhällsekonomi. Det kan, herr talman, vid ett tillfälle som detta vara på sin plats att understryka, att den samhällsekonomiska utvecklingen i vårt land är betydligt bättre än det rykte, som oppositionen sökt giva den. Den totala produktionen av varor och tjänster har under efterkrigstiden stigit med i genomsnitt litet över 3 procent per år. Industriproduktionen steg visserligen under fjolåret endast med 1 å 1½ procent, främst på grund av semesterförlängningen och de avsättningssvårigheter, som vår verkstadsindustri hade. I år beräknas emellertid industriens produktion kunna öka med cirka 3 procent. Jordbrukets produktion steg under fjolåret med 6 procent och väntas

Den ekonomiska politiken m. m.

vid normalskörd i år kunna ökas med ytterligare 4 procent. Det har förts så mycket ovederhäftig argumentering kring jordbrukspolitiken att jag anser det vara angeläget att understryka, att jordbrukets produktivitetsutveckling i verkligheten varit mycket imponerande och betydligt överträffat industriens. Jag hänvisar också här till mitt yttrande i jordbruksdebatten för ett par dagar sedan. Sedan år 1946 kan jordbruket redovisa en produktionsökning per arbetstimme med inte mindre än 28 procent, medan motsvarande ökning för industrien stannar vid 16 procent. Det är denna utveckling som möjliggjort, att jordbrukspriserna för det kommande året kan sänkas med inte mindre än 127 miljoner kronor, vilket motsvarar en sänkning av levnadskostnadsindex med i det närmaste en enhet. Man har rätt att konstatera, att jordbruket på ett verksamt sätt bidragit till att den ekonomiska stabiliteten kunnat uppnås och bevaras. Men jag anser det också angeläget att framhålla, att man måste se till att de prissänkningar, som genomförts och skall genomföras, verkligen kan komma konsumenterna till godo. De får inte stanna i distributionsledet. Över huvud taget bör det uppmärksammas, att mellanhandsmarginalen oftast förefaller vara alltför rikligt tilltagen.

Den ekonomiska utvecklingen under den senaste tiden har stämt med de uppskattningar, som gjordes i nationalbudgeten och finansplanen. Den sammanlagda produktionsökningen, som då uppskattades till 3½ procent, kommer dock sannolikt att bli något större. Sysselsättningen på arbetsmarknaden har varit god. Den säsongsmässiga arbetslösheten i byggnadsfacken har till följd av den ihållande kölden varit något större än i fjol, men sysselsättningen inom industrien befinner sig nu efter nedgången i fjol åter i stigande.

Men det finns ju också, såsom banko-

utskottet understrukit, delar av samhällsekonomin, som inte kan anses helt tillfredsställande. Vår valutareserv är alltför knapp. Under fjolåret påfylldes valutareserven med 340 miljoner kronor, varav inte mindre än 283 miljoner kronor utgjordes av guld och dollarvaluta, och vid slutet av år 1953 utgjordes valutareserven av 2 620 miljoner kronor, vilket motsvarar cirka fyra månaders import av nuvarande storlek. Enligt föreliggande prognoser skall valutareserven vid årets slut vara ungeför av samma storlek som vid utgången av år 1953. Vi måste naturligtvis eftersträva att om möjligt öka vår valuta-reserv. Man bör härvid understryka angelägenheten av att det höga kostnadsläget vid vår industri inte ytterligare får stiga.

Jag anser det också vara på sin plats att uppmärksamma, att den stegrade jordbruksproduktionen varit av stor betydelse för balansen i vår utrikeshandel. Genom vår ökade självförsörjning har vi kunnat minska livsmedelsimporten, och den export av svenska jordbruksprodukter, som under senare år kunnat ägt rum, har i stor utsträckning bidragit till att vi kunnat förbättra vårt valutaläge. Man kan här med tillfredsställelse konstatera, att jordbruket lyckats lägga om sin produktion till en utökad vegetabilieframställning, vilket varit till förmån för våra möjligheter att på utlandsmarknaden vinna avsättning för överskottet. Detta har vi nått trots herr Waldemar Svenssons protester.

För den rättvisa jämförelsens skull bör vi också erinra oss, att valutareserven under senare år kunnat påbyggas på ett ganska framgångsrikt sätt. I slutet av år 1947 hade vi en valutareserv på endast 720 miljoner kronor, men nu är den dock som sagt 2 620 miljoner kronor.

Liksom valutareserven behöver också sparandet ökas, vilket bankoutskottet också konstaterar. Men även sparandet

Den ekonomiska politiken m. m.

har dock, såsom konjunkturinstitutet framhåller i sin rapport över det ekonomiska läget, ökat väsentligt sedan 1946/47. Förutom ett försäkringssparande på närmare en miljard kronor räknar konjunkturinstitutet med ett enskilt sparande av minst storleksordningen två miljarder kronor under 1952 och 1953. Det är inte heller något dåligt resultat.

Den stabilitet som vi alltså vunnit i samhällsekonomin har möjliggjort för oss att avskaffa större delen av de regleringar och extra pålagor, som kampen mot inflationen nödvändiggjorde. Vi har ju alltid betraktat regleringarna som ett nödvändigt ont, och det har varit självklart för oss att söka avskaffa dem så snart förhållandena medgivit detta. Tillståndstvånget för bostadsbyggandet har i praktiken avskaffats. Priskontrollen har successivt reducerats, och utrikeshandeln och valutakontrollen har också liberaliserats. Det är något underligt att oppositionen har velat ackompanjera denna liberalisering med en argumentering om att vi skulle glida allt längre in i ett regleringssamhälle. Det har varit ett älsklingsstema för herr Hjalmarson men också för herr Ohlin.

Nu har jag läst i tidningspressen, att herr Ohlin har skrivit ett kärleksbrev till ett stort antal storföretag och bett dem bisträcka med pengar till kampen mot regleringar och socialism. Enligt tidningarna står det i brevet, att folkpartiets valutsikter är goda men naturligtvis beroende på de ekonomiska förutsättningar som partiet har i valkampen. Om man inte har tillräckligt med pengar, kan förluster inträffa. Där säges att det ej behövs så många mandat för att socialdemokraterna åter skall befinna sig i klar majoritetsställning. I sådant fall behöver dessa ej längre söka stöd hos bondeförbundet utan kan självständigt och målmedvetet skärpa sin socialistiska politik.

Man erkänner i detta brev alltså att det är tack vare bondeförbundets insats

som det för närvarande inte socialiseras så mycket. Skall man dra riktiga slutsatser av detta brev om behovet av ekonomiskt stöd i valrörelsen, kommer man nog till att det är bondeförbundet som egentligen skall ha detta stöd, så att partiet ökar i valet och kan fortsätta det här utmärkta samregerandet och förhindra socialisering. Jag tror det är mycket mer effektivt om bondeförbundet får dessa pengar — då gör de större nytta än om folkpartiet får dem. Jag hoppas också att respektive företagare inser detta.

Den praktiska politiken har givit vid handen, att det enda effektiva sättet att avskaffa regleringarna är att föra just en sådan politik som nu förs och som bondeförbundet har medverkat till.

Det sägs nu att politiken skall liberaliseras, och det hörde vi också härmdagen i det stora jordbruksprogram som herr Ohlin lade fram. Detta jordbruksprogram kommenteras i dag i Dagens Nyheter som citerar ordagrant ett stycke i programmet: »Tiden synes därför vara inne för en omläggning av jordbrukspolitiken, varigenom jordbruksnäringen, dess organisationer och handeln med jordbrukets produkter successivt frigöres från statlig tvångsreglering och detaljdirigering.»

Det heter vidare i programmet, enligt citat av Dagens Nyheter: »Ett system med i stort sett fri prishildning inom ramen för ett måttligt gränsskydd och en krisberedskap, som skyddar mot abnorma prisfluktuationer, återger jordbrukarna deras ställning som fria företagare med de vinstchanser och risker detta medför. Hänsyn till önskemålet om likvärdig standard tages på ovan angivet sätt. Det kan alltså inte komma i fråga, att det allmänna skulle garantera, att jordbrukets totala inkomst precis följer utvecklingen av den ena eller andra indexserien eller arbetslönen, lika litet som detta förekommer i andra näringsgrenar.»

Den ekonomiska politiken m. m.

Här är vi, herr talman, tydligen inne på en av de viktigaste detaljerna i den ekonomiska politiken. Här menar herr Ohlin — och han har väl folkpartiet bakom sig; jag vet inte om högern har solidariserat sig med folkpartiet i den detaljen — att vi skall ha en fri prisbildning med de vinstchanser och risker detta medför. Jordbrukarna skall bli fria företagare — precis som om de inte vore fria företagare nu!

Jag förstår inte annat än att man i detta fall vill vrida tiden tillbaka 25—30 år och återföra oss till det läge som rådde omkring 1930, då vi praktiskt taget inte fick någonting för våra produkter. Är det någon som tror att jordbrukarna i ett läge sådant som vi hade för ett par år sedan, då importpriset på vete var 60—70 kronor, själva skulle få detta höga pris? Vi vill för resten inte ha ett så högt pris. Vi vill å andra sidan inte heller komma tillbaka till sådana förhållanden som rådde på 1930-talet, då vi praktiskt taget inte fick någonting för våra produkter. Jag tror det finns anledning, herr talman, att i denna debatt erinra om denna detalj i folkpartiets nya giv. Vi ber alla goda makter bevara oss för denna av mig nu återgivna detalj.

Vägen till den ekonomiska stabilitet som vi har i samhället har visserligen kantats av oppositionens ihärdiga spådomar, att regeringspolitiken skulle misslyckas, men då regeringspolitiken har lyckats kan den inte gärna ha varit så dålig som oppositionen vill låta påskina.

Det nuvarande konjunkturläget kännetecknas alltså av en viss osäkerhet. Vi vet t. ex. inte hur konjunkturererna kommer att utvecklas i USA. Den avmattning som där har ägt rum förmodas dock inte bli av mera djupgående natur, och det anses att vi kan motse framtiden med god tillförsikt. Inom vårt näringsliv har på sistone symptom framträtt på en ökad aktivitet, som kan utlösa expansiva faktorer.

Skulle avmattningen i USA fortsätta, måste man emellertid räkna med en utveckling i depressiv riktning. Det betyder att vi fortfarande måste hålla beredskap mot såväl nya inflationsimpulser som mot en depressiv utveckling. Den strama kreditpolitik som regeringen med framgång har fört måste alltså anses nödvändig.

Överenskommelsen mellan riksbanken och kreditinstituten har ju i år ersatts med ett samarbete i friare former, men detta nödvändiggör en skärpning av beredskapslagstiftningen om bankernas kassareserver i enlighet med vad finansministern föreslagit och bankoutskottet tillstyrkt. Vi har givetvis ingen anledning att frågå en politik, som visat sig vara till så stor fördel för samhället under de gångna åren. Jag vill också med tillfredsställelse konstatera, att regeringen vidtagit åtgärder för att stärka sysselsättningsberedskapen, om utvecklingen skulle gå i depressiv riktning.

Man kan väl tycka, att det nuvarande samhällsekonomiska läget inte skulle kunna ge anledning till några större partipolitiska meningsbrytningar. Situationen måste ju sägas vara ganska tillfredsställande, och den politik som regeringen fört har varit framgångsrik. Men oppositionen har ju inte varit så framgångsrik — och läget är kanske inte så tillfredsställande för den opposition, som vant sig vid att bullra hårt. Man kan konstatera, att oppositionen fortfarande är villrådig beträffande den lämpliga oppositionstaktiken. Vi fick ju från oppositionen för något år sedan höra, att regeringen misstagit sig i nästan allt. Mot den bakgrunden är det förstås svårt för oppositionen att nu medge, att det är oppositionen själv som misstagit sig.

När vi för ett par månader sedan hade en debatt här i kammaren om riksbankens förvaltning, sade man från oppositionens sida, att regeringen bara haft tur. Skall det talas om tur i det

Den ekonomiska politiken m. m.

här sammanhanget, bör det nog främst vara om alla de extraturer, som oppositionen i sin argumentering gjort på sistone. När vi för ett år sedan diskuterade den ekonomiska politiken här i riksdagen, hävdade oppositionen, att vi inte hade någon verklig balans i samhällsekonomin utan endast en artificiell. Men i år har oppositionen som sagt i sin reservation till bankoutskottets utlåtande måst medge, att den ekonomiska utvecklingen företer en förhållandevis stabil bild utan markerade tendenser till förskjutningar i pris- och lönenivån. Ja, oppositionen medger nu t. o. m., att den återhållsamhet i fråga om kreditinstitutens utlåningspolitik, som med olika medel åstadkoms under år 1952 och förra hälften av år 1953, var av avgörande betydelse för möjligheterna under denna period att stävja inflationstendenserna i den svenska ekonomin. Det är ju ett vackert be-tyg åt den strama kreditpolitik, som regeringen fört, fast det kommer förstås litet sent.

När oppositionen nu alltså medger, att regeringspolitiken varit framgångsrik och avgörande, tycker jag det är egendomligt, att oppositionen fortfarande som den ståndaktige tennsoldaten hänger fast vid sitt gamla evangelium om räntehöjningens välsignelsebringande verkan. i sin reservation i år kräver oppositionen en rörlig räntepolitik, som tillåter variationer i det allmänna ränteläget såväl uppåt som nedåt. Men det är enbart rörligheten uppåt som oppositionen tänker på, ty annars skulle ju oppositionen kunna vara till freds med den rörlighet, som visades genom att diskontot i höstas sänktes med en kvarts procent. Jag vill minnas, att herr Ohlin vid remissdebatten i höstas medgav, att den dåvarande konjunkturen i själva verket innebar en tendens till räntesänkning. Men nu vill man ha räntehöjning igen. Jag tycker det är egendomligt, att oppositionen inte vill släppa sin räntehöjningsideologi, när

vi alla vet, att en räntehöjning skulle medföra kostnadsfördyringar, som skulle innebära allvarliga risker för samhällsekonomin. Hyrorna skulle stiga och livsmedelspriserna måste höjas. Därmed skulle följa lönestegringar, och industriens kostnadsläge skulle ytterligare pressas upp till förfång för vår utrikeshandel och för våra möjligheter att upprätthålla och om möjligt öka valutareserven. När oppositionen nu har måst medge, att regeringens politik varit av avgörande betydelse för inflationens övervinnande, så bör väl konsekvensen fordra, att vi fortsätter med den politik, som visat sig framgångsrik, och inte kastar oss ut på sådana äventyr, som reservanterna vill rekommendera. Vill reservanterna höja räntan, även om utvecklingen skulle gå i mera depressiv riktning, vilket är möjligt? I så fall tycker jag nog, att det är på tiden, att oppositionen vänder om även på den här punkten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets utlåtanden nr 27 och 28.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Herr Halls uttalande om exportörernas möjligheter att utnyttja sina valutor föranleder mig bara att göra en liten fråga: Har herr Hall verkligen tänkt sig, att strävandena efter valutakonvertibilitet inte skall innefatta även det målet, att exportörerna skall få förfoga över intjänta valutor? Syftet med detta förfogande är ju helt enkelt att göra det lättare för oss enskilda att köpa varor där de är billiga och att komma ifrån systemet med centraldirigerade ingrepp i handeln mellan folken.

Herr Severin i Stockholm framhöll att oppositionen inte har något annat att komma med än den rörliga räntan. Det är ju ett påstående som inte är alldeles okänt ifrån de ekonomiska debatterna här i kammaren. Sanningen, herr talman, är väl i stället den, att

Den ekonomiska politiken m. m.

majoriteten i så hög grad koncentrerar sitt intresse på denna enda punkt, att man inte får möjlighet att ta någon hänsyn vare sig till övriga förslag från oppositionens sida eller till huvudlinjerna i dess ekonomiska politik. Jag skall be, herr talman, att i största korthet få beröra några sådana huvudlinjer för vårt vidkommande.

Jag instämmer med herr Nygren i att ingen kan göra anspråk på förmågan att med någon större grad av säkerhet kunna förutsäga vad som i ekonomiskt avseende kommer att ske i världen och här hemma under det närmaste året. För min del hyser jag inte någon som helst tilltro till min förmåga som profet. Det är ju i själva verket de bristande möjligheterna att beräkna framtiden, som skapar svårigheterna för var och en som tvingas syssla med ekonomisk politik. Skall en ekonomisk politik få ett verkligt inflyrande på händelseförloppet, måste den präglas av smidighet, anpassning och rörlighet, så att den snabbt kan ingripa för att förebygga skadliga störningar. Att i efterhand söka korrigera det som håller på att hända ger ingen utdelning, ingen nämnvärd utdelning. Om man nu å ena sidan tvingas erkänna den begränsade säkerheten i framtidsbedömningarna och å den andra är medveten om den ekonomiska politikens egentliga art, kan man inte underlåta att dra slutsatserna härav. Att förfara som regeringens representanter — att när tiden är mogen stämma av och stämma om sin politik, så att den passar för det som råkar inträffa, är ingen lösning.

För högerpartiets del leder vår uppfattning om realiteterna bakom talet om alternativa risker, om befarade rubbningar i den samhällsekonomiska balansen och om riskerna för en depressiv utveckling till den ståndpunkten, att vi hävdar nödvändigheten att decentralisera inflytandet över ekonomin. Vi vill göra så många människor

som möjligt delaktiga i de beslut som måste fattas, medansvariga i de åtgärder man bestämmer sig för. Den saken klarar man inte av genom att flytta över rätten att besluta från en central myndighet i Stockholm till ett 20-tal lokala myndigheter ute i residensstäderna, hur befogad en sådan ändring i rollfördelningen än kan vara i och för sig. Vad det gäller är att åstadkomma en riskfördelning, som engagerar så många medborgare som möjligt. I stället för sakkunskapen hos en liten grupp mer eller mindre politiska experter vill vi sätta det sunda förnuftet hos hundratusentals män och kvinnor i alla tänkbara yrken och inkomstkategorier.

Praktiskt betyder detta först och främst, att vi på nytt vill ge konsumenterna en verklig chans. Det är konsumentens efterfrågan som både på kort och lång sikt skall bestämma produktionens inriktning. Det är människornas personliga omdöme om hur den egna inkomsten skall fördelas på olika varor som skall avgöra, vilka varor som skall tillverkas. En dirigerad efterfrågan, vilken alltså på väsentliga områden ingår i regeringens aktuella program, löser inte problemen och skapar inte förutsättningar för en effektiv hushållning.

Människans självständighet som konsument är bara en sida av den ekonomiska självständighetsproblem som för var dag får ökad aktualitet. Vi möter samma frågeställning, när vi nalkas det som populärt kallas regleringar. Det är uppenbart att det finns situationer, då en fördelning av tillgängliga resurser måste ske efter generella direktiv. Vi är, herr finansminister, inte doktrinära på den punkten. Men lika uppenbart är, att regleringstekniken inte hör hemma i en fritt och effektivt arbetande ekonomi. Vi har nu nått därhän, att det stora flertalet synliga regleringar avvecklats. Kvar finns egentligen endast en byggnadsreglering, för vilken man funnit på en helt ny moti-

Den ekonomiska politiken m. m.

vering, som är alldeles främmande för den ursprungliga.

Jag använder med flit uttrycket synliga regleringar. De verkligt farliga ingreppen av denna art märks mycket mindre än sådana ting som den onödiga byggnadsregleringen. Farligare än själva de direkta ingreppen är nämligen regleringstänkandet. Detta har sannoligen inte avvecklats under den nu härskande majoritetens vaktperiod. Det tränger tvärtom in på ständigt nya områden och finner ständigt nya uttryck. Föreställningen att de politiska instanserna skall hushålla i människornas ställe ligger bakom hela den socialdemokratiska högskattepolitiken. Det är denna idé som bestämmer valet av åtgärder i förhållande till kreditmarknaden. För min del kan jag inte komma ifrån den känslan, att majoritetsblockets resonemang om den låsta räntans välsignelser egentligen är en motivering för ingripanden på kreditmarknaden, som man även utan hänsyn till ränteläget skulle vara inställd på att tillgripa.

Den socialdemokratiska uppfattningen, som ju undan för undan vunnit terräng inom bondeförbundet, bygger tydligen på misstro mot de generellt verkande medlen i landets ekonomi. Man tror sig kunna åstadkomma en ändamålsenligare hushållning, t. ex. genom direkt eller indirekt räntereglering. Argumentationen blir då den, att en låst ränta är detsamma som en låg ränta. Erfarenheterna borde emellertid ha lärt oss vilket misstag det ligger i detta påstående. Sedan något år är hela den del av världen, där en rörlig räntepolitik tillämpats, inne i en period av sjunkande räntor. Senast har engelsmännen sänkt den officiella räntan med $\frac{1}{2}$ procent — för att minska tillströmningen av korta pengar till England.

I vårt land har visserligen en diskontosänkning skett, men denna var uppenbarligen icke grundad på de allmänekonomiska förhållandena. De av-

görande räntesatserna har stått kvar vid det låsta läge, dit den låsta räntepolitiken fört. Omsorgen om den som behöver låna pengar kan alltså knappast vara den avgörande omständigheten för utformningen av vår kreditmarknadspolitik. Då finns ingen annan förklaring än övertron på de politiskt maktägandes förmåga att sköta om kreditmarknaden för medborgarnas räkning.

En intressant glidning i den socialdemokratiska tankegången kan observeras i detta sammanhang. För en fyra—fem år sedan dominerade tilltron till skattehushållningens betydelse för den dirigerande ekonomiska politiken. Vid varje tillfälle talades då om att staten skulle bevara penningvärdet och sysselsättningen genom att till sig dra in så stor del av människornas inkomster som möjligt. Man förutsatte att pengar i statens hand skulle ur inflationssynpunkt vara förhållandevis ofarliga, under det att pengar i inkomsttagarnas hand skulle vara en källa till ständig osäkerhet.

På senaste tid har detta tal i rätt hög grad försvunnit. Nu är det den direkta och indirekta kreditmarknadsregleringen som är modern. Till den återkommer man vid alla tänkbara tillfällen. Vad har inträffat? Jo, dels har människornas motstånd mot socialisering av deras inkomster hårdnat, och dels, och framför allt, har de många pengarna i statens hand visat sig vara allt annat än ofarliga. Det är då vi hade över en miljard kronor i budgetöverskott hade vi också en prisstegring, som jag hoppas vi inte skall få maken till. Det året grundlades den alltför höga pris- och kostnadsnivå, som vi fortfarande måste räkna med. Jag är alldeles övertygad om att precis samma resultat kommer att visa sig i det läge, där den socialdemokratiska kreditpolitiken stöter samman med rörelser uppåt i priserna. Det läget kan komma. På baksidan av klarade kriser dyker gärna engångsinflationer upp.

Högerpartiets strävan efter den äganderätt, som fördelas på allt flera med-

Den ekonomiska politiken m. m.

borgare, är ett uttryck för vår misstro mot en statsdirigerad ekonomi och för vår önskan att decentralisera beslutan-derätten ut till de många människorna. Säkrar man den personliga äganderät-ten, och gör man den uppnåelig för så många människor som möjligt, skapar man den primära förutsättningen för ekonomisk självständighet åt de stora grupperna medborgare. En demokrati av fria ägare låter sig inte regeras hur som helst. Den regerar sig själv — efter förnuftiga, allmänt vedertagna riktlinjer.

Antingen man räknar med risken för en minskning i sysselsättningen på grund av en hårdnande konkurrens el-ler med den måhända väsentligt mera aktuella faran för en ny prisstegrings-våg träder sparandets betydelse i för-grunden. I en hårdnande konkurrens behöver produktionslivet bättre maski-ner och ett ökat utrymme för modernise-ringar och rationaliseringar. Detta kan enligt vår uppfattning endast skapas ge-nom en samtidig ökning av det enskilda sparandet i alla dess former och be-gränsning i de offentliga anspråken på utrymme för anläggningar och andra investeringar. Den tendens till ökad vilja att rationalisera och bygga ut produk-tionen, som på sina håll tycks väcka sådan oro, är enligt min uppfattning väsentligen ett hälsotecken. Än mer gläd-jande är att rationaliseringsviljan icke endast finns hos företagsledarna, utan att den undan för undan tränger igenom hos de anställda. Fackföreningsrörel-sens besked i detta hänseende kan inte missförstås. Skulle utvecklingen under det närmaste året, vilket man av vissa anledningar skulle kunna förmoda, gå i riktning mot översysselsättning, starka krav på höjningar av den allmänna löne-nivån och därav följande häftiga kast-ningar i prisnivån, får det personliga sparandet om möjligt än större bety-delse. Detta är i så fall den enda verk-samt återhållande faktorn.

Vi har så många gånger diskuterat möjligheterna att öka sparandet, att det
14 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 23.*

inte lönar sig nämnvärt att på nytt ta upp den diskussionen. De många argu-ment som anförs mot varje konkret för-slag i sparfrämjande syfte gör, att man mer och mer börjar tro, att den gamla satsen »det man inte vill, det kan man inte heller» har en viss betydelse i detta sammanhang. Under sådana förhållan-den nöjer jag mig med att hävda, att ett väsentligt ökat sparande skulle kunna åstadkommas genom väl samordnade åtgärder på skattepolitikens, den ekono-miska politikens och ägandeskyddets område. Det må måhända också tillåtas mig erinra om att ett enskilt sparande, som är tillräckligt stort för den moderna produktionens betydande kapitalbehov, är en förutsättning för en hållbar och effektiv lågräntepolitik.

Den egentliga offentliga investerings-verksamheten — dit jag inte räknar bo-stadsbyggandet — har nått en sådan omfattning, att det icke torde kunna förnekas att det är därifrån en av de främsta inflationsriskerna kommer. I viss mån beror detta på det sätt på vil-ket de offentliga investeringsutgifterna finansierats. Avgörande för framtidsbe-dömningen sådant läget i dag ter sig måste emellertid bli, att vi helt enkelt inte har rum för alla de offentliga in-vesteringar man tänkt sig och de en-skilda investeringar i maskiner och an-läggningar och i bostäder, som utveck-lingen gör nödvändiga. Vi måste alltså dämpa statens anspråk och försöka för-må kommunerna till återhållsamhet.

Den lösning som då först och främst anmäler sig är att vi gör samma över-vägande som regeringen gjorde under fjolårets värriksdag. Det meddelades då, att de statliga och kommunala investe-ringarna med hänsyn till det beräknade ekonomiska förloppet eventuellt måste bli rätt väsentligt beskurna eller för-dröjda, och att man i sådant syfte be-redde sig på att göra de erforderliga förundersökningarna på det departe-mentala planet.

Därutöver bör omedelbara försök gö-

Den ekonomiska politiken m. m.

ras att ytterligare inom de givna ramar-
na begränsa utgifterna. Framför allt trä-
der därvid kostnadssynpunkten i för-
grunden. Vid offentliga investeringar
spelar räntabilitetssynpunkten icke nå-
gon avgörande roll. Det är beklagligt att
man inte också på detta område kunnat
få utrymme för ett sätt att tänka och
planera, som ju egentligen syftar till
största möjliga effektivitet för minsta
möjliga utgift. Då så inte är fallet måste
alla ansträngningar göras för att på an-
nat sätt få fram kostnadssynpunkter.
En utredning pågår redan om det of-
fentliga byggandets kostnader. Jag hop-
pas att denna snart skall ge resultat men
samtidigt med att man inom förvalt-
ningarna och inom Kungl. Maj:ts kansli
fullföljer initiativet över hela fältet. En
offentlig anläggning skall inte bara vara
en mönsteranläggning i vanlig bemär-
kelse utan kanske framför allt vara det
i den betydelsen, att man får full valuta
för varje nedlagd krona.

Att staten har stora eftersatta behov
av fasta anläggningar är ett ofta om-
vittnat faktum. Genom en förnuftig pla-
nering på lång sikt borde sådant kunna
undvikas. Då man går att rätta till det
som redan har brustit måste man emel-
lertid i avvägningen ta med följderna
av en alltför stark expansion. Vi vill
alla ha förbättrad fångvård, bättre sjuk-
vårdsförhållanden, rimligare förhållan-
den för sinnessjukvården, behövliga ut-
rymmen för undervisning och forsk-
ning. Det råder inga delade meningar
om det önskvärda i allt detta. Vad vi
i nuläget emellertid måste fråga oss är,
om vi verkligen är beredda att köpa för-
bättringar i dessa avseenden med risker
för vår sysselsättning och framför allt
för vårt redan urholkade penningvärde.

Herr talman! Vi har vid årets riksdag
framlagt en serie konkreta ekonomiska
förslag — om skattesänkning och be-
gränsning av statsutgifterna, om bibe-
hållande av fri avskrivning, om resul-
tatutjämning vid beskattningen, om rim-
ligare egnahemsbeskattning, om främ-

jande av bostadssparande, om blanco-
krediter för småföretagarna, om änd-
ringar i kreditpolitiken, om konkurrens
på lika villkor i bostadsbyggandet o. s. v.
Låt mig mot denna bakgrund i några
korta punkter söka sammanfatta inne-
börden av högerpartiets strävanden på
den ekonomiska politikens område:

1) Den ekonomiska beslutanderätten
måste decentraliseras från myndigheter-
na till människorna.

2) Medborgarnas ekonomiska själv-
ständighet måste stärkas framför allt
genom att konsumenternas valfrihet och
äganderättens spridning till de stora
grupperna medborgare befordras.

3) Direkta regleringar sådana som
byggnadsreglering och priskontroll bör
avskaffas.

4) Ingreppen på kreditmarknaden
måste ersättas av en restriktiv kredit-
politik som arbetar med i verklig me-
ning generella medel.

5) En väl underbyggd rörlig ränte-
politik måste tillåtas skapa balans mel-
lan sparande och investeringar samti-
digt som den avlägsnar de risker över-
likviditeten i bankerna skapar.

6) Sparandet måste effektivt främjas
genom en omlagd skattepolitik, en eko-
nomisk politik som ger rörelsefrihet och
medvetna åtgärder i syfte att säkra den
personliga äganderätten.

7) Ökat utrymme bör eftersträvas för
investeringar i bostäder och för särskilt
sådana investeringar i näringslivet, som
snabbt kan bidra till att höja produktivi-
teten. Härfor kräves inte endast ökat
sparande utan även återhållsamhet i den
statliga och kommunala investeringsverk-
samheten. Kostnadssynpunkten måste
tillmätas avgörande betydelse även vid
offentliga arbeten.

8) Konsolideringen ute i företagen
måste befrämjas och därigenom utrym-
me skapas för moderniseringar och
rationaliseringar. Detta är den effek-
tivaste metoden att möta risker för ar-
betslöshet.

9) En naturlig balans i vår interna

ekonomi måste skapas. så att vårt land får möjlighet att följa med i den europeiska utvecklingen mot handelns frigörelse och mot fritt växlingsbara valutor.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Herr Hjalmarsons anförande övertygade mig om att man i högerpartiet är införstådd med att det kommer att dröja mycket lång tid, innan man där behöver ta ansvaret för förhållandena i vårt svenska samhälle. De deklarationer herr Hjalmarson framförde var nämligen av den beskaffenheten, att det i denna stund inte finns någon regering på hela jordklotet, som skulle kunna följa dem i det praktiska handhavandet av samhällets angelägenheter. Jag känner mig därför inte föranledd att ingå på någon detaljkritik av herr Hjalmarsons proklamationer, men det kan måhända under den mera jordbundna vandringen i dessa frågor, som jag nu tänker anträda, bli tillfälle att belysa en och annan tes.

När man läser de borgerliga motionerna om den ekonomiska politiken, och även när man tar del av den avgivna reservationen, frapperas man av hur oppositionen försöker framställa vårt land som ett i särskilt hög grad regleringsbundet land, att vi alltså har regleringar i mycket större utsträckning än man har på andra håll. Herr Hjalmarson tillät sig också framhålla, att det gäller för oss att decentralisera avgörandena i ekonomiska ting, att vi skall komma bort från centraldirigeringen o. s. v. Men nu är det ju ett faktum, att när det gäller handeln — och även vår utrikeshandel — är Sverige det land, som kanske har den största friheten. Vi har konsekvent och medvetet plockat bort regleringarna, och detta medför konsekvenser för oss. Det ligger nämligen i öppen dag, att

Den ekonomiska politiken m. m.

när vi på detta sätt släpper handeln fri, så avskär vi oss från de stora möjligheter, som vissa andra länder har att starkt öka valutareserven. Det brukar alltid anföras att Tyskland är ett föregångsland i detta avseende, ty där lyckades man mycket snabbt bringa sin valutareserv upp till en hög nivå. Var och en som har studerat denna fråga vet emellertid, att den tyska valutareserven inte ökats tack vare en starkt ökad export utan på grund av hårda begränsningar av importen. Ett restriktivt importsystem gör det möjligt att hålla nere de tyska betalningarna till utlandet.

Vi har valt en annan linje. Vi har velat ha handeln fri och vi får ta konsekvenserna av denna frihet. Vi kan exemplifiera detta med ett förhållande som ligger oss helt nära i tiden. Vi har avskaffat bilaccisen, medan man i de flesta länder har mycket hårda skatter på nyanskaffning av bilar. Vi har inga restriktioner i fråga om rätten att köpa bilar, vi har praktiskt taget frilistat bilimporten. Resultatet har blivit att vi har fått en mycket stor import av bilar, som medfört betydande betalningsförpliktelser gentemot utlandet och som har bidragit till att vi redan nu under våren 1954 har ett större underskott i vår handelsbalans än vi hade för första halvåret i fjol.

Detta är något som man från oppositionens sida skulle tänka en smula på. Man kan inte både dra nytta av friheten och samtidigt vinna vad andra länder vinner genom långt gående restriktioner.

Oppositionen instämmer i den konjunkturbedömning som regeringen för sin del har gjort. Vi har alltså ett balanserat läge inom landet och ett balanserat läge i förhållande till utlandet. Men när man hör talare uppträda här, sådana som herr Hjalmarson och herr Nygren, får man närmast det intrycket att reservanterna inte har hållit sig till sanningen, ty skall man tro

Den ekonomiska politiken m. m.

högtalarna har vi på intet sätt någon balans. Men man har i anslutning till vår konjunkturbedömning skrivit en reservation, som även innebär att utvecklingen kanske bär mer expansiva tendenser i skötet än depressiva. Ändå säger man ifrån oppositionens sida att läget kan leda till att vi längre fram blir tvungna att föra en hårdare ekonomisk politik.

Samtidigt som detta deklareras har man fått uppleva att oppositionen praktiskt taget icke har lämnat något tillfälle oförsökt att minska möjligheterna till en åtstramande politik. Vi kan exempelvis bara peka på att det ju varit ett allmänt gnäll över att det privata näringslivet inte fått tillräckliga investeringsmöjligheter. I går diskuterade vi här frågan om byggnadsregleringen, som man ville avskaffa, i dag diskuterar vi frågan om ett uppmjukande av valutaregleringen. Högers ledare har nyss talat om att man vill ha liberalare avskrivningsregler för näringslivet. Ja, när det gäller högern kan man inte fränkänna det partiet en viss konsekvens, ty det är ju uppenbart, efter det senaste vi här hört, att högern vill begränsa de offentliga investeringarna, vill att vi skall bygga färre sjukhus, färre fängelser och andra offentliga inrättningar och i stället använda de pengar, som därigenom lösgöres, för ökade investeringar inom den privata sektorn. Det är visserligen sant att högern gjort vissa försök till besparingar under detta gångna år, men jag kan knappast erinra mig att de har tagit sig mera handgripliga uttryck på investeringsområdet.

För folkpartiets del är saken emellertid mera underlig. Samtidigt som man säger att här kan behövas en uppstramning av den ekonomiska politiken, förordar man en budgetpolitik av det mest expansiva slag — det finns knappast något yrkande om utgifter för statsverket, som man inte röstat för.

Det verkar på mig närmast som en liten grannlåt, när herr Gustafson i Göteborg säger att oppositionen är anhängare av finanspolitiska åtgärder. Jag får bekänna att jag i alla fall har ett starkt minne av mycket arbete från min sida med att försvara och motivera finanspolitiska åtgärder i den ekonomiska politiken gentemot folkpartiet och oppositionen över huvud taget.

När man hör herr Hjalmarson tala om budgetöverskotten — han ger ju medvetet sina formuleringar den inbörden, att det egentligen är budgetöverskotten i gångna tider som skapat prisstegringen — då, ärade kammarledamöter, skall vi inte tala längre om den borgerliga oppositionens inställning till finanspolitiska åtgärder i avsikt att hålla igen beträffande den ekonomiska utvecklingen. Ty något mera — förlåt mig — demagogiskt och felaktigt än vad herr Hjalmarson på den punkten lyckades att i ett kort koncentrat servera kammaren har man väl sällan upplevat.

Men det må vara en sak för sig. Det kan ju i verkligheten vara på det sättet att oppositionen, såsom det här har sagts, anser sig kunna klara problemen utan sådana åtgärder som kassareservbestämmelser och ränteregleringslag. Då är det naturligt att man frågar sig: Vad är det som oppositionen vill sätta i stället? Herr Hjalmarson, det är ingalunda på det sättet att vi från regeringspartiernas sida koncentrerar kritiken mot oppositionen till räntan. Det är i själva verket på det sättet att *oppositionen* med alla händer samlar spjuten mot denna enda punkt. Ty kom ihåg: Vilka alternativ är det som oppositionen erbjuder? Jo, det är för det första att riksbanken bör strama åt penningmarknaden genom operationer i marknaden, vilket innebär att riksbanken bör köpa upp och samla obligationer. För det andra rekommenderar man att staten skall placera all sin upplåning i långa pengar på kapital-

Den ekonomiska politiken m. m.

marknaden, d. v. s. genom att sälja obligationer.

Hur skall nu detta kunna genomföras i en hastig vändning för att skapa ett alternativ till regeringens politik? Det kan man inte göra på annat sätt, säger oppositionen, än genom att man tillämpar en verkligt rörlig räntepolitik. — Detta är hela alternativet. Jag har inte uteslutit någonting.

Hur skall då riksbanken kunna dra till sig obligationer, hur skall staten kunna placera hela sin upplåning i obligationer på annat sätt än genom att erbjuda en så hög ränta, att det är möjligt att dra till staten tillräckligt med pengar för att fylla statens behov av investeringsutgifter och tillräckligt med obligationer för att uppsuga likviditeten i samhällssystemet, som man brukar säga? Det kan inte ske på annat sätt än genom en höjd ränta. Det är inte vårt fel att kritiken koncentreras på detta, ty det är själva kärnpunkten — det är en ränta som är så beskaffad, att den möjliggör att riksbanken kan köpa obligationer i marknaden och att staten placerar sitt upplåningsbehov i obligationer. Det kan inte betyda någonting annat än en höjd ränta.

Men det är ju bara en sida av saken. En annan är, att om man från statens sida skall göra på detta sätt, så måste ju pengarna komma någonstans ifrån. Då skall ju staten tömma kapitalmarknaden på pengar, och vilka är det då som blir utan pengar? Jo, det är kommunerna och det är bostadsbyggandet, det är kraftverksbyggandet och även vissa andra delar av det privata näringslivet. Härmed skapar man ju en situation, där statens investeringar har sin gilla gång men de av herr Hjalmarson förordade privata investeringarna icke får något utrymme.

Jag tror inte att något mera behöver sägas för att det skall vara klart, att detta inte är något alternativ. Det finns inte någon regering i världen och inte

någon centralbank som skulle komma på idén att på kort sikt lägga om penningpolitiken så som man här från oppositionspartiernas sida föreslår. Därför måste man fastslå att detta alternativ inte är verklighetsbetonat — det är ett skådebröd.

Men det är klart att man på denna punkt också genast möter allt detta tal om sparandet. Det är alltid den reservutgång som man på den borgerliga sidan har när det gäller att komma bort från räntediskussionen. Ty se, om sparandet och framför allt det personliga sparandet kunde stiga kraftigt, då skulle utrymmet bli större, konkurrensen om pengarna skulle bli mindre och balansen skulle återställas.

Hur skall det då gå till att öka detta personliga sparande? Herr Nygren hade ett recept, och i det avseendet var han överlägsen herr Hjalmarson. Det skall ske, säger herr Nygren, genom skattepremiering av målsparande. Det är en sak som är utredd och det finns inte många som av praktiska skäl kan ansluta sig till den. Det har inte kommit fram någonting varken genom regeringens utredningar eller genom oppositionspartiernas motionerande som har praktisk genomförbarhet. Man kan inte på långa vägar vinna vad det kostar, och då är det ju rent meningslöst.

Men så kom herr Nygren med en strålande sak: det väsentliga är att vi talar om sanningen för det svenska folket, talar om för det svenska folket att framåtskridandet beror på om vi kan öka sparandet.

Ja, jag är gärna med om det. Om vi nu inom alla partier enar oss om att säga att det blir lättare att genomföra investeringar i vårt land om folk sparar mer, har jag givetvis inte något emot det. Jag vill gärna delta i denna propaganda. Men man skall inte känna människor mycket om man tror att det går att lösa balansproblemet på det sättet. Frågan om ett ökat sparande är

Den ekonomiska politiken m. m.

ett oerhört komplicerat problem, och det är framför allt ett mycket långsiktigt problem. Man kan inte tillgripa detta medel för att lösa en akut situation, det måste man ha klart för sig.

Om man som regeringen vill föra en ekonomisk politik som stöder kravet på full sysselsättning under samhälls-ekonomisk balans och med ett fast penningvärde, får man nog lov att ha ett mycket mera vidsträckt register i fråga om metoder för att styra den ekonomiska utvecklingen. Jag skall inte trötta kammaren med att här på nytt tala om hur man har det i andra länder, i länder där borgerliga regeringar sitter och styr. Jag hade tillfälle att i remissdebatten tala om hur den engelska högerregeringen gjorde, att allt tyder på att man där lägger betydligt större vikt vid olika slag av regleringar än vid räntepolitiken. Det är så i hela världen, och jag tycker att det ändå skulle kunna säga oppositionen att dessa borgerligt sinnade regeringar inte gör allt detta för sitt nöjes skull utan att de så att säga är piskade till det. Det kan inte vara rimligt att tro att vi för vår del skulle kunna göra vad man inte kan göra i andra länder.

Det förhåller sig inte så att regeringen avsäger sig möjligheten att tillämpa en rörlig ränta. Vi anser bara att vi lika väl kan säga att den rörliga räntan skall röra sig inom lågräntepolitikens ram, ty det är i vår tid och i vårt samhälle ogenomförbart att leka med extrema räntesatser, så mycket mer som man jämt och ständigt gör erfarenheten att räntan icke längre är något universalmedel. Det är meningslöst att säga att man nu skulle kunna tillämpa samma metoder som användes på den tid då man hade guldmyntfot eller under mellankrigstiden, då praktiskt taget alla valutor var fritt utväxlingsbara mot varandra. Hur kan man tro att man skulle kunna tillämpa samma metoder när praktiskt taget hela världen har avspärrat sig från dollarn,

när vi i Europa har fått skapa en betalningsunion för att kunna klara betalningar mellan olika länder, när det för en stor del av länderna på jordklotet inte finns någon annan möjlighet till handelsutbyte än över bilaterala avtal? Hur tror man att det i ett sådant läge skall vara möjligt att gå tillbaka till de gamla klassiska metoderna? Det finns ingen möjlighet att göra det.

Det är ganska underligt att man i denna debatt möter, som jag förut påpekade, uttryck för att vi skulle sakna balans i vår ekonomi. Försöker man analysera vad meningen med detta tal är finner man att man kommer tillbaka till vad vi diskuterat ett helt år tidigare, nämligen frågan om riskerna vid finansiering av statens investeringar via affärsbankerna. Jag skall inte falla för frestelsen att upprepa våra argument, men de är på den punkten lika hållbara som oppositionens, och oppositionens argument blir inte hållbarare för att de jämt och ständigt upprepas. När man nu har uppfattningen att det ligger en sådan risk i att statens upplåningsbehov finansieras via affärsbankerna, är det då inte underligt att man i år diskuterar på precis samma sätt som man gjorde förra året, alldeles som om ingenting hade hänt? Vi vet ju ändå alla att riksbanken målmedvetet arbetar på att bredda kapitalmarknaden för att skapa ett bättre utrymme för långfristiga placeringar. Det kan väl inte vara så att man inte har märkt att det blivit en förändring?

Herr Hall nämnde några siffror. De siffrorna visar att medan statens upplåning under de första fyra månaderna av detta år netto var 200 miljoner kronor, hade 700 miljoner kronor placerats på kapitalmarknaden, vilket innebär att en summa av 500 miljoner kronor hade flyttats över från kort upplåning till lång. När man alltså ser hur utvecklingen går åt det hållet att större och större del av statens upplåning

Den ekonomiska politiken m. m.

placeras på kapitalmarknaden, varför skall man då fortsätta att måla Hin på väggen? Det måste i alla fall ha blivit en något mindre Hin än det var i fjol? Men Rom byggdes ju inte på en dag, och vi får inte en anpassning av kapitalmarknaden till nuvarande förhållanden på en enda gång. Och det är där jag vill kritisera oppositionen därför att den framställer saken så som om vi skulle kunna göra en helomvändning och helt och hållet lita till operationer i marknaden och långfristig upplåning med tillhjälp av räntan.

Jag kan inte låta bli att säga ett ord till herr Hjalmarson. Han talade om att England nu hade sänkt diskontot, och han angav också ett motiv för att England hade gjort detta. Så talade han om att Sverige också hade sänkt diskontot i höstas, men då fick man nästan det intrycket, att det egentligen gjordes utan motiv och att det i själva verket var meningslöst. Men det var ju i stil med herr Hjalmarsons sätt att resonera, att det inte skulle komma fram några verkliga upplysningar. Om man följde herr Hjalmarsons utläggning var det ju inte svårt att fortsätta att dra slutsatserna, nämligen att den diskontosänkningen just fyllde ändamålet att bredda kapitalmarknaden, att skapa ett ökat utrymme på kapitalmarknaden. För dem som är så rädda för statsutgifternas finansiering via affärsbankerna, som oppositionen gör gällande att den är, skulle det väl vara tacknämligt att riksbanken utnyttjar de möjligheter som föreligger för att få utvecklingen att gå åt rätt håll.

Om utvecklingen fortsätter på det viset att vi kan upprätthålla en full sysselsättning i världen med balans i ekonomin är det mycket möjligt att man steg för steg kan komma fram till ett normaliserat läge, där det kanske kan bli större anledning för riksbanken att syssla med operationer i marknaden. Det kanske kan bli möjligt för staten att täcka större delen av sina investe-

ringsutgifter på kapitalmarknaden. Har vi kommit fram till ett sådant läge är det mycket sannolikt att vi inte har samma behov som nu att i sista hand falla tillbaka på kassareservbestämmelser. Då är det mycket möjligt att vi inte heller såsom nu för att trygga det samarbete, som ändå måste ske inom penningvärlden, behöver ha en ränteregleringslag i beredskap. Men jag upprepar vad jag många gånger här har sagt, att det inte från regeringens sida finns någon som helst lust att behöva falla tillbaka på sådana lagar. Om man ifrån penninginstitutionernas sida vill samarbeta och komma fram till rimliga överenskommelser för tryggande av den ekonomiska balansen inom vårt land, så ser vi det helst, men våra erfarenheter ifrån den tid som har varit säger oss att vi inte bara kan lita till att det blir ett sådant frivilligt samarbete. Det skulle vara mycket lättsinnigt om man gjorde det.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Mitt uttalande om överbalanseringen hade finansministern nog missförstått en del. Jag skall inte ta upp tiden med detta, utan föreslår att finansministern klarar upp den saken när debattprotokollen blir tillgängliga.

Vad diskontopolitiken beträffar ligger ju saken så till, att både reservanternas uttalande och min framställning — ehuru den senare från delvis andra utgångspunkter — avser att visa att den förda politiken har varit otillräcklig för bl. a. att slussa över de stora insättningsöverskotten till kapitalmarknaden. Detta är väl ett obestridligt faktum, som vi inte skall behöva spilla många ord på här i debatten.

Frågan om att öka sparandet — säger finansministern — är ett långsiktigt problem, som man inte kan klara omedelbart. Nej, herr finansminister, men någon gång måste man väl ändå börja att på allvar angripa problemet. Vad

Den ekonomiska politiken m. m.

har finansministern för alternativ? År efter år har vi hört detta samma argument, år efter år har även majoriteten erkänt otillräckligheten i det enskilda sparandet. Hade man följt våra rekommendationer tidigare så hade situationen säkert varit en annan. Såvitt nu kan överskådas kommer också bristen på sparande att vara ett långsiktigt problem. Då måste man väl också försöka att lägga grunden till en långsiktig stimulans av sparandet.

Finansministerns uttalande innebär ju egentligen bara ett konstaterande av att detta problem icke kan lösas inom den nuvarande regeringspolitikens ram.

Jag skall, herr talman, därefter be att få koncentrera mig på frågan om de offentliga investeringarna. Finansministern menade att vi inte hade någon konkret underbyggnad för vårt resonemang.

Vad först beträffar frågan om att hålla kostnaderna nere, så vill jag hänvisa till två praktiska initiativ av stor räckvidd som tagits från vårt håll. Det ena gäller vägarna. I en partimotion har vi utförligt sökt visa, hur man kan bygga lika mycket vägar, som nu planerats, till väsentligt lägre kostnad; våra synpunkter har också delvis beaktats av statsutskottet. Det andra initiativet gäller skolhusbyggena. I en motion från vårt håll har frågan om en nedpressning av kostnaderna härför ingående ventilerats. Denna motion kommer att behandlas vid höstriksdagen.

Jag kommer sedan in på frågan om var man skall kunna iakttaga större försiktighet när det gäller den offentliga investeringsverksamheten. Tillåt mig för att exemplifiera erinra om vårt ståndpunktstagande i fråga om investeringarna i Norrbottens järnverk och roxtunaprojektet. Våra mera principiella synpunkter på de allmänna investeringarna klargjordes i det uttalande som från vårt håll i samband med behandlingen i år av statsutskottets ut-

låtande nr 8 fogades till punkt 233, som rör folkskolebyggena. Vid flera olika tillfällen har vi vidare begärt en plan för angelägenhetsgradering av de offentliga investeringarna.

Däremot är det riktigt att vi inte i detalj har konstruerat ett eget investeringsalternativ. Men finansministern själv framhöll ju förra året, att man inte kan göra detta utan mycket ingående undersökningar på det departementala och kommunala planet. Finansministern underströk att det utan sådana förundersökningar inte är möjligt att komma med annat än ungefärliga målsättningar. Hyser finansministern en sådan tilltro till oppositionens förmåga, att han menar att vi skulle kunna klara problemet utan de undersökningar som han för egen del ansett vara oundgängligen nödvändiga?

Jag vill, herr talman, sluta med en liten reflexion, riktad till finansministern personligen. Finansministern säger att oppositionen, i synnerhet högerpartiet, inte känner något ansvar; vi kommer inte med några alternativ och hela vår politik är bara skådebröd. Det är inte, herr finansminister, första gången vi får höra detta. Jag bara konstaterar att det inte i mitt inlägg fanns något uttalande, som inte var underbyggt av konkreta initiativ motionsvägen från vårt håll vid årets riksdag. Förklaringen till finansministerns uttalande är nog också att finna på annat håll. Herr Sköld är övertygad socialist, och han är talesman för en meningsriktning som i två decennier haft en dominerande ställning i svensk politik. Han företräder — låt vara med en viss personlig älskvärdhet, åtminstone ibland — en i hög grad maktmedveten överhet. För herr Sköld existerar inte några andra alternativ än hans egna. Det brukar ofta gå så, när man suttit länge vid styret. Men runt om i den fria världen prövas i dag andra lösningar än de som praktiseras av den svenska regeringen, t. ex. när det gäl-

Den ekonomiska politiken m. m.

ler att främja sparandet — och provas framgångsrikt, herr finansminister. Det var inte heller så länge sedan den engelske finansministern uttalade att den penningpolitik med bl. a. en mer rörlig ränta, som förts efter den engelska högerregeringens tillträde, hade utgjort ett väsentligt stöd för regeringens strävanden att främja ekonomisk frigörelse och höjning av produktiviteten. Men herr Sköld vill inte se någon annan verklighet än sin egen, detta helt enkelt därför att han uppenbarligen är djupt främmande för de borgerliga tänkesätt, varpå vår värdering av de ekonomiska realiteterna grundar sig.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern frågade hur vi reserverar tänkt oss att i en hastig vändning på kapitalmarknaden skaffa det kapital staten behöver. Jag kan inte minnas att jag i mitt anförande använde uttrycket »i en hastig vändning» och det förekommer inte heller i reservationen. Finansministern begagnade i detta sammanhang även ett annat uttryck, nämligen »på kort sikt». Ja, jag skulle förstå, om finansministern menade att han lånat pengar på kort sikt i en hastig vändning hos affärsbankerna. Det är mycket lättare att låna pengar på kort sikt i affärsbankerna, medan det tar en ganska lång tid att ordna en upplåning på kapitalmarknaden.

Vidare talade finansministern om att riksbanken förbereder en viss överflyttning av finansieringen till kapitalmarknaden, vilket skulle ha framgått av vissa siffror som herr Hall lämnat. Finansministern får ursäkta, men det var inte herr Hall utan jag som först omnämnde den saken. Jag framhöll att det hade överflyttats 700 miljoner till den långa marknaden, medan på den övriga marknaden hade placerats drygt 400 miljoner. Jag tog med flit en ungefärlig siffra i det senare fallet, ty jag vet att riksbanken inte tycker om att

man lämnar ut de exakta siffrorna. Eftersom herr Hall här gick upp till 500 miljoner kronor, vill jag emellertid säga att siffran ligger ungefär mitt emellan hans och min.

Man försöker här förklara, varför inte sparandet fått en sådan omfattning att det motsvarar våra investeringar, och finansministern säger därvid att det är ett långsiktigt problem att öka sparandet. Förvisso är så förhållandet. Det går fort att dra ned sparandet, men det tar mycket lång tid att bygga upp det.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern tog upp folkpartiets budgetpolitik till diskussion. Nu var det väl inte finansministerns mening — det är väl i varje fall inte kammarens mening — att vi skall tjuvstarta nu vid denna timme på dagen med den skattedebatt vi kommer att ta upp på fredag. Vi kan nog lämna frågan till dess.

Talet om det otillräckliga sparandet, säger finansministern, är en reservutgång, som oppositionen använder, när den inte kan klara sig på annat sätt. Det är nog ett litet lättsinnigt uttryck när det gäller en så viktig sak som ökningen av sparandet. Vi måste gång på gång understryka, att vi inte kan göra de investeringar, som vi så väl behöver göra i fabriker, sjukhus och skolor, om vi inte kan öka sparandet, samt att det är regeringens ekonomiska politik som har medverkat till att sparandet inte är tillräckligt. Nu säger finansministern att reservanterna talar som om ingen ändring hade skett beträffande upplåningspolitiken. Herr finansminister! Det står på s. 13 i vår reservation att det visserligen är sannolikt att den statliga upplåningen i affärsbankerna kan bli mindre i år än 1953 men att vi menar, att den finansieringsmetod, som användes under 1953, i längden inte kan brukas. Det gläder oss att

Den ekonomiska politiken m. m.

riksbanken insett denna sak och gör målmedvetna ansträngningar att i större utsträckning placera lån på den långa marknaden. Den snabba fullteckningen av premielånet visar, att det nog hade funnits möjligheter till sådan upplåning på ett tidigare skede.

Vad oppositionen rekommenderar, säger finansministern, är samma metod som man hade på guldmyntfotens tid, då räntan var det allena saliggörande vapnet. Nej, lång ifrån, herr finansminister. Vad vi rekommenderar är en centralbankspolitik, som är avpassad efter lägets krav. Vidare anser vi, att man måste vara beredd att ta vissa konsekvenser i ränteavseende för att inte råka ut för sådana oangenäma saker som att behöva införa en ränteregleringslag eller rikta hot mot försäkringsbolagen.

Finansministern angav i slutet av sitt anförande vissa framtidsutsikter, som kanske kan inge förhoppningar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! När herr Hjalmarson här skulle tala om högerens inställning till de offentliga investeringarna, hade han inte så mycket att komma med. Han kunde naturligtvis peka på investeringarna i Roxtuna. Emellertid underströk han ju i sitt första anförande att fångvårdsfrågan är ett brännande problem, som kommer att kosta pengar hur vi än gör. De divergenser som föreligger mellan högerens och vår uppfattning är inte så stora, att det skulle leda till någon revolution om högerens politik genomfördes. Vad beträffar förbilligandet av skolbyggna, fick herr Hjalmarson erkänna att regeringen själv redan tidigare har satt i gång en utredning för att utforska, om man kan nedbringa kostnaderna för statens byggen och sådana byggen som uppföres med hjälp av statsbidrag.

Vi skall ha klart för oss att det här är fråga om det s. k. personliga spa-

randet. Det är ju ett faktum att detta har vuxit i en takt som är snabbare än den allmänna ekonomiska utvecklingen. Jag säger inte att det är så märkvärdigt, ty så sker i alla progressiva samhällen, men det är orimligt att påstå att tillväxten av vårt personliga sparande är svag. En annan sak är, att detta inte räcker till.

Sparandet räcker inte till, därför att vi håller på att arbeta oss igenom följdena av en revolution i vårt samhälle. Hundratusentals människor har flyttat från landsbygden in till städer och tätorter och därvid framtingat ofantliga investeringar. Samtidigt har det allmänna välbefindandet i landet kraftigt höjts, vilket har ökat människors krav på olika ting som i botten förutsätter investeringar. Det är inte så underligt om det personliga sparandet i en sådan situation inte motsvarar behovet av investeringar. Man skulle illa känna människorna, om man trodde att det är lika lätt att revolutionera det personliga sparandet som det har varit att omskapa dessa andra förhållanden.

Därför menar jag, att det personliga sparandet kommer att växa, kanske dithän att vi når balans mellan sparande och investeringar på lång sikt. Som jag många gånger förr har sagt, tror jag inte på att det finns några genvägar av betydelse. Den viktigaste förutsättningen för att det personliga sparandet skall kunna ökas, är att vi är i stånd till att vidmakthålla ett fast penningvärde. Härutöver finns inte mycket att göra.

Nu säger herr Gustafson i Göteborg, att oppositionen visst inte menat att man bara skall gå tillbaka till metoderna från guldmyntfotens tid utan att man också skall föra en centralbankspolitik, som svarar emot läget. Om herr Gustafson menar, att en sådan skulle innefatta mera än operationer i marknaden med stöd av rörlig ränta, har han lyckats att dölja det väl för oss.

Herr Schmidt frågade, när man från oppositionens sida har sagt att man

Den ekonomiska politiken m. m.

tänker sig en övergång »i en hastig vändning» till placering av statens hela upplåning på kapitalmarknaden. Hur skall man kunna tolka det på annat sätt, när nu även oppositionen konstaterar att här sker en utveckling i icke alltför svag fart emot en ökad placering av de statliga lånen på den långa marknaden?

Jag ber om ursäkt, herr Schmidt, att jag inte observerat att herr Schmidt först fäste uppmärksamheten på denna sak i denna kammare. Vi har ju ett två-kammersystem, vilket gör att informationerna ibland kommer växelvis. Men när man nu konstaterar detta och samtidigt får ett hårt tryck från oppositionen för att man skall gå över till en annan linje med syfte att skapa en omläggning, då kan man inte tro att oppositionen menar något annat än att det skall ske ganska snabbt. Menar man inte det, då är det inte mycket kvar av alternativet.

Till sist vill jag säga ett par ord till herr Hjalmarson. Om nu högerpartiet i England vid det val, då partiet fick sin parlamentsmajoritet, använde en hel del slagord av samma typ som den borgerliga oppositionen gör i Sverige i dag, vad skulle då Mr Butler göra i nuvarande läge annat än att försöka göra det troligt, att valparollerna ändå har någon inverkan? Men när man ser på det faktiska förloppet av den ekonomiska politiken i England, så ställer man sig djupt tvivlande på verklighetsunderlaget till ett sådant uttalande av den brittiske finansministern — om han nu har gjort ett sådant uttalande, vilket jag inte känner till.

Sedan säger herr Hjalmarson att jag inte har någon som helst förståelse för den grundsyn som präglar den svenska högern. Jag skulle inte heller ha någon förståelse för de experiment som sker ute i världen. Ja, det är väl inte någonting som jag skall svara på. Det är väl ändå klart att herr Hjalmarson vet mer om mig än jag själv. Jag vill bara re-

turnera med att säga att den karikatyr av det socialdemokratiska partiets strävanden, som herr Hjalmarson visade i sin proklamation, kanske är lämplig för enklare valmöten. Det är dock en karikatyr.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att den engelska högerregeringen före sitt makt-tillträde hade vissa valparoller. De två huvudparollerna var rörligare ekonomisk politik, framför allt beträffande penningpolitiken, samt en ökning av bostadsproduktionen från 200 000 till 300 000 lägenheter per år. I bägge fallen sade man på socialdemokratiskt håll i England att parollerna inte kunde förverkligas. Vill finansministern påstå att det är en karikatyr att göra gällande att dessa utsagor från socialdemokratiskt håll i England har visat sig vara fullständigt ogrundade! På vilken punkt har man inte infriat sina valparoller?

Finansministern framhöll, att jag inte hade så förfärligt mycket att komma med när det gällde de offentliga investeringarna. Det kan han sannerligen inte begära, när jag endast har ett par minuter till förfogande. Man kan inte stå och läsa sida upp och sida ner i våra motioner och utskottsreservationer. Hur skall det gå till att konstruera ett investeringsförslag? Vid en föredragning i statsutskottet förra vårdagen fick vi reda på att regeringen inte ansåg det osannolikt att dess planer för de offentliga investeringarna under året skulle få reduceras med 300 eller kanske 400 miljoner kronor. Vid en överläggning kort efteråt med regeringen, då finansministern var närvarande, frågade jag honom på vilka punkter en eventuell begränsning skulle sättas in. Finansministern svarade att min fråga vittnade om obekantskap med de förhållanden, under vilka en regering måste arbeta. Först måste man infordra mycket noggranna uppgifter

Den ekonomiska politiken m. m.

från alla kommuner om hur läget på investeringsfronten gestaltade sig. Sedan måste man sammanställa dessa uppgifter och bearbeta dem i departementen och därefter se efter var investeringsbegränsningen lämpligen borde ske. Nog borde väl finansministern kunna medge att det inte är möjligt att utan dessa undersökningar göra något annat än att ange själva målsättningen. Det var också hans egen uppfattning i fjol. Om jag får fatta finansministerns uttalande så, att han tycker, att det skulle vara önskvärt om oppositionen får ett par företrädare i finansdepartementet som hjälper till vid utformningen av ett nytt investeringsalternativ, då vill jag gärna lova honom vår medverkan. Skulle det inte vara ett djärvt och okonventionellt grepp att gå tillväga på det sättet?

Herr SEVERIN i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har talats så många vackra ord om sparandets nödvändighet, att jag känner mig uppfordrad att säga några ord så att man inte får något intryck av att enigheten varit alldeles fullständig i detta spörsmål. Herr Nygren anförde ur bankoutskottets utlåtande att utskottsmajoriteten medgivit att sparandet var otillräckligt. Detta var ett något förkortat citat. Det står att sparandet var otillräckligt i förhållande till investeringskraven. Bankoutskottet talade alltså inte om att sparandet i och för sig var otillräckligt.

Beträffande sparandet skulle jag vilja säga att det alltid är svårt att ange hur stort det personliga sparandet är. Om jag undersöker den del av sparandet som man kan mäta med sparbanksinsättningar, försäkringspremier o. d. så har jag det intrycket, att detta sparande nu utgör en något mindre andel av nationalprodukten än på 1930-talet. Däremot är det totala sparandet för närvarande mycket större än det var under 1930-talet, i varje fall om man

mäter sparandet med investeringarna. Dessa uppgick i fjol till nära 30 procent av den beräknade nationalprodukten, medan de under 1930-talet inte utgjorde mer än cirka 25 procent.

Det totala sparandet är sålunda väsentligt större nu än förr. Att det inte desto mindre synes vara otillräckligt, är ett förhållande, som enligt vad erfarenheten visar framträder under varje god konjunktur. Denna framkallas huvudsakligen av betydande investeringar, och då räcker sparandet sällan till. Det förefaller alltså, som om det föreligger en brist på sparande, men i grund och botten är det ingenting annat än en brist som i allmänhet förekommer i hushållningen. Vi lever under knapphetens kalla stjärna, och det visar sig under en högkonjunktur i den formen att sparandet förefaller otillräckligt. När konjunkturen är mindre expansiv och företer depressiva tendenser, förefaller sparandet tvärtom vara för stort. Vårt ständiga problem under 1930-talet var att vi trodde, att sparandet skulle ökas så, att vi inte skulle kunna placera alla våra sparmedel. Det visade sig emellertid, att det var för litet och att vi skulle kunna placera mycket mer.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att finansministern har presterat ett bevis för olägenheterna med tvåkamarssystemet. Jag förmodar, att det även var det systemet som var orsak till att kammaren var helt och hållet tom, när jag höll mitt inledningsanförande. Det är emellertid också en ursäkt för att finansministern inte hörde vad jag sade i fråga om överflyttning på kapitalmarknaden. Jag sade nämligen, att det är viktigt, att det statliga utgiftsoverskottet i fortsättningen finansieras på kapitalmarknaden i stället för penningmarknaden och att affärsbankernas nuvarande innehav av statspapper successivt nedbringas.

Lika viktigt är att försöka få fram

Den ekonomiska politiken m. m.

ett sparande, som svarar mot investeringsbehovet i landet, för att vi skall kunna tillgodogöra oss den fascinerande tekniska utveckling, som nu pågår, och därigenom höja levnadsstandarden. Jag vill härvidlag hänvisa till en utredning som professor Lindahl på sin tid gjorde. Den avsåg åren 1908—1938 och visade, att på samma gång som kapitalet realfördubblades hade avkastningen på kapitalet minskat från 6 till 4 procent; i gengäld hade dock reallönen under samma tid blivit två och en halv gång så stor. Jag är övertygad om, att man skulle få fram siffror av samma karaktär, om man gjorde en utredning beträffande de sista femton åren.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag begärde ordet för att replikera herr Hjalmarson. Det måste naturligtvis vara bekymmersamt för högern att göra en målsättning i investeringspolitiken utan undersökningar, och om man ändå tvingas göra en sådan blir den därefter. Av rent medlidande så att säga skulle jag givetvis kunna tänka mig, att högern finge ett par representanter i finansdepartementet, som finge lära sig dessa saker. Det är bara det, att vi alltid har så bråttom där, att det inte är säkert att vi skulle ha tid med all den träta vi då skulle råka i. Det är väl emellertid intet annat att göra än att överväga det, så kommer vi kanske båda två närmare marken.

Herr Hjalmarson frågade mig, vilka paroller den engelska högerregeringen inte har förverkligat. Ja, vad beträffar den rörliga ekonomiska politiken är det väl sant, att man har lättat något på en del ställen, men å andra sidan har man skärpt på andra, t. ex. när det gäller varuutbytet. Vidare har man kvar alla de osynliga regleringar, som herr Hjalmarson är så rädd för.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Det var inte min mening att delta i debatten, men jag anser mig böra bemöta några av herr Hjalmarsons reflexioner beträffande bondeförbundet.

Herr Hjalmarson sade, att de socialdemokratiska uppfattningarna mer och mer vunnit insteg hos bondeförbundet. Det är enkelt att göra sådana påståenden, men var vänlig och kom med några konkreta uppgifter om vad det är av den socialistiska politiken som vunnit insteg hos oss, så kan vi lättare resonera om saken. Men efter att ha hört hr Hjalmarsons anförande i dag skulle jag nog vilja säga, att den högerpolitik, som anförandet präglades av, har nog inte så stora möjligheter att vinna insteg hos bondeförbundet.

Herr Hjalmarson kom när han attackerade bondeförbundet att uppehålla sig vid förhållandet mellan staten och den enskilde. Det var ju ett helt kapitel för sig, och nog fick jag närmast det intrycket av herr Hjalmarsons uppläggning, att staten i dag var någonting som han helst skulle vilja avskaffa. Var och en skulle reda sig själv, tyckte jag mig förstå, i både det ena och det andra. Ekonomin skulle staten inte lägga sig i, man skulle inte ha några byggnadsregleringar och hyresregleringar. Men hur långt herr Hjalmarson ville gå sade han inte. Skall staten låta den enskilde sköta undervisning och kyrkor, skall man t. o. m. tänka sig att var och en skall försvara sig själv? Det är klart att herr Hjalmarson inte menade att gå så långt, men de yviga fraserna pekade faktiskt åt det hållet.

Beträffande bondeförbundets allmänna inställning till staten skulle jag vilja säga, att vi ingalunda är bundna av några dogmer. Vi vill handla praktiskt i varje situation sådan den föreligger. Vi menar att staten i en besvärlig situation helt enkelt inte får sitta med armarna i kors och låta det hela utveckla sig

Den ekonomiska politiken m. m.

precis som det vill. Liksom vid depressionen på 30-talet får det allmänna inskrida för att försöka rätta till missförhållanden även i motsatt riktning. Jag vet ju att herr Hjalmarsons parti hade en annan mening på den tiden och säkert har en annan mening även i dag. Bondeförbundet, för att nu fortsätta med detta, menar att i en utveckling i motsatt riktning, till depression, där penningvärdeförsämringen fortsätter och där vi har en överkonjunktur, skall staten alltså gripa in.

Vi tycker, herr Hjalmarson, att man i det sammanhanget nog kan använda hyresregleringen i stället för att kasta ut fattiga människor på gatan för att de inte kan betala de hyror, som skulle bli följderna om man tar bort hyresregleringen. Vi tycker också, herr Hjalmarson, att i en sådan period, när man har så stora önskemål på byggnadsmarknadens område att allt är omöjligt att realisera på en gång, är det bättre att bibehålla en byggnadsreglering än att tillåta ett allas krig mot alla om den tillgängliga arbetskraften och materielen. Det är vår ståndpunkt i det avseendet.

Vi kan också, herr Hjalmarson, i vissa lägen tänka oss en överbalansering i budgeten. Vi var med om den saken på sin tid, i viss omfattning i varje fall, och jag kan ju tala om att denna överbalanseringslinje hade anhängare även inom den nuvarande oppositionens led.

Herr Hjalmarson gjorde några uttalanden, som är utomordentligt belysande för herr Hjalmarsons sätt att argumentera. Just det året, säger herr Hjalmarson, när vi överbalanserade som mest, fick vi den största penningvärdesförsämringen; alltså skall man inte överbalansera. Men det är väl ändå, herr Hjalmarson, att ställa det hela på huvudet. Var det inte så, att i det mest kritiska läge man hade, när penningvärdet hotade att försämrast som allra mest, ansåg man det angeläget att tillgripa en högst betydande överbalansering?

Jag ber om överseende, herr Hjalmarson, men jag svarar i dag i ungefär samma anda som detta angrepp på bondeförbundet gjordes i. Jag tycker, att om man skall försöka finna ut konstanten av herr Hjalmarsons politik blir det: Släpp lös, låt det gå, så får de ekonomiskt starkare sin chans i samhället! Ultraliberalism skall vi ha i samhället, när de ekonomiskt starkare inte på den politiska vägen kan nå sina syften.

Beträffande bondeförbundets allmänna politiska inställning vill jag ytterligare säga att vi som så många gånger framhållits betraktar de regleringar som man i dag talat om så mycket som ett ont, men i vissa lägen som ett nödvändigt ont. I dag är de nödvändiga på åtskilliga områden, och därför är vi beredda att hålla fast vid dem i stället för att tillämpa ett låtgåssystem, som ovillkorligen innebär att den ekonomiskt svagare kommer i trångmål och att den ekonomiskt starke får chanser som är oberättigade och obefogade.

Men vi är beredda att medverka till att komma fram till en friare ekonomi allteftersom vi lyckas skapa förutsättningar för detta. Vi tror att den utveckling som har pågått i flera år här i landet, där man har tagit bort den ena ekonomiska bromsen efter den andra, skall kunna fortsätta. Men vi vill, herr Hjalmarson, inte vara med om att montera bort alla dessa bromsar, i ett läge då både herr Hjalmarsons partivänner och andra anser att det ekonomiska läget är labilt.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Herr Hedlund bad att jag skulle ge exempel på i vilka hänseenden bondeförbundet har biträtt en speciellt socialdemokratisk politik här i riksdagen. Jag förmodar att det är en önskan som framkallar en viss förundran hos den större koalitionsbrodern, som väl ändå måste fråga sig: Har vi inte fört socialdemokratisk politik under de sista åren? Är inte högskattepoli-

tiken en socialdemokratisk politik? Är inte egnahems- och bostadsrättsför- eningsbeskattningen ett uttryck för sam- ma politik? Är inte bostadspolitiken ett uttryck härför? Där vill bondeförbun- det numera inte ens vara med om våra förslag för att främja en konkurrens på lika villor. Är inte de diskriminerande åtgärderna mot försäkringstagarna i strid mot gällande lag exempel på so- cialdemokratisk politik?

Det är ju, herr talman, på det sättet, att såväl finansministern som statsmi- nistern tidigare vid upprepade tillfäl- len har förklarat att den nuvarande re- geringen fullföljer den tidigare social- demokratiska politiken. Nu är herr Hedlund till och med i så hög grad en profet för denna politik, att han själv glömmer bort hur han i oppositionsställ- ning starkt kritiserade den teori, som låg till grund för den s. k. överbalanse- ringen och som bland annat tog formen av olika punktskatter.

Jag förstår, herr talman, efter detta uttalande mycket väl, att vår politik för närvarande inte har så stora möj- ligheter att vinna gehör inom bondeför- bundets ledning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Jag kan inte finna att de exempel, som herr Hjalmarson nyss gav, på någon punkt kan anses vara nå- got exempel på socialistisk politik, och det var om sådan jag talade, herr Hjal- marson. En annan sak är, att det social- demokratiska partiet och bondeförbun- det har kunnat enas om vissa linjer för att komma till rätta med bl. a. de ekono- miska svårigheterna. Att vi har dessa möjligheter, herr Hjalmarson, det beror nog till viss del därpå, att bondeförbun- darna är ganska obundna när det gäller det stora näringslivets intressen. Om det allmännas väl kräver det kan vi handla även i strid mot dessa intressen, och det var väl det herr Hjalmarson syftade på när han talade om försäkringsbola-

Den ekonomiska politiken m. m.

gen och räntorna på deras medel. Om räntekontrollen vill jag säga att om vi i en given situation tycker, att den pris- kontroll som man har på varor bör ut- sträckas till att omfatta även räntorna på pengarna, drar vi oss inte för detta även om det stöter på patrull ifrån mäk- tiga intressen. Där är bl. a. ett för- eningsband emellan oss och socialde- mokratien.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag skulle väl inte lägga mig i den här trätan, men jag undrar ändå om inte herr Hjalmarson lyckades med att få in folkpartiet också såsom stödjare av den socialdemokra- tiska politiken. Det verkade så i avsnit- tet om beskattning av egnahemsägare, ty där var ju vi och folkpartiet på sam- ma linje i princip, medan herr Hjalmar- son var emot den. Var det inte farlig taktik, detta?

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr finansministern vet lika väl som jag, att folkpartiet understundom har vissa vänsterglidningar, som jag livligt beklagar.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf):

Herr talman! Jag nödgas ställa en frå- ga till herr Hjalmarson i anledning av ett visst uttalande i hans första anfö- rande, men jag vill inledningsvis erinra herr Hjalmarson och andra om att spa- randet inte kan avläsas bara i bankin- sättningarna. I samma mån som man lämnar människorna större frihet att köpa bilar, bygga egnahem, företa ut- ländska resor o. s. v. minskar man ju automatiskt bankinsättningarna. Man har ju därmed gett människorna den frihet, som ju herr Hjalmarson är så en- trägen att framhålla att han vill.

Nu säger herr Hjalmarson i en av sina många punkter i sitt första an- förande: Konsumenterna måste själva få bestämma över valet av varor o. s. v.

Valutaregleringen.

Jag vill fråga: I vilket avseende har konsumenterna förmenats detta i nuläget?

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nygren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nygren begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 68 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Valutaregleringen.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), dels ock väckta motioner angående vissa lättnader i valutareglering-

en, ävensom ökad kontroll över valutaregleringens handhavande.

I en den 29 januari 1954 dagtecknad proposition, nr 63, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

I sammanhang med förevarande ärenden hade utskottet ansett sig böra behandla två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 340 av herr *Ewerlöf m. fl.* och den andra inom andra kammaren under nr 288 av herr *Hjalmarson m. fl.* I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av riktlinjerna för den ekonomiska politiken måtte understrika fördelarna och behovet av sådana lättnader i valutaregleringen som låte sig förena med vårt lands ekonomiska läge och vilka framstode som förutsättningar för Sveriges medverkan i strävandena efter en friare internationell handel samt fritt växlingsbara valutor, samt att riksdagen måtte besluta åtgärder i syfte att öka kontrollen över valutaregleringens handhavande, varvid förutsattes att bankoutskottet komme att framlägga förslag till sådana åtgärder.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition; 2) anse de likalydande motionerna I: 340 och II: 288 besvarade genom vad utskottet i motive-ringen anförte.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Wehtje, Schmidt, Gustafson* i Göteborg och *Nygren*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition; 2) i anledning av de likalydande motionerna I: 340

Ändringar i reglementet för riksgäldskontoret.

och II:288 i skrivelse till Kungl. Maj:t omförmåla vad reservanterna anför.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **NYGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Ewerlöf m. fl.

Herr **SEVERIN** i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets memorial nr 59, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner; och

bankoutskottets utlåtande nr 33, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 18.

Ändringar i reglementet för riksgäldskontoret.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **JOHANSSON** i Kalmar (s):

Herr talman! Då jag deltagit i ett sammanträde inom utskottet, när detta

15.— *Andra kammarens protokoll 1954.* Nr 23.

ärende behandlades, har jag en erinran att göra beträffande den formella handläggningen av ärendet. Utlåtandet är dagtecknat den 11 maj innevarande år, och på det sammanträdet ansåg utskottet, såvitt jag kan minnas, enhälligt, att det inte kunde tillstyrka det förslag från riksgäldsfullmäktige som då förelåg i vad det gällde ändring av §§ 61 och 62. Dessa paragrafer avsåg tillsättande av byråchefstjänster vid riksgäldskontoret. Enligt förslaget skulle dessa tillsättas på samma sätt, som när Kungl. Maj:t tillsätter tjänstemän. Det ansågs få vissa konsekvenser, och utskottet ansåg, enligt vad jag minns, enhälligt, att detta ärende borde återmitteras till riksgäldsfullmäktige och att de vid ett senare tillfälle skulle få återkomma i saken. Också tjänstemannadelegationen har avgivit ett yttrande, som inte finns återgivet i bankoutskottets nu föreliggande utlåtande. I detta yttrande anfördes, att man inte kunde gilla detta förslag, då det var till nackdel för tjänstemännen som därmed förlorade besvärsmöjligheten.

Sedan har utskottet vid justerings-sammanträdet den 18 maj ändrat sitt förslag till vad som angives i det nu föreliggande utlåtandet. Då jag fortfarande har den uppfattningen, att det beslut, som fattades den 11 maj, är riktigt, vill jag, herr talman, meddela, att jag inte gillar det förslag som här föreligger.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogs vart för sig:

bankoutskottets memorial nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden;

första lagutskottets memorial nr 30, angående uppskov med behandlingen av väckt motion om visst tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 39, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till debitering och uppbörd av sjukförsäkringsavgifter, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 20.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att å föredragningslistan för nästa sammanträde två gånger bordlagda ärenden skulle uppföras i följande ordning: tredje lagutskottets utlåtanden nr 28—31, statsutskottets utlåtanden nr 155 och 156, bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58, statsutskottets memorial nr 157 samt övriga ärenden i den ordning de förekomme å dagens föredragningslista.

§ 21.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt angående psykologiskt försvar m. m.;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen och överskridande av viss anslagspost;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett ångkraftverk på västkusten; och

nr 343, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54; samt

från särskilda utskottet:

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

nr 331, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; och

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.25.

In fidem
Gunnar Brith.